

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

STANISLAV POSPEH

SLOVENSKA IMIGRACIJA V KANADI

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

STANISLAV POSPEH

Mentor: red. prof. dr. Bogomil FERFILA
Somentorica: izr. prof. dr. Marina LUKŠIČ-HACIN

SLOVENSKA IMIGRACIJA V KANADI

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2009

Zahvala!

Pri pripravi magistrskega dela z naslovom »Slovenska imigracija v Kanadi« mi je pomagalo večje število ljudi, ki se jim ob tej priložnosti iskreno zahvaljujem.

Posebna zahvala je namenjena mentorju, red. prof. dr. Bogomilu Ferfili ter somentorici,izr. prof. dr. Marini Lukšič-Hacin za pomoč, nasvete in usmerjanje pri izdelavi magistrskega dela.

Za vsestransko pomoč se še posebej iskreno zahvaljujem ge. Elizabethi Blažanovič, predsednici Kanadsko-slovenskega kulturnega društva Winnipeg, predsedniku Slovensko-kanadskega društva, g. Branku Maligecu, ter izseljenski pisateljici Cvetki Kocjančič iz Toronta za dragoceno literaturo in pomoč pri pridobitvi stikov.

Zahvala gre tudi vsem Slovencem v Winnipegu, ki so mi v času obiska v Winnipegu posvečali pozornost.

»Canada has been a generous mother to the Slovenian people, giving them thick slices of bread and plenty of butter. Of all the countries around the world where Slovenians have settled, this land was and still is the best one for their new home«.

VSEBINSKO KAZALO

1. UVOD	10
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR MAGISTRSKEGA DELA	14
2.1 OPREDELITEV PREDMETA IN CILJA PREUČEVANJA.....	14
2.2 HIPOTEZE.....	15
2.3 OMEJITVE.....	16
2.4 UPORABLJENA METODOLOGIJA – RAZISKOVALNE METODE IN TEHNIKE.....	17
2.5 STRUKTURA.....	19
3. MIGRACIJE IN MIGRACIJSKA POLITIKA	21
3.1 OPREDELITEV POJMOV S PODROČJA MIGRACIJ IN MIGRACIJSKE POLITIKE ..	21
3.2 TEORIJE MIGRACIJ.....	44
3.2.1 Teorija o dejavnikih odbijanja in privlačevanja.....	45
3.2.2 Neoklasične teorije.....	50
3.2.3 Druge teorije	51
3.3 TIPOLOGIJA MEDNARODNIH MIGRACIJ.....	53
3.3.1 Notranje oz. zunanje migracije	54
3.3.2 Moderne migracije	54
3.3.3 Sodobne migracije	55
3.3.4 Ekonomske migracije.....	55
3.3.5 Politične migracije	56
3.3.6 Prisilne in prostovoljne migracije	56
3.3.7 Trajne in začasne migracije.....	58
3.3.8 Organizirane in neorganizirane migracije	59
3.3.9 Konzervativne in inovacijske migracije.....	59
3.3.10 Beg možganov	60
3.4 VZROKI MIGRACIJ	61
3.4.1 Ekonomski in demografski vzroki	62
3.4.2 Politični in vojaški vzroki.....	63
3.4.3 Osebni in družinski vzroki.....	64
3.5 SLOVENSKE MIGRACIJE PO SVETU	64
4. SLOVENSTVO V KANADI	71
4.1 IZSELJEVANJE.....	71
4.1.1 Vzroki, ki so vplivali na imigriranje Slovencev v Kanado	87
4.2 PRILAGAJANJE SLOVENSКИH PRISELJENCEV V KANADI	88
4.3 SREDIŠČA SLOVENCEV V KANADI.....	95
4.3.1 Društva zunaj province Ontario.....	106
4.3.2 Krovne organizacije	113
4.3.2.1 Vseslovenski kulturni odbor (All Slovenian Committee).....	113
4.3.2.2 Kanadsko-slovenski svet (The Slovenian-Canadian Council).....	115
4.3.2.3 Kanadsko-slovenski kongres (Canadian Slovenian Congress).....	116
4.3.3 Slovenstvo v Torontu.....	117
4.4 SLOVENSKA ŠOLA IN MATERNI JEZIK.....	123
4.5 SLOVENSKI MEDIJI V KANADI.....	128
4.5.1 Slovenski radijski programi.....	128

4.5.2 Slovenski televizijski programi.....	131
4.6 KULTURNO PODROČJE	132
4.6.1 Gledališče.....	133
4.6.2 Pevski zbor	134
4.6.3 Glasba	137
4.6.3.1 Klasična glasba.....	137
4.6.3.2 Polka glasba	137
4.6.3.3 Arhiv Slovencev v Kanadi	139
4.6.4 Izmenjave	140
4.6.5 Folklor	141
4.6.6 Slikarstvo.....	143
4.6.7 Književno ustvarjanje	144
4.6.7.1 Publikacije	144
4.6.7.2 Knjige.....	152
4.7 ŠPORT	154
4.8 GOSPODARSTVO	157
4.9 DRUŽINA	162
4.10 MEDDRUŠTVENO SODELOVANJE.....	165
4.10.1 Vpliv katoliške cerkve na slovensko identiteto v Kanadi	166
4.10.2 Prizadevanje za osamosvojitve Slovenije.....	171
5. ODNOS DOMOVINE DO KANADSKIH SLOVENCEV.....	175
5.1 REPATRIACIJA V SLOVENIJO	175
5.2 ZAVRAČANJE DRŽAVLJANSTVA	190
5.3 GOSPODARSKO IN POSLOVNO SODELOVANJE	193
5.4 VOLITVE.....	196
5.5 PREMALO DENARJA ZA SLOVENSKO IZSELJENSKO DEJAVNOST	200
5.6 ODNOS MEDIJEV	207
5.7 ZAKONODAJNI VIDIK.....	213
5.7.1 Zakon o odnosih Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja ter ostali pravno-formalni akti	213
5.8 SODELOVANJE ZA KREPITEV VEZI.....	220
6. STANOVSKÉ ASOCIACIJE	237
6.1 VLADNE ORGANIZACIJE	237
6.1.1 Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu	237
6.1.2 Inštitut za slovensko izseljenstvo	240
6.1.3 Komisija Državnega sveta Republike Slovenije za mednarodne odnose in evropske zadeve	241
6.1.4 Komisija Državnega zbora za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu	242
6.2 NEVLADNE ORGANIZACIJE CIVILNE DRUŽBE	243
6.2.1 Svetovni slovenski kongres.....	243
6.2.2 Slovenska izseljenska matica	245
6.2.3 Izseljensko društvo Slovenija v svetu.....	247
6.2.4 Rafaelova družba v okviru Slovenske škofovske konference.....	248
7. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	251
8. SEZNAM TEMELJNE LITERATURE IN VIROV	261
8.1 SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE	261
8.2 ZNANSTVENI IN STROKOVNI ČLANKI TER ZBORNICI.....	266
8.3 INTERNETNI VIRI	273
8.4 OSTALI VIRI	280

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

DeSUS	(politična stranka) Demokratična stranka upokojencev Slovenije
DS RS	Državni svet Republike Slovenije
DZ RS	Državni zbor Republike Slovenije
EU	Evropska unija
IOM	Mednarodna organizacija za migracije
KSKJ	Kranjska-Slovenska katoliška jednota
LDS	(politična stranka) Liberalna Demokracija Slovenije
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
NATO	Severnoatlantska pogodbeno zveza
NSi	(politična stranka) Nova Slovenija – Krščanska ljudska stranka
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
OZN	Organizacija združenih narodov
ReIPRS	Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije
SD	(politična stranka) Socialni demokrati
SDS	(politična stranka) Slovenska demokratska stranka
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SLS	(politična stranka) Slovenska ljudska stranka
SIM	Slovenska izseljenska matica
SNPJ	Slovenska narodna podpora jednota
SSK	Svetovni slovenski kongres
SVS	Slovenija v svetu
USZS	Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu
VPZ	Vzajemna podpora zveza
VSKO	Vseslovenski kulturni odbor
ZDRS	Zakon o državljanstvu Republike Slovenije
ZRC SAZU	Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
ZVRS	Zakon o vladi Republike Slovenije

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Razlike v plačah med državami Vzhodne in Zahodne Evrope ter ZDA, Kanade in Avstralije leta 1991	26
Tabela 3.2: Slovenski izseljenci v svetu danes	64–65
Tabela 3.3: Izseljevanje iz Slovenije po deželah priseljevanja med letoma 1929 in 1939 ..	67–68
Tabela 3.4: Dejanski in naravni prirast prebivalstva Slovenije	69–70
Tabela 4.1: Izseljevanje v Kanado pred 1. svetovno vojno do fiskalnega leta 1918	74
Tabela 4.2: Prebivalstvo glede na etnični izvor leta 1921	75
Tabela 4.3: Izseljevanje v Kanado in vračanje v Kraljevino Jugoslavijo v obdobju 1919–1939 s posebnim ozirom na Slovenijo (v številkah in %)	75–76
Tabela 4.4: Izseljevanje iz Jugoslavije med letoma 1936 in 1937	77
Tabela 4.5: Glavne smeri izseljevanja političnih beguncev z jugoslovanskim državljanstvom v času od 1. 6. 1947 do 31. 12. 1951	79
Tabela 4.6: Struktura izseljencev po spolu po posameznih obdobjih izseljevanja	81–82
Tabela 4.7: Priseljevanje Slovencev – starih 10 let in več v Kanado med letoma 1926–1946	82
Tabela 4.8: Struktura izseljencev po starosti po posameznih obdobjih izseljevanja	83
Tabela 4.9: Odseki in članstvo Vzajemne podporne zveze Bled	100–101
Tabela 4.10: Slovenski priseljenci v Kanadi, ki so v letu 1980 obiskali SR Slovenijo, po krajih in provincah njihovega stalnega stanovanja	119–120
Tabela 4.11: Struktura izseljencev na obisku v Sloveniji glede na spol in poklic leta 1980	120
Tabela 4.12: Prebivalstvo Kanade po maternem jeziku leta 1971	124–125
Tabela 4.13: Naši izseljenci v Kanadi glede na materni jezik leta 1971 in leta 1976	125
Tabela 4.14: Delež Slovencev, Jugoslovancev in Kanadčanov po posameznih provincih iz leta 1976 v %	126
Tabela 4.15: Prebivalstvo po maternem jeziku – Slovenci – v metropolitanskih območjih leta 1976	126–127
Tabela 4.16: Število podjetij po svetu, ki so v lasti Slovencev	161
Tabela 4.17: Jugoslovani v Kanadi po jeziku, ki se največ govori doma, in po maternem jeziku	164–165
Tabela 5.1: Funkcionarji, ki so doslej vodili področje sodelovanja RS s Slovenci zunaj njenih meja	181–182
Tabela 5.2: Meddržavne selitve državljanov Republike Slovenije v 80. letih po državi prejšnjega/bodočega prebivališča	184
Tabela 5.3: Neto selitveni prirast/padec v meddržavnih selitvah državljanov Republike Slovenije v zadnjih 20. letih po skupinah držav	184–185

Tabela 5.4: Evidentirani prebivalci Slovenije v tujini (»zdomci«) ob popisu prebivalstva leta 1991 po državah bivanja in statističnih regijah – število	185
Tabela 5.5: Meddržavne selitve državljanov Republike Slovenije v obdobju 1990–2002 po državi prejšnjega/bodočega prebivališča	186– 187
Tabela 5.6: Državljeni Republike Slovenije, priseljeni iz tujine, po državah prejšnjega prebivališča	187
Tabela 5.7: Državljeni Republike Slovenije, odseljeni v tujino, po državah prihodnjega prebivališča	187– 188
Tabela 5.8: Subvencije Ministrstva za kulturo RS za Slovence zunaj RS	201
Tabela 5.9: Subvencije Ministrstva za zunanje zadeve RS (Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu)	202
Tabela 5.10: Subvencije Ministrstva za šolstvo, znanost in šport RS	202
Tabela 5.11: 6212 – Slovenci po svetu (po državah in namenu v SIT)	203– 204
Tabela 5.12: Kadrovska struktura 3 izseljenskih društev, ki so financirana iz proračuna RS	204
Tabela 5.13: Radijski program vseh radijskih organizacij, predvajan iz matičnega studia, po programskih zvrsteh v letu 2003	209– 210
Tabela 5.14: Predvajan program Radia Slovenija iz matičnega studia, po programskih zvrsteh v letu 2003	210– 211– 212
Tabela 5.15: Koliko ministrov brez listnice potrebuje vlada?	232– 233

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Shematični prikaz razlikovanja med dnevnim ali periodičnim gibanjem prebivalstva in migracijami	23
Slika 3.2: Mednarodni migracijski sistem	24
Slika 3.3: Dejavniki migracij – 1	47
Slika 3.4: Dejavniki migracij – 2	48
Slika 3.5: Model mednarodnih migracij	49

1. UVOD

Ena temeljnih pravic svobodnega človeka naj bi bila pravica svobodnega gibanja, ki mu dovoljuje, da si po svoji volji oz. želji izbere kraj bivanja. Tako ima vsak posameznik pravico, da poišče delo in zaslužek tam, kjer misli, da bo zanj najbolje. Prav zaradi navedenega so migracije postale množičen pojav, ki so se v gospodarsko zaostalih državah izražale zlasti v izseljevanju, v gospodarsko razvitih, industrializiranih državah pa v priseljevanju.

Svet je prepleten z migracijskimi tokovi, ki ponavadi potekajo od manj razvitih k bolj razvitim ekonomskim družbam, od periferije k centrom, od družb, kjer so omejene politične in verske svoboščine, k družbam, ki zagotavljajo več osebnih ter političnih pravic itd. To so posebni migracijski tokovi, ki jih opredeljujejo zgodovinske razmere. Že sam podatek Mednarodne organizacije za migracije (IOM) sila zgovorno ponazori, kako pomembno vlogo imajo migracije v današnjem obdobju. V svetu naj bi bilo leta 2005 191 milijonov migrantov, kar predstavlja 3 % globalne populacije oz. z drugo besedo vsak 35. zemljan je migrant (internet 1 in internet 3, 674). Tudi slovenska zgodovina je prepletena z migracijami. Kakšen pomen predstavljajo Slovenci po svetu dokazuje med drugimi tudi 1. točka koalicijske pogodbe (2004–2008), ki pravi: *»Slovenci v zamejstvu in po svetu skupaj z Republiko Slovenijo sestavljajo skupni slovenski kulturni prostor. Slovenci zunaj Republike Slovenije so enakovreden del enotnega slovenskega naroda. Vlada Republike Slovenije bo vsestransko podprla prizadevanja za ohranitev slovenske identitete, jezika, kulture, kulturne dediščine in kulturne rasti med Slovenci zunaj državnih meja.«*

Natančnega podatka, koliko je vseh Slovencev, ki so za vedno zapustili državo oz. so se v tujini rodili, seveda ne bo mogoče nikoli ugotoviti. Po podatkih Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu živi v tujini že več kot 500.000 Slovencev in njihovih potomcev (tretjina volilnega telesa), kar je četrtnina vseh pripadnikov našega naroda. Danes lahko torej s ponosom trdimo, da nas ni »samo milijon«, temveč 2,5 milijona. Od rojakov zunaj domovine jih ima skoraj 60.000 slovensko ali dvojno državljanstvo in stalno bivališče zunaj meja Republike Slovenije. Največ jih je pot ponesla preko luže, predvsem v Združene države Amerike

(200.000), veliko jih je tudi v Kanadi (30.000), Argentini (25.000), Avstraliji (25.000), Nemčiji (75.000), Franciji (10.000), balkanskih državah (40.000) in drugod po svetu. Sicer pa: Ali ne pravi že skorajda pregovorna izkušnja, da ga ni koščka sveta, kamor ni stopila slovenska noga in pogosto tam tudi ostala (Štefanič 2006, 29)?

Slovenci predstavljajo v Kanadi majhen odstotek kanadske etnične populacije, vendar je zaradi svoje močne navezanosti na kulturo njihova navzočnost v številnih kanadskih mestih od vzhoda do malo manj zahodnega dela Kanade. V svojem magistrskem delu se bom osredotočil prav na kanadske Slovence¹ oz. slovensko skupnost v Kanadi, ki predstavlja že rečeno eno najbolj živih in dobro organiziranih skupnosti v izseljenstvu. Gre za raznoliko skupnost, ki pa je enotna pri delu za ohranjanje narodne identitete, kulturnega izročila in jezika. Dandanes so Slovenci prisotni zlasti v Torontu, Hamiltonu, Montrealu, Vancouvru (edino društvo, ki deluje na pacifiški obali Kanade), precej dejavno društveno življenje pa je tudi v Winnipegu, Kirkland Laku, Port Arthurju in Windsorju. Večina (80 %) živi na vzhodu države (Gosar 1978, 155).

Za razumevanje načina življenja kanadskih Slovencev se je potrebno najprej soočiti s časovnimi obdobji izseljevanja ter imigracijsko politiko Kanade. Prvi Slovenec, ki je stopil na »sveta« kanadska tla, je bil dolenjski misijonar škof in slovničar Friderik Irenej Baraga, ki je deloval med ameriškimi staroselci na severni obali jezera Superior (internet 2). Za 1. val priseljevanja Slovencev v Kanado štejemo obdobje med letoma 1914 in 1930. V tem valu so bili rojaki večinoma mladi kmetje iz Dolenjske, Notranjske in Bele Krajine, nekaj pa je bilo tudi Primorcev, ki so zbežali v Kanado pred fašizmom iz predelov, ki jih je po 1. svetovni vojni zasedla Italija (Jurak 1999, 313). Med letoma 1947 in 1951 je v Kanado prišel novi, 2. val slovenskih izseljencev. Neposrednih selitev v tem času ni bilo, ampak je večina prišla iz begunskih taborišč iz Italije in Avstrije (Kocjančič 1994, 151 in Kocjančič 1998, 152). Po podatkih Rada Genoria (1979, 62) naj bi se v tem časovnem obdobju priselilo okoli 3.000, po mnenju političnih izseljencev pa celo 8.500 ljudi (Drnovšek 1997, 276). Zadnji, 3. val slovenskih izseljencev v Kanado je bil v času od leta 1957 do leta 1970 oz. 1971. Med njimi so bili zlasti družinski člani predvojnih ekonomskih in povojnih političnih izseljencev kot tudi ilegalni ubežniki. Večina je bila Prekmurcev (Plevnik 1997, 343), ki so se bistveno lažje

---

¹ Kanadski Slovenci so vsi Kanadčani slovenskega rodu.

prilagodili tej novi obljubljeni deželi kot njihovi predhodniki. V tem ekonomskem valu naj bi prišlo okoli 15.000 rojakov (Kocjančič 1994, 151).

Vzroki za selitev Slovencev iz domovine so bili različni od posameznika do posameznika, vendar je bila večina slovenskih izseljencev v Kanadi enotnega mnenja. Na neformalnem pogovoru so mi dejali, da so po 2. svetovni vojni odšli zaradi slabih ekonomskih razmer ter so bili zaradi političnega preganjanja tako rekoč primorani zapustiti domovino. V upanju na boljši življenjski standard, višjo raven življenja, boljše zaposlitvene možnosti, hitro rastočo ekonomijo, višjo socialno varnost itd. so odšli s trebihom za kruhom. Mnogi sluteč, da se ne bodo nikoli zares vrnil. Košček doma so odnesli s seboj v srcu in prav zato so vsa ta dolga leta tako odločno gojili in ljubili slovensko besedo, navade in običaje. Nekateri med njimi so pisali tudi knjige in časopise. Toda dom ni bil samo duhovna, temveč tudi povsem fizična potreba. Nov način življenja v popolnoma tujem okolju z različnimi kulturnimi razlikami je bilo moč pričakovati, vendar se je bilo potrebno ozreti v prihodnost, pravi drugi naključni winnipeški Slovenec druge generacije.

Dr. Janez (John) Vintar je v epilogu svoje knjige z naslovom *Od lipe do javorja* z letom izida 2005 jasno in nedvoumno napisal, da je dežela, iz katere so odšli Slovenci, »*stoletja trpela zaradi revščine in bila žrtev številnih vojn in osvajalskih tujcev*«, nova domovina pa je našim izseljencem »*nudila boljše življenjske možnosti*«, pri čemer so težave »*premagali z odločnostjo, vztrajnostjo in zavzetostjo ter tako ustvarili boljše življenje sebi in svojim otrokom*«.

Peščica še živečih Slovencev prve generacije izseljevanja prav tako pravi, da je bil zanje začetek izredno težaven (zlasti zaradi neznanja angleščine), vendar so si rojaki pomagali s povezovanjem v Jednote. Sčasoma je postalo življenje mnogo lažje, saj so si v novi domovini marsikje izoblikovali slovenske nasebine, ki predstavljajo del naselja, v katerem je vsaj ena od oblik njihove organiziranosti (etnične župnije, bratske podporne organizacije, narodni domovi oz. kulturna društva).

Povojna emigracija v Kanado je ena bolje organiziranih. V 50. letih se je ohranil in se še ohranja možnost učenja slovenskega jezika za vse generacije, zlasti v okviru sobotnih šol,

pevska dejavnost, gledališki nastopi, kulturno in publicistično udejstvovanje ter predvsem versko življenje. Danes ima posebno vlogo oz. prispevek k ohranjanju slovenstva, jezika, šolanja otrok, organiziranja društvenega življenja, kulture in duhovnosti prav cerkev oz. župnije. Lahko rečemo, da je več kot pol stoletja ta emigracija ena dejavnejših in upoštevanih slovenskih postojank v svetu. Središče kanadskih Slovencev oz. številčno najmočnejša slovenska skupnost se nahaja v Torontu.

500.000 Slovencev, ki živijo zunaj meja slovenske države, je 4. 4. 2006 dočakalo zgodovinski trenutek. V DZ je bil sprejet krovni zakon, ki določa odnos države do Slovencev zunaj meja, čeprav zelenega soglasja vseh političnih strank o krovnem zakonu ni bilo. Kljub temu je zakon vendarle bil sprejet s 46 glasovi za in z 12 glasovi poslancev Liberalne demokracije Slovenije (LDS) proti. Sprejem zakona je bil nujno potreben, saj je podlaga za večje in trdnejše povezovanje Slovencev v zamejstvu ter po svetu z matično domovino kot tudi financiranje slovenskih organizacij po svetu.

Skrb na področju odnosov s Slovenci po svetu, kot so ohranjanje in rast slovenske identitete, jezika in kulture ter krepitev sodelovanja Slovencev po svetu z matično državo so bistveni cilji vladnih (Urad Vlade RS za Slovence po svetu in zamejstvu, Inštitut za slovensko izseljenstvo (ZRC SAZU), Komisija Državnega sveta Republike Slovenije za mednarodne odnose in evropske zadeve ter Komisija Državnega zbora za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu) in nevladnih organizacij v Republiki Sloveniji (Svetovni slovenski kongres, Slovenska izseljenska matica, Izseljensko društvo Slovenija v svetu in Rafaelova družba v okviru Slovenske škofovske konference). Prav navedeni politično nevtralni organi so tista gonilna sila, ki še pospešujejo slovenstvo na tujem in daje občutek rojakom, da jih matična domovina ni pozabila.

2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR MAGISTRSKEGA DELA

2.1 OPREDELITEV PREDMETA IN CILJA PREUČEVANJA

V magistrskem delu z naslovom »*Slovenska imigracija v Kanadi*« bom skušal prikazati oz. navesti predvsem sledeče:

- ✓ glavne razloge in vzroke za odhod iz domovine v vseh obdobjih njihovega izseljevanja tako iz teoretičnega kakor tudi iz praktičnega vidika;
- ✓ začetni kulturni šok;
- ✓ njihovo prilagajanje na novo kanadsko okolje;
- ✓ prizadevanja za ohranitev maternega jezika;
- ✓ njihovo združevanje v organizirana središča;
- ✓ težave pri pridobivanju državljanstva;
- ✓ njihove težave ob vračanju v rodno domovino;
- ✓ realno sliko življenja Slovencev v Kanadi danes, kajti le tako gradimo njihovo prihodnost;
- ✓ njihovo prizadevanje za osamosvojitve Slovenije in ohranitev dragocenih rokopisov izseljencev;
- ✓ poglede na krovni zakon, ki je namenjen Slovincem po svetu in zamejstvu;
- ✓ odnos do domovine oz. t. i. uradne Ljubljane z različnih vidikov;
- ✓ prihodnost itd.

Namen je torej predstaviti zgodovinski in teoretični okvir priseljevanja v Kanado v vseh obdobjih izseljenstva, kako se doživlja slovenstvo onstran Atlantika v smislu kulturnega delovanja, ohranjanja etnične identitete in literarnega ustvarjanja ter analizo področne zakonodaje s predlogi za izboljšavo stanja. Sama tematika na prvi pogled res ne zveni preveč »upravno«, zato obstaja velika verjetnost, da potencialnemu bralcu pred začetkom prebiranja zbudi nepravilne asociacije iz kakšnega drugega strokovnega področja. Prav zaradi tega pomisleka bom dobršni del magistrskega dela posvetil področni zakonodaji ne glede na to, da v okvirnem kazalu predstavlja manjšinsko obravnavo.

Navidezno najmanjši vpliv v magistrskem delu ima tudi Urad Vlade RS za Slovence po svetu in zamejstvu (v nadaljevanju USZS), kar pa seveda ne drži. Urad kot vladna organizacija je prav tista ustanova, ki oblikuje in izvaja državno politiko do Slovencev po svetu, skrbi za ustrezno pravno ter zakonsko zaščito slovenskih skupnosti zunaj njenih meja, dodeljuje finančno podporo organizacijam zunaj Republike Slovenije in organizacijam civilne družbe, ki se ukvarjajo s Slovenci po svetu ter zamejstvu, prav tako pa je njihova naloga tudi skrb za pridobivanje statusa Slovenca brez slovenskega državljanstva itd.

Za dosego namena proučevane predlagane teme sem si zadal sledeče cilje:

- ✓ prikazati dejansko sliko življenja slovenskih imigrantov v Kanadi;
- ✓ opisati prve težave, s katerimi so se soočali ob stiku z novo domovino;
- ✓ ugotoviti, kako poteka njihova integracija v novo družbeno okolje, ter
- ✓ podati predloge za izboljšavo stanja h krepitvi stikov z domovino.

Končni cilj je ovrednotiti postavljene hipoteze.

2.2 HIPOTEZE

Glede na cilje proučevanja predlagane teme sem postavil tudi 4 hipoteze, katere bom poskušal potrditi, in sicer:

- *Hipoteza št. 1:* Za uspešno delovanje slovensko-kanadskih društev je ključnega pomena enotnost.
- *Hipoteza št. 2:* Ohranjanje slovenstva je najizrazitejše pri prvi generaciji Slovencev, pri drugi oz. tretji želja po ohranjanju kulture, jezika in običajev ni več tako izrazita.
- *Hipoteza št. 3:* Urad Vlade RS za Slovence po svetu in zamejstvu ima velik vpliv na ohranitev slovenstva v Kanadi.
- *Hipoteza št. 4:* Ključno vlogo pri ohranjanju slovenstva je imela katoliška cerkev.

Zastavljene hipoteze bom poskušal skozi magistrsko delo tehtno argumentirati in jih ovrednotiti.

2.3 OMEJITVE

V vsebinskem sklopu se bom omejil na konkretni primer države, v katero so se Slovenci zaradi različnih vzrokov naseljevali. Govoril bom o Kanadi, kjer Slovenci ohranjamo velik del slovenske pripadnosti. V tej multikulturni državi sem imel v času enomesečne strokovne ekskurzije tudi možnost začutiti slovenski utrip preko luže in to je bil tudi eden glavnih razlogov ter povodov za obravnavanje omenjene tematike. Mnenja sem, da bi verjetno prišel do podobnih rezultatov, če bi vključil še katero državo, vendar sem se zaradi preobširnosti dela posvetil izključno Kanadi. Vsekakor pa menim, da bi bila tovrstna primerjava logična in dobrodošla predvsem z državami, ki so bile za Slovence obljubljeni – v mislih imam predvsem ZDA, Argentino in Avstralijo. Tako bi lahko ugotavljali ter primerjali slovenstvo v širšem globalnem pomenu besede, vendar sem se zaradi navedene kompleksnosti odločil, da bom upošteval zgoraj omenjene omejitve.

Kot izhodišče za preučitev osrednjega sklopa bom v večji meri uporabljal pripovedi kanadskih Slovencev in te njihove pripovedi skušal povezati s teorijo, kajti stališča uradne Ljubljane se velikokrat razlikujejo od dejanskega stanja države izseljenca. Po mojem mnenju k realnemu vpogledu v življenje imigrantske družbe vedno pripomore lastna udeležba v kombinaciji z ustnimi in s pisnimi izpovedmi.

Preden predstavim raziskovalne metode in tehnike, naj omenim, da se zavedam, da je bil čas bivanja v Kanadi relativno kratek (1 mesec), če upoštevamo, da naj bi terensko delo trajalo dlje. Tako sem 1. del preučevanja opravil v Kanadi, ki je temeljil na terenskem raziskovalnem pristopu, 2. del pa preko elektronske pošte s tamkajšnjimi vodilnimi kanadskimi Slovenci. Njihove posredovane argumente oz. stališča sem podrobno analiziral in interpretiral ter jih ob zaključku združil v celoto. Tako se je delo začelo že s tehtnimi odgovori in ne z vprašanji, pri čemer so dejstva izbirala teorijo ter ne obratno.

2.4 UPORABLJENA METODOLOGIJA – RAZISKOVALNE METODE IN TEHNIKE

Teoretični del magistrskega dela bo obsegal analitično preučevanje strokovne literature in uradnih virov (primarni viri), kot so slovenski predpisi s področja Slovencev po svetu, strokovni zborniki in revije, ki so jih izdale bodisi vladne oz. nevladne organizacije ter drugi tiskani oz. elektronski mediji. S sekundarnimi viri sem posredovane podatke preveril in oblikoval celoto.

Osnovna metoda dela bo zbiranje in prebiranje že pridobljenih podatkov iz Kanade ter njihovo analiziranje, pri čemer so dejanske metode obdelovanja virov sledeče:

- ✓ sistematično zbiranje in pridobivanje izseljenske literature, knjig, zbornikov, strokovnih publikacij, člankov in drugih gradiv ter vizualnih pripomočkov;
- ✓ analiziranje in uporaba teoretičnih spoznanj, podatkov in virov;
- ✓ analiziranje in uporaba praktičnih spoznanj;
- ✓ analiziranje in uporaba podatkov pridobljenih v Kanadi (pripovedi, življenjske zgodbe izseljencev, podatki izseljenskih organizacij v Kanadi);
- ✓ analiziranje in uporaba uradnih podatkov jugoslovanske ter kanadske statistike;
- ✓ uporaba in analiza pravnih ter drugih aktov s področja Slovencev po svetu;
- ✓ uporaba in analiza neuradnih podatkov institucij v Sloveniji, ki se ukvarjajo z izseljensko problematiko.

Kljub temu, da postaja svet naprednejši in je strokovne literature o kanadskih migracijah čedalje več, sem dal poudarek slovenskim izseljenskim pisateljem iz Kanade ter njihovim pripovedim, ki so najrealnejši in najdragocenejši vir podatkov (vsebinski sklop). Upošteval bom tudi strokovna mnenja in stališča tujih ter domačih strokovnjakov iz omenjenega področja. Tako je teoretični del nastal na podlagi različnih migracijskih študij vodilnih strokovnjakov doma in po svetu. V delu so predstavljeni vsi pomembni teoretični koncepti za uspešno razumevanje izseljenstva. Migracijska politika in migracije nista nova pojma, sta pa potrebna zaradi stalnih sprememb ter prilagajanj v globalni družbi. Osnovna težava kanadskih rojakov in

verjetno rojakov drugod po svetu je integracija v novo okolje in posledično upad zanimanja za domovino prednikov.

Pri samem delu sem si pomagal tudi s slovenskimi izseljenskimi društvi, ZRC SAZU in Uradom Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

V Winnipegu sem prisluhnil življenjskim zgodbam prve, druge in tretje generacije, ki so potekali približno en mesec. Za 2 pogovora (pogovora obeh predsednikov slovenskih društev) sem se dogovoril vnaprej in enega tudi posnel, druge pogovore s približno 100 kanadskimi Slovenci pa sem opravljal spontano (neformalno vzdušje in skupinska diskusija; opazovanje z udeležbo), bodisi na slovenskem pikniku, ki je bil v času mojega gostovanja, bodisi po nedeljski maši. Skušal sem se vživeti v njihovo okolje in razumeti njihova mnenja, stališča ter njihove občutke. Pri vsem tem sem se včasih soočal tudi s kruto resnico. Tematiko bom obravnaval primerjalno, kjer bodo informacije subjektivne narave, kljub temu, da je bila na slovenskem pikniku v veliki meri tretja generacija tamkajšnjih Slovencev, delček druge in le peščica prve generacije (predvsem vodstveni kader). Tako je bil prvi jezik angleščina in le izjemoma je bilo slišati materni jezik. Vsi ročni zapisi so hranjeni v osebni arhivu.

Uporabil bom tudi deskriptivno in analitično metodo ter metodo kritične analize, predvsem z vidika financiranja kanadskih slovenskih društev.

Pri oblikovanju osrednjega poglavja je bila uporabljena metodologija analize primarnih in sekundarnih virov (statistik ter življenjskih zgodb – pripovedi, drugih avtentičnih arhivskih gradiv) ter rezultati lastnih empiričnih raziskav. Ta sklop je temeljni del za ovrednotenje v uvodu izvedene hipoteze in za zaključek magistrskega dela.

Pri izdelavi magistrskega dela bom uporabil tudi druge metode, katere bo narekovala natančna in poglobljena obravnava izbrane tematike.

2.5 STRUKTURA

Magistrsko delo bom razdelil na uvodni del, vsebinsko-teoretični sklop, poglavje analitičnega razmišljanja (osrednje poglavje), zadnji sklop pa bo obsegal sklepne misli ter uporabljene vire in literaturo.

V 1. sklopu bom pojasnil relevantnost teme, ki jo bom razčlenjeval oz. proučeval. Po metodološkem okviru magistrskega dela, v katerem bom podrobneje opredelil predmet in cilje proučevanja, hipotez in uporabljene metode, se bom v 2. – teoretičnem sklopu osredotočil zlasti na opredelitev osnovnih pojmov, ki so nujno potrebni za razumevanje obravnavane tematike. Teoretični koncept je zelo pomemben za samo delo, kljub temu, da sem ob prihodu v Kanado bil najprej seznanjen z dejstvi in šele nato s teorijo. To so:

- ✓ migracija – emigracija – imigracija;
- ✓ remigracija;
- ✓ mednarodne migracije;
- ✓ migrant – emigrant – imigrant – mednarodni migrant;
- ✓ migracijska politika – imigracijska politika;
- ✓ migracijski tokovi;
- ✓ multikulturalizem;
- ✓ akomodacija – adaptacija – integracija – integracijska politika;
- ✓ asimilacija – akulturacija (kulturalna asimilacija);
- ✓ amalgamacija;
- ✓ kulturni šok;
- ✓ diaspora;
- ✓ repatriacija;
- ✓ ekspatriacija;
- ✓ deportacija.

Iz teoretskega sklopa je razvidno, da ni mogoče podati samo ene definicije, ki bi zadostila moji potrebi, saj je pojem migracija zelo široko obravnavan. Več avtorjev (tako domačih kot tujih) uporablja isti pojem za opis popolnoma različnih stvari.

V nadaljevanju teoretskega sklopa opisujem še teorijo migracij, tipologijo mednarodnih migracij, njihove vzroke, emigracijske valove oz. slovenske migracije po svetu.

V 3. osrednjem sklopu bom predstavil pojem slovenstvo v najširšem pomenu besede, kot je razvidno iz okvirnega kazala, predstavil bom podatke, ki sem jih dobil na terenu (pripovedi kanadskih Slovencev) in gradivo preko elektronske pošte slovenskih izseljencev iz Kanade. Skupaj jih bom povezal v celoto s svojimi interpretacijami.

Nato se bom v 4. sklopu osredotočil na odnos domovine do kanadskih rojakov ter področno zakonodajo, ki igra ključno vlogo pri pravicah in obveznostih ne samo kanadskih, temveč vseh Slovencev po svetu. Poudarek bo tudi na skrbi vladnih in nevladnih organizacij v Sloveniji, ki skrbijo za tesnejše sodelovanje rojakov zunaj meja RS. V zadnjem, zaključnem poglavju pa bom uvodoma izpostavil glavne sklepne ugotovitve, verificiral hipoteze ter navedel literaturo, ki sem jo uporabljal pri izdelavi magistrskega dela.

3. MIGRACIJE IN MIGRACIJSKA POLITIKA

3.1 OPREDELITEV POJMOV S PODROČJA MIGRACIJ IN MIGRACIJSKE POLITIKE

Kompleksnost in raznolikost migracijskega procesa sta povzročila nastanek različnih definicij migracij (selitev) tako tujih kot tudi domačih strokovnjakov, zato bom uvodoma podal nekaj osnovnih opredelitev migracij. Migracije kot pojem lahko povežemo z mejami, državami, nacionalnimi identitetami, kulturami, živalmi, fotografijami itd. in so v toku zgodovine kot tudi danes vedno prisotne. Glede na naravo dela se bom osredotočil izključno na človeške selitve.

Ljudje se selijo iz enega kraja v drugega, na individualni oz. kolektivni ravni, za krajše oz. daljše obdobje, čez krajše oz. daljše razdalje. Odhajajo moški, ženske in otroci, izobraženi ter neizobraženi ljudje, verni in neverni, po lastni volji oz. zaradi pregona, skratka ljudje, ki s strahom pred nadaljnjo usodo upajo, da se jim bo drugje boljše godilo. Tako že danes v svetu prebiva približno od 100 do 120 milijonov ljudi zunaj držav svojega državljanstva. Povedano drugače, več kot 98 % svetovnega prebivalstva živi v državah svojega državljanstva (Medved 1999, 9). Za mednarodne migracije (selitve) lahko rečemo, da so »fizično gibanje posameznikov ali skupin prebivalstva v geografskem prostoru, ki zajemajo prestop neke administrativne meje in relativno trajno spremembo bivanja« (Medved 1998, 11). Termin je latinskega izvora (lat. *migratio*) in pomeni selitev, preseljevanje (Verbinc 1976, 452). Malačič (1997, 155) opredeljuje selitve tudi kot prostorske premike posameznih prebivalcev in selivcev iz odselitvenega območja v priselitveno območje. Selitve so prostorski premiki, zato označujejo prostorsko mobilnost² prebivalstva. Pomembno je, da jih razlikujemo od drugih oblik mobilnosti prebivalstva, kot so sektorska, panožna, poklicna, izobrazbena, socialna oblika itd. Življenjske selitve so opredeljene z vsem tistim prebivalstvom, pri katerem se kraj stalnega bivališča razlikuje od rojstnega kraja (Malačič 1997, 155–156). Wunsch (1978, 196) definira

---

² Glede na smer razlikujemo tudi vertikalno in horizontalno mobilnost. Vertikalna mobilnost poteka navzgor in navzdol po statusni lestvici, pri horizontalni mobilnosti pa osebe ne menjajo svojega statusa (ta ni ne višji ne nižji) (Goričar 1972, 270).

migracije kot selitev prebivalstva iz ene administrativno določene geografske enote v drugo v nekem časovnem intervalu. V grobem lahko trdimo, da gre t. i. selitev posameznikov iz ene lokacije (lokacija A) na drugo lokacijo (lokacija B) zaradi različnih razlogov. Migracije lahko povzroči tudi splošna revščina, ki včasih pripelje tudi do eksodusa³.

Migracije združujejo oba pojma, tako emigracije (odseljevanje) kakor tudi imigracije (priseljevanje). Razlika med njima je t. i. migracijsko sedlo (povečano št. priseljevanja in manjše št. odseljevanja). »**Emigracije** predstavljajo gibanje ljudi iz njihove izvorne (emigrantske) družbe, odhajanje, izseljevanje, beg v tujino – v imigrantsko družbo. **Imigracije** pa pomenijo trajni приход, priselitev, vselitev v imigrantsko družbo« (Klinar 1976, 16). Imigracija je življenjska sprememba, ki sledi dinamiki drugih življenjskih sprememb. V primeru priselitve v državo govorimo o imigriranju, v primeru odselitve pa o emigriranju. Z ozirom, da migracijska gibanja na eni strani obsegajo imigracijo, na drugi strani pa emigracijo, jih lahko pojmujeemo kot nosilce pozitivnih in negativnih prostorskih sprememb v imigracijskih ter emigracijskih območjih (Mikačić 1984, 5).

Migracije so lahko tudi izrazna oblika socialne mobilnosti, saj se z menjavo bivališča spremeni tudi odnos do prostora in posledično tudi socialni status. V imigrantski družbi so migranti lahko v svojih mobilnih možnostih diskriminirani, ker imajo depriviligiran položaj etnične manjšine, pravi dr. Klinar (1972, 1). Torej lahko migracije spet vplivajo na samo socialno mobilnost.

Wunsch (1978, 196) definira migracijski tok kot celotno število migracij v določenem časovnem obdobju, ki imajo enako izvorno in ciljno območje. Migracijski tok se je v Sloveniji po 60. letih v glavnem usmerjal iz agrarnih predelov v večja mesta ter industrijska središča, ki so zato hitro naraščala, na podeželju pa je bilo naraščanje prebivalstva skromno (Valenčič 1990, 45). Za vsak posamezen emigrantski tok pa se razvija hkrati tudi protitok – **remigracija** oz. vračanje imigrantov v izvorno družbo – ponovna priselitev v izvorno družbo. V vrnitveni remigrantski tok so vključeni tipi remigrantov, ki so doživeli neuspeh v imigraciji, upokojenci in konservativni ter inovacijski imigranti. Protitok remigracij je ponavadi najmočnejši takrat,

---

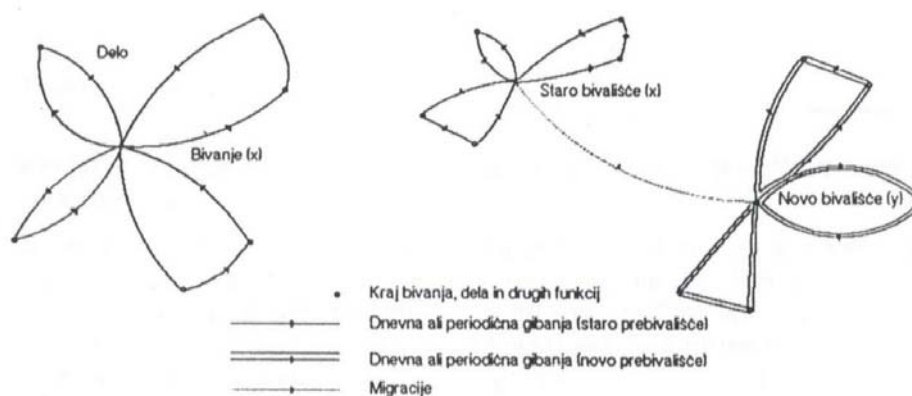
³ Neorganizirane masovne selitve. Množični eksodus naj bi označeval obsežen premik posameznikov z določenega ozemlja, skoraj vedno pod pritiskom.

kadar imigrantske družbe preživljajo hujšo socialno-ekonomsko krizo. Za uveljavljanje kroženja migrantov obstajajo tudi normativi vračanja, ki so sledeči: 10 % remigrantov po 1 letu, 40 % po 3 letih, 15 % po 4 letih in po 5 letih (Klinar 1976, 21–22).

Na remigracijske procese pa občutno vplivajo tudi krizne razmere, saj naraščajo prisilne remigracije oz. remigracije zaradi pritiskov in nuje, posledično pa upadajo prostovoljne remigracije. Povečani remigracijski tokovi tako povzročajo konflikte med remigranti in prebivalci emigrantskih družb, ki nikoli niso emigrirali (Klinar 1985, 203–209).

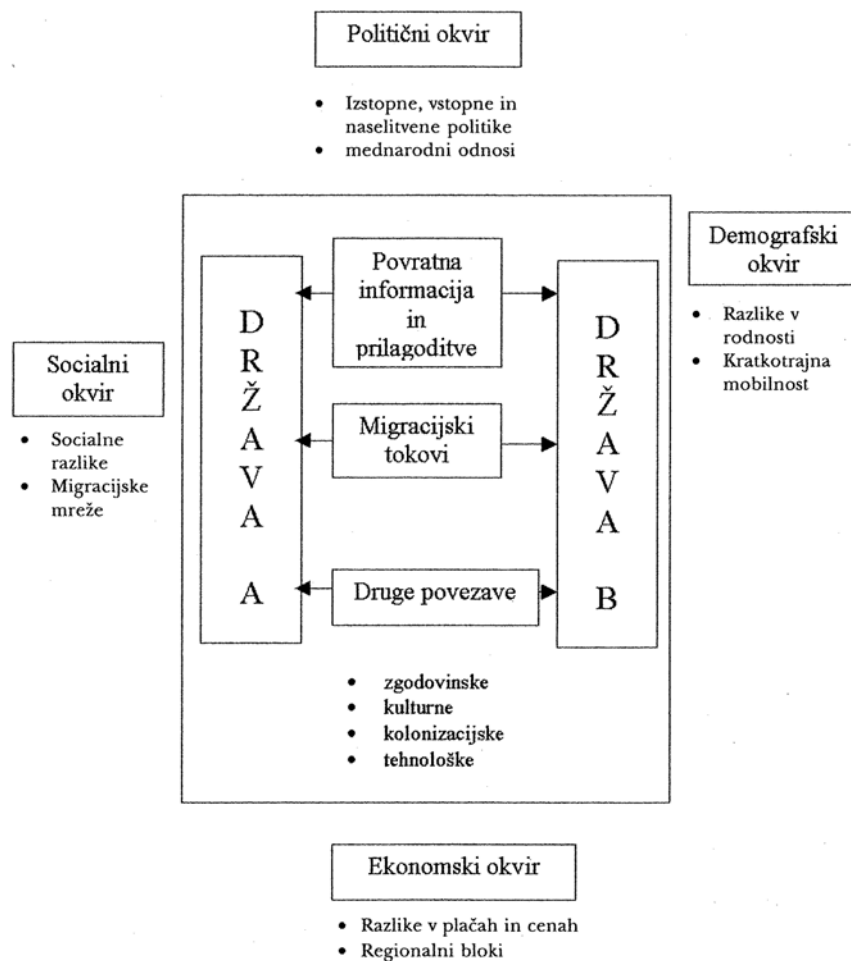
O migracijah lahko govorimo le takrat, ko migrant pretrga svoj odnos do prostora, kjer je živel, in se preseli v prostor oz. okolje, ki je kvalitetno drugačen. Pogoji je torej prekinitev vseh socialnih in ekonomskih odnosov v emigrantski družbi oz. prostoru ter prilagoditev novemu ekonomskemu, socialnemu in geografskemu okolju (Genorio 1989, 19), kar prikazujeta tudi sliki 3.1 in 3.2.

Slika 3.1: Shematični prikaz razlikovanja med dnevnim ali periodičnim gibanjem prebivalstva in migracijami.

Vir: Ogden P, 1984: Migration and Geographical Change v Genorio 1989, 19.

Slika 3.2: Mednarodni migracijski sistem.

Vir: Kritz, Mary M. in Hania Zlotnik. 1992. Global Interactions: Migration Systems, Processes and Policies. V *International Migration Systems. A Global Approach*, ur. Mary M. Kritz, Lim Lean Lim in Hannia Zlotnik. STRAN. Clarendon Press: Oxford.

Obseg migracij je odvisen od sorodnosti ali različnosti imigrantskih in emigrantskih družb, pri čemer sta pomembna medsebojna socialna ter kulturna sorodnost. Če med seboj povežemo determinanti, ki vplivata na obseg migracij, to je kulturno sorodnost oz. različnost med emigrantsko in imigrantsko družbo ter različno stopnjo njunega socialno-ekonomskega razvoja, se seveda odpirajo nove dimenzije. Hipotetično lahko menimo, da v danem primeru kulturna odsotnost ni odločujoča determinanta obsega migracij. Prav tako ima viden vpliv na obseg migracij geografska razdalja med emigrantsko in imigrantsko družbo. Lahko pričakujemo, da bo obseg migracij večji pri manjši razdalji med obema družbama in obratno. Ko govorimo o

obsegu imigracij so pomembne tudi politične razmere, na obseg emigracij vpliva zlasti homogenost ali heterogenost emigrantskih družb. Odprtost in zaprtost emigrantskih družb je odvisna od njihove kadrovske ter zunanje politike (Klinar 1976, 20–21).

S proučevanjem mednarodnih migracij se ukvarjajo različne znanstvene discipline od ekonomije, zgodovine, geografije, sociologije, politologije, socialne psihologije, demografije itd. Za poglobljeno razumevanje problematike izseljevanja Slovencev v Kanado pa je potreben tudi interdisciplinarni vidik⁴. V teoriji so **mednarodne migracije** definirane kot »fizično gibanje posameznika ali skupine v geografskem prostoru, ki povzroči relativno trajno spremembo prebivališča – zapustitev prebivališča v izvorni emigrantski družbi in pridobitev novega v imigrantski družbi – za določen čas ali za stalno« (Klinar 1976, 17). Mednarodne migracije poleg tega pomenijo tudi relativno trajno bivanje v novem socialno-kulturnem okolju (zunaj državnih meja) oz. prestop meje in prehod iz ene družbe v drugo. Odločitev o izselitvi je posledica hierarhično določenih vrednot pri posamezniku, prav tako tudi geografska razdalja in socialna distanca (Klinar 1976, 17). Kljub začetnemu, stalnemu ali začasnemu namenu mnogi migranti ostanejo in tako prispevajo k spremembi demografske, ekonomske in socialne strukture države ter s svojo kulturno drugačnostjo pogosto spodkopavajo nacionalno identiteto migrantske države. Dejstvo je, da bodo mednarodne migracije vplivale na vse države, ne glede na to, ali so imigrantske, emigrantske ali oboje, saj bodo razlike vedno večje v bogastvu med Severom in Jugom, poleg že omenjenim političnih, ekoloških in demografskih pritiskov (Castles in Miller 1998, 4).

Mednarodne migracije se pojavljajo večinoma v 3 oblikah (Medved 1998a, 437):

- ✓ kot *regularne, svobodne migracije* oseb, ki po lastni volji in v okviru obstoječih zakonov spremenijo državo svojega prebivališča;

---

⁴ Prav teorije o mednarodnih migracijah so eden od uspešnejših interdisciplinarnih pristopov, saj se znotraj njihovega okvira srečujejo različne vede z mnogimi metodami raziskovanja in skušajo doseči skupen cilj, ki je čimbolj razjasniti dogajanje znotraj migracij. Ena od značilnosti je ta, da poskušajo upoštevati delitve premikov glede na čas, prostor in motivacijo, ki določajo tipe migracij (Boyle in drugi v Gombač 2005, 14).

- ✓ kot *prisilne migracije*, ko ljudje bežijo bodisi kot posamezniki v strahu pred preganjanjem bodisi množično zaradi strahu pred kolektivnimi kršitvami človekovih pravic oz. humanitarnega prava ter drugimi okoliščinami, ki jih povzročajo različni konflikti in katastrofe;
- ✓ kot *nezakonite migracije*, ki zadevajo prepovedane prehode meja in nedovoljeno bivanje v tuji državi.

Z mednarodnimi migracijami je povezana tudi mednarodna trgovina, saj migracije pogosto zamenjujejo tako mednarodno gibanje kapitala kot tudi mednarodno trgovino dobrin in storitev. Razlika v urni mezdi med Vzhodno in Zahodno Evropo ter ZDA, Kanade in Avstralije je vidna v spodnji tabeli iz leta 1991. Če se odstranijo ovire za mobilnost dela, je logično, da bodo delavci migrirali iz slabše plačanih držav v boljše plačane države (Razin 1997, 851–887).

Tabela 3.1: Razlike v plačah med državami Vzhodne in Zahodne Evrope ter ZDA, Kanade in Avstralije leta 1991.

Države V. Evrope	Mezda v \$	Indeks	Države Z. Evrope	Mezda v \$	Indeks	Ostale	Mezda v \$	Indeks
Poljska	0,7	63,6	Zahodna Nemčija	11	1000,00	ZDA	13	1181,8
Madžarska	0,7	63,6	Francija	8	727,27	Kanada	13	1181,8
Češkoslovaška	0,8	72,7	Italija	11	1000,00	Avstralija	14	1272,7
Bolgarija	0,2	18,2	Velika Britanija	8	727,27			
Romunija	0,6	54,5	Evropska Unija	9	818,18			
Jugoslavija	1,1	100,0						
Rusija	0,9	81,8						

Vir: Layard et. al. Letnik 1992. East-west migration, Cambridge.

Migrant je oseba, ki »spreminja stalno ali začasno bivališče, zlasti iz gospodarskih vzrokov« (internet 2) oz. oseba, ki se prostovoljno ali iz osebnih razlogov preseli iz svojega kraja prebivanja na določeno destinacijo z namenom, da tam biva, ne da bi bil k temu prisiljen. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) pa opredeli migranta kot človeka, ki živi v državi ali okolju, v katerem ni rojen (Verlič-Christensen 2002, 18). Večina empiričnih raziskav je potrdila, da je največja koncentracija migrantov starih od 15 do 29 let. Tovrstne

študije pa so potrdile tudi povezanost migracij s socialno in ekonomsko mobilnostjo posameznikov (Schaffer in Klemenčič v Genorio 1989, 22).

Po opredelitvi Dolenca (2000, 112) vsak migrant prehaja od začetka selitvenega kroga do njegove vrnitve v matično državo skozi 4 ključne faze:

- ✓ kot odseljeni državljan iz svoje države;
- ✓ kot priseljeni tujec, ki si mora za legalno prebivanje v državi pridobiti ustrezne dokumente (delovni in poslovni vizum, dovoljenje za začasno prebivanje itd.);
- ✓ kot odseljeni tujec, ki svojega odhoda iz imigrantske države pravno ne uredi;
- ✓ kot priseljeni državljan, ki se ponovno vrača v lastno državo.

Appleyard (1991, 22) pa loči več tipov migrantov:

- **stalni migranti**, ki vključujejo združevanje družin in se ne želijo več vrniti v domači kraj. Kljub temu pa se nekateri vrnejo v domovino po preteku delovne dobe, zato je težko potegniti mejo med stalnimi in začasnimi migranti. Imigrantska družba stalnih migrantov ne sprejema rada, zaželeni so le izobraženi in strokovni delavci;
- **začasni pogodbeni delavci**, ki v imigracijski družbi ostanejo določeno obdobje. Običajno so nekvalificirani oz. polkvalificirani, pravimo jim tudi sezonski delavci. Ti migranti so zelo povezani s svojo izvorno emigrantsko skupnostjo in zato ne čutijo potrebe po vključevanju v imigrantsko družbo. Z emigracijo si želijo izboljšati le ekonomski status oz. položaj. V času pogodbenega dela v tujini pošiljajo denar v izvorno družbo;
- **začasni profesionalni migranti** so intelektualni ali usposobljeni delavci, ki se navadno gibljejo med državami kot menedžerji mednarodnih podjetij. V novem okolju so zaželeni ne glede na stopnjo razvitosti države. Predstavljajo pa veliko težavo za državo odseljenca, saj le-ta tako izgublja izobražen kader, ki bi lahko mnogo prispeval k

razvoju emigrantske države. Ta pojav imenujemo beg možganov in ga bom obravnaval v nadaljevanju;

- *skrivni ali ilegalni delavci*;
- *azilanti in begunci*.

Migranti si prizadevajo za izboljšavo življenjske ravni, lastne blaginje in blaginje lastne družine. Usmerjajo se v regije z boljšimi ekonomskimi možnostmi, možnostmi večjega zaposlovanja, priložnostmi za podjetniško in investicijsko dejavnost, večjimi plačami, k boljšim delovnim razmeram in drugim ekonomskim ugodnostim novega okolja kakor tudi ugodnostim glede stanovanjskega statusa (reševanje stanovanjskih težav), možnostim potrošnje, zabave itd.

Imigranti (sopomenka pojma priseljenc/-ka) so osebe, »ki zapustijo staro in si ustvarijo novo prebivališče, ponavadi zamenjajo delovno mesto, prekinejo stare in ustvarijo nove družbene povezave« (Jackson 1986, 3–5). Tako morajo ostati v novi imigrantski družbi dalj časa (vsaj leto), da jih je mogoče ločiti od turistov (Klinar 1976, 17). Po definiciji Organizacije združenih narodov (OZN) pa je imigrant oseba, ki je vstopil v državo z namenom, da bo tam bival vsaj leto (internet 49).

Pri proučevanju poskusov »preseganja« izvirne kulture in prizadevanjih po asimilaciji nove kulture dominantne družbe se pojavljajo pri imigrantih različne oblike ter stopnje adaptacije. M. Cohen-Emerique je leta 1974 z uporabo testa »Kdo sem?«, ki vključuje poldirektivni vprašalnik, določila sledečih 5 ravni akulturacije, ki jih razvijejo imigranti (Kovačev 1993, 702):

1. neakulturirani imigranti;
2. imigranti, ki kažejo prve znake akulturacije;
3. imigranti, ki jih uvršamo na sredo razsežnosti akulturacije;
4. imigranti, ki težijo k akulturaciji, in

5. zelo akulturirani imigranti.

Najtežje je opredeliti 3. nevtralnno skupino, sicer pa je tudi diferenciacija pojava akulturacije imigrantov v 5 naštetih skupin pretirana, saj jih v realnosti največkrat delimo na dobro prilagojene, neprilagojene in tiste, ki jih je težko uvrstiti v katero koli od obeh ekstremnih skupin. Zato ponavadi razlikujemo 3 stopnje identifikacije z novo kulturo dominantne družbe (Kovačev 1993, 702):

1. v *prvo skupino* spadajo imigranti, ki ne vidijo nobenega razloga za identifikacijo z novo kulturo. Njihove reakcije na bikulturalizem lahko pojmujeemo kot izraz okrepljene zvestobe normam in vrednotam prvotne skupine;
2. za *drugo, vmesno skupino*, kamor navadno uvrščamo subjekte v prehodni identifikacijski fazi, je značilna »operativna« akulturacija, ki implicira subjektovo prilagoditev iz pragmatičnih razlogov, vendar ne vključuje njegove identifikacije z novo kulturo. Kljub temu, da gre za kompromis med tradicionalno naravnostjo in usmeritvijo v prihodnost, se druga skupina že približuje 3 skupini, saj vanjo pogosto uvrščamo osebe, ki so dosegle dovolj visoko stopnjo spoznavne diferenciacije, da so sposobne vključevati vrednote in norme tuje kulture;
3. v *tretjo skupino* pa uvrščamo tiste imigrante, ki so se že identificirali z novo kulturo in to tudi odkrito izražajo, vendar je njihova zveza z novim narodom kljub njihovi naklonjenosti še vedno zelo šibka.

Emigrant (sopomenka pojma izseljenec/-ka) pa je oseba, ki je bil leto odsoten oz. je bival v drugi državi, zlasti zaradi političnih vzrokov. Definicija je običajno vezana na prebivališče oz. prisotnost v državi ter zunaj nje. Zakon o izseljevanju iz Socialistične federativne republike Jugoslavije (v nadaljevanju SFRJ) pa je pojmoval izseljenca za osebo oz. državljana, »ki se seli v prekomorsko deželo zaradi telesnega dela ali pa k svojim sorodnikom, ki so se predhodno izselili v enakih okoliščinah«. Omenjena definicija se malenkostno razlikuje od odredbe iz leta 1921, ki je za izseljenca imela vsako osebo oz. državljana, »ki se seli v prekomorsko deželo

zaradi zasluzka, potuje v tretjem ali temu adekvatnemu razredu in v podlubju; lahko pa potuje tudi k sorodnikom, ki so se predhodno izselili v enakih okoliščinah» (Čižmić v Genorio 1989, 31). Tudi povojna jugoslovanska zakonodaja ni dala jasnih definicij. V Enciklopediji Leksikografskega zavoda (1967, 198) je zapisano: »Splošno gledano je izseljenec oseba, ki trajno ali začasno zapusti svojo deželo v nameri, da išče delo ali boljše življenjske pogoje.« Še najprikladnejšo definicijo sta postavila Vesna Mikačić in Ivan Čižmić, ki pravita, da bi pod pojmom izseljenec morali upoštevati vsakega posameznika, ki zapusti domovino z namenom, da se ne vrne – kriterij »*animus non revertendi*« (Genorio 1989, 32). Glede na omenjene definicije pa Kanadčani upoštevajo za priseljenca vsakega posameznika, ki prispe v državo z namenom stalne naselitve, vse ostale kategorije pa spadajo v skupino »*non-immigrant*« (Genorio 1989, 32).

Pojem **mednarodni migrant** se običajno nanaša na osebe, ki za daljši čas zapustijo eno državo in bivajo v drugi državi, ponavadi dlje kot 3 mesece ali 1 leto (Medved 1998, 6), Končar pa opredeljuje za mednarodne migrante tiste osebe, »*ki nimajo državljanstva države, v kateri so zaposleni, ali državljanstva države, v kateri prebivajo*« (1993, 19).

Migracijska politika določa temeljne smernice oz. okvirje za celostno urejanje vseh pogledov migracij. Področje migracij je zelo kompleksno in široko, zato se v osnovi migracijska politika deli na različne specifične politike, ki urejajo posamezne oblike migracij. Tako se migracijska politika deli na *politiko notranjih selitev* ter *politiko zunanjih oz. mednarodnih selitev*. Politika mednarodnih selitev zajema politiko priseljevanja oz. imigracijsko politiko in politiko odseljevanja oz. emigracijsko politiko (Medved 1998, 12). Strnemo lahko, da je migracijska politika »*del vrhunske politike, v kateri prevladujejo interesi razvitih zahodnih imigrantskih držav, ki jih legitimizirajo s potrebami po določenih kategorijah imigrantov, pri tem pa manj upoštevajo načela solidarnosti in svobode imigrantskega gibanja*« (Klinar 1993, 402–403).

Imigracijska politika je po najsplošnejši definiciji sestavljena iz 2 medsebojno povezanih, vendar ločenih področij: *imigracijske politike in uravnavanja priseljevanja* ter *nadzora nad tujci*. Medvedova (1998, 11) je zapisala, da »*pojem politike priseljevanja zajema načela, pravila in postopke, ki tujcem dovoljujejo vstop ter bivanje, nadzor nad njimi kot tudi politiko*

do priseljencev«. Na podlagi te ugotovljene dvojnosti nadalje razdeli imigracijsko politiko na 2 medsebojno povezani politiki; priselitveno oz. imigracijsko politiko v širšem smislu, ki se »nanaša na uravnavanje priseljevanja, na načela, pravila in postopke, ki tujcem dovoljujejo vstop, zaposlitev ali nastanitev«, ter na priseljensko oz. imigracijsko politiko v ožjem smislu, ki se »nanaša na pogoje in ukrepe države ter družbe, ki spodbujajo integracijo priseljencev, predvsem trajnejših rezidentov v družbo sprejemne države« (Medved 1998, 12). Imigrantska družba (njene institucije in skupine) je odločilen dejavnik pri oblikovanju imigrantske politike in celotnega odnosa med večino ter imigrantsko manjšino. Imigrantska politika postavlja cilje in odnose imigrantske družbe do imigrantov. Lahko rečemo, da so nosilci socialnega nadzora, s katerim zagotavljajo uresničevanje zastavljenih ciljev (Klinar 1976, 85).

V posameznih imigrantskih državah so se izoblikovali 3 različni modeli imigracijske politike. Castles in Miller (1998, 45–47) sta jih predstavila v 3 oblikah:

- ✓ **država z diferenciacijskim–izključitvenim modelom:** V ta model so uvrščene države po načelu »*ius sanguinis*«, kjer imigracijska politika proučuje združitev družin in onemogoča dostop do politične udeležbe ter določenih bonitet države. Priseljenci so vključeni v določene sfere družbenega življenja (predvsem na trg dela), nimajo pa dostopa do nekaterih drugih sfer (socialni sistem, državljanstvo, politična participacija). Takšen model so sprejele predvsem države s tradicionalno kulturno ali etnično definicijo nacionalnosti, ki niso bile deležne imigracij iz bivših kolonij in so po 2. svetovni vojni vodile politiko rekrutacije začasnih gostujočih delavcev. V to skupino sodijo Nemčija, Švica in Avstrija. Tujci so zapostavljeni na socialno-ekonomskem področju. To je t. i. model gostujočih delavcev.
- ✓ **država z asimilacijskim modelom:** Govorimo o tistih državah, kjer se tujci, ki se odpovejo svoji kulturi in jeziku vključujejo v imigracijsko družbo skozi enostranski model adaptacije. Bistveni cilj modela je vključitev imigrantov v družbo, kjer model dovoljuje tujcem, da postanejo del nacije. V tem modelu se od migrantov pričakuje, da se odrečejo svojim kulturnim, jezikovnim in družbenim značilnostim ter postanejo del večinske družbe. Breme prilagajanja leži na priseljencu, vloga države v asimilacijskem

procesu pa je v tem, da zagotovi ugodne pogoje za čim hitrejšo posameznikovo prilagoditev in prevzem večinske kulture ter vrednot (Bešter 2003, 4). Pri tem modelu gre v bistvu za integracijo preko naturalizacije. Priseljenci lahko ostanejo v državi kot nedržavljeni neomejeno, kar se odraža v velikem delu stalno naseljenega prebivalstva brez državljanstva. Model izhaja iz predpostavke, da bodo priseljenci, ki so se naselili v državi integracije, pretrgali vezi s svojo izvorno državo in ostali v novi državi za stalno. Ta model je bil prevladujoč zlasti v ZDA v začetku 20. stoletja. V določenih obdobjih so asimilacijsko politiko izvajale tudi Kanada, Velika Britanija in Avstralija.

- ✓ **država z večkulturnim – pluralnim modelom:** Pojem kulturni pluralizem vsebuje ideološke, politične, strukturalne in institucionalne vidike. Država spoštuje načela večkulturnosti ter vključitev imigrantov v vse sfere družbenega življenja. Priseljenci so v tem modelu vključeni v politično skupnost in lahko hkrati ohranijo svojo kulturno različnost (jezik, kulturo, socialno obnašanje itn.). Pluralizem naj bi omogočal, da imajo migranti enake pravice oz. možnosti na vseh področjih brez odrekanja drugačnosti. Model je sestavljen iz 2 tipov oz. različic. Prvi tip je značilen za ZDA, kjer se tolerirajo razlike in država ne podpira ohranitve kulture ter nima podporne vloge pri vzdrževanju etničnih kultur, drugi pa velja za Avstralijo, Kanado itd., kjer država ščiti pravice priseljencev, deležni so podpore in država ne nasprotuje ohranjanju kulture priseljencev. Gre za t. i. eksplicitno multikulturno politiko, ki izkazuje pripravljenost večinskega prebivalstva za sprejetje kulturnih razlik.

Termin kulturni pluralizem se navezuje tudi na pomen pojma **multikulturalizem**⁵, ki se je pojavil pred njim. Multikulturalizem se je pojavil šele leta 1963 v Kanadi, kulturni pluralizem pa leta 1924, sama teorija je bila izoblikovana že leta 1915 (Lukšič-Hacin 1999, 84). Pojem

---

⁵ Charles Lement pravi: »Multikulturalizem – gre za enega najbolj nejasnih in zlorabljenih terminov v družboslovnem besedišču.« (Lemert 2001, 297) V literaturi nastaja namreč precej zmede zaradi nenatančnosti uporabljenih terminov, saj se empirično stanje (multikulturalnost) pogosto zamenjuje z idejo o tem, kako se odzivati nanj (multikulturalizem), vse to pa onemogoča evalvacijo in regulacijo dejanskih posegov v razmerja med kulturami (multikulturacija). Multikulturacija namreč »označuje procese, s katerimi nosilci moči (npr. nacionalna država, lokalne oblasti, institucije) urejajo interkulturalna razmerja med različnimi identitetami v smeri nekonfliktne integracije« (internet 44, 67)).

multikulturalizem lahko označuje specifično kulturno oz. družbeno realnost, lahko ga povezujemo s teorijo, lahko pa združimo oba vidika in se pojavi kot »*politični program in gibanje za spremembo obstoječih odnosov ali pa kot princip uradne politike do avtohtonih in priseljenskih etničnih manjšin*« (Lukšič-Hacin 1999, 83–84). Zelo pomemben je zlasti kot politični diskurz, značilen pa je zlasti za anglosaksonske, liberalno-pluralistične države (internet 3). V 70. in 80. letih je koncept multikulturalizma postajal priljubljen zlasti v ZDA, Avstraliji in na Švedskem (Lukšič-Hacin 1999, 93). V svetu je nešteto pojavov multikulturalizma, kjer se kaže prevlada etničnosti, ki razpolaga z močjo, dosti manj pa je pojavov etničnega pluralizma, ki dosega nerazvite stopnje svojega razvoja (Klinar 1993, 400). Glavno vprašanje za multikulturalizem je, »*kako presekatı gordijski vozeli obnavljanja obstoječih odnosov in nacionalne ideologije ter vzpostaviti identiteto, ki bi bila primerna za vzpostavitev in vzdrževanje multikulturalnih odnosov oz. multikulturalno identiteto*« (Lukšič-Hacin 2002, 46). Opredelitve in stališča multikulturalizma lahko v grobem delimo na (Lukšič-Hacin 1999, 101–112):

- konzervativne, korporativne oz. nekonzervativne (»*zagovarjajo se univerzalne kulture in spodbija se legitimnost tujih jezikov ter regionalnih etničnih dialektov*«);
- liberalne (liberalci uporabljajo termin multikulturalizem, da označijo pluralizem);
- levo-liberalne (njegovi zagovorniki poudarjajo pomen kulturne razlike in diferencialnega koncepta kulture in je vezan na »*diskurz reforme in izenačuje odpor z destabilizacijo obstoječega dominantnega sistema predstav*«);
- skrajno leve, kritične, uporniške in radikalne (»*nastal je kot kritika konzervativnih, liberalnih in levo-liberalnih konceptov in interpretacij multikulturalizma*«).

Prilaganje imigrantov poteka v več fazah, ki jih vsak avtor definira po svoje. Povzemal bom zlasti modele po Malačiču, Klinarju, Parku in Gordonu. Vsi omenjeni avtorju so analizirali procese prilaganja in prišli do različnih spoznanj ter dejstev.

Po **Malačiču** (1997, 156–157) običajno poteka prilaganje priseljencev v novemu okolju po zaporednih fazah, ki so sledeče:

- ✓ 1. faza je začetna **prilagoditev ali akomodacija**, ko se priseljenec prilagodi bolj površinsko oz. na zunaj. V tej fazi si skuša oseba urediti osnovne življenjske in eksistenčne pogoje.
- ✓ sledi **kulturna prilagoditev**, ko priseljenec prevzema vse večji del kulturnih značilnosti nove družbe.
- ✓ zadnja faza pa je **popolna prilagoditev oz. asimilacija**, ko se priseljenec ali priseljenška skupnost popolnoma spoji z novim okoljem. Takšno prilagajanje običajno traja več generacij. Pri meddržavnih migracijah pride na vmesni stopnji običajno še do naturalizacije oz. do podelitve tujega državljanstva, kar še pospeši celoten proces.

Milton Gordon je podal sledeče tipe in stopnje asimilacije (Klinar 1976, 145):

1. akulturacija (kulturna asimilacija);
2. strukturalna asimilacija (imigranti stopijo v organizacije na ravni primarnih odnosov);
3. amalgamacija (sklepanje zakonskih zvez priseljencev z domačini – »*amalgamacija predstavlja zlitje z domačini. Zadeva primarne, intimne in družinske odnose*« (Lukšič-Hacin 1995, 76));
4. identifikacijska asimilacija (imigranti se čutijo kot pripadniki imigrantske družbe, z njimi se identificirajo);
5. odsotnost predsodkov;
6. odsotnost diskriminacije;
7. državljanska asimilacija (migranti pridobijo vse politične pravice in postanejo enakovredni politični subjekt z domačini; »*začetek državljanske asimilacije je naturalizacija oz. pridobitev državljanstva*« (Lukšič-Hacin 1995, 77)).

Lahko trdimo, da so faze prilagajanja po M. Gordonu zgolj spremenljivke idealno-tipskega modela (Lukšič-Hacin 1995, 74).

Asimilacijske procese **R. Park** razdeli na več stopenj (Lukšič-Hacin 1995, 70):

1. akulturacijo kot najnižjo stopnjo asimilacije;
2. strukturalno asimilacijo kot višjo stopnjo, in
3. kot najvišjo stopnjo asimilacije (identifikacijska ter državljanska asimilacija, amalgamacija in popolna asimilacija).

Prav tako je svoj model o asimilacijskih stopnjah razvil P. Klinar. V njegovem modelu so združeni nekateri elementi Parkovega in Gordonovega modela (Lukšič-Hacin 1995, 74):

1. akomodacija in adaptacija – integracija;
2. asimilacija (akulturacija, transkulturacija, jezikovna akulturacija):
  - *strukturalna asimilacija* (imigranti vstopijo v socialno strukturo imigrantske družbe na ravni primarnih odnosov);
  - *amalgamacija* (zlitje imigrantov z domačim prebivalstvom);
  - *identifikacijska asimilacija* (razvije se identifikacija z novim družbenim okoljem);
  - *državljanska asimilacija* («stopnja asimilacije, ki zadeva sfero državljskih pravic in dolžnosti, je dosežena takrat, ko imigranti pridobijo vse politične pravice in postanejo enakovredni politični subjekt z domačini» (Klinar 1976, 162)). Začetek državljanske asimilacije je naturalizacija oz. pridobitev državljanstva.

Akomodacija je »proces za imigrantsko družbo, ker ohranja določeno stabilnost sistema in ker povezuje med seboj aktivnosti imigrantov in domačinov kljub obstoju njihovih različnih interesov« (Klinar 1976, 137). V primerjavi z asimilacijo je akomodacija proces, ki vodi do hitrih, zavestnih sprememb (ni nujno, da akomodaciji sledi asimilacija). Medsebojni odnosi med imigranti in domačini zadevajo samo sekundarne odnose, v primarne odnose samo z akomodacijo ni možno prodreti (Klinar 1976, 137–138). Lukšič-Hacinova (1999, 74) definira akomodacijo kot proces minimalnega prilagajanja imigrantov kulturi imigrantske družbe. Vzpostavljen je minimalni kompromis, ki preprečuje medsebojne konflikte.

Adaptacijo (prilagoditev) in integracijo (vključitev) je možno hkrati obravnavati, ker je adaptacija družbene enote le del integracije širše družbene tvorbe. Imigrantske skupnosti in imigranti se adaptirajo na sistem imigrantske družbe, kar pomeni, da se seznanjajo z novim socialnim okoljem. Adaptacija postane popolnejša, kadar imigrantski subsistemi in sistem imigrantske družbe spoznajo potrebe drugih strani in se pojavi medsebojna usklajenost povpraševanja ter ponudb. O popolni adaptaciji imigrantov ni mogoče govoriti, saj so imigranti zaradi podrejenih odnosov prisiljeni žrtvovati marsikatero od svojih potreb in sprejeti ponudbe imigrantske družbe, ki jim ne ustrezajo. Tako ima proces integracije imigrantov v imigrantsko družbo svoje ekonomske, socialne, politične in kulturne dimenzije. Za integracijo je značilno, da dopušča razlike med kulturo imigrantske družbe in kulturami imigrantskih skupnosti. Torej ne gre kot pri asimilaciji za prevzemanje tuje kulture in hkratno izgubljanje svoje lastne kulture. Adaptacija je torej proces intenzivnejšega medsebojnega prilagajanja in poteka na območju primarnih odnosov (Klinar 1976, 138–141). Ameriški talilni lonec se je *»pokazal kot vprašljiv način zamišljene integracije imigrantov«*. Dejansko je nastalo več talilnih loncev namesto predvidenega enega, in asimilacijski procesi so rodili številne etnične konflikte (Klinar 1993, 399).

Integracijska politika oz. priseljska politika do prisotnih in bodočih priseljencev je del imigracijske politike, ki se deli na 3 ločene, vendar med seboj povezane dele. V ReIPRS (Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije) je zapisano, da se integracijska politika *»nanaša na ukrepe države in družbe, ki zagotavljajo ugodne pogoje za kakovost življenja priseljenih, spodbujajo integracijo in omogočajo, da priseljenci postanejo odgovorni udeleženci družbenega razvoja«*. Bistveni cilj integracije je vključitev priseljencev v družbo na način, da postanejo njen funkcionalni člen oz. enakopravno sodelujejo pri njenem razvoju. Seveda pa je integracija dvostranski proces, ki zahteva prilagajanja obeh družb, tako domače kakor tudi priseljske. Iz tega spoznanja bistveno vlogo odigrata država gostiteljica in imigranti sami.

Menim, da je zelo pomemben pravni okvir države, v kateri se imigrant nahaja, saj mu bo le-ta omogočal ali preprečeval integracijo. Pozitivni zakonodajni pristop ter aktivna politika na

področju imigracije nedvomno olajšata vključevanje priseljencev v socialno, politično in kulturno okolje novega življenjskega prostora.

Roterjeva pravi (internet 3, 201), da je integracija imigrantov kompleksen proces, kjer je potrebno sodelovanje imigrantov kot tudi družbe, v katero naj bi se vključili. Postavlja se vprašanje, kako lahko več različnih ljudi z različnimi sistemi vrednot živi skupaj. Obravnavanje posameznih etničnih skupin ali tujcev kot »težave manjšin« je v največji meri konstrukt večinske družbe. Pogosto se takšno obravnavanje pojavi zlasti zaradi preusmeritve pozornosti od dejanskih vzrokov za težave v družbi, kot so brezposelnost in regionalne razlike v razvitosti, k etičnosti kot domnevnemu vzroku za nastale težave.

Zelo pomemben vidik integracije priseljencev in njihovih otrok sta znanje jezika ter integracija države prejemnice. Zahteva po znanju jezika države gostiteljice je pogoj za pridobitev državljanstva v skoraj vseh državah. Večina gospodarsko razvitih držav zaradi visoke stopnje brezposelnosti med priseljenci organizira programe, ki omogočajo tujcem pridobitev ustreznih kvalifikacij in lažje vključevanje na trg delovne sile ter istočasno preprečujejo rasizem in vse vrste diskriminacije na delovnem mestu. Posebni programi so namenjeni azilantom ter beguncem, ki jim priskrbijo bivališče, socialno zavarovanje, šolanje njihovih otrok ter nudijo pomoč pri iskanju zaposlitve (internet 4, 123–125).

Integracijska politika države je odvisna tudi od njene socialne politike oz. politike družbene blaginje, zato ima le-ta pomemben vpliv na pristop k reguliranju migracij. Hammar (1992, 255) razlikuje med:

- *direktnimi integracijskimi politikami*, ki zajemajo ukrepe, uvedene posebej za migrante, kot so jezikovne inštrukcije, nastanitev itn. Te storitve so lahko organizirane javno oz. privatno, najbolj značilno za njih pa je, da niso del običajnega sistema blaginje ter jih ne bi bilo brez migrantov. Če bi sistem zagotavljal socialno varnost za vsakogar, vključno z migranti, potem direktne storitve za migrante ne bi bile potrebne;

- *indirektnimi integracijskimi politikami*. O indirektnih storitvah pa govorimo, kadar so le-te del običajnega državnega sistema blaginje.

Cilji integracijske politike so zasnovani na temeljnih načelih in vrednotah enakopravnosti, svobode ter sodelovanja. Enakopravnost zagotavlja enake socialne, ekonomske in civilne pravice tako za domače prebivalce kot za priseljence. Načelo svobode zagotavlja pravico do izražanja in ohranjanja kulturne identitete. Pomembno vlogo pa ima tudi sodelovanje, ki pripomore k procesu ustvarjanja skupne družbe. Za implementacijo integracijske politike država izvaja številne ukrepe, ki spodbujajo integracijo in preprečujejo diskriminacijo. V Kanadi se etnične skupine med seboj razlikujejo in se tako različno integrirajo v kanadsko družbo. Integracijo slovenskih izseljencev v Kanadi bom predstavil s pomočjo pripovedi imigrantov ter zgodovinskih dejstev.

Pomemben integracijski ukrep je vsekakor državljanstvo, ki za nekatere priseljence pomeni boljše možnosti za integracijo, za druge pa končni korak postopnega procesa ekonomskega in socialnega povezovanja z večinsko družbo (Medved 1998, 57). Večina držav priznava imigrantom določen obseg ekonomskih in socialnih pravic, ki so vezane na dolžino bivanja v določeni državi, le redke izjeme pa imigrantom podelijo tudi politične pravice. Le pridobitev državljanstva imigrantske države pa imigrantom omogoča popolno uživanje teh pravic tudi na političnem področju. Vendar državljanstvo ni nujno končni cilj integracijskega procesa, saj se države s tem ne izognejo težavam, ki izhajajo iz družbene izključenosti in diskriminacije.

O **asimilaciji**⁶ (**stopitev z nekim socialnim okoljem**⁷) sta že leta 1921 pisala Park in Burgess, in sicer sta govorila o »*procesu zlivanja, v katerem si osebe in skupine pridobijo spomin, čustva in drže drugih oseb ali skupin*« (Park in Burgess v Lukšič-Hacin 1999, 49). V sociološkem smislu jo razumemo kot »*proces kulturnega prilagajanja (etnične) manjšine ali posameznika*

⁶ Asimilacija velja bolj za sociološki pojem, je bolj individualen in bližji pojmu resocializacije. Je najvišja oz. zadnja oblika konjunktivnih odnosov. Pri asimilaciji imigranti in njihove skupnosti v dolgotrajnem procesu prevzemajo mišljenje, ravnanje, vrednotenje, skratka način življenja in kulturo imigrantske družbe, pri čemer se svojih ravnanj niti ne zavedajo.

⁷ Drugi avtorji razumejo pojem asimilacija kot nasilna, politična utopitev, vendar jo v magistrskem delu obravnavam kot stopitev z okoljem.

prevladujočemu delu prebivalstva, ali poenostavljeno utapljanje enega naroda/etnične skupine v drugem» (internet 5). Bistvene značilnosti popolne asimilacije so predvsem izguba lastne kulture in etnične identifikacije z izvorno emigrantsko družbo, sprejem tuje kulture, sklepanje mešanih zakonov, skratka vključitev v vse strukture imigrantske družbe. Domačini imigrantov ne štejejo več za tujce in sami imigranti se počutijo »kot doma« v novi domovini (Klinar 1976, 142–144). To je t. i. zadnja faza oz. popolna prilagoditev, ko se imigrant popolnoma zlije z novim okoljem (Malačič 2003, 156). Z migracijami so povezani tudi procesi prilagajanja med priseljenci in domačini imigracijskega območja. Ti procesi so še posebej pomembni, kadar se migranti in nemigranti razlikujejo po svoji verski, rasni, etnični ali kakšni drugi pripadnosti. Žal je asimilacija Slovencev v multikulturni kanadski družbi neizbežna in se v današnjem času vrši bistveno hitreje kot pred leti. Vse več je mešanih zakonov, število otrok, ki obiskuje slovensko šolo, pa drastično upada.

S pojavom izseljenstva je tesno povezan tudi izraz **akulturacija (kulturna asimilacija)** kot »proces kulturne izmenjave ob srečanju dveh avtonomnih kulturnih sistemov, ki ima za posledico povečanje podobnosti ene kulture drugi« (Barfield 1997, 1), pomeni pa tudi »reorganizacijo strukture jaz – svet in pogosto implicira subjektov prelom s tradicijo, njegovo odpiranje, vedoželjnost in sprejemanje« (Kovačev 1993, 701). (Reber v Kovačev 1993, 699) pa termin opredeljuje kot »proces, v katerem subjekt postopoma prevzame vedenjske vzorce, značilne za kulturo, ki ga obdaja, in še posebej za subkulturo, v kateri je bil vzgojen«. Takšna definicija akulturacije sovpada s terminom kulturnega posredovanja (*cultural transmission*). Omenjeni pojem namreč uporabljamo »za označevanje učnega procesa, ki omogoča posredovanje vrednot, standardov in norm določene kulture naslednjim generacijam« (Kovačev 1993, 699). Lukšič-Hacinova (1999, 50) definira termin kot »postopen in dolgotrajen proces, ki se giblje skozi različne stopnje kulturnega zблиževanja, tako na ravni posameznika kot na ravni neke skupnosti«. Akulturacija se v najugodnejših primerih konča kot posameznikovo integrirano preoblikovanje. Ta proces namreč temelji na prelomu, ki zmanjša ali celo izniči pripadnost individualnega subjekta izvorni družbi. Asimilacija in akulturacija tako označujeta enak proces prilagajanja, ki ga lahko poimenujemo kulturni oz. družbeni stik (Lukšič-Hacin 1995, 86). Najpomembnejša pojava, ki pospešujeta akulturacijo sta zlasti biološko staranje izseljenskih skupnosti ter mešani zakoni (Lukšič-Hacin 1995, 181). Največji

»krivec« za mešane zakone so bile predvsem ženske, ki so se hitreje kot moški odločale za mešane zakone. Priseljenke si namreč veliko lažje najdejo partnerja iz večinskega kulturnega okolja in s tem se jim posledično odprejo tudi možnosti za hitrejšo socialno mobilnost. To dejstvo pa ne velja le za primer Slovencev po svetu, temveč za številne migracijske kontekste, ki so različno etnično stratificirani. Da pa ne bo videti, kot da so ženske (matere, hčere, sestre) negativno vplivale na ohranitev slovenstva v tujini, naj omenim, da so prav one ohranjale vezi z domovino, zlasti z dopisovanjem (Lukšič-Hacin 2003, 107–108). Neizpodbitno dejstvo je, da v današnjem času asimilacija ni več grožnja, ampak realnost, kot so realnost mešani zakoni in multikulturalnost⁸.

Nekateri avtorji koncept akulturacija še vedno uporabljajo kot npr. Portes (1995), in sicer v pomenu »prilagajanja na dominantno kulturo«. Uporaba koncepta akulturacija je zelo redka, ker je nastala v času, ko so kulture še imeli za statične in niso poudarjali procesualne narave kulturnih procesov. »Ker integracijski teoretski pristopi poudarjajo spremenljivost kultur in družbenih procesov, je izraz integracija ustrežnejši, prav tako kot tud, zato, ker integracijske strategije vključujejo ljudi v družbo na ustrezen način, ki je v dobrobit etničnih skupnosti v državi sprejemnici kot tudi državljanov države sprejemnice.« (internet 3, 677)

Akulturacija je torej dolgotrajen in postopen proces, ki se giblje skozi različne faze kulturnega zблиževanja oz. spreminjanja. Potek tega procesa (in ne stanja) je povzet po Michelu de Costerju (Južnič 1978, 521) in razdeljen v 6 delov:

1. kontakt med različnimi kulturami;
2. komunikacija (neposredna oz. posredna);
3. odrejanje vrednot in ocenjevanje;
4. delno oz. popolno sprejemanje vzorov – selekcija;
5. integracija in usklajevanje začetnih dispozicij – modifikacija;

---

⁸ Najpogosteje s pojmom multikulturalnost označujemo takšne družbe, »kjer ljudje iz raznovrstnih kulturno in etnično različnih kontekstov živijo v sosedstvu z neko stopnjo skupnih interakcij« (Back 1998, 76). Na enak način pa se ne označuje le stopnja dejansko doseženega pluralizma, temveč tudi »sama ideja ali celo ideal harmoničnega sožitja različnih kulturnih ali etničnih skupin v pluralni družbi« (Todd 1996, 244).

6. asimilacija.

Naturalizacija imigrantov je proces, v katerem imigranti pridobijo državljanstvo v novi državi (ponavadi kot zadnja stopnja asimilacije, zlasti za drugo in vsako naslednjo generacijo izseljencev). Pogoji za dodelitev državljanstva so različni glede na državo, saj vsaka država v zakonodaji različno obravnava ta proces. Naturalizacija dovoljuje dostop do nekaterih delovnih mest, do katerih sicer ni mogoče priti (zlasti delovna mesta v javnem sektorju, beli ovratniki in delovna mesta v sindikatih). Ko imigrant vloži zahtevo za pridobitev državljanstva v novi državi, to pomeni, da ima dolgoročni interes bivanja v novi državi (Bratsberg in drugi 2002, 568–597). Po raziskavi Bratsberga (2002) so plače pozitivno odvisne od podeljevanja državljanstva novim imigrantom. V praksi se kaže, da je državljanstvo za precej delovnih mest že obvezno, za nekatere pa zelo zaželeno. Vse to kaže na to, da naturalizacija ni nepomemben proces, temveč da pospešuje asimilacijo na trgu dela, saj odstranjuje zaposlitvene ovire ter zagotavlja večjo izbiro delovnih mest.

Determinante migracij lahko opredelimo kot dejavnike, ki povzročajo migracije. Ti dejavniki so zelo različni in kompleksni, od ekonomskih, geografskih, demografskih, političnih, družbenih, kulturnih, verskih, psiholoških oz. kakšnih drugih ter odvisni od vrste migracij in časa, v katerem potekajo. Tako lahko demografske dejavnike migracij povezujemo z značilnostmi reprodukcije prebivalstva kot celote in posameznih delov. Značilno je, da se ljudje odseljujejo iz regij z visokim naravnim prirastkom in priseljujejo v regije z nizkim naravnim prirastkom. Družbeni ter kulturni dejavniki povzročajo, da se migranti usmerjajo v regije z bolj kulturnimi in urbanimi sredinami (Malačič 2006, 158).

Pomembna determinanta migracij je tudi krajevna oddaljenost, ki lahko vpliva na obseg migracij, prav tako pa tudi status zaposlitve, ločitev, poroka, rojstvo otrok oz. odraščanje, šolanje, služenje vojaškega roka, starost, spol, zdravstveno stanje itd. Kot sem že omenil, ima posebno vlogo tudi kapital. Lucas je namreč mnenja, da posameznik ob predpostavki teorije primerja svoj povprečni donos, ki ga ima v skupnem gospodinjstvu, z mejnim donosom, ki bi ga imel v primeru emigracije (Lucas 1997, 721–798).

Pomembno je izpostaviti še en pomemben proces, ki se odvija, ko se oseba sooči z novim kulturnim življenjem v imigrantski državi. Kadar so razlike med emigrantsko in imigrantsko družbo prevelike, govorimo o **kulturnem šoku**, ki je zelo osebna izkušnja in je različna od posameznika do posameznika. 2 osebi je nikoli ne doživita popolnoma enako in ista oseba je nikoli ne doživi na isti način v različnih situacijah. Do kulturnega šoka ne prihaja samo, kadar posameznik zapusti državo, lahko gre tudi za novo šolo, družino, organizacijo itd. Iz navedenega lahko sklepamo, da gre za začetni proces prilagoditve posameznika na kulturo, ki mu je tuja.

R. Park uvršča težavo kulturnega šoka med patološke pojave, saj ruši ravnotežje sistema. Zanj je kulturni šok nujen pojav, ki spremlja vsak prehod posameznika iz ene kulture v drugo oz. iz enega simbolnega sveta v drugega, pojavlja pa se tudi v okviru turizma. »*Kulturni šok je tako predhodnik asimilacijskih procesov, ki mu lahko sledijo, odvisno od sprejemljivosti posameznika za vplive, časa bivanja v novem okolju in od načina vključevanja vanj*« (Lukšič-Hacin 1995, 71).

Zalokar (1994) pa pravi, da ima srečanje z drugačno kulturo lahko tudi patološke posledice, kot so npr. nostalgija, marginalizacija, prekomerno uživanje hrane in pijače, pretirano zatekanje k družabnosti, samomor, iskanje rešitve v delu, malikovanje tradicije ali celo tudi fizični beg.

Hofstede (2002, 22–23) navaja 6 znakov, ki kažejo na to, da posameznik doživlja kulturni šok v novem okolju:

- ✓ manjkajo poznani znaki, kako naj bi se drugi vedli v določeni situaciji, ali pa imajo ti znaki drugačen pomen;
- ✓ vrednote, ki jih oseba označuje za dobre in zaželene ter vredne, niso spoštovane;
- ✓ oseba se počuti živčno, depresivno ali sovražno;
- ✓ oseba ni zadovoljna z novimi načini in praksami;
- ✓ socialne sposobnosti in veščine, ki so včasih delovale, danes ne delujejo več;
- ✓ obstaja občutek, da kulturni šok ne bo nikoli minil.

Hofstede uporabi tudi 5-stopenjski model, ki razlaga stopnje kulturnega šoka:

1. »Medeni tedni«

Priseljenec doživlja radovednost in vznemirjenje, njegova identiteta je še pod vplivom domačega okolja.

2. Dezorientacija

Na tej stopnji prihaja do razpadanja. Osebo zasujejo zahteve nove kulture, počuti se dezorientirano in nekompetentno.

3. Razdraženost in sovražnost

Posameznik doživlja jezo, razočaranje oz. zamero do nove kulture zaradi težav, s katerimi se sooča v novi kulturi. Stari načini so mu bolje odgovarjali.

4. Prilagoditev in integracija

Ta stopnja obsega integracijo in večjo sposobnost funkcioniranja v novi kulturi. Posameznik čedalje bolj opaža dobre ter slabe lastnosti obeh kultur.

5. Bikulturalnost

Posameznik se počuti sproščenega v obeh kulturah, tako novi kakor tudi stari.

Že sam izraz »kulturni šok« predpostavlja, da je soočenje z novo kulturo neprijetno presenečenje. Ta koncept zaobsega več različnih vidikov, kot so napor psihološkega prilagajanja, občutek izgube (domovine, domačih, znancev), občutek manjvrednosti in nebogljenosti, občutek zmede glede vrednot in kulturnih razlik. Večina sodobnih raziskovalcev je enotnega mnenja, da izpostavljenost novi kulturi povzroča priseljencem anksioznost, niso pa enotni glede direktnega učinka nove kulture na duševno zdravje priseljencev kakor tudi ne glede same definicije »duševnih bolezni« (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Čeprav sodobne raziskave temeljijo na strokovno zbranih podatkih, je iz njih nemogoče potegniti zanesljive splošne zaključke, ker na priseljence in njihovo duševno zdravje vpliva vse preveč variabilnih faktorjev, bodisi pred preselitvijo, med selitvijo in po selitvi. Človek, ki je

bolj boječ, se bo težje odločil za selitev in se bo v tujini veliko težje prilagajal (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

V zadnjem času se uveljavlja tudi izraz *kulturna utrujenost* kot natančnejši opis dejanskega dogajanja. Nenehna soočanja z novimi kulturnimi vzorci posameznika utrudijo, kar je zanj utrujajoče, saj je v nenehnem procesu učenja. Avtorja med simptome kulturnega šoka prištevata zlasti pretirano ukvarjanje s higieno, boleznijo, umazanijo, občutkom, da te poskušajo ogoljufati itd. (Seelye in Seelye-James 1995, 4).

V strokovni literaturi se pojavljajo še naslednji pojmi, ki so povezani z migracijami (internet 2):

- ✓ **ekspatriacija** (eden od načinov izselitve iz domovine (prostovoljna izselitev ali izgon iz domovine)), s katerim migrant prekine pravno razmerje z izvirno državo; odvzem državljanstva));
- ✓ **deportacija** (prisilna preselitev posameznika ali dela prebivalstva v drug, oddaljen kraj);
- ✓ **repatriacija** (pomeni organizirano vračanje imigrantov s strani oblasti, ki so prostovoljno ali prisilno odšli v imigrantsko državo);
- ✓ **diaspora**⁹ (narodnostna ali verska skupnost, ki živi raztresena na ozemlju druge narodnosti ali vere).

Zgoraj opisano neskladje pri določenih definicijah včasih privede do težav pri interpretiranju in analizi, zato je potrebno pri svojih analizah definirati tudi lastni kategorialni aparat.

3.2 TEORIJE MIGRACIJ

V današnjem času obstaja za razumevanje zgoraj opisanih trendov zelo šibka teoretična osnova. Trenutno ni neke teorije mednarodnih migracij, ampak le množica teorij različnih strokovnjakov, ki se razvijajo samostojno in v izolaciji.

---

⁹ Za Connorja (internet 43) je diaspora »tisti segment ljudstva, ki živi izven domovine«. Safran (internet 43) pa pojem razume »kot široki spekter populacije, h kateremu sodijo ekspatriirani, izgnani, politični begunci, tuji priseljenci, imigranti in etnične in rasne skupine«.

Ena od prvih teorij glede zakonitosti migracij je **Ravensteinova teorija** iz 80. let 19. stoletja, ki je bila v vseh pogledih zelo omejena. Preučeval je interne migracije za Anglijo in nekatere druge države ter na osnovi empiričnih podatkov izpeljal 7 zakonov¹⁰, ki naj bi veljali za migracije. Povzel sem jih po Malačiču (1997, 172):

- ✓ večina migrantov se seli na kratke razdalje;
- ✓ vsak migracijski tok ima tudi svoj protitok;
- ✓ na krajše razdalje so bolj nagnjene ženske;
- ✓ migracije potekajo v etapah;
- ✓ vaški ljudje so mobilnejši od mestnih;
- ✓ migracije pospešuje tehnološki razvoj;
- ✓ najpogostejši dejavniki, ki vplivajo na migracije, so ekonomski ali gospodarski (to so selitve iz podeželja v mesto, beg z dežele, beg z gora in iz hribovij v doline. To je značilno za obdobje hitrega širjenja industrije in opuščanja kmetijstva).

V empiričnih raziskavah se je pokazalo, da so njegove ugotovitve omejene na različne načine, kajti pravijo (internet 6), da so migracije odvisne od stopnje gospodarske razvitosti družbe, njenih etničnih, kulturnih in drugih značilnosti ter, da se emigranti odločajo za krajše razdalje, t. i. pravilo naj bi bilo aktualno še danes.

3.2.1 Teorija o dejavnikih odbijanja in privlačevanja

Najbolj znana teorija po Klinarju (1976, 23) je *teorija o dejavnikih odbijanja in privlačevanja* (»push and pull« teorija, nekateri drugi avtorji so jo poimenovali tudi kot hipotezo potiska in potega), ki se pojavlja tako v emigrantski kot tudi v imigrantski družbi. »Push and pull« teorijo je leta 1966 utemeljil Everett S. Lee, njegovo delo pa sta nadaljevala Todaro in Harris s pomočjo neoklasične ekonomske teorije.

---

¹⁰ Več informacij o zakonih na spletni strani <http://www.csiss.org/classics/content/90>.

Omenjena teorija je imela velik vpliv na pristop proučevanja te tematike v naših migracijskih raziskavah. Na odločitev o emigraciji vpliva kombinacija dejavnikov privlačenja, odbijanja in nevtralnih dejavnikov v obeh družbah. Dejavniki, ki vplivajo na odločitev o preselitvi, so seveda kompleksni in raznoliki. Migracije so selektiven proces, ki se tičejo posameznikov z določenimi družbenimi, izobrazbenimi in ekonomskimi značilnostmi. Vpliv ekonomskih in neekonomskih dejavnikov je različen med narodi, regijami ter celo znotraj določenega geografskega območja. Raziskovalci so v zgodnjih raziskovanjih poudarjali predvsem družbene, fizične, demografske, kulturne in komunikacijske faktorje, ekonomske spremenljivke so bile manj zanimive. Kljub temu je med ekonomisti veljal široko sprejet konsenz, da je migracije možno razložiti z vplivi ekonomskih faktorjev (Todaro 1977, 192).

Po Malačiču (2003, 156–157, 171) hipoteza razlaga migracije z vplivom dejavnikov, ki delujejo na odselitvenem in priselitvenem območju. Na odselitvenem območju so dejavniki potiska (izguba zaposlitve, diskriminacija, naravne in druge nesreče, izčrpanje naravnih bogastev itn.), ki potiskajo osebo iz območja trenutnega bivanja. Na priselitvenem območju pa delujejo dejavniki potega (napredovanje v službi, podjetniške in investicijske dejavnosti, boljše klimatske ter stanovanjske razmere, lažje ali cenejše šolanje otrok in drugo), ki privlačijo migrante na določeno področje. Kritiki opozarjajo, da lahko navajanje obeh vrst dejavnikov zamegli odgovor na vprašanje, zakaj nekdo migrira, drugi pa ne, čeprav prebivajo na istem območju.

Logika te teorije temelji na predpostavki, da je obstoj ekonomskih neenakosti zadosten pogoj za nastanek migracijskih tokov, popolnoma pa zanemarja vlogo države, torej politične spremenljivke. To je najverjetneje tudi razlog, ki vodi v asimilacijske namesto integracijske pristope vključevanja migrantov v novo družbeno okolje.

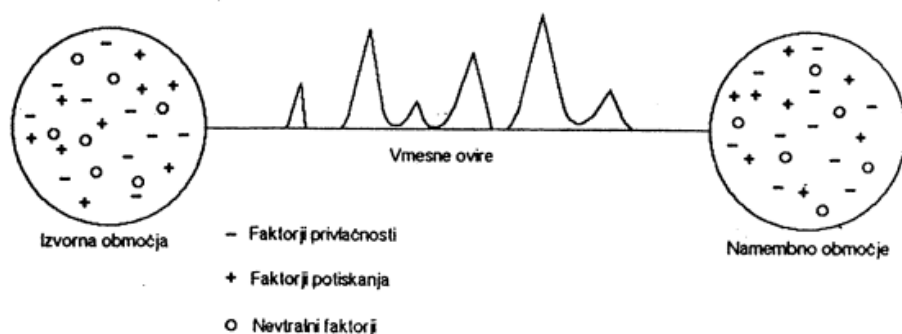
Med *dejavnike odbijanja* prištevamo zlasti ekonomsko stagnacijo, zmanjševanje nacionalnih virov, nizek dohodek, padec standarda, brezposelnost (Klinar 1976, 24), politično ali katerokoli drugo vrsto diskriminacije, politično preganjanje, majhno možnost vpliva ali sodelovanja, naravne katastrofe, odtujitev, omejene možnosti za osebni razvoj itd. (Gombač 2005, 68).

Med *dejavnike privlačevanja* pa uvrščamo ekonomsko prosperiteto, dvig dohodka oz. standarda, ugodne možnosti zaposlitve in napredovanja, možnost izobraževanja, strokovnega povezovanja ter poklicne promocije (Klinar 1976, 24).

Do razlik pa lahko pride tudi na političnem področju, saj lahko neenakosti v politični areni resno ogrozijo občutljivo ravnotežje človeške varnosti, ki jo določajo človekove pravice in družbene okoliščine (Gombač 2005, 68).

Demograf Everett S. Lee (1966, 47–57) je uvedel še podrobnejšo razdelitev dejavnikov migracij. Poleg dejavnikov priselitvenega in odselitvenega območja (dejavniki v izvornem ter namembnem območju) je uvedel še vmesne ovire (razdalja, imigracijska in emigracijska zakonodaja, prometna sredstva, nacionalne kvote migrantov, fizične ovire) in dejavnike osebne narave, drugi avtorji so združevali sorodne dejavnike v pare tako, da je imel dejavnik pozitiven oz. negativen predznak, in sicer glede na to, ali deluje na priselitvenim oz. odselitvenem območju (Malačič 2006, 160). Čeprav mnogi strokovnjaki navajajo, da Leejeva teorija ne omogoča empiričnega testiranja, ker ne eksplicira konkretno določenih spremenljivk in njihovega vpliva na migracije, so poizkusi ameriških geografov na specifičnih primerih to trditev opustili (Constantinou 1985, 353).

Slika 3.3: Dejavniki migracij – 1.

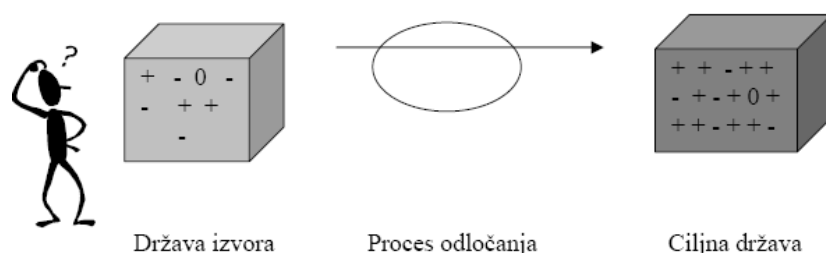
Vir: Lee, E., 1996. A theory of migration.

Omenjeni skupini dejavnikov razvrščajo kategorije migrantov. Selektivnost migrantov je neposredno sorazmerna z dejavniki privlačenja imigrantske družbe in obratno sorazmerna z dejavniki odbijanja iz emigrantske družbe. Iz napisanega je možno razbrati, da bo selektivnost emigrantov majhna takrat, kadar bodo prevladovali predvsem dejavniki potiskanja iz emigrantske družbe. Pri dejavniki obeh skupin je treba ločevati med tistimi, ki so osnovani na potrebah in interesih, ter tistimi, ki nastanejo spričo nujnosti. Teorija o dejavniki privlačenja in odbijanja skuša obrazložiti vzroke, smer toka, selektivnost ter obseg migracijskega gibanja. V emigrantskih nerazvitih družbah z visoko stopnjo brezposelnosti si jo razlagajo tako, da poudarjajo predvsem dejavnike potiskanja iz teh družb, v ekonomsko razvitih družbah pa poudarjajo dejavnike privlačenja v te družbe, ki naj bi jim zagotovili novo delovno silo. Prišli smo do spoznanja, kjer z omenjeno teorijo ni mogoče obrazložiti vzrokov in motivov migracij, saj gre za kompleksen socialni fenomen. Nezadovoljevanje potreb v emigrantski družbi ponuja tako dve možnosti: ali življenje v neustreznem statusu ali emigracija (Klinar 1976, 24–26).

Iz zgoraj navedenega sem prišel do naslednjih spoznanj, ki sem jih razdelil v 2 skupini:

1. **push skupina**, ki osebo potiska iz države v tujino zaradi slabih ekonomskih razmer, brezposelnosti, slabih dohodkov, vojn, onesnaževanja, klima, diskriminacije itd., ter
2. **pull skupina**, ko nova izvorna družba pritegne posameznike zaradi boljše prihodnosti, večjih plač, urejenega socialnega varstva in varnosti nasploh.

Slika 3.4: Dejavniki migracij – 2.

+ (pozitivni dejavniki; dejavniki privlačenja);
 - (negativni dejavniki; dejavniki odbijanja);
 0 (nevtralni dejavniki).

3.2.2 Neoklasične teorije

Teorija človeškega kapitala predstavlja migracije kot investiranje v človeški kapital, pri čemer oseba pričakuje od migracije donos, določen z zaslužkom v kraju priselitve, ki mora pokriti vse stroške migriranja (psihične in oportunitentne stroške, domotožje, izguba starih prijateljev itn.). Posameznik se preseli, če sedanja neto vrednost donosov presega sedanjo vrednost stroškov preselitve, tako je lahko migracija z vidika posameznika ugodna, z vidika družbe pa neugodna. Ta teorija je povečala empirično raziskovanje migracij, hkrati pa je zaradi poudarjanja razlik v realnih dohodkih med različnimi regijami ostala relativno omejena in ni uspela v celoti pojasniti migracij (Malačič 2003, 174). Na podlagi teorije človeškega kapitala se je v zadnjih letih razvil nov pristop, ki je zanemaril razlike v dohodkih in temelji na dejstvu, da je znanje ljudi posledica šolske izobrazbe in izkušenj, pridobljenih na delovnem mestu.

Mikroekonomski model je model posameznikove izbire, kjer se posamezniki odločajo za migriranje na podlagi »cost-benefit« analize. Posamezniki se odločijo, da se bodo preselili tja, kjer bodo najbolj produktivni s svojim znanjem. Preden pa pridejo do višjega donosa, morajo narediti določene investicije, kot so materialni stroški potovanja, stroški povezani s preživljanjem, preselitve itd. Cilj vsakega posameznika je seveda donos migracij, ki bo pokril zgoraj naštetе stroške migriranja. Potencialni migrant pred dejanskim odhodom ocenjuje stroške in koristi, ki bi jih imel z morebitno migracijo v novo državo. Odloči se za tisto lokacijo, kjer je pričakovani neto donos največji. Mednarodne migracije torej nastanejo zaradi mednarodnih razlik tako v zasluških kot tudi v stopnjah zaposlenosti. Edini trg, ki neposredno vpliva na migracije, je trg dela (Massey 1993, 444–460). Pri tem modelu so delavci popolnoma obveščeni o vseh pomembnih postavkah lastnega odločanja (zaposlitvene možnosti, višina mezd itd.) in ni nikakršnih ovir mobilnosti.

Težava te teorije je, da temelji na vrsti predpostavk, ki v stvarnosti niso izpolnjene. V realnem življenju praviloma ni popolne homogenosti proizvodnih dejavnikov, enakih okusov, obveščenosti niti odsotnosti raznih ovir pri migriranju (Malačič 2000, 173). Vpliv imigracij na trg dela, plače in zaposlenost domačih delavcev naj bi bil izredno majhen oz. celo zanemarljiv (Friedberg in Hunt 1995, 23–24).

Mikroekonomski model za razliko od makroekonomskega, ki ga opisujem v nadaljevanju, ne predvideva polne zaposlenosti.

Mednarodne migracije nastanejo zaradi geografskih razlik v ponudbi in povpraševanju po delu (Massey 1993, 444–460). Države, ki so bogate z delom glede na kapital, imajo nizko ravnotežno mezdo, enako velja tudi obratno, da imajo države, ki so relativno revne z delom glede na kapital, visoko mezdo. Pomembno je, da ločimo tok delavcev brez izobrazbe od toka visoko izobraženih ljudi, saj imata ta 2 toka različne smeri.

Omenjen *makroekonomski pristop* skuša migracije pojasniti z makroekonomskimi kategorijami in odnosi med njimi. Običajno se poskuša pojasniti povezave med migracijami na eni strani ter agregatno zaposlenostjo, potrošnjo, investicijami, nezaposlenostjo, dohodkom in drugimi agregatnimi kategorijami na drugi strani. Ekonomska razlaga migracij je za mnoge druge discipline preozka, zato sociologija, psihologija, geografija in druge znanosti razvijajo lastne pristope k raziskovanju migracij. Za sociologijo so še zlasti pomembni odnosi med migrantskimi skupnostmi in imigrantsko, deloma pa tudi za emigrantsko družbo (Malačič 1996, 174).

3.2.3 Druge teorije

Druga teorija, ki se je razvila v 70. letih 20. stoletja, je *teorija ruralno-urbanih migracij*, ki predstavlja nasprotje pogledov na migracije v smeri podeželja in mesta. T. i. 2-sektorski model pojasnjuje migracijo s pomočjo enega dejavnika, in sicer pričakovane plače. Večje ko so razlike med pričakovanimi plačami (med urbanim in ruralnim okoljem), krepkejši tokovi migracij bodo potekali v urbano okolje. Proces se ustavi z izenačitvijo pričakovane plače v mestu s plačo na podeželju. Preseljevanje iz urbanih naselij je bila posledica industrializacije in rasti velikih mest. V tistem obdobju se je izkazalo, da je migracijska stopnja postajala višja od razpoložljivosti delovnih mest v urbanih okoljih. Model je poenostavljen, saj kot razlog za selitev izpostavlja samo zaslužek. Michael Todaro je tako prišel do 4 zanimivih zaključkov (Todaro 1977, 126–138, 186–188):

1. migracije najbolj spodbuja racionalna presoja o relativnem zaslužku in stroških, tako v finančnem kot tudi v psihološkem smislu;
2. odločitev o preselitvi je bolj odvisna od pričakovanega kakor dejanskega plačila;
3. verjetnost pridobitve delovnega mesta v industrijskem sektorju je obratno sorazmerna s stopnjo nezaposlenosti v tem sektorju;
4. migracijska stopnja narašča hitreje kot stopnja rasti zaposlovanja v industrijskem sektorju. Visoka stopnja nezaposlenosti v tem sektorju je posledica neravnovesja v možnostih zaposlovanja v ruralnem urbanem okolju.

Teorija ruralno-urbanih migracij se navezuje tudi na teorijo **razvoja** Sira Arthurja Lewisa iz leta 1954. Migracijski tokovi so v teoriji predstavljeni kot posledica razširitve industrijskega sektorja in so pomemben element razvoja gospodarstva kot celote. A. Lewis v teoriji predvideva, da se bodo odvijali vse do izenačitve cen dela v obeh sektorjih.

Eytan Meyers (2004, 200) je s svojo razlago o socialno-ekonomskih in zunanjepolitičnih faktorjih v migracijskih politikah prišel do 5 pomembnih spoznanj:

1. migracijsko politiko determinirajo na eni strani interakcije med socialno-ekonomskimi in zunanjepolitičnimi dejavniki in na drugi strani vrste migracij, s katerimi se sooča država;
2. migracijske politike različnih držav so determinirane z enakim naborom socialno-ekonomskih in političnih dejavnikov;
3. rezultati v študiji so pokazali podobnost med migracijskimi politikami večine zahodnih držav, ki so povečini ciljne države migrantov;

4. vrste migracij determinirajo občuten vpliv različnih socialno-ekonomskih in zunanje-političnih dejavnikov migracijskih politik;
5. razlike med družbo priseljencev in etničnim prebivalstvom večinoma na posreden način vplivajo na migracijsko politiko države.

S svojimi spoznanji je Meyers (2004, 201) ugotovil, da so socialno-ekonomski dejavniki politike migracijskega nadzora v priseljenjskih družbah skoraj enaki dejavnikom politike dela in zaposlovanja tujcev v posameznikovi etnični družbi.

Več informacij o naravi sodobnih migracijskih procesih nam daje *transnacionalna teorija migracij*, ki med glavne dejavnike migracije uvršča socialne mreže in socialni kapital. Transmigranti namreč razvijajo in ohranjajo večplastne odnose z domovino (družinske, ekonomske, socialne, politične in verske). Njihovo delovanje, razmišljanje, odločanje ter identiteta pa se oblikujejo znotraj »socialnih mrež«, ki povezujejo 2 družbi ali več družb hkrati (Schiller in drugi 1992, 2).

3.3 TIPOLOGIJA MEDNARODNIH MIGRACIJ

Migracije delimo po različnih merilih in kriterijih, zato si vsak avtor delitve migracij razlaga po svoje. V nadaljevanju predstavljam predvsem razvrstitve po Klinarju.

(Klinar v Malačič 2003, 156) deli migracije glede na:

- ✓ *stalne in začasne* (merilo razlikovanja je sprememba običajnega bivališča);
- ✓ *primarne, sekundarne oz. povratne* (selitev iz rojstnega kraja je primarna, vse ostale so sekundarne);
- ✓ *ruralne in urbane* (selitve med vaškimi ter mestnimi naselji);
- ✓ *posamične in skupinske* (individualne ter kolektivne);
- ✓ *prostovoljne in prisilne* (deportacije);

- ✓ *invazije* (množični vdori proti volji prebivalstva nekega območja) in infiltracije (postopno ter načrtno priseljevanje, ki traja daljši čas)).

3.3.1 Notranje oz. zunanje migracije

Notranje migracije so tiste, pri katerih sta odselitveni in priselitveni kraj znotraj iste države (sprememba naselja prebivališča osebe na območju Slovenije), med zunanje migracije pa prištevamo tiste, pri katerih sta odselitveni ter priselitveni kraj v različnih državah, torej zunaj države.

Zunanje migracije pomembno vplivajo na odnose med posameznimi državami, zato so se v državah razvile migracijske politike, ki obravnavajo procese zunanjih migracij. Tukaj govorimo o imigracijski in emigracijski politiki. Za učinkovito se je pokazala predvsem imigracijska politika (obravnavana v predhodnem poglavju), ki dosega svoje cilje z omejevanjem ter selekcijo.

Klinar (1976, 21) je notranje migracije opredelil kot migracije znotraj državnih meja in migracije med državami, kot imenujemo mednarodne migracije. Pojem mednarodne migracije označuje dejstvo gibanj iz enega v drugo narodno okolje v primerjavi z meddržavnimi migracijami. Notranje migracije lahko opredelimo kot priseljevanje oz. odseljevanje znotraj države in pomenijo spremembo kraja stalnega prebivališča.

3.3.2 Moderne migracije

Začetki modernih migracij so povezani s kapitalistično družbo, v kateri so moderni migranti usmerjeni k novim poklicem in novim političnim ter ekonomskim odnosom industrijskega liberalnega kapitalizma. K modernim migracijam prištevamo še t. i. (Klinar 1976, 32–34):

- ✓ **plantažne migracije**, »pri katerih so imigranti nosilci naprednejše ekonomije, ki sloni na moderni tržni orientaciji« (Klinar 1976, 32) ter na kolonializmu in politični dominaciji imigrantov nad domačini, in
- ✓ **kolonialne migracije**, imigranti povzročijo s prenosom nove tehnologije, socialnih odnosov itn. spremembo življenja v kolonijah.

3.3.3 Sodobne migracije

V razvitem monopolnem kapitalizmu so se razvile številne nove značilnosti mednarodnih migracij in pojavile so se nove oblike. Zelo težko je navesti vse pomembne značilnosti sodobnih migracij, saj se struktura migracij nenehno spreminja. Za emigracijo se odločajo tako nekvalificirani kot tudi kvalificirani oz. izobraženi ljudje. 1. skupina se osredotoča predvsem na gospodarsko razvite države, strokovnjaki pa se poleg ekonomsko stabilnih držav odločajo tudi za manj razvita območja, saj obstajajo velike potrebe po tovrstnem kadru. V današnjem času je poklicna in izobrazbena selektivnost nekoliko zožila obseg migracij mednarodnih migracij. Pregled sodobnih migracij kaže, da gre zlasti za politična in ekonomska migracijska gibanja (Klinar 1976, 34–40).

Za sodobne migracije ponavadi domnevamo, da so prostovoljne, kar izhaja iz teze, da je posameznik svoboden glede presoje o tem, v katero delovno okolje se bo vključil in katero ne. Posamezniki se selijo k razvitim družbam, kjer se odpirajo možnosti inovacij. Prav zaradi slednjega lahko trdimo, da je za sodobne migracije značilna inovativnost, saj se strokovnjakom v novem okolju ponujajo boljši pogoji dela in razvitejša tehnologija kot v domači družbi.

3.3.4 Ekonomske migracije

Med ekonomske migracije prištevamo tiste, pri katerih dominirajo ekonomski motivi in vzroki. V ekonomske migracije se vključujejo zlasti delavci, ki so že v emigrantski družbi, oz. tisti, ki pridobijo ta status v imigrantski družbi. Med ekonomske migracije ne upoštevamo samo tistih

slojev ljudi, ki jih v migracijo silijo eksistenčne življenjske razmere, temveč tudi strokovnjake, ki migrirajo zaradi boljših delovnih razmer, možnosti strokovnega izpopolnjevanja oz. napredovanja. Manj izobražen kader odhaja pretežno iz manj razvitih območij, izobraženi kvalificirani delavci ter strokovnjaki pa odhajajo iz razvitih območij (Klinar 1976, 40–41).

3.3.5 Politične migracije

Tipologija političnih migracij se deli na migracije beguncev, izgnancev, brezdomcev, repatriirancev itd. Ena od oblik političnih migracij je t. i. transfer določenih etničnih manjšin oz. kategorij prebivalstva, ki se opravi v sodelovanju z obema prizadetima državama.

Pri političnih migracijah je jasno, da so prisilne, kar pa pri ekonomskih ni več tako izraženo. V primeru, ko so migracije dopuščene s strani imigrantske družbe in niso izraziti njihovi omejitveni ukrepi, gre za faktorje privlačenja v imigrantsko državo, ko pa obstajajo regulativni ukrepi te družbe, govorimo o faktorjih odbijanja. Politične imigracije lahko vplivajo na položaj imigrantov v imigrantski državi, saj so le-ti privilegirani v primerjavi z drugimi imigranti in to takrat, kadar jih imigrantska družba podpira iz zunanjepolitičnih razlogov. Pogosto so deležni tudi diskriminacije, zlasti kadar so nezaželeni oz. kadar je imigrantska družba na njihov prihod popolnoma nepripravljena. Posledično težko dobijo zaposlitev in so prisiljeni iskati ilegalne zaposlitve. Domačini so nestrpni in sovražni do njih, saj se razširjajo stereotipi, da jim jemljejo delo oz. ogrožajo njihov standard. Politični imigranti se ponavadi v novi družbi težko vživijo, sicer pa so pripadniki starega, propadlega političnega režima, ki jih je razočaral. V novi imigrantski družbi doživljajo osamljenost in odtujenost ter se tolažijo, da je bivanje v tujini le začasno in pričakujejo, da bo nov politični režim kmalu padel. Med politične imigrante ne uvrščamo samo predstavnikov konservativnih preteklih političnih režimov, ampak mednje sodijo tudi revolucionarji, nosilci in voditelji prihodnje politične ere (Klinar 1976, 41–43).

3.3.6 Prisilne in prostovoljne migracije

Ko opredeljujemo pojma prisilnih in prostovoljnih migracij, je treba omeniti, da je vsaka migracija opravljena pod določenim pritiskom in takrat je relativno prostovoljno dejanje. O prisilnih migracijah govorimo takrat, kadar dejavniki odbijanja iz emigrantske družbe prevladujejo nad dejavniki privlačenja v imigratsko družbo (Klinar 1976, 46–47).

Migranti so prisiljeni zapustiti domovino in odidejo v drugo državo kot begunci. Večina odide zaradi pregona, političnih in ekonomskih konfliktov, kršenja človekovih pravic itd. Določena skupina posameznikov pa je primorana oditi tudi zaradi ekoloških katastrof oz. kot razlog migracij navajajo okolijske spremembe. Te migracije so prisilne, vendar največkrat začasne, saj se skupina posameznikov odseli le na drugo območje iste države ter se vrnejo, ko se življenjske razmere stabilizirajo. O množičnih prisilnih migracijah govorimo takrat, ko so ljudje prisiljeni zapustiti domove zaradi izrednega stanja naravnih in drugih nesreč, kot so vulkani, potresi, orkani, poplave, v določenih primerih pa je krivec tudi človek, denimo pri jedrskih nesrečah (International Organisation for Migration 2000, 14–15).

Tako lahko sklepamo, da so sodobne migracije protislovne, zlasti z vidika prostovoljnosti ter prisilnosti, in prostovoljne migracije le niso tako prostovoljne, kot se to kaže ob prevladovanju dejavnikov privlačenja nad dejavniki potiskanja (Klinar 1976, 47).

Mednarodna organizacija za migracije (2000) prostovoljne migracije razdeli v 3 skupine:

- ✓ **delovne migracije** (temelji na 2 podpodročjih, in sicer na povpraševanju in ponudbi. Pri ponudbi migranti sami uvedejo proces, v drugem primeru morajo dobiti potencialni delodajalci dovoljenje za zaposlitev tujcev);
- ✓ **združevanje družin** (vlade ponavadi dopuščajo možnost priseljevanja družinskih članov imigrantov, ki že živijo v imigrantski družbi);
- ✓ **izmenjava tujih študentov** (so najmanjša skupina migrantov. Prednosti se vidijo predvsem, kadar se študentje po končanem študiju v tujini vrnejo domov in s svojim pridobljenim znanjem v tujini prispevajo h krepitvi domačega gospodarstva. Slabost pa

se odraža, kadar omenjamo termin »beg možganov«, saj študentje ostanejo v državi, v kateri se šolajo in s tem posledično negativno vplivajo na svojo domovino, emigrantsko državo).

3.3.7 Trajne in začasne migracije

Za sodobne migracije je ugotovljeno, da izgubljajo trajni značaj in postajajo občasne. Med dejavnike, ki prevladujejo, prištevamo geografsko razdaljo med imigrantsko in emigrantsko državo, različne poklice imigrantov ter zlasti kulturno sorodnost obeh družb, ki pospešuje kroženje migrantov. Značilni indikatorji za občasnost migracij so predvsem intenzivni stiki imigrantov, kot so dopisovanje, tisk, pogosti obiski doma, izobraževanje otrok imigrantov v njihovem maternem jeziku, pošiljanje prihrankov domov itd. Imigranti prihajajo na občasne obiske domov, da se lahko neposredno prepričajo o spremenjenih razmerah v izvorni družbi, ki jih je potiskala v imigracijo. Neposredno lahko primerjajo razmere obeh družb in če ugotovijo, da imajo doma ugodne možnosti za življenje in delo, se vrnejo domov. Če pridejo do nasprotnih ugotovitev, pomeni, da jih je obisk razočaral in vidijo perspektivo v novi družbi, to je v trajni imigraciji. Zaradi konstantnosti je torej o odločitvah o stalnih in začasnih migracijah težko govoriti. Imigrant, ki se npr. odloči za trajno bivanje v novi družbi, lahko spremeni to odločitev, če se spremenijo razmere v izvorni družbi oz. če se ne izpolnijo njegova pričakovanja v imigrantski družbi (Klinar 1976, 44–45). Za trajne migracije je torej značilno, »da se imigranti odločijo ostati v novi izvorni družbi za stalno, vključujejo se v višje stopnje asimilacije, z novo družbo se identificirajo in dosežejo popolnejšo adaptacijo ter integracijo v novi družbi« (Klinar 1976, 45).

Po naftni krizi so se pojavile nekatere vidne spremembe, ki so pomenile konec obdobja množičnih začasnih migracij in so pospešile selekcijo imigrantov ter množične remigracije (Klinar 1993, 396). V današnji literaturi očitno obstaja vse preveč nejasnosti glede opredelitve začasnih migracij. Nekateri jih razumejo kot specifično obliko sezonskih migracij, drugi navajajo, da je to kar sezonska migracija. Resnica je očitno nekje vmes, saj sočasne selitve lahko sezonske le, če so časovno vezane na eno sezono (Genorio 1989, 18). Povezano z zgornjim razmišljanjem je zanimivo gledanje na začasno izseljevanje Slovencev v vseh

obdobjih izseljevanja. Odšel bom za leto, največ tri, je bila misel mnogih slovenskih pionirjev v želji po boljši plači, boljšemu življenju, vendar jih je novo »boljše« okolje zadržalo in poklicali so dekleta, žene oz. otroke. Tako so nekateri obdržali stike z izseljenskim okoljem, drugi so se družili (društva, cerkve), večina pa je stike prekinila oz. izgubila in se utopila v novemu okolju.

3.3.8 Organizirane in neorganizirane¹¹ migracije

Z zgornjimi opisi posameznih migracij smo ugotovili, da postajajo moderne in sodobne migracije vse bolj organizirane ter spontane oz. neorganizirane migracije počasi izginjajo. Neorganizirane spontane migracije potekajo zunaj nadzora emigrantske in imigrantske družbe ter njihovih institucij. Od organiziranih migracij imajo prednosti zlasti imigrantske družbe, ki vnaprej načrtujejo obseg migracij glede na svoje ekonomske zmožnosti in potrebe, hkrati pa se med ekonomskimi motivi prepletajo še številni ideološki, politični in kulturni razlogi. Lahko trdimo, da organizirane migracije koristijo tudi emigrantski družbi, zlasti pri načrtovanju demografskega in ekonomskega razvoja. Nesporno je namreč dejstvo, da imigrantska in emigrantska družba lahko vodita svojo migracijsko politiko samo z organiziranimi migracijami in za učinkovite sodobne organizirane migracije lahko štejemo le tiste, ki bi upoštevale tako interes imigrantskih in emigrantskih družb kakor tudi interes samih imigrantov (Klinar 1976, 45–46).

3.3.9 Konzervativne in inovacijske migracije

Konzervativnim migracijam pravimo tudi tradicionalne, saj emigranti iščejo v novem okolju popolnoma enake razmere, kot so jih imeli v starem. Omenili smo že agrarne migracije, pri katerih kmetje imigranti ohranjajo svoja tradicionalna kmečka opravila tudi v novem okolju. Kultura konzervativnih migrantov se je začela spreminjati šele takrat, ko emigranti v novem okolju niso našli svojih tradicionalnih oblik življenja. Inovacijske migracije v največji meri

---

¹¹ Medvedova (1998, 11) pravi, da so se posamezniki selili neorganizirano glede na priložnost po boljšem socialnem in ekonomskem življenju.

pripisujemo modernim in še posebej sodobnim migracijam. Kmečki delavci v novem okolju ne opravljajo več svojih tradicionalnih oblik, temveč prehajajo v industrijsko delo, v delo urbaniziranega okolja. Strokovnjaki migrirajo zlasti zato, da bi lahko v novem okolju uresničevali svoje znanstveno-strokovne zamisli. Inovacijsko okolje migrante privlači zlasti, ker se jim obeta, da se bodo lahko vključili v modernejšo tehnologijo, v naprednejše socialne odnose, bodo lahko napredovali in imeli prispevek k razvoju. Inovacijski migranti ne spreminjajo samo svojih življenjskih potreb, temveč hkrati vplivajo tudi na kulturni in ekonomski razvoj imigrantske ter njihove emigrantske družbe. Posledično se vzpostavljajo nove komunikacije in kulture, ki se med seboj bogatijo ter prepletajo (Klinar 1976, 47–48).

3.3.10 Beg možganov

Beg možganov je zlasti opazen v sodobnih migracijah in ga uporabljamo, kadar govorimo o migracijah izobraženih delavcev (odhajanje izobraženega kadra na delo v tujino). To ni naključje, saj je temelj sodobnega razvoja potreba po strokovnosti, moderni tehnologiji, zato je vsepovsod povpraševanje po strokovnjakih. Ti se pretežno selijo iz manj razvitih družb v razvitejšo družbo, pri čemer jih spodbuja zlasti možnost napredovanja, specializacija, sodelovanje z ustreznim strokovnim krogom oz. nadaljnje izpopolnjevanje. Nasprotni tok migracij izobraženega kadra oz. strokovnjakov iz razvitejših družb v manj razvite družbe je bistveno manjši. Pri tem prevladujejo občasne migracije za čas projekta (Klinar 1976, 48–49). Nesporno pa je dejstvo, da se intelektualci v tujini hitreje vključijo v drugo okolje, ker hitreje obvladajo jezik in zato čutijo manj neposredne potrebe po pripadnosti do naroda, iz katerega so izšli, kot izseljenci, ki so manj izobraženi in so v večini tudi med slovenskimi rojaki. Dandanes je za tako malo državo, kot je Republika Slovenija, smiselno, da bi si čim več ljudi ogledalo svet okoli sebe, ampak z željo, da bo vse to prispevalo k lepši prihodnosti in blaginji Slovenije.

Pojav beg možganov predstavlja v teoriji 2 modela (Klinar 1976, 48):

- ✓ 1. model je t. i. **kozmopolitski-liberalistični**, po katerem naj strokovnjaki opravljajo delo tam, kjer je za njih najugodnejše;

- ✓ **nacionalni model** (za razvoj nacionalnih skupnosti je potrebno vsaj minimalno število domačih strokovnjakov).

Dolgoročno gledano prinaša beg možganov manj razvitim družbam ogromno neprecenljivo izgubo oz. škodo, saj izgubljajo investicije, ki so jih vložile v izobraževanje strokovnjakov. Največjo korist od prihoda tujih strokovnjakov imajo vsekakor razvite družbe, saj niso za njihovo šolanje prispevali skoraj ničesar. Opazne pa so tudi negativne posledice, ki se odražajo zlasti v upadanju interesa za šolanje domačih strokovnjakov in v njihovi promociji, kajti posamezne stroke postajajo odvisne od tujega strokovnega kadra (Klinar 1976, 49).

Glede na to, da v Kanado niso prihajali slovenski strokovnjaki oz. le v minimalnem obsegu, sem se odločil, da tega pojava v nadaljevanju ne bom podrobno analiziral.

3.4 VZROKI MIGRACIJ

Vzroke remigracije lahko iščemo zlasti pri dejavnikih potiskanja (»push«) iz imigrantske družbe in v dejavnikih privlačenja (»pull«) v izvorno emigrantsko družbo. Ti vzroki in motivi migracij so različni od posameznika do posameznika in so bistvenega pomena za pravilno razumevanje migracijskih procesov. V praksi se najpogosteje uporabljajo ekonomski, politični, vojaški, osebni, družinski, demografski, dohodkovni in drugi vzroki, ki se med seboj prepletajo, zato jih je težko obravnavati povsem ločeno. Pri nas se je uveljavil pretežno idealno-tipski pristop, kjer so vzroki prikazani kot čiste kategorije, ki jih v realnosti ne zaznamo. Na selitev oz. končno odločitev posameznika je vplival splet različnih dejavnikov, med katerimi je eden od njih prevladoval oz. imel največjo težo, drugi pa so dopolnjevali. Lahko trdimo, da je izselitev odvisna zlasti od posameznikovega doživljanja omenjenih vplivov (Lukšič-Hacin 1999, 52–53). Klinar (1993, 395) je trdil, da so migracije »del svetovnega kapitalističnega sistema z razdelitvijo družb na center in periferijo«.

Skozi čas se vzroki in kraji naselitve zelo spreminjajo, prisotna pa je tudi visoka cena. Ne gre le za ceno prevoza, stanovanja oz. iskanja službe, tu so vključeni še soočenje z novimi gospodarskimi in družbenimi razmerami v tuji deželi (Sowell 1996).

V najnovejših mednarodnih priporočilih za statistiko selitev OZN je s terminom vzrok za selitev mišljena administrativna podlaga, na podlagi katere se priseljencu izda dovoljenje za prebivanje v tuji družbi. Tipologija vzrokov je naslednja (Recommendations v Dolenc 2005, 48):

- ✓ izobraževanje oz. usposabljanje (študij v državi, usposabljanje za delo);
- ✓ zaposlitev (začasna, sezonska itn.);
- ✓ združitev oz. formiranje družine (najbližji sorodniki priseljenca, ki že prebiva v državi, otroci, zakonec);
- ✓ dovoljena naselitev v okviru kvot, ki jih dovolijo države;
- ✓ dovoljena naselitev na podlagi meddržavnih sporazumov oz. humanitarnih razlogov (begunci, začasno zatočišče, iskalci azila).

Osnovnih vzrokov za emigracijo ne moremo iskati le v današnjem stanju, ampak moramo poiskati motive, ki so v različnih obdobjih delovali na posamezne odločitve za izselitev.

Posledice migracij se tako na splošno vrednotijo ter ocenjujejo v *negativnem* in *pozitivnem* smislu. Pozitivno vrednotenje poudarja zlasti nujnost mobilnosti delovne sile, učinkovitejše funkcioniranje ekonomije, negativno vrednotenje pa opozarja na težave asimilacije, pojave diskriminacije in socialne dezorganizacije, nove izvore konfliktov (Klinar 1976, 19).

V nadaljevanju predstavljam različne tipologije vzrokov izseljevanja, ki so nastali na temelju kritike teorije »push and pull« (teorija o dejavnikih odbijanja in privlačevanja), katera je predstavljena v prejšnjem poglavju.

3.4.1 Ekonomski in demografski vzroki

Med ekonomske vzroke in motive prištevamo možnost zaposlitve, dvig življenjskega standarda, večji dohodek ter možnost izboljšanja ekonomskega položaja, ki vzpodbuja migriranje iz ekonomsko nerazvitih področij v ekonomsko razvite družbe. Med naštetimi vzroki je treba opozoriti tudi na dejstva, ki onemogočajo njihovo merjenje, to je občutek bede, revščine in nujno potrebnih dobrin za življenje (Lukšič-Hacin 1999, 54). Množične imigracije so zagotovo v pozitivni korelaciji s predhodnim pritokom kapitala. Ekonomski vzroki spodbujajo emigracijo v prehodnih obdobjih, ko se stari ekonomski sistem umika novemu sistemu, prav tako pa so tesno povezani tudi z drugimi spodbudami za emigracijo. Ko posameznik išče boljši ekonomski status, to hkrati počenja tudi zato, da bi si uredil svoj socialni status oz. varnost, omogočil šolanje svojim otrokom itd. Med motivi pogosto dominira dohodek in prav zaradi tega je mogoče ekonomske motive ter vzroke imeti za dominantne (Klinar 1976, 27–29). Želja vsakega imigranta je (bila), da bi par let trdo delal in si prislužil čim več denarja, katerega bi pošiljal v izvorno družbo in se nato za vedno vrnil. Dejstvo pa je, da je bil odstotek remigrantov izredno majhen.

Larry S. Sjaastad (1962, 80–92) je ugotovil, da se vsak potencialni kandidat odloči za migracijo glede na to, ali je sedanja vrednost bodočih dohodkov večja ali manjša od začetnih in nadaljnjih finančnih ter psiholoških stroškov, ki nastanejo ob migraciji. Glede na to, da nastanejo ti stroški večinoma v začetni fazi, v t. i. fazi selitve, lahko na migracije gledamo kot na investicijo. S tega vidika je razumljivo, da se za migracije odločajo večinoma mlajši, saj lahko računajo na večje število bodočih donosov in tako na višjo neto sedanjo vrednost.

3.4.2 Politični in vojaški vzroki

Politične razmere v svetu se neprestano spreminjajo. Srečujemo se z revolucijami, vojnami, prevrati, opazni so diskriminacija, politična preganjanja oz. pritiski. Politični migranti iščejo več političnih pravic ter več svobode in seveda takšno družbo, ki bi sprejela njihove politične ideje. Pojmi, kot so svoboda, pravica, tolerantna družba, so pravno določeni, a se njihov pomen zelo razlikuje od posameznika do posameznika (Lukšič-Hacin 1999, 55). Do političnega preganjanja prihaja zlasti zaradi nasilne spremembe politične oblasti oz. zunanje vojaške

intervencije. Naj omenim še verske vzroke, ki so povezani s političnimi vzroki in nastanejo zaradi verskih preganjanj ter sporov.

3.4.3 Osebni in družinski vzroki

Osebni motivi so seveda raznovrstni in številni. Posredno so povezani z družinskimi vzroki, saj družina pomembno vpliva na migracijo. Huda ekonomska stiska v družini spodbuja k emigracijam, težave z adaptacijo celotne družine v novem okolju pa otežujejo odločitev. Podobno kot družinski odnosi so pomembni tudi prijateljski odnosi, ki jih je težko razdreti, hkrati pa jih je v novi imigrantski družbi zelo težko na novo vzpostaviti (Klinar 1976, 30).

3.5 SLOVENSKE MIGRACIJE PO SVETU

Malokateri evropski narod ima glede na število prebivalstva po svetu razseljenih toliko ljudi kot ravno slovenski. Ni natančnih podatkov, koliko Slovencev oz. njihovih potomcev zaradi različnih okoliščin živi zunaj matične domovine. Po ocenah Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu naj bi jih bilo blizu 500.000, kar presega četrtno pripadnikov našega naroda, od tega se jih je več kot polovica preselila že pred 1. svetovno vojno, skupaj v 120-letnem obdobju izseljevanja (Medved 1999, 7). Prav zaradi navedenega ni čudno, da ima skoraj vsaka slovenska družina bližnjega oz. daljnega sorodnika v tujini, s katerimi si dopisuje in izmenjuje občasne obiske. Spodnja tabela 3.2 prikazuje število izseljenih Slovencev po posameznih državah.

Tabela 3.2: Slovenski izseljenci v svetu danes.

Država	Št. izseljenih ljudi
ZDA	260.000
CAN	40.000
ARG	30.000
BRA	1.000
URUG	500

AUS	25.000
CH	3.500
F	25.000
D	60.000
Benelux	8.000
DK	500
S	3.000
GB	7.000
»SFRJ«	37.000
Skupaj:	500.000

Vir: Žigon, Zvone. Letnik 1993. Problem dvojne identitete slovenskih izseljencev. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

V tujini srečujemo 3 kategorije Slovencev (Zupančič 1999, 229–230):

1. veliko je takšnih, ki želijo skoraj z obema nogama ostati zakoreninjeni na »oni strani«, čeprav živijo tu;
2. njihovi nasprotniki so tisti, *»ki želijo kar najhitreje postati »tukajšnji«, ki zavračajo jezik, ker ga nič v tej družbi ne valorizira in jim nasprotno daje vedeti, da so od drugod, da niso takšni kot drugi«*;
3. v 3. kategorijo pa prištevamo tiste, ki poskušajo ustvarjati mostove, ki so jim nacionalizmi preozki.

Med najpomembnejšimi razlogi za slabšo razvitost proučevanja migracij je pomanjkanje oz. slaba kvaliteta statističnih podatkov o migracijah, saj je bil register prebivalstva v Sloveniji uveden leta 1954. Z omenjenim letom imamo na voljo le osnovne podatke o tekočih migracijah, pred letom 1954 pa takšnih podatkov nimamo. Drugi statistični vir podatkov o selitvah so popisi prebivalstva. Ta vir je najbolj razširjen in daje nepopolne ter posredne podatke o selitvah. V 3. statistični vir pa prištevamo posebne ankete o migracijah. Na tem mestu ga samo omenjam, saj pri nas tovrstnih anket še ni bilo (Malačič 1991, 299–300). Zaradi

slednjega bo obravnava zunanjih migracij Sloveniji v obdobju 1945–1953 fragmentarna in posplošena.

Vsi slovenski izseljenski tokovi so bili vedno sestavni del tako evropskih kakor tudi svetovnih tokov. Z različnimi že omenjenimi vzroki so se rojaki podali v širni svet z željo po boljši prihodnosti, zaustavile so jih le zunanje okoliščine, in sicer svetovni vojni oz. omejevalni ukrepi priseljenskih držav. V teh 2 stoletjih lahko govorimo o 3 večjih valovih, ki so sledeči:

- **1. val** sega od konca 19. stoletja do 1. svetovne vojne (in še nekaj let po njej), ko nastopi splošni val izseljevanja iz Evrope. Po podatkih naj bi se od leta 1880 do 1. svetovne vojne v tujino izselilo okoli 280.000 Slovencev, večji del v ZDA (največ do leta 1924, ko so se zlata ameriška vrata zaklenila), pa tudi v nemški deželi Porenje in Vestfalijo, Egipt (predvsem prebivalci iz spodnje Vipavske doline, z Goriškega, s Krasa in z Brd) v nemške dežele Avstrije ter vse od Hrvaške do južne Rusije. Dr. Drnovšek (1991, 41) je navedel, da naj bi se v letih od 1876 do 1910 v Kanado iz Avstro-Ogrske izselilo 157.969 rojakov ter iz avstrijske polovice 151.913 ljudi. Prvi Slovenci, ki so se izselili v ZDA, so bili misijonarji, med njimi škof Friderik Baraga, ki je potoval skozi Evropo v poštni kočiji in prišel v obljubljeni deželo leta 1830. Kmalu za tem so mu sledili še oče slovenskega sadjarstva Franc Pirc, Ignacij Mrak in drugi z namenom, da bi misijonsko delovali med ameriškim staroselci (Valenčič 1990, 48). Vzrok 1. vala migracij naj bi bila eksplozija prebivalstva in revščina v manj razvitih državah avstrijskega cesarstva. V tem času še ne govorimo o gospodarskih razlogih. Popis v letu 1920 je v ZDA naštel skoraj 21.000 priseljencev, katerih materni jezik je bil slovenski (Medved 1999, 7). V tem valu so bili Slovenci sestavni del zadnjega velikega vala v ZDA (nekateri mu pravijo tudi slovanskega) z močno udeležbo Židov iz vzhoda. Obravnavani so bili kot Rusini ali ruski Judi ali Sicilijanci. V tem času množičnega izseljevanja v ZDA je obstajala prav tako tudi mreža izseljenskih pisarn oz. pisarn za Slovence od Ljubljane do Vidma, preko Basla do Bremerhavna na severu Nemčije s slovensko govorečimi ljudmi. Za izseljence je bila svojevrstna izkušnja tudi nekaj več kot teden trajajoča plovba v 3. razredu in v slabših pogojih ter ob prihodu na Ellis Islandu so nekatere

zaradi bolezni oz. drugih razlogov zavrnili (intervju g. Marjana Drnovška v časopisu *Del*, z dne 7. 2. 2001).

- **2. val** je bil v času med obema vojnama (1918–1941), ko je bil prisoten fašizem v Italiji, svet pa se je znašel v veliki gospodarski krizi in čas, ko je Amerika zaprla svoja zlata vrata. V tem obdobju so se za selitev odločali predvsem Primorci, ki so bili siti italijanščine in fašističnega terorja ter Prekmurci. Čas 1. svetovne vojne in obdobja med obema vojnama je prinesel za Slovence izredno težke čase. Pomanjkanje, lakota in strah pred novimi oblastmi so silili k odseljevanju. Številni Primorci so bili tako primorani zapustiti domovino izključno zaradi političnega razloga oz. zaradi strahu pred fašizmom (internet 7). V primerjavi s prvim valom lahko rečemo, da je bilo v tem valu bistveno več selitev v Južno Ameriko, opazno pa je tudi množično izseljevanje v zahodnoevropske države, zlasti na rudarska območja Francije, Belgije in Nizozemske ter v takratno Kraljevino Jugoslavijo. Po podatkih italijanske državne statistike naj bi se med letoma 1926–1934 iz slovenskega dela Julijske krajine izselilo 10.989 ljudi, veliko pa jih je bilo primorano zapustiti domovino tudi ilegalno. Tako naj bi bilo pred začetkom 2. svetovne vojne v Argentini okoli 25.000 Slovencev, od tega 90 % Primorcev. Spodnja tabela prikazuje izseljevanje Slovencev po državah od 1929 do 1939.

Tabela 3.3: Izseljevanje iz Slovenije po deželah priseljevanja med letoma 1929 in 1939.

Prekomorsko izseljevanje		
Država	V tisoč	%
ZDA	4,6	58
Kanada	1,7	21
Argentina	1,1	14
Urugvaj	0,4	5
Ostale ameriške	0,1	1,2
Avstralija	0,04	0,5
Ostale	0,03	0,3
Skupaj	7,9	100

Vir: Vogelnik. Letnik 1965. Razvoj prebivalstva Slovenije, Ljubljana.

- za **3. svetovni val**, nekoliko manjši, je značilna politična emigracija domobrancev in njihovih družin (val pretežno političnih emigrantov po nastopu komunizma v Jugoslaviji), ki so meseca maja 1945 zbežali predvsem v Avstrijo, od tam pa so jih oblasti po več letih preselile čez lužo, zlasti v ZDA in Kanado, Avstralijo ter Argentino (Žigon 1993, 16–17). Nekateri so bežali z družinami in premoženjem, drugi brez vsega. Šlo je za razmeroma močan intelektualni potencial. Natančnih oz. znanstveno preverjenih podatkov o tej politični emigraciji najbrž ne bomo nikoli imeli. O ekonomski migraciji še nismo govorili, saj je bila Zahodna Evropa še zmeraj porušena in ponekod se je spopadala celo z lakoto. V obdobju 1945–1953 je Jugoslavija in z njo tudi Slovenija kmalu po utrditvi nove oblasti skušala s posebno propagandno akcijo pritegniti del naših starejših emigrantov iz vseh koncev sveta, naj se vrnejo v osvobojeno domovino, vendar je imela ta akcija bolj skromen uspeh.

V poznejšem obdobju 1950–1960 govorimo o manj organizirani ekonomski emigraciji v razvitejše države širom sveta. Slovenci so se med letoma 1950 in 1960¹² izseljevali zaradi ekonomskih ter gospodarskih razmer doma. Industrializacija je povzročila pravi razkol med kmeti. Ti so se selili v mesta, vendar delovnih mest za vse ni bilo dovolj. Željo po delu in dohodku so tako imigrirali številni Slovenci. Razlog pa je bil tudi slab socialni položaj delavcev z nizko stopnjo izobrazbe. Za obdobje po letu 1954 lahko trdimo, da se je stanje na področju migracij normaliziralo. Migracije so zlasti posledica že omenjenih ekonomskih dejavnikov, politični dejavniki so nekoliko umaknjeni v ozadje. Kljub temu pa dr. Marjan Drnovšek (VII. Tabor Slovenci po svetu) opozarja, »da je vsaka ilegalna zapustitev Jugoslavije do začetka 60. let pomenila avtomatično uvrstitev beguncev v krog politične emigracije, čeprav so se že leta pred tem politiki zavedali, da so med njimi tudi ekonomski emigranti«. Npr. leta 1956 je Stane Kavčič dejal: »Med begunci je mnogo kvalificiranih in visoko kvalificiranih delavcev«. Dejstvo

---

¹² Do 60. let 20. stoletja je bila Slovenija izrazito izseljenska država, nato postane tudi priseljenska (iz drugih jugoslovanskih republik), danes pa lahko rečemo, da je prehodna država za mnoge begunce iz Vzhodne Evrope, Azije in Afrike, med katerimi mnogi zaprosijo za politični azil.

pa je, da bi se v tem času del političnih migrantov zagotovo vrnil v Slovenijo, če ne bi bil nezaželen ali se ne bi bal sodnega ali drugega pregona (Malačič 1991, 300–304). Po podatkih Slovenske izseljenske matice iz leta 1955 je bilo 322.000 predvojnih ekonomskih rojakov po vsem svetu. Od tega samo v ZDA 250.000, Kanadi in Braziliji 3.000, Argentini 26.000, Afriki 3.000, Avstraliji ter na Novi Zelandiji 3.000, v Nemčiji 25.000, Franciji 10.000 in v Belgiji ter na Nizozemskem po 1.000 rojakov. Zadnji ekonomski val je v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja zajel med 80.000 in 100.000 Slovencev (Drnovšek 2003, 7). Živko Šifrer je celo izračunal, da se je med letoma 1857 in 1971 izselilo iz Slovenije (v sedanjim mejah) 544.328 oseb (glej tabelo 3.4), od tega dobra polovica že pred 1. svetovno vojno (Genorio 1989, 47). Po popisu iz leta 1981 je število Slovencev in Slovenk »začasno zaposlenih v tujini« in njihovih družinskih članov znašalo 53.483. To skupino se je oprijelo ime zdomci (Medved 1999, 9). Ves omenjeni čas je nevidno potekal »beg možganov«, to je izseljevanje izobraženega kadra (intelektualcev) in umetnikov, ki so v tujini iskali predvsem boljše pogoje za delo ter samouveljavitev.

Tabela 3.4: Dejanski in naravni prirast prebivalstva Slovenije.

Razdobje	Dejanski prirast	Naravni prirast	Migracijski saldo
1857–1869	56.228	92.356	-35.828
1870–1880	53.455	79.601	-26.146
1881–1890	51.833	98.477	-46.644
1891–1900	33.999	108.567	-74.568
1901–1910	53.043	135.376	-82.333
1911–1921	-19.390	38.288	-57.678
1921–1931	84.114	151.335	-67.221
1931–1948	53.978	162.641	-108.663
1948–1953	64.627	83.484	-18.857
1953–1961	87.096	122.191	-35.095
1961–1971	135.614	126.909	8.705

Skupaj 1857–1971	654.597¹³	1.199.225	- 544.328
-------------------------	-----------------------------	------------------	------------------

Vir: Šifrer, Ž., 1974: Izseljivanje s slovenskega ozemlja. Demografski inštitut, Ljubljana.

Največje število slovenskih izseljencev po svetu je pripadalo kmečkemu sloju, ki je preko luže našlo delo zlasti v rudnikih in tovarnah, deloma pa tudi v gozdarstvu, kmetijstvu ter pri komunalnih gradnjah. Ohranjena okrajna poročila o izseljevanju iz Kranjske za leti 1892 in 1893 imajo poleg osebnih podatkov izseljencev navedene tudi poklice. Ohranjene popisnice prebivalstva za območje Kranjske (1890, 1900, 1910) skoraj v celoti navajajo kot poklic v novi domovini »*rudokop*« (Drnovšek 1999, 419–421).

Zaradi odhajanja številnih Slovencev v tujino z določenimi kvalifikacijami ostajajo ustrezna delovna mesta v Sloveniji prazna, zapolnjujejo pa jih delavci iz drugih držav bivše Jugoslavije, ki so prihajali v začasnih migracijskih tokovih na delo v Slovenijo. Tako naj bi danes imeli v slovenskih podjetjih že več kot 120.000 delavcev iz bratskih jugoslovanskih republik (Gosar 1978, 149).

Pozneje je splošna razširjenost množičnega preseljevanja delovne sile kmalu našla ustrezno mesto tudi v zakonodaji držav izseljevanja in držav priseljevanja. V skladu z omenjenimi dejstvi ter ob upoštevanju specifičnega načina transporta (tudi po uvedbi parnika je plovba trajala več tednov) je bilo tudi začetno pojmovanje selitvenega fenomena. Vsi izseljenci so bili označeni kot posebna kategorija potnikov, ki je bila deležna posebne pozornosti ter zaščite (Čizmić 1974, 2). Pred tem je bil izseljenec oseba, ki v skupini v zadnjem razredu na vlaku ali ladji potuje v prekomorsko državo (Grečič-Jovanović v Genorio 1989, 31).

---

¹³ V originalu je seštevek 654.897.

4. SLOVENSTVO V KANADI

4.1 IZSELJEVANJE

Izseljevanje iz Slovenije je povezano s slovensko zgodovino. Do konca 2. svetovne vojne je bila Slovenija pretežno agrarna. Zaradi prenaseljenosti in pomanjkanja možnosti za zaposlitev doma so se mnogi Slovenci morali odseliti, nekateri začasno, drugi za vedno. V sredini 19. stoletja, ko so se začeli množično izseljevati, so imeli globoko zasidrane katoliške vrednote, močno narodno zavest in veliko ljubezen do domovine. Te vrednote so jih varovale pred asimilacijo, kulturne raznolikosti, katerim so bili Slovenci zgodovinsko izpostavljeni, pa so jim omogočale prilagajanje v novih deželah in doseganje velikih uspehov. Množično so se začeli izseljevati proti koncu 19. stoletja, predvsem v Vestfalijo in Ameriko (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič; Drnovšek 1991).

Slovenci so se organizirano začeli seliti v Kanado šele po letu 1924, ko je Kanada potrebovala ceneno delovno silo za kolonializacijo provinc na zahodu. Pred tem obdobjem je le nekaj Slovencev prišlo v Kanado, zlasti preko ZDA iz Avstro-Ogrske monarhije. Šteli so jih za Avstrijce (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič), zato je njihovo točno število nemogoče določiti. Z gotovostjo pa lahko trdimo, da je bilo njihovo število majhno, kakor tudi celotno avstrijsko izseljenstvo v to prekomorsko državo (Genorio 1989, 75). Več Slovencev je prišlo v Kanado po letu 1925 tudi zato, ker so ZDA zaprla vrata novim priseljencem (Kocjančič 1994, 151). ZDA so s sistemom kvot skoraj v celoti zaprla vrata množičnemu doseljevanju. Tako je Zakon o imigraciji iz leta 1921 »omejil število priseljencev v ZDA na 3 % od števila pripadnikov dotične imigrantske etnične skupnosti v deželi ob času uradnega popisa prebivalstva leta 1910« (Genorio 1979, 36). Jugoslavija je imela takrat kvoto le 6.426 oseb. Pozneje, leta 1924 je sledila nova strožja omejitev, in sicer s kvoto 2 % glede na popis prebivalstva iz leta 1890, kar je pomenilo, da je lahko letno odšlo le 671 oseb v obljubljeni deželo (Genorio 1979, 36). V tem času so bili tako Slovenci kakor tudi Hrvatje in Srbi ob vstopu vpisani kot Jugoslovani, zato je težko pridobiti natančno število Slovencev (Plevnik 1997, 336). Odnos do njih pa ni presegal običajnega imigracijskega servisa, ki je sledil po naporni večtedenski plovbi čez ocen. Prvi zakon je namreč določal število odraslih potnikov na

ladji (za odrasle osebe so šteli vse, ki so bili starejši od 14 let) in višino imigracijske takse na potnika, v veliki večini pa je imel »medicinski značaj« (The Canada Yearbook 1957, 168). Prepovedi so se namreč nanašale na gluhoneme, slepe in duševno bolne, omejitve pa so bile tudi glede na rasno in etnično pripadnost, kar je bilo diskriminatorno. Diskriminacijska politika je bila nakazana v različnih predpisih in v enem od njih iz leta 1919 piše, da priseljenci iz neevropskih dežel niso zaželeni zaradi industrijskih, klimatskih, šolskih, delovnih ter drugih okoliščin oz. njihovih navad (Genorio 1989, 59).

Prvi Slovenec, ki je stopil na »sveta« kanadska tla, je bil dolenski misijonar¹⁴ škof in slovničar Friderik Irenej Baraga (28. 6. 1797–19. 1. 1868), ki je deloval med ameriškimi staroselci na severni obali jezera Superior. S škofom Edwardom Fenwickom sta 28. 5. 1831 preko Baltimora (ZDA) in Cincinnatija (ZDA) prispela na vzhodni breg Michiganskega jezera, ozemlja, ki je pripadalo ameriškemu staroselcem plemena Ottawa. To je bila tudi njegova prva misijonska postaja, znana kot Arbre Croche (Frelj 2002, 22). Leta 1853 je postal prvi škof mesta Sault de Sainte Marie (Slap Svete Marije), zadnji dve leti svojega življenja pa v Marquette (Frelj 2002, 22). Svetniški misijonar Friderik Irenej Baraga je prišel v to deželo zlasti z namenom, da bi indijanske domorodce učil krščanske vere (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič), skrbel pa je tudi za kulturni in družabni napredek domorodcev, katerim je oznanjal vero v njihovem jeziku (Kocjančič 1994, 151). Kanada je kot edinemu Slovencu dala postaviti spominsko ploščo na cerkev, s katero se zahvaljuje njegovemu poslanstvu. Žal na plošči piše, da je po rodu Avstrijec¹⁵, sicer pa so ostali navedeni podatki točni (internet 28, 11). Ena zadnjih slovenskih izseljenk v Kanado je tudi sestra Dorica Sever, ki je prav tako misijonarka in že nekaj let deluje med Inuiti.

Poseben pečat v zgodovini slovenskega izseljevanja v Kanado je pustil tudi Janez Planinšek oz. Charlie Planinshek (Eskimo Charlie¹⁶), ki je bil eden od 12 Slovencev, ki so se pred letom 1912

---

¹⁴ V reviji Katološki misijon iz leta 1939 piše, da je »misijonar tisti, ki je to v ožjem pomenu besede, torej oni, ki delujejo med neverniki z namenom, da bodisi izključno bodisi le deloma bodisi z direktnim spreobračenjem pri poučevanju, krščenju bodisi indirektnim misijonskim delom sodelujejo pri njih spreobrnjenju h katoliški veri«.

¹⁵ V tistem času so bili avstrijski državljani.

¹⁶ Eskimi so mu nadeli vzdevek KABLU-NAHTA-HAK, kar pomeni Gospodar golega ozemlja.

naselili ob Quill Laku, Saskatchewanu (v Kanado je prišel leta 1910), in živel med kanadskimi Inuiti in ameriškimi staroselci na skrajnem kanadskem severu. Bil je tudi prvi beli učenec Inuitov in ameriških staroselcev ter njihov učitelj umnega poljedelstva. Med njimi je preživel slabih 20 let, nakar ga je pustolovski čut vodil na novo preizkušnjo in na potovanje s kanujem od Arktičnega morja do Bahamskih otokov. Na potovanju se je preživljal zlasti s predavanji o Eskimih in življenju na daljnem severu ter tako postal eden od prvih, ki je sploh seznanil Američane z življenjem Eskimov. Kako pomembno vlogo je odigral, nenazadnje dokazujeta tudi 2 jezera v severnem Saskatchewanu, ki se danes imenujeta ravno po njem (Kocjančič 1996). V poročilu, ki ga je poslal duhovniku J. M. Trunku in je bilo objavljeno leta 1912, navaja, da so bili vsi kmetje oz. rudarji (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Omenjeno dokazuje tudi pisanje Arthura Grada v Migracioni enciklopediji o kopanju zlata Slovenca v Jukonu že od leta 1908 dalje (Genorio 1978, 34). Več o Janezu Planinšku lahko najdete v knjigi Gospodar Golega ozemlja, ki jo je napisala Cvetka Kocjančič.

Pred letom 1900 sta velik del Kanade prehodila tudi izseljenca Frank Cvar iz Ribnice in Anton Turk (Jurak 1999, 313).

Več Slovencev se je priselilo v Kanado med 1. svetovno vojno, ko je Kanada potrebovala sezonske delavce na kmetijah oz. farmah ter v gradbeni industriji. Mnoge je privabila kanadska kmetijska politika, ki je omogočala izseljencem približno 160 arov zemlje za 10 dolarjev v zahodni Kanadi pod pogojem, da jo bodo obdelovali. Drugi so prišli delati v kanadske rudnike, potem ko so v ZDA ostali brez dela. Vse naštete skupine izseljencev so imele eno samo željo. Hitro zaslužiti nekaj denarja in se vrniti domov in odplačati dolgove na domačiji (takšnih naj bi bilo le četrtnina). Z začasnega dela v tujini so se vrnil s težko prisluženim denarjem, z novimi idejami, ki so jim omogočale začeti svojo obrt v domačem okolju. Izseljenska izkušnja v Kanadi je bila za kmečke ljudi pomembna ekonomska avantura. Med letoma 1924 in 1930 (*to obdobje štejemo tudi kot 1. val priseljencev v Kanado*) je v okolici New Waterforda v Novi Škotski živelo okoli 100 slovenskih družin. V 1. priseljenskem valu so bili rojaki večinoma mladi kmetje iz Dolenjske, Notranjske in Bele Krajine, nekaj pa je bilo tudi Primorcev, ki so zbežali v Kanado pred fašizmom iz predelov, ki jih je po 1. svetovni vojni zasedla Italija (Jurak 1999, 313). Omenjeni rojaki se niso za stalno naselili v Kanadi, temveč se jih je večina vrnila

nazaj v ZDA. Tako je bilo po podatkih iz ameriškega popisa prebivalstva iz leta 1910 106 ameriških Slovencev, rojenih v Kanadi, kar pomeni, da je že tedaj morale živeti v Kanadi več 100 prebivalcev slovenskega rodu (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Po podatkih kanadskih priseljskih uradov se je do 1. svetovne vojne v to državo preselilo 2.937 Hrvatov in Slovencev (glej tabelo 4.1) in od tega števila je bilo nekaj 100 Slovencev (Drnovšek 2003, 6–7). Nekateri viri govorijo, da pred 1. svetovno vojno ni bilo več kot 200 Slovencev. Verjetno je ta številka prenizka, če upoštevamo standardni delež slovenskih izseljencev 13,7 % med obema vojnoma (glej tabelo 4.3). V prid tej trditvi so tudi statistični podatki iz leta 1921, ko so v Kanadi registrirali 3.906 Jugoslovanov glede na etnični izvor (v tem številu so upoštevane tudi osebe iz druge generacije). Če upoštevamo standardni delež 13,7 % tudi v tem primeru, nam le-ta pokaže, da je bilo v Kanadi daljnega leta 1921 kar 535 Slovencev (Genorio 1978, 34).

Tabela 4.1: Izseljevanje v Kanado pred 1. svetovno vojno do fiskalnega leta 1918.

Leto	Skupaj	Hrvati in Slovenci	Srbi	Bosanci, Hercegovci in Dalmatinci	Črnogorci	Makedonci
do1900	140	20	1	119	0	0
1901	75	52	23	0	0	0
1902	116	116	0	0	0	0
1903	34	1	12	21	0	0
1904	16	16	0	0	0	0
1905	38	27	7	4	0	0
1906	261	226	19	16	0	0
1907	217	169	4	44	0	0
1908	282	224	48	10	0	0
1909	33	1	31	1	0	0
1910	161	74	76	11	0	0
1911	195	121	50	24	0	0
1912	528	281	209	38	0	0
1913	1.199	642	366	155	36	0
1914	1.208	803	193	182	13	17
1915	549	164	220	24	9	132
1916	7	0	6	0	1	0
1917	1	0	1	0	0	0
1918	0	0	0	0	0	0
Skupaj	5.060	2.937	1.266	649	59	149

Vir: Sessional Papers – Annual Reports of the Department of the Interior, 1890–1919, Ottawa.

Tabela 4.2: Prebivalstvo glede na etnični izvor leta 1921.

	število
Albanci	43
Hrvati	20
Dalmatinci	0
Hercegovci	0
Jugoslovani	3.624
Črnogorci	5
Srbi	193
Slovenci	21
Skupaj:	3.906

Vir: Census of Canada 1921. Population classified according to racial origin 1921, Ottawa.

Tabela 4.3: Izseljevanje v Kanado in vračanje v Kraljevino Jugoslavijo v obdobju 1919–1939¹⁷ s posebnim ozirom na Slovenijo (v številkah in %).

leto	Izseljevanje		Vračanje		Selitveni saldo			
	iz Jugoslav.	iz Slovenije	v Jugoslav.	v Slovenijo	za Jugoslav.	za Slovenijo		
1919	8	1 +	107	15 +	- 99	+ 14		
1920	142	19 +	238	32 +	+ 96	+ 13		
1921	87	13	120	16 +	+ 33	+ 3		
1922	179	2	78	11 +	- 101	+ 9		
1923	717	46	31	1	3,2	- 686	- 45	
1924	1941	206	62	8	12,9	- 1879	-198	
1925	2436	329	106	18	17,0	- 2330	-311	
1926	4831	613	156	19	12,2	- 4675	-594	
1927	4656	704	418	26	6,2	- 4238	-678	
1928	5921	1008	673	80	11,9	- 5248	-928	
1929	4030	482	783	117	14,9	- 3247	-365	
1930	2745	369	1115	166	14,9	- 1630	-203	
1931	604	65	1265	141	11,1	+ 661	+ 76	
1932	491	54	1057	210	19,9	+ 566	+156	
1933	537	90	589	53	9,0	+ 52	- 37	
1934	543	112	410	56 +	-	- 133	- 56	
1935	566	96	407	55 +	-	- 159	- 41	
1936	653	92	372	51 +	-	- 281	-441	
1937	919	97	395	76	19,2	- 524	- 21	
1938	1009	103	448	50	11,2	- 561	- 53	
1939	488	92	240	33	13,7	- 248	- 59	
Skupaj	33503	4593	13,7	9070	1234	13,6	- 24433	-3359

¹⁷ Podatki o izseljevanju za obdobje 1919–1920 in podatki o vračanju za obdobje 1919–1922 ter 1934–1936 niso specificirani po posameznih banovinah oz. pokrajinah. Številke za Slovenijo, označene z zvezdico (+), so izračunane na osnovi medvojnega povprečnega deleža števila izseljenih in vračajočih.

Vir: 1. Grado Arthur: Migraciona enciklopedija. 1930, Zagreb.

2. Statistički godišnjak Kraljevine Jugoslavije. 1929–1940, Beograd.

Ko so leta 1924 začeli z organiziranimi transporti prihajati prvi slovenski izseljenci direktno v Kanado, so bili v Kanadi registrirani kot že omenjeni državljani Kraljevine Jugoslavije in njihova narodnost ni bila evidentirana. Ker niti v Kanadi niti v Avstro-Ogrski in pozneje v Jugoslaviji niso vodili evidence o narodnosti izseljencev, je njihovo število skorajda nemogoče določiti. Glede na to, da so Slovenci predstavljali 13,7 % vseh jugoslovanskih izseljencev, lahko izračunamo, da se je med letoma 1919–1939 v Kanado izselilo 4.593 Slovencev (Genorio 1981), medtem ko se je v istem obdobju vrnilo 1.234 oseb (glej tabelo 4.3). V istem času se je le 10 % slovenskih priseljencev udeležilo življenja in dela v slovenskih organizacijah, kot je npr. Slovenska narodna podpora jednota (Dolenc 1991, 38). Samo med letoma 1926–1928 jih je preko 1.000 na leto prišlo iz Dravske banovine (Jurak 1999, 314). Največji pritok slovenskih priseljencev je bil zabeležen leta 1928, in sicer 1.008 oseb, v letu 1927 704 oseb in v letu 1926 613 oseb (glej tabelo 4.3).

Kanada je sprejemala neomejeno število priseljencev do leta 1930, ko se je začela velika gospodarska kriza. V tem času je upadlo tudi veliko število slovenskih priseljencev. Jurak (1999, 314) navaja, da naj bi jih prišlo le od 90 do 100 letno, medtem ko je bilo število tistih, ki so se vrnilo v Slovenijo, najvišje prav med depresijo in tik po njej, vrhunec pa je doseglo leta 1932, ko se je vrnilo 210 oseb (Genorio 1981). Po spolu so prevladovali moški stari med 15 in 29 let (kar okrog 67 %) in z nedokončano osnovno šolo 69 % oseb (Jurak 1999, 314). Število izseljencev in povratnikov v letu 1936 in letu 1937 prikazuje tabela 4. 4.

Minister za imigracijo je namreč 16. 8. 1930 izjavil, da je kanadska vlada zaradi splošne nezaposlenosti do nadaljnjega zaustavila priseljevanje tujcev. Vrata množičnemu priseljevanju pa so se že kmalu odprla, in sicer že v prvih povojnih letih, ko je Kanada potrebovala zlasti mlado in fizično močnejšo delovno silo (Genorio 1989, 61). V tem času je Kanada začela pospeševati sadjarstvo v južnem Ontariu (Kocjančič 1994, 151) in prav okoli leta 1930 so se Slovenci začeli naseljevati tudi v niagarsko okolico (preselili so se iz zahodne Kanade ali rudarskih mest), ko je Kanada zaustavila uvoz sadja. Mnogi evropski priseljenci, vključno s

Slovenci, so se preselili tudi v okolico St. Catharinesa in Hamiltona, kjer je bilo ugodno podnebje za sadjarstvo.

Tabela 4.4: Izseljevanje iz Jugoslavije med letoma 1936 in 1937.

Drugi kontinenti	1936		1937	
	odhod	vrnitev	odhod	vrnitev
ZDA	1.568	926	2.432	1.262
Kanada	653	372	919	395
Argentina	836	372	897	565
Avstralija	352	53	511	24
Nova Zelandija	105	7	158	7
Iran	22	0	94	87
Južna Afrika	102	2	66	11
Čile	81	30	59	22
Urugvaj	32	10	56	16
Brazilija	21	23	36	27
Bolivija	12	0	40	0
Peru	6	0	7	0
Drugam od drugod				
v J. Ameriko	6	9	16	13
Egipt	7	0	12	0
Palestina	21	0	5	0
Ostale države sveta	36	41	70	33
Skupaj	3.860	1.845 ¹⁸	5.378	2.462
Vseh	12.485	5.206	18.665	6.765

Vir: Franc Omahen. Naše izseljevanje v letih 1936–1937, Izseljenski zbornik Izseljenske zbornice v Ljubljani (ur. Kazimir Zakrajšek)1938, Ljubljana.

V času med letoma 1925–1930 je Kanada sprejemala le mlade, zdrave, za fizično delo sposobne Slovence, ki niso bili policijsko kaznovani in so v domovini odslužili vojaški rok. V Sloveniji so izseljevanje organizirali potovalni agentje v Ljubljani. Rojaki še dandanes povejo, kako so jih agentje v domovini vabili na delo v Kanado, jim obljubljali bajno plačo, ko pa so prišli v Kanado, so jim delodajalci dali le polovico obljubljene plače. Moški, ki je hotel oditi v Kanado, je moral plačati prevoz do Kanade in podpisati pogodbo za delo na kmetiji v Manitobi ali Saskatchewanu oz. na železnici v Britanski Kolumbiji. Ko jim je pogodbeni doba potekla, so se selili zlasti v rudarska mesta, kjer so se Slovenci začeli zbirati. Zanimivo je bilo, da v

¹⁸ V originalu je seštevek 1.861.

tistem času Slovenci niso bili naseljeni v večjih kanadskih mestih, temveč v manjših rudarskih mestih. Tako naj bi bilo leta 1928 v Trailu v Britanski Kolumbiji, na polotoku Niagari in v Hamiltonu naseljenih čez 300 Slovencev (Plevnik 1997, 342).

Raziskovalec slovenskega priseljevanja dr. Rado Genorio ugotavlja, da pred 2. svetovno vojno v Kanadi ni živelo več kot 3.500 Slovencev (Kocjančič 1994, 151). Največja slovenska naselbina v Kanadi pred 2. svetovno vojno je tako bilo v Kirkland Laku (Ontario), kjer je živelo okoli 500 slovenskih priseljencev, sledila so mesta Timmins (264), Vancouver (200), Noranda (109) in Toronto (113), Port Arthur ali današnji Thunder Bay (75), Val d'Or (69), Sault St. Marie (50) itd. V Kirkland Laku so se Slovenci najprej začeli organizirati, da bi postavili temelje za stalno naselitev v Kanadi (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič; Genorio 1989, 79; avtorja povzemata po arhivskem gradivu Zveze kanadskih Jugoslovanov).

Izseljevanje v času pred 2. svetovno vojno je bilo torej skoraj v celoti ekonomsko pogojeno. V 30. letih je namreč kar 90 % izseljenih v Kanado zapustilo Slovenijo zaradi ekonomskih razlogov, med katerimi so prevladovali mladi kmečki fantje (80 %) in z nedokončano osnovno šolo (60 %) (Genorio 1989, 78)).

Lojze Kuhar je v svojem članku o slovenskem izseljevanju objavljenem v Slovenčevem koledarju leta 1941 napovedal usodo Slovencev v Kanadi z naslednjimi besedami: »Slovenci v Kanadi, ki jih štejejo okrog 6.000 in ki žive raztreseni po vsej državi ter so brez vsakih kulturnih pripomočkov, so zapisani narodnostni pogubi.« Enako število (6.000 ljudi) je podala tudi geografinja Slava Lipoglavšek Rakovec (Drnovšek 2003, 7). Kot se je pozneje izkazalo, se ta pesimistična napoved ni uresničila.

Med letoma 1947 in 1951 je v Kanado prišel **2. val slovenskih izseljencev**. Neposrednih selitev v tem času ni bilo, ampak je večina prišla iz begunskih taborišč iz Italije in Avstrije (Kocjančič 1994, 151 in Kocjančič 1998, 152). Po podatkih Rada Genoria (1979, 62) naj bi se v tem časovnem obdobju priselilo okoli 3.000, po mnenju političnih izseljencev pa celo 8.500 ljudi (Drnovšek 1997, 276). V času glavnega političnega izseljevanja je Vesna Mikučič celo

izračunala, da naj bi prišlo političnih beguncev z jugoslovanskim državljanstvom kar 9.828 (glej tabelo 4.5).

Tabela 4.5: Glavne smeri izseljevanja političnih beguncev z jugoslovanskim državljanstvom v času od 1. 6. 1947 do 31. 12. 1951.

Država	Število	Delež (v %)
Argentina	10.105	12,3
Avstralija	23.350	28,43
Brazilija	2.587	3,14
Čile	867	1,05
Francija	2.085	2,53
Kanada	9.828	12
V. Britanija	9.817	11,95
Venezuela	1.997	2,43
ZDA	17.123	20,97
druge	4.241	5,2
Skupaj	82.000	100

Vir: Mikačić V. Jugoslovanski doseljenici u Australiji. 1984.

Po Klinarju se politična emigracija, ki jo opredeljujejo omenjeni politični motivi in vzroki, deli na migracije beguncev, brezdomcev, izgnancev, repatriirancev itd. V to skupino bi lahko prišteli tudi ekonomske izseljence, ki so v imigrantski družbi nasedli propagandi političnih emigrantov in začeli z njimi aktivnejše sodelovati (Genorio 1979, 61–62). Največ Slovencev je takrat prišlo iz Špitala ob Dravi, ki je leta 1946 postalo tudi osrednje slovensko begunsko taborišče v Avstriji (Plevnik 1997, 336). Številni slovenski domobranci, ki so bili v vojni premagani, in njihovi simpatizerji, ki niso marali živeti doma pod novim socialističnim režimom, so odšli v begunska taborišča v Italijo in Avstrijo (*Šentvid na Glino, Špital ob Dravi, Lienc v Vzhodnih Tirolah in Judenburg*), od koder so se izselili v Argentino, Avstralijo, Združene države Amerike in Kanado. Prihajali so v večjih ali manjših skupinah s podporo IRO, Mednarodne begunske organizacije (*International Refugee Organization*) (Plevnik 1997, 336). Tudi politični begunci so morali opraviti enoletno pogodbeno delo na farmah ali na železnici, potem pa so iskali zaposlitev v mestih, še zlasti v Torontu (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Omenjeno enoletno službo ali »kontrakt« so imeli zagotovljeno, poleg hrane in

stanovanja pa so imeli še 45 dolarjev mesečne plače¹⁹ (moški), ki je bila določena od države (Plevnik 1997, 336). Klemenčič (1999, 274) pravi, da so morali politični migranti ob prihodu podpisati delovne pogodbe za 10 mesecev kot gozdni delavci (novačili so jih po evropskih koncentracijskih taboriščih, saj so bile v ta namen ustanovljene vselitvene komisije, ki so izbirale najprimernejše priseljence (Lukšič-Hacin 1995, 35)) in tako je že oktobra 1947 odšla na delo 1. skupina slovenskih gozdarjev, marca 1948 so prišli v Toronto in Montreal krojači, aprila na progo in julija istega leta še na farmo (Plevnik 1997, 342). Pozneje, januarja leta 1948, je prišla v Kanado tudi 1. skupina deklet, ki so bila razporejena na delo po ravninah Ontaria (Klemenčič 1999, 274) oz. so se zaposlila kot uslužbenke po bolnišnicah, avgusta istega leta pa je skupina žensk dobila tudi delo po hišah (Plevnik 1997, 342).

Med letoma 1947 in 1948 je ladja *Radnik* iz Montreala v Reko pripeljala 1.869 ljudi, koliko je bilo od tega Slovencev, ni znano. Ladja *Partizanka* pa naj bi med 3.000 ljudmi, pripeljala nekaj več kot 200 rojakov. Nekateri od njih so bili zelo razočarani nad kruto realnostjo in so se ponovno preselili v Kanado. Najbolj naj bi jih prizadelo, da so jih domačini obravnavali kot bogate Kanadčane, kar je v takratnem času pomenilo enako kot kapitalist in s tem sovražnik (Strle 2007, 128–129).

Del političnih beguncev se je vključeval v že obstoječe organizacije, večina pa je sodelovala pri nastajanju novih društev (Lukšič-Hacin 1995, 35). V začetku je kanadske Slovence pestila raztresena poselitev in nizka izobrazba, sčasoma pa tudi politična razcepljenost (Kanada je tudi v tem času sprejemala le mlade, samske moške, ki so bili fizični delavci, zato med njimi ni bilo veliko intelektualcev). Tako lahko tudi tukaj opazimo razkol med staro in novo slovensko emigracijo, ki je razdelila slovensko izseljensko skupnost. Za predstavnike druge generacije je značilna razpetost med vključevanjem v imigrantsko stvarnost na eni in ohranitev etnične zavesti na drugi strani. Dejavnik zvestobe narodnosti je bila družina, na drugi strani pa je bistveno vlogo glede otrok odigrala prav šola, saj so se otroci počutili manjvredne ob neznanju angleškega jezika in so zato opuščali materni jezik. Tako so se morali v obdobju pred in med vojnama zaradi slabih gospodarskih razmer odreči šolanju oz. so jo morali končati čimprej z

---

¹⁹ To je bila določena plača na progi in kmetijah. Delavci v gozdu so zaslužili na *cord* oz. na »klaufro«, dekleta pa so zaslužila le 40 dolarjev mesečno.

namenom, da se zaposlijo in podprejo družino. Hkrati pa so se morali čimbolj integrirati v novo družbo, ki je raje zaposlila prilagojene ljudi kot tujce (Žigon 1993, 62–64). To bom podrobneje predstavil v nadaljevanju.

Po podatkih Slovenske izseljenske matice je leta 1955 v Kanadi živel 3.000 slovenskih izseljencev, kar pa seveda ne drži, glede na to, da je bilo pred vojno vsaj 3.000 in po vojni vsaj 3.000, če ne 8.500 priseljencev.

3. val slovenskih izseljencev je prišel v Kanado v času od leta 1957 do leta 1970 oz. leta 1971. Med njimi so bili zlasti družinski člani predvojnih ekonomskih in povojnih političnih izseljencev, ilegalni ubežniki, prav tako pa tudi mladi fantje in dekleta, ki niso mogli dobiti zaposlitve doma in so tvegali ilegalen pobeg preko državne meje, da bi si drugje ustvarili boljšo prihodnost. Veliko teh priseljencev je bilo iz Prekmurja (Plevnik 1997, 343) in vsi ti rojaki, ki so prišli v Kanado po letu 1957, so se bistveno lažje prilagodili novi obljubljeni deželi. Samo med letoma 1957 in 1970 naj bi bilo teh »ekonomskih« rojakov v Kanadi že kar 15.000 (Kocjančič 1994, 151), Jurak (1999, 314) pa ugotavlja, da jih je prišlo »le« 12.000. Mnogi od njih so imeli naslove Slovencev, ki so prišli v Kanado pred njimi in so jim bili pripravljene pomagati. Med ekonomskimi emigranti je bilo veliko izučениh obrtnikov in lažje so dobili boljša dela. Velika večina je ostala v Ontariu oz. v večjih industrijskih mestih, kjer so jim Slovenci pomagali najti delo zlasti v tovarnah in gradbeni industriji. Določen del je odprl celo lastno obrt. Pred l. 1960 so ženske predstavljale skromnih 34,7 % slovenskih izseljencev, po letu 1960, ko so izseljenci, ki so že bili v Kanadi, začeli dobivati žene in zaročenke iz domovine, pa je delež žensk dosegel skoraj 50 % (Genorio 1981). Strukturo izseljencev po spolu po posameznih obdobjih izseljevanja prikazuje tudi tabela 4.6, ki pa se malce razlikuje od ugotovitev Cvetke Kocjančič in Mirka Juraka.

Tabela 4.6: Struktura izseljencev po spolu po posameznih obdobjih izseljevanja.

Obdobje	Skupaj	%	Moški	%	Ženske	%
pred 1946	387	100	260	67,2	127	32,8
1946–1950	1.476	100	1.015	68,8	461	31,2
1951–1955	961	100	645	67,1	316	32,9

1956–1960	2.345	100	1.544	65,8	801	34,2
po 1960	502	100	240	47,8	262	52,2
Skupaj	5.671	100	3.704	63,34	1.967	36,66

Vir: Podatki RSNZ-ja.

Ker je kanadska imigracijska politika v takratnem času dajala prednost fizično močnejšim mladim moškim, je skoraj tri četrtine slovenskih izseljencev prišlo v Kanado med 15. in 30. letom starosti in le 2 % izseljencev sta bila starejša od 45 let (Genorio 1981). Starostno kategorijo priseljenih Slovencev v Kanado prikazujeta tabeli 4.7 in 4.8.

Tabela 4.7: Priseljevanje Slovencev – starih 10 let in več v Kanado med letoma 1926–1946.

Leto	Število	%
1926	515	35,11
1927	218	14,86
1928	212	14,45
1929	254	17,31
1930	167	11,38
1931	83	5,66
1932	8	0,55
1933	0	0
1934	3	0,2
1935	0	0
1936	3	0,2
1937	2	0,14
1938	0	0
1939	0	0
1940	0	0
1941	0	0
1942	0	0
1943	0	0
1944	0	0
1945	1	0,07
1946	1	0,07
Skupaj	1.467	100

Vir: The Canada Yearbook, 1928–1947, Ottawa.

Tabela 4.8: Struktura izseljencev po starosti po posameznih obdobjih izseljevanja.

Obdobje	Skupaj	%	0–14		15–29		30–44		45–56		60 in več	
			št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
pred 1946	387	100	41	10,6	298	77	47	12,1	1	0,3	0	0
1946–1950	1.476	100	88	6	1.046	70,9	312	21,1	30	2	0	0
1951–1955	961	100	73	7,6	721	75	145	15,1	22	2,3	0	0
1956–1960	2.345	100	121	5,2	1.856	79,1	321	13,7	46	1,9	1	0,1
po 1960	502	100	48	9,6	353	70,3	75	14,9	13	2,6	13	2,6
Skupaj	5.671	100	371	6,5	4.274	75,4	900	15,9	112	2	14	0,2

Vir: Podatki RSNZ-ja.

Meja med političnim in ekonomskim izseljencem je bila precej časa nejasna. Prvič se je ideja o kategorizaciji izseljencev na zakonodajnem področju določila šele v letu 1962, ko je bil sprejet Zakon o amnestiji za vse prebežnike, ki so ilegalno zapustili domovino, če le niso bili vojni zločinci. Po sprejetju tega zakona so bili nadalje opredeljeni kot ekonomski emigranti, prej pa so jih obravnavali kot politične prebežnike (Strle 2007, 125). Imigracijski predpis iz leta 1962 je poznan tudi po utemeljitvi 4 osnovnih načel (Hawkins 1977, 79):

1. **univerzalnost** (priseljavanje je dovoljeno ne glede na rasno pripadnost, etnično poreklo oz. veroizpoved);
2. **družinsko združevanje** (nanaša se na humanitarnost (na družine beguncev, ki so ostale v Evropi; združitev z družino že po enem letu bivanja v Kanadi (prej 3 leta)));
3. **humanitarnost** (za begunce; Kanada je po št. sprejetih beguncev med vodilnimi imigracijskimi državami);
4. **imigracijska harmoničnost** (zahteva po usklajevanju zahtev po delovni sili z ostalimi ekonomskimi in socialnimi dejavniki).

Poznejši imigracijski predpis iz leta 1967 ni spreminjal politike, temveč je omogočil enostavnejši postopek pri selekcioniranju prosilcev. Postavljene so bile 3 kategorije priseljencev, in sicer neodvisni prosilec, prosilec, odvisen od poroka, in prosilec, imenovan od sorodnikov. Dovoljenje za vselitev so dobili tisti prosilci, ki so dobili vsaj 50 od 100 možnih

točk. Največ 20 točk je prinesla izobrazba in delovne izkušnje, 15 točk kvalifikacija ali razna osebna svojstva, 10 točk za starostno kategorijo prosilcev med 18. in 35. leti, točke pa so dobivali tudi za znanje jezika in drugo (Hawkins 1977, 79).

Po letu 1970 se je odnos do priseljencev iz Jugoslavije bistveno spremenil, saj so jih uvrstili v kategorijo priseljencev iz Južne Evrope. S tem je bil postopek za pridobivanje kanadskih vizumov precej olajšan (Genorio 1989, 62).

Leta 1971 je kanadsko ljudsko štetje prvič razdelilo Jugoslovane na Srbe, Hrvate in Slovence. Slovenci so bili vključeni med Jugoslovane, razen če se niso sami izjavili za Slovence. Od 104.955 Kanadčanov jugoslovanskega porekla se jih je takrat opredelilo le 7.305 za Slovence, za Srbe 6.975 in za Hrvate 23.380 oseb²⁰. Iz tega izhaja, da se je v tistem času še mnogo Slovencev in Srbov razglašalo za Jugoslovane (Plevnik 1997, 336). V ameriški statistiki se za Prekmurce pojavlja celo posebna jezikovna skupina »wendish« (Klemenčič v Genorio 1989, 39).

Zakon o imigraciji, potrjen 10. 4. 1978 (do tega dne je bil v veljavi zakon iz leta 1952), pomeni radikalen pristop k upravljanju ter je rezultat velikega prizadevanja kanadske vlade, da z novo strategijo do imigracije omogoči integracijski pristop k načrtovanju nadaljnjega socialnega, demografskega, ekonomskega in prostorskega razvoja Kanade (Hawkins 1977, 80).

Kljub temu, da so bile možnosti vidno boljše in tudi zakonodajno urejene, je bilo število novih Slovencev v Kanadi sorazmerno zelo majhno, zlasti ker se je ekonomska situacija v Sloveniji počasi izboljšala in so ljudje lažje dobili primerno zaposlitev doma (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

---

²⁰»Mislim, da je število Slovencev tako nizko zlasti zato, ker v kanadskem popisu prebivalstva ni bilo jasne možnosti za opredelitev za slovensko etnično poreklo, razen v primeru, ko so politični emigranti popolnoma ignorirali besedo Jugoslavija (Iz katere države? Katero državljanstvo ima oseba? Ne mislim, da se je kdo od Slovencev namerno razglašal za Jugoslovane, ampak je dejansko odgovoril na vprašanja, ki so bila v prihodnih kanadskih popisih prebivalstva popravljena, tako da se je število le povečalo« (Interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Dandanes je število Slovencev in njihovih potomcev v Kanadi nemogoče natančno oceniti. Različni avtorji podajajo različne številke. Po grobi oceni lahko trdimo, da je v Kanadi trenutno približno od 35.000 do 40.000 naših rojakov. Do leta 1996 so bili podatki, ki jih je pripravil Urad za statistiko na osnovi kanadskega popisa prebivalstva, popolnoma nerealistični, zato so Slovenci izvajali druge metode za oceno skupnega števila. Kanada ni vodila evidence o narodnosti priseljencev, ampak o njihovem prejšnjem državljanstvu. Vprašanje v kanadskem popisu prebivalstva se je nanašalo na »državo, iz katere oseba izhaja«, in ne na »jezik, ki ga oseba govori doma«. Zaradi teh nejasnih vprašanj se je večina slovenskih izseljencev, ki je prišla v Kanado iz bivše Jugoslavije in je doma govorila z otroki angleško, nenamerno izjavila za angleško govoreče izseljence iz Jugoslavije. To je razlog, zakaj se je v kanadskem popisu prebivalstva leta 1991 le 8.050 oseb izreklo, da so slovenskega porekla. Od teh je komaj 2.750 oseb navedlo slovenščino kot materinščino (Jurak 1999, 315). Vprašanje o etničnem poreklu je bilo popravljeno in razloženo v obrazcih za popis prebivalstva v letu 1996, tako da je bilo moč dobiti točnejše podatke, ne samo za Slovence, pač pa tudi za druge etnične skupnosti v Kanadi (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

V popisu kanadskega prebivalstva leta 1996 se je 25.875 oseb izjavilo, da so slovenskega porekla, od tega 17.755 v Ontariu, 3.125 v Britanski Kolumbiji, 2.115 v Alberti in 1.655 v Quebecu, v ostalih provincah pa manj kot po tisoč (Kocjančič 1999, 122).

V naslednjih 4 letih se je število nekoliko povečalo, kar bi lahko vključevalo novorojene vnuke izseljencev, ki so prišli v Kanado po letu 1955. Tako se je v kanadskem popisu prebivalstva leta 2001 28.910 oseb izreklo, da so slovenskega porekla (15.285 izključno slovensko in 13.635 v kombinaciji z drugimi narodnostmi) (Gradivo Urada vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu). Pri tem je vidno vlogo odigralo prizadevanje Kanadskega slovenskega kongresa²¹, ki je obveščalo Slovence in njihove potomce, naj se v kanadskem popisu prebivalstva prijavijo za Slovence, in prizadevanje je obrodilo sadove.

---

²¹ Ta izjava je za kanadske Slovence precej sporna, saj gre v bistvu za potencialno naraščanje Slovencev, za večjo osveščenost in ponos, ki ga je prinesla osamosvojitve Slovenije in za boljše zastavljena vprašanja (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Najpomembnejši dejavnik pri opredelitvi za določeno narodnost je bilo rojstvo v določeni državi. Večina rojakov, ki se je opredelila za Kanadčane, se je za to narodnost izrekla zaradi rojstva v Kanadi, ravno tako se je na podlagi rojstva v Sloveniji večina Slovencev izrekla za slovensko narodnost. Ne glede na rojstvo pa večina od njih še vedno ponosno poudarja slovenske korenine in vsaj delno pripadnost slovenskemu narodu.

Leta 1993 je ga. Cvetka Kocjančič zbrala podatke o slovenskih družinah v Kanadi, ki se udeležujejo društvenih dejavnosti in cerkvenih obredov. Število teh družin je bilo 5.950, kar bi pomenilo, da je okoli 11.900 Slovencev prve in približno toliko tudi druge generacije (Jurak 1999, 315).

Ocenjeno število Slovencev v nekaterih kanadskih mestih v primerjavi s številom, navedenim v kanadskem popisu prebivalstva leta 1991 in 2001 (v oklepaju), je sledeče: Toronto 10.000 (3.920, 10.505), Hamilton 4.000 (570, 1.930), Edmonton 1.600 (170, 1.285), Montreal 1.400 (285, 1.540), St. Catharines (Niagarska regija) 1.040 (365, 890), Winnipeg 900 (210, 775), Kitchener 400 (180, 850), London 400 (170, 640) (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Tako je bilo v letu 2001 največ rojakov v provinci Ontario, kar 19.835. Istočasno je statistični urad ugotovil, da so bili najmanj 3 % nedosegljivi, zato tudi niso bili registrirani (Kranjc 2003, 39). Popis iz leta 2001 je vsekakor razveseljiv, saj se je število državljanov s slovenskimi koreninami od 1991 do 2001 povečalo za skoraj 22.000 oseb, od 1996 do 2001 pa za 3.035 oseb.

Leta 2006 se je število rojakov nekoliko zmanjšalo, kar je posledica prve generacije, ki počasi odhaja. Število Slovencev v kanadskem popisu prebivalstva niha tudi zato, ker samo vsako 5. gospodinjstvo dobi vprašalnik o etničnem poreklu in so podatki potem posplošeni. Ker je baza Slovencev nizka, tako posplošenje ni dovolj realistično. Na primer v Nunavutu je v enem popisu prebivalstva 10 oseb, v drugem pa nobene, podobno je s Slovenci v Sudburyju – enkrat jih naštejejo več kot 200, drugič pa le 60, potem pa jih je ponovno 200 ali več (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Kanadski popis prebivalstva je v omenjen letu med 247 različnimi etničnimi skupnostmi zabeležil sledeče številke o kanadskih Slovencih (internet 24):

11.360 oseb prve generacije;

12.455 oseb druge generacije, in

3.855 oseb tretje generacije in več.

Torej skupna uradna številka kanadskih rojakov v letu 2006 je bila 27.670, od tega 13.610 moških.

4.1.1 Vzroki, ki so vplivali na imigriranje Slovencev v Kanado

Po opravljenih pogovorih s Slovenci v Kanadi sem prišel do naslednjih spoznanj, zaradi katerih so morali zapustiti Slovenijo, bodisi prisilno bodisi prostovoljno v želji po svetlejši prihodnosti. Pri tem je seveda zelo težko govoriti o »bistvenih« vzrokih, saj se razlikujejo in so odvisni od časovne distance, starosti, izobrazbe, socialnega položaja in tudi od psiholoških faktorjev (navazanost na dom, družino in rojstni kraj). Iz tega sledi, da se doživljanja priseljencev ne sme posploševati, temveč jih je treba obravnavati individualno.

Omenjam le najpogostejše pripovedi:

- ✓ *»kot sin organista sem imel vedno težkoče dobiti socialno podporo od socialnega skrbstva, zato sem ilegalno zapustil tedaj mojo domovino in se odločil za Toronto, kjer živim že od leta 1957« (g. Stanislav Augovšek);*
- ✓ *»v povojni Jugoslaviji so bili slabi ekonomski pogoji in če si delal v kakšnem podjetju, nisi imel dovolj denarja za avto oz. stanovanje, prav v želji po slednjem sem zapustil svojo domovino« (g. Branko Maligec);*
- ✓ *»v času mojega izseljevanja (1964) je bilo v Kanadi že veliko Slovencev, v propagandi nam je bila Kanada predstavljena kot obljubljena dežela, kjer te čakajo z odprtimi rokami, vendar kot se je pozneje izkazalo temu ni bilo tako. Opravljal sem dela, ki jih domačini niso želeli in če si želel preživeti, nisi imel izbire« (g. Branko Maligec);*
- ✓ *»naša kmečka družina je štela 6 članov, izgubljali smo vedno več ozemlja za preživljanje, zato sem odšel leta 1940« (Anonimnež);*
- ✓ *»odšel sem zaradi avanturizma, osebnih težav in deloma tudi zaradi višjega standarda« (Anonimnež);*

- ✓ »bil sem detaširan delavec jugoslovanskega podjetja« (Anonimnež);
- ✓ »nisem več želel živeti pod diktatorskim režimom« (Anonimnež).

Iz zgoraj navedenega je razvidno, da obstaja veliko vzrokov za selitev, sem pa prepričan, da je dejavnikov odbijanja v novi družbi manj kot doma, saj v nasprotnem primeru ne bi prišlo do same odločitve – zapustitve domovine. Ko omenjamo selitev, ne govorimo o naključnem oz. spontanem dejanju temveč o tehtni, racionalni in zavestni odločitvi posameznika. Potencialni migrant tehta med dejavniki odbijanja ter privlačevanja in se na podlagi tega tudi odloči o dejanskem odhodu. Če je dejavnikov privlačevanja več, se bo oseba odselila, v nasprotnem primeru bo ostala doma, saj vidi, da se mu status v novi državi ne bo spremenil.

4.2 PRILAGAJANJE SLOVENSКИH PRISELJENCEV V KANADI

Kadar migranti/ prispejo v državo sprejemnico, pride do stika različnih kultur. Pogosto so v zgodovini antropoloških študij govorili o stiku dveh kultur, vendar pa vstopijo migranti ob prihodu v državo sprejemnico v stik z več kulturami hkrati (prim. Frechette in Šumi v internet 3), pri čemer lahko ločimo med dominantno kulturo in drugimi, pogosto marginaliziranimi kulturami (internet 3, 675).

Psihološko prilagajanje izseljencev v Kanadi je izredno slabo raziskano, čeprav se strokovnjaki tega področja strinjajo, da kulturni šok lahko povzroči duševne bolezni in so duševne bolezni pogostejše pri priseljencih in njihovih potomcih kot pri povprečni populaciji. Največ podatkov o tej problematiki sta zbrala Adrian Furnham in Stephen Bochner v svoji knjigi *The Culture Shock*. Izraz kulturni šok je prvi uporabil Oberg leta 1960 in se nanaša na dejstvo, da sta konfrontacija in prilagajanje novi kulturi za izseljence zelo naporni izkušnji in jim lahko povzročata duševne bolezni (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Vsak priseljenec v novi izvorni družbi skuša uskladiti svojo notranjo razdvojenost na 3 načine, in sicer z asimilacijo, segregacijo oz. integracijo (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič):

- ✓ priseljenc se lahko stari kulturi povsem odpove in se poskuša kar najhitreje asimilirati;
- ✓ prostovoljna etnična segregacija priseljence varuje pred naporom prilagajanja tujini in pogosto prepreči psihološke težave priseljencev ali pa jih preloži na drugo generacijo, ki se mora soočati z dvojno kulturo;
- ✓ najuspešnejša oblika psihološkega prilagajanja priseljencev je integracija (vključitev), združitev stare in nove kulture.

Integracija je izraz, »ki implicira, da migranti, ko pridejo v državo sprejema, lahko prakticirajo v javni sferi kulturo države izvora« (internet 3, 678), termin asimilacija pa pomeni, »da državna politika v državi sprejema ni naklonjena, da bi na novo prispele skupine v njej prakticirale kulturo države izvora« (internet 3, 678). Integracija se torej nanaša na »družbene in kulturne procese, ki se dogajajo ob sobivanju kultur: med kulturo na novo prispele etnične skupine in kulturami države sprejemnice«. Predvidevamo lahko samo, da so najintenzivnejši odnosi med kulturo na novo prispele etnične skupine in dominantne kulture v državi sprejema. »Obstoj ksenofobije in diskriminacije ter pogoji ob sprejemu v glavnem določajo število interakcij in stopnjo bližine med kulturami in tudi kakovost medosebnih odnosov med posamezniki različnih kultur, ki bivajo skupaj v eni državi« (internet 3, 680). Pri asimilaciji se prilagajajo zgolj kulture migrantov dominantni kulturi države sprejema, se je učijo in hkrati sprejemajo njene kulturne značilnosti.

Slovenci, ki so se prvi organizirano naseljevali v Kanadi pred 1. svetovno vojno in med obema vojnoma, so prav zagotovo občutili največji kulturni šok, ki ga je stopnjevala velika gospodarska kriza v Kanadi (danes so razlike v globaliziranem svetu zagotovo manjše). Zavedali so se, da si bodo lahko samo s težkim delom ustvarili boljše življenje oz. omogočili vrnitev v domovino z nekaj prihranki. Na žalost niso imeli druge izbire, kot da so sprejeli svojo usodo, saj niso imeli denarja za vrnitev. Misli na njihove najbližje in močna volja za preživetje so jih varovale pred obupom. Slovenski jezik, ki je podoben drugim slovanskim jezikom, jim je omogočal sporazumevanje z izseljenci iz drugih slovanskih dežel, še posebej z Ukrajinci, ki so bili tedaj že močno organizirani v Manitobi in Saskatchewanu ter so jim bili pripravljani

pomagati vzpostaviti stike z izseljenci iz drugih republik nekdanje Jugoslavije. Da bi ubežali osamljenosti, so Slovenci iskali družbo pri naših južnih sosedih, Hrvatih in Srbih, katerih jezik so dobro razumeli (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Večina je bila tako rekoč brez poklicnih kvalifikacij in znanja angleškega jezika. Frank Zaic se spominja, da je imel 25 centov zaslužka na uro za težko delo pri železnici, ležal je na trdih ležiščih brez žimnic v tovornem vagonu in prisotne so bile še uši – to je bila takrat zanj Kanada. Okolje do novih priseljencev je bilo v času gospodarske krize izredno negostoljubno, poleg tega pa je bilo potrebno vložiti veliko trdega dela za samo golo preživetje (Strle 2007, 129).

Ko jih je velika gospodarska kriza prisilila, da so opustili misel na vrnitev v domovino, so začeli kovati dolgoročne načrte za prihodnost v Kanadi. Tisti, ki so bili finančno zmožni, so dobili k sebi žene in otroke oz. zaročenke, drugi so morali sprejeti dejstvo, da so se sami znašli v tako nesrečni situaciji. Zavedali so se, da morajo za preživetje drug drugemu pomagati, tako finančno kakor tudi psihološko (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Članstvo v slovenskih podpornih organizacijah je Slovencem, ki so ostali v Kanadi, zagotavljalo pomoč v primeru nezgod in bolezni, ohranjanje slovenske kulture ter tradicije pa je predstavljalo terapijo za njihovo domotožje. Številni Slovenci so se zavzeli za oblikovanje svoje slovenske skupnosti in za pomoč pri obnovi domovine, ki je bila v 2. svetovni vojni močno prizadeta (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Politični begunci, ki so prišli v Kanado po 2. svetovni vojni, so imeli bistveno drugačen vzrok za izselitev in drugačno strategijo prilagajanja v novi deželi. Ker so se izselili zaradi političnega režima, niso imeli več upanja na vrnitev. Med njimi so bili pogosto tudi intelektualci, ki so imeli doma ustaljene kariere, oz. obrtniki, ki so doma pustili svoja podjetja. Prav zaradi velikih izgub (izgubo svojih najdražjih, ki so jih socialisti pobili v času revolucije, izgubo človeškega dostojanstva, izgubo premoženja v domovini in izgubo domovine brez upanja, da se bodo vrnili), ki so jih utrpeli pred izselitvijo, in zaradi prilagajanj popolnoma novi kulturi, novemu jeziku ter ponižujočim službam je mnogo rojakov prešlo rob psihološke zdržljivosti. Mnogi intelektualci so se namreč morali izdajati za preproste, neizsolane kmečke delavce, da so bili sprejeti, pozneje pa so morali za določen čas pogodbeno opravljati najtežja dela. Razumljivo bi

bilo, da bi ti ljudje imeli največ razlogov za duševne bolezni, vendar so jih močna vera, organizirano versko življenje v begunskih taboriščih in duhovna, moralna ter psihološka tolažba slovenskih duhovnikov obvarovali pred obupom ter raznimi oblikami duševnih bolezni. Za ljudi, ki pred prihodom v tujino niso imeli veliko stikov z drugimi kulturami, je bila segregacija bistveno boljša alternativa kot asimilacija, ker niso bili niti fizično niti psihološko pripravljene, da bi se soočali z drastičnimi spremembami. Svoje prilagajanje v Kanadi so osredotočili zlasti okoli »slovenske cerkve«, kar jim je omogočalo vsestransko psihološko pomoč za življenje onkraj Atlantika. Katoliško cerkev so dojemali za najvišjo vrednoto slovenskega naroda, in prav zaradi slednjega sta bili glavni prioriteti ustanovitev slovenskih župnij in gradnja slovenskih cerkva. Izgubo domovine je delno nadoknadila novoustanovljena slovenska skupnost, ki jim je omogočala ohranjanje njihove kulturne in verske dediščine. Segregacija in močna duhovna opora pri »slovenski cerkvi« sta bili vodilni obrambni metodi pred anksioznostjo, domotožjem in drugimi oblikami duševnih bolezni (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Vpliv katoliške cerkve na kanadske rojake predstavljam v nadaljevanju.

Poznejši, ekonomski priseljenci so prišli v Kanado s srednješolsko izobrazbo oz. vsaj z zaključnim spričevalom o končani obrtni šoli in z nekajletno delovno prakso v socialističnem sistemu, kjer je država plačevala šolnino, zdravstvene in zobozdravstvene stroške. V svet so jih zvabili drugi faktorji, kot so avanturizem, vabila sorodnikov, ki so že bili v Kanadi, pri fantih beg pred vojaščino, pri kmečkih dekletih pa pogosto beg pred nezaželenim ženinom, ki so jim ga starši nagovarjali. Deloma so že bili privajeni mestnega življenja, tako da so ob odhodu v Kanado pričakovali, da jim bo privajanje in učenje angleščine povzročalo največje težave. Vendar so ob prihodu v Kanado doživeli grenko razočaranje, toda s težkim delom in vztrajnostjo so si uspeli ustvariti boljše življenje. Mnogi so našli zaposlitev pri Slovencih, ki so prišli pred njimi, drugi pa zaposlitve v svoji stroki niso dobili in so morali sprejeti začasno delo na tobačni farmi, spet tretji pa so svoje prve dolarje zaslužili z nabiranjem glist. Delo v tovarnah ali v severnoontarijskih rudnikih je bilo možno dobiti le s posredovanjem usmiljenega rojaka, ki je imel tam mesto predelavca. Prav zaradi omenjenega šoka in razočaranja so mnogi ugotavljali, da bi bilo življenje v domovini veliko lepše, če bi doma bili pripravljene tako trdo delati in tako skromno živeti, toda zaradi sramote se niso več morali vrniti. Poleg sramu so se bali tudi kazni, saj so v veliki večini domovino zapustili ilegalno, po vsej verjetnosti pa bi bili

vpoklicani tudi v vojsko (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Nezakoniti prebežniki so bili večinoma mlajši od 25 let in naj bi jih bilo kar tri četrtine (Strle 2007, 126).

Ekonomski priseljenci so podpirali in obiskovali »slovenske cerkve« in kulturne prireditve, toda za razliko od političnih emigrantov se niso vključevali v najrazličnejša politična društva, temveč so gradili društva, ki so jih sami ustanovili. Omenjena društva so vzdrževala stike s SIM, ki je bila pristojna za razne kulturne izmenjave, med drugimi tudi za nastope kulturnih skupin iz Slovenije v Kanadi in nastope slovenskih izseljenskih skupin v Sloveniji. Vse je finančno podpirala tudi SFRJ, kar je bil vzrok za razdvojenost v slovenski skupnosti, saj je politična emigracija zavračala vsakršne stike z vlado socialistične Republike Slovenije. Veliko bolj pripravljeni za prilagajanje v novem okolju so bili Slovenci, ki so se naselili v Kanadi proti koncu 20. stoletja. Te selitve so bile manj številne, običajno tudi individualne, in povečini so bili izobraženi ljudje z aktivnim znanjem angleščine, ki jih je Kanada sprejela po drugačnem kriteriju (predvsem zaradi specializiranih poklicev in možnosti, da se sami finančno vzdržujejo). Zaradi predhodnega znanja angleščine so se hitro asimilirali, zato niti stikov oz. vključitve v slovensko skupnost niso iskali, kar seveda ne pomeni, da so zavrgli svoje slovenstvo, temveč da so bili zmožni v tujini živeti popolnoma izolirani od slovenske skupnosti. Bolj kot s sorojaki so stike vzdrževali z ljudmi s sorodnimi interesi preko telefona oz. spleta (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Jezik je bil tista vrlina, ki je oddaljevala rojake od domovine. Kanadskemu okolju so se lažje prilagodile ženske kot moški, saj so ženske pogosteje obiskovale tečaje brezplačnega angleškega jezika kot njihovi možje, ki so takoj po prihodu v Kanado začeli delati. Posledica takšnega hitrega prilagajanja je bila, da so slovenske družine začele opuščati materni jezik. Dandanes je aktivno znanje slovenskega jezika omejeno zgolj na pripadnike prve in nekatere člane druge generacije, zaradi že prej omenjenega procesa asimilacije pa aktivno znanje slovenskega jezika s pomlajevanjem generacij počasi izginja (prepoznajo le par določenih besed, kot so dober dan, potica itd.). Vse več je tudi mešanih zakonov (zlasti pri drugi in tretji generaciji), pri slovenskih društvih pa je vse manj dejavna mladina, ki se je že skorajda asimilirala. Pri obvladovanju jezika je torej mogoče ločiti restriktivni oz. utesnjen in ozek ter elaborirani (izdelan, bogat, natančen) kod obvladovanja jezika (Brenstein v Lukšič-Hacin

1999a, 284). Ločujemo torej nivo znanja jezika, ki zadostuje v vsakdanjem okolju, in znanje jezika, ki je potrebno za branje in pisanje ter razumevanje strokovnih besedil. V stabilnih okoliščinah, kjer so identitete vnaprej določene in so cikli življenja ponavljajoči, ljudje ne potrebujejo elaboriranega koda jezika, vendar v diasporičnih situacijah ne moremo govoriti o ponavljajočih se ciklih in za slovenski jezik stabilnih okoliščinah, zato morajo rojaki v znanje slovenščine vložiti znatno več truda, kar pa je v tuje govorečem okolju mnogo bolj oteženo (Čikić 2001, 19).

Moderna komunikacijska sredstva, kot so radio, televizija, filmi, knjige, časopisi in v zadnjem času tudi splet, so močno razširili znanje o različnih kulturah in tako v veliki meri spremenili odnos ljudi do kulturnih, verskih, ideoloških, rasnih in drugih razlik. Integracija je tako postala najuspešnejša in najmanj boleča metoda prilagajanja priseljencev v tuji deželi. Enakega mnenja je tudi Elkins (1997, 148), ki pravi, da »*virtualne etnične skupnosti ponujajo priložnost obstoječim etničnim skupnostim*²², da še bolje utrdijo svoje diaspore in olajšajo obstoj identitet ter delovanj, ki jih je sicer izredno težko obdržati skozi generacije, ko so majhne enklave do določene mere izolirane ali pa obstajajo znotraj neke druge družbe«. Takšnim novim oblikam etničnih skupnosti, ki so do določene mere (ne v celoti) podprte z informacijsko tehnologijo, bi lahko rekli omrežne diaspore, kjer gre »*za povezavo elementov razpršenih etničnih skupnosti in virtualnih etničnih skupnosti ter oblikovanje diasporične skupnosti, ki je razpršena po celem svetu*« (Čikić 2001, 12). Gre torej za razseljeno skupnost, ki ne temelji v celoti na novi tehnologiji, ampak jo uporablja le del skupnosti. Tisti, ki niso vključeni v diasporično omrežje, so seveda prikrajšani za vse prednosti, ki jih omrežje prinaša. Primerneje je torej govoriti o omrežni diaspori, kadar govorimo o slovenski diaspori kot pa o virtualnih etničnih skupnosti, kljub temu, da bo do popolnega omreženja slovenske diaspore preteklo še mnogo časa (Čikić 2001, 12–20).

V širšem smislu se tako koncept integracije nanaša na »*proces vključevanja imigrantov in etničnih manjšin v ekonomijo, družbo in politično življenje v državi sprejemnici*« (Boswell v

---

²² Etnična skupnost je skupnost ljudi, za katere je skupna identiteta posledica skupne religije, kulture, zavesti o skupnem poreklu ali izvoru, skupnega ozemlja ter politične organiziranosti oz. gospodarske enotnosti (Novak-Fajfer 1996, 288). V širšem pomenu jo je možno predstaviti kot narod.

internet 3). Verjetno je najlažje določiti prav ekonomske in družbene razsežnosti integracije, in sicer najmanj kot vključevanje na trg delovne sile ter v izobraževalni sistem in v sistem državne blaginje. Boswellova prav tako opozarja, da se več težav postavlja glede kulturne integracije, ki običajno vključuje znanje jezika države sprejemnice, določeno razumevanje družbenih značilnosti ter spoštovanje temeljnih norm. Politična integracija, ki je še posebej pereča, zlasti kadar se družba srečuje z nedržavljeni (tujci), pa se nanaša na pravico voliti in kandidirati na volitvah. Prav tovrstna integracija je v »številnih državah razumljena kot zaključna faza uspešnega procesa integracije« (internet 3, 202).

Da bi odpravili vso človeško škodo, ki je nastala zaradi asimilacijskih politik, so se v 70. letih začele integracijske politike tudi v Kanadi. Te politike so pogosto poimenovali tudi kot »multikulturalne« ali sobivanje več kultur. Njihova multikulturalna politika omogoča dvostranski sistem prilagajanja: po eni strani priseljence vzpodbuja, da sodelujejo v svoji etnični skupnosti, večetnične prireditve pa omogočajo ljudem različnih kultur medsebojno sodelovanje in druženje ter možnost, da se bolje spoznava in skupno dopolnjujejo kanadsko kulturo. Kanada slovi po svoji veliki strpnosti med različnimi narodnimi skupinami (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Vplivi drugih kulturnih okolij zagotovo bogatijo skupen slovenski kulturni prostor. V Kanadi živi okoli 188 narodnosti, Slovenci so po številu na 65. mestu (Poročilo o obisku Komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu pri Slovencih v Kanadi 24. maja do 1. junija 2004). Leta 1971, ko se je kanadska vlada izrekla za politiko multikulturalizma, je bilo 45 % prebivalstva anglosaškega jezikovnega porekla, 28 % francoskega izvora, kar 27 % pa je imelo drugačen jezikovni izvor (Jurak 1999, 310). V nasprotju z ZDA Kanada nima »talilnega lonca«, ki v imenu države stali drugo narodno dediščino in jo osvoji. Vendar pa je ob vsej tej svobodi, ki jo Kanada nudi, družben pritisk na priseljence precej močan (Plevnik 1997, 341).

Še starejši koncept kot multikulturalizem²³ je izraz kulturni pluralizem (Lukšič-Hacin 1999), vendar ga koncept multikulturalizem pozneje nadomesti, predvsem v pomenu političnih

---

²³ Levo usmerjeni družboslovci, ki v eskalaciji neenakosti vidijo spodkopavanje pravičnosti, nasprotujejo multikulturalizmu z argumenti 3 vrst, kot so glavkom, atrofija in zmotna diagnoza (internet 44, 70). Neoliberistični in marksistični avtomatizem kakor tudi levičarski argumenti tipa, glavkom, atrofija in zmotna diagnoza gradijo na

programov in strategij za vključevanje. Lukšič-Hacinova je zapisala, da je izraz kulturni pluralizem konceptualiziral leta 1915 filozof Kallen, in navaja Szabota, ki pravi, da kulturni pluralizem »označuje obstoj družbe, ki je etnično in kulturno heterogena ter spodbuja kulturno, jezikovno in versko različnost« (Lukšič-Hacin v internet 3, 678).

4.3 SREDIŠČA SLOVENCEV V KANADI

Slovenija je bila agrarna dežela vse do sredine 20. stoletja, toda kmetje niso živeli izolirano na farmah. Njihovi domovi so bili v vaseh, kjer so imeli na eni strani njive, na drugi travnike, vinograde ter gozdove. Slovenski izseljenci, ki so se odločili za kmečko delo v Manitobi ali Saskatchewanu, so pričakovali podobno življenje in kaj kmalu so bili zelo razočarani, ko so morali živeti na farmah, kjer daleč naokrog ni bilo ne drugih hiš ne raznolikosti pokrajine ne sosedov in družbe prijateljev. Takoj ko so opravili pogodbeno dolžnost, so se selili v industrijska ali rudarska mesta, kjer je bilo več možnosti za druženje s sorojaki (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Organizacijske niti in dejavnosti Slovencev izven matične domovine je Gosar (1978, 149) razdelil na:

- ✓ delo v društvih in klubih slovenske skupnosti;
- ✓ delo v nacionalno mešanih samostojnih klubih in društvih;
- ✓ delo v verskih organizacijah slovenskih zavodov;
- ✓ delo v društvih slovenske politične emigracije.

Po Klinarju (1976, 108) je smiselno razločevati tudi med:

- **starimi** institucijami, ki jih priseljenci prenesejo iz izvorne družbe in se v novem okolju ustrezno spremenijo (družina, cerkev), in

---

prepričanju, da multikulturalnih razmer ni mogoče urejati z idejo multikulturalnosti, saj se bo multikulturacija, če bo do nje prišlo, razvijala avtomatično oz. na druge načine (internet 44, 72).

- **novimi** institucijami, ki nastanejo zaradi potreb priseljencev, kot so razna podporna združenja in banke.

Priseljenci se običajno združujejo v posameznih institucijah, zlasti zaradi zadovoljevanja socialnih, kulturnih, ekonomskih in tudi političnih potreb. Te institucije imajo še vrsto drugih funkcij, med katerimi so omembe vredne predvsem tiste, ki zadevajo tudi težave asimilacije in adaptacije priseljencev ter njihovo povezovanje z imigrantsko družbo. Institucije priseljencev prenašajo v etnično skupnost norme in vrednote imigrantske družbe, ki jih interpretirajo po svoje in priseljence tako povezujejo s popolnoma novim družbenim okoljem (Klinar 1976, 111).

Rado Genorio (1989, 142) je glede na izkušnje pri proučevanju izseljenske problematike v prekomorskih deželah opredelil vrste institucij po naslednjem vrstnem redu:

- **socialno-solidarnostne institucije** (Vzajemna podpora Bled, Slovensko narodna podporna jednota, Kranjska-Slovenska katoliška jednota);
- **kulturno-prosvetne institucije** (v veliki meri prispevajo pri ohranjanju kulture priseljencev in pri predstavljanju lastne kulture novi družbi);
- **politične institucije**²⁴ (sem prištevamo zlasti tiste z negativnim odnosom do družbeno-politične ureditve v domovini; razni odseki predvojnih političnih strank);
- **cerkvene institucije**;
- **ekonomske institucije** (banke in zavarovalnice; župnijska hranilnica in posojilnica Slovenija ter Slovenska posojilnica in hranilnica Janeza Evangelista Kreka);
- **imigrantska družina**.

Med letoma 1924 in 1930 je približno že omenjenih 100 slovenskih družin živelo v okolici New Waterforda v Novi Škotski. Windsor je postal privlačen za slovenske izseljence v času, ko

---

²⁴ ZDSPB Tabor (formacija slovenskih protikomunističnih borcev), DSPB Vestnik (formacija bivših domobrancev in drugih vojaških enot, s sedežem v Argentini), Slovenska narodna zveza (nacionalistična organizacija predvojnje inteligence) in Slovenski dom (združuje preostanke meščanskih strank SLS, SDS in v Kanadi živče člani Slovenskega narodnega odbora) (Genorio 1989, 151).

je ameriška avtomobilska industrija tam začela odpirati svoje tovarne. Tam so člani Slovenske narodne podporne jednote (SNPJ) zgradili prvi slovenski društveni dom (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Leta 1927 so ustanovili prvo slovensko kulturno društvo Lira (*The Lyre*). V najeti društveni sobi so imeli precej slovenskih knjig, ki so jih posojali svojim članom (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Slovensko prosvetno društvo Zvon²⁵ (*The Slovenian Cultural Club Zvon*) v Windsorju, ustanovljeno leta 1928, ima okoli 150 članov. Njihove dejavnosti se vršijo v njihovem društvenem domu v Windsorju (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Leta 1928 je čevljar Jožef Kastelic, ki je bil zaposlen kot direktor v tovarni čevljev, v Edmontonu organiziral ustanovitev odseka KSKJ (Kranjska-Slovenska katoliška jednota). V letih med obema vojnama je imela KSKJ²⁶ v Kanadi približno 1.000 članov (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Druga socialno-solidarnostna institucija SNPJ²⁷ oz. Slovenska narodna podporna jednota (*The Slovenian National Benefit Society*) je bila dejavna med letoma 1918 in 1945 ter je imela skupno okoli 1.200 članov. Po 2. svetovni vojni sta obe ameriški slovenski podporni organizaciji prenehali poslovati v Kanadi. Slovenci v Kanadi so se zavedali, da bodo najbolje zavarovani, če bodo sami ustanovili svoje podporno društvo (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Po koncu velike gospodarske krize so bili cilj mnogih Slovencev tudi zlati rudniki v Kirkland Laku na ontarijskem severu. V rudarskem mestu Kirkland Lake so na pobudo Viljema Sitarja že oktobra leta 1932 ustanovili prvi PIPA klub. Za klub je bilo značilno, da so morali vsi člani stalno imeti pri sebi pipo in če jih je kdo vprašal po njej in je niso imeli, so morali plačati kazen

---

²⁵ Več informacij o društvu na spletni strani <http://www.mnsi.net/~ule/>.

²⁶ Trebše-Štolfa (1994, 155) omenja, da je KSKJ imela v Kanadi več svojih oddelkov le z nekaj 100 člani.

²⁷ Odseki SNPJ-a so obstajali le nekaj let (Vancouver, Winnipeg, Toronto in New Waterford, Nova Škotska). V začetku 30. let je bilo v posamezne odseke SNPJ-a včlanjenih le nekaj več kot 250 Slovencev (Urbanc 1984, 215 omenja število 1.200 ljudi), popolnoma pa so prenehali delovati med 2. svetovno vojno (Genorio 1989, 143).

10 centov (internet 38, 28). Tako so se pred tri četrt stoletja na društvenem računu začeli zbirati prvi dolarji. Naslednje leto 12. 2. 1933 v Pool Roomu na Main Streetu št. 8 v Kirkland Laku, v provinci Ontario (Urbanc 1984, 216 in Trebše-Štolfa 1994, 155) so se člani PIPA kluba odločili (Urbanc 1984, 216, ki omenja 91 članov) ustanoviti prvo Kanadsko-slovensko podporno društvo Bled (*Bled Mutual Benefit Society*), saj so imeli tedaj na računu že kar 76,10 \$, kot je v publikaciji ob 50-letnici ustanovitve VPZ BLED poročal njen dolgoletni tajnik, zdaj že pokojni Franc Štadler (internet 38, 28). PIPA klub se je v celoti vključil v novo društvo in mu predal vse svoje premoženje, 1. 3. 1933 pa je začelo tudi uradno delovati (Trebše-Štolfa 1994, 155). Pozneje, leta 1938 se je društvo preimenovalo v Vzajemna podporna zveza Bled (VPZ Bled) in kar kmalu so lahko ponudili pomoč sorojakom, ki so jih doletele nesreče ali bolezni (izplačane so jim bile bolniške podpore in posmrtnine). Njeno delo je bilo sprva omogočeno le v provinci Ontario in šele 4. 3. 1940 je po 6-letnem trudu Zveza BLED vendarle pridobila uradno dovoljenje za delovanje po vsej Kanadi. Oddelki, ki so nastali pred tem, so s tem datumom svoje delovanje lahko tudi uzakonili (internet 38, 29). Ker je bila VPZ Bled med obema vojnama edina samostojna podporna organizacija jugoslovanskih izseljencev v Kanadi, so se vanjo vključevali tudi drugi jugoslovanski narodi, zlasti Hrvati (Genorio 1989, 144). Leta 1943 je VPZ Bled dobila zvezno dovoljenje, tako da je že imela odseke po Kanadi, in sicer v Kirkland Laku, Val-d'Oru, Timminsu, Norandi, Malarticu, Windsorju, Torontu, Sudburyju, Pascall Perronu, Port Arthurju (današnjem Thunder Bayu) in Vancouvru. Članstvo je naraščalo v naslednjih 30 letih, ko so prihajali novi izseljenci iz Slovenije in si niso mogli privoščiti dragega zasebnega zavarovanja. Z uvedbo univerzalnega kanadskega zdravstvenega zavarovanja v 60. letih 20. stoletja je vloga Bleda kot zavarovalniške družbe postala zgolj simbolična, toda njene vloge pri gradnji slovenske skupnosti ni mogoče spregledati. V letu 1960 je imela Zveza še vedno preko 700 odraslih članov in 140 v mladinskem odseku. 31. 12. 1979 pa je imela na računu tudi že 118.055 CAD (Genorio 1989, 148).

Člani torontskega odseka VPZ Bled so leta 1961 v Pickeringu kupili zemljišče za svoje letovišče, ki je bilo po nekaj letih reorganizirano in preimenovalo v *Holiday Gardens*. Ko se je društvu priključilo še Slovensko društvo iz Oshawe (*The Slovenian Society*), so leta 1988 na letovišču zgradili tudi nov društveni dom. V veliko pomoč so jim bili tudi uspešni slovenski poslovneži, ki so izdatno podpirali slovenske verske, družabne in kulturne dejavnosti (interno

gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Letovišče *Holiday Gardens* je še zlasti privlačno za rojake iz vzhodnega Toronta, Pickeringa in Oshawe. Včlanjenih je okoli 200 članov, ki se poleti zbirajo na piknikih, pozimi pa na družabnih in kulturnih prireditvah ter raznih društvenih slavnih (Kocjančič 1997, 188).

Najzvestejši Zvezi Bled so ostali člani VPZ Bleda, Planice in iz Hamiltona. Kupili so svoje zemljišče, kjer so leta 1976 zgradili še rekreacijski center v Beamsvillu ob glavni avtocesti Queen Elizabeth (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Zaradi stalnega nazadovanja števila Slovencev so najprej leta 1978 preselili glavni odbor VPZ Bled v Hamilton (Genorio 1989, 148–149), kasneje leta 1986 pa v Beamsville²⁸ (Ontario), saj je veliko članov iz severnega Ontaria bodisi umrlo bodisi se preselilo v okolico Beamsvilla. Po 70. letih se je leta 2002 Zveza Bled odločila, da zaradi upada članstva, nizke zavarovalnine in zapletene administracije opusti bolniško zavarovanje in združi vse ostale odseke (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

VPZ BLED je v preteklih desetletjih sestavljalo 22 odsekov (glej tabelo 4.9), organiziranih večinoma v odraslih in mladinskih oddelkih. Čeprav v zmanjšanem številu odsekov, se člani danes redno sestajajo na letnih sejah, delegati odsekov pa vsaka 4 leta na konvencijah (izvršilni organ Zveze pa je Glavni urad). Odseke so večinoma poimenovali po krajih oz. bližnji okolici krajev, iz katerih so pretežno izhajali člani v stari domovini. Kljub temu, da so se nekateri odseki zaradi upadanja članstva že ukinili oz. so se združili z drugimi in jih danes aktivno deluje le dobra četrtina, je bila in ostaja Vzajemna podporna zveza BLED ekonomsko in številčno najmočnejša organizacija slovenskih izseljencev v Kanadi, saj je v vsem obdobju vključevala v vseh odsekih več kot 7.500 članov (internet 38, 29). Omenjeno društvo je dejavno še danes (internet 38, 28). Žal pa je današnja vloga te bratske organizacije tako v socialno-ekonomskem kakor tudi v političnem pogledu mnogo šibkejša kot nekoč, saj so tamkajšnje dejavne slovenske skupnosti v zadnjih 30. letih izgubile večino svojih članov, kulturna društva so prodala svoja letovišča in postopoma prenehala delovati (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

---

²⁸ Beamsville je takorekoč predmestje Hamiltona in tako se v primeru društva Bled uporabljata oba izraza.

Društvu se je pridružilo še Dramsko in pevsko društvo Triglav, ki je delovalo od začetka 30. let, in pozneje tudi prva slovenska knjižnica v Kirkland Laku (internet 38, 28). Slovensko pevsko in dramsko društvo (*The Slovenian Choral and Theatre Society*) je bilo prvo samostojno kulturno društvo Slovencev v Kanadi, ustanovljeno za družabne in kulturne potrebe Slovencev in je bilo zelo dejavno vse do leta 1961, ko so se starejši člani preselili na sadjarsko področje Niagarskega polotoka, mlajši člani pa so se odselili širom po Kanadi zaradi študija oz. boljše zaposlitve (Kocjančič 1998, 151). Drnovšek (1997, 276) navaja, da je bila zadnja seja, s katero so razpustili društvo, 5. 1. 1964. Kot razlog naj bi navajali spor med starimi in novimi priseljenci, temelječi na različnih političnih ter nazorskih pogledih na svet in Jugoslavijo.

Slovenski izseljenci so omenjene podporne oz. socialno-solidarnostne organizacije ustanovili iz spoštovanja do svoje slovenske dediščine in iz socialne odgovornosti, da morajo pomagati sorojakov v potrebi. Vzajemna podporna zveza Bled (VPZ Bled²⁹) je bila kot bratska organizacija osnovana na istem principu kot KSKJ (Kranjsko-Slovenska katoliška jednota) in SNPJ (Slovenska narodna podporna jednota) (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič) ter delovala zaradi že omenjenih potreb po pomoči članom in njihovim družinam ob nesrečah pri delu oz. boleznih. Poleg njiju sta delovali še Zapadnoslovenska zveza z nekaj oddelki ter Vseslovenski odbor podpornih društev (Trebše-Štolfa 1994, 155).

Tabela 4.9: Odseki in članstvo Vzajemne podporne zveze Bled³⁰.

---

²⁹ Več informacij na spletni strani <http://www.bled.ca/>.

³⁰ Po letu 1975 je prenehal delovati tudi odsek Triglav iz Norande (št. 4).

Štev. odseka	Ime	Kraj	Leto ustanovitve	Članstvo (1975)	
				Odrasli	Mladina
1.	BLED	KIRKLAND LAKE	1933	34	4
2.	LJUBLJANA	VAL D'OR	1940	5	0
3.	KRKA	TIMMINS	1940	53	26
4.	TRIGLAV	NORANDA	1949	9	3
5.	SLOVENSKI RUDAR	MALATRIC	1941	prenehal delovati	
6.	ZVEZDA	VANCOUVER	1941	28	0
7.	JADRAN	THUNDER BAY	1941	25	0
8.	PLANINSKA ROŽA	PASCALIS	1941	prenehal delovati	
9.	ZARJA	SUDBURY	1941	8	0
10.	SLAVČEK	WINDSOR	1942	prenehal delovati	
11.	EDINOST	TORONTO	1942	46	3
12.	NOVO MESTO	ST.CATHARINES	1943	62	14
13.	PLANINA	HAMILTON	1943	63	26
14.	SLOGA	KORKLAND LAKE	1943	44	19
15.	VIDMAR	MOUNTAIN PARK	1944	prenehal delovati	
16.	GORICA	TORONTO	1953	19	0
17.	TURJAK	NORANDA	1957	17	14
18.	BELA KRAJINA	TORONTO	1958	prenehal delovati	
19.	PLANICA	BURLINGTON	1959	(združil s št. 13 Planina)	
20.	SLOVENIJA	KITCHENER	1963	30	26
21.	OTON ŽUPANČIČ	OSHAWA	1965	9	3
22.	IVAN CANKAR	TORONTO	1977	prenehal delovati	
Skupaj				452	138

Vir: Rado Genorio, *Slovenci v Kanadi = Slovenes in Canada*. 1989. Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, Ljubljana.

V aprilu 1935 je bilo ustanovljeno Društvo slovenske katoliške družine pod duhovnim vodstvom patra Bernarda Ambrožiča (1892–1973), strica kardinala Ambrožiča, ki je bil tudi prvi slovenski duhovnik na niagarskem polotoku v pokrajini Ontario, imel pa je tudi cerkveno zadolžitev za Quebec (Jurak 1999, 319). Na prvem sestanku je bilo prisotnih 45 Slovencev, večinoma izseljencev iz Prekmurja. Organizacija je bila zasnovana na podoben način kot ameriške bratske organizacije. Po nekaterih podatkih je bilo okoli leta 1943 tam 83 Slovencev, ki so želeli kupiti tudi cerkev v Beamsvillu (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Društvo sv. Jožefa (*St. Joseph Society*), kot se je Društvo slovenske družine preimenovalo, je ustanovil Bernard Ambrožič 25. 4. 1937 (Jurak 1999, 319). Leta 1958 je kupilo dvorano, ki so jo pozneje prodali in izkupiček podarili za gradnjo slovenske cerkve. Največji dosežek društva je bila 25. 9. 1992 izgradnja starostnega doma Villa Slovenia ob cerkvi sv. Gregorija Velikega (*St. Gregory the Great Slovenian Church*).

Leta 1947 se je zbralo nekaj Slovencev in zgradili so Dom slovenskih kmetov (*The Slovenian Farmers's Home*) v Beamsvillu. Sprva je kazalo zelo dobro, saj so na piknike z avtobusi prihajali tudi Slovenci iz Toronta, toda situacija se je kmalu spremenila in ko delničarji niso

mogli več kriti stroškov, so se odločili, da leta 1957 dom prodajo (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Največ slovenskih društev je bilo ustanovljenih v 50. in 60. letih 20. stoletja. Marca leta 1953 je bilo v Wellandu (Ontario) ustanovljeno prvo slovensko kulturno društvo Slap, ki je delovalo vse do leta 1961 (Trebše-Štolfa 2001, 215). 2 leti pozneje (1955) je bilo v Torontu ustanovljeno (1955) samostojno Slovensko gledališče, ki danes ne deluje (Trebše-Štolfa 2001, 218). Leta 1956 so ustanovili tudi Slovensko pisarno (*The Slo-Can Center*) kot neprofitno kulturno in informacijsko središče za vse slovenske imigrante. Njen namen je bil zlasti širiti informacije o možnostih za zaposlitev v Kanadi, o javnih storitvah in institucijah ter vseh ostalih vidikih kanadskega življenja (Urbanc 1984, 196). V Londonu, Ontario, okoli 100 Slovencev, članov Slovenskega kulturnega društva Triglav (*The Slovenian Social and Cultural Club Triglav*), ustanovljenega leta 1956 (Urbanc 1984, 187 omenja letnico 1959), organizira svoje družabne in kulturne prireditve v svojem društvenem domu (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič), ki je bil uradno odprt junija 1980 (Urbanc 1984, 187).

Slovensko kulturno društvo Večerni zvon (*Evening Bell*) je bilo prav tako ustanovljeno leta 1956 in združuje Slovence iz Prekmurja (svoje zemljišče ima pri Boltonu (Scarborough³¹)), severno od Toronta. S svojimi 250 člani je društvo eno najmočnejših in najdejavnjših slovenskih društev v Torontu in je znamenito zlasti po svoji kapeli na vrhu hriba nad letoviščem, ki je kakor svetilnik na gori, da sveti in spodbuja letoviščarje, naj dvigajo svoj duh tudi k Mariji in Bogu (Bedernjak 1977, 108). Letovišče, ki je bilo kupljeno 1967, je severno od Highway 9 med Orangevillom in Highwayem 400. Njihov najpomembnejši letni dogodek je *Proščenje*, tradicionalni praznik Prekmurcev v mesecu avgustu (Urbanc 1984, 207).

Slovensko prosvetno društvo Simon Gregorčič (*The Slovenian Cultural Association Simon Gregorčič*) iz Etobicoke³² je bilo ustanovljeno leta 29. 9. 1959 in združuje okoli 180 Slovencev iz Primorja (leta 1964 je društvo štelo prek 230 članov, istega leta pa so organizirali tudi prvi

---

³¹ Ta del Toronta uporabljajo za poštni naslov, zato pravijo Večerni zvon iz Toronta oziroma Prekmurska farma v Boltonu, vendar gre za eno in isto društvo.

³² Tudi tukaj gre za društvo iz Toronta, ki uporablja Etobicoke v poštnem naslovu, kjer živi tajnik društva.

skupinski obisk v domovino) (Prešeren 1990, 14). Leta 1975 so na svojem letovišču severno od Toronta postavili doprsni kip pesnika Simona Gregorčiča, ki ga je izdelal akademski kipar Zdenko Kalin, naslednjo leto pa so dodali še spominsko ploščo (Trebše-Štolfa 1999, 588). V spomin na odkritje spomenika na »farmi« vsako leto okrog 22. 6. praznujejo »Gregorčičev dan« (Prešeren 1990, 14).

V Kitchenerju že preko 4 desetletja dejavno deluje Slovensko kulturno društvo Sava (*The Slovenian Society Sava*). Ustanovljeno je bilo leta 1961 z namenom, da poveže vse Slovence v tem južnoontarijskem mestecu. Njihove dejavnosti se vršijo v društvenem domu v Breslau (Kocjančič 1997, 188).

Leta 1964 je društvo Slovenski dom (*The Slovenian Home Association*) kupilo dvorano na Pape Avenue. Ustanovljeno je bilo s strani Slovenskega društva Baraga, Večernega zvona in Slovenske gimnastične zveze in bilo uradno odprto januarja 1966 (Urbanc 1984, 198). Dvorano so uporabljali za atletske treninge in razne bankete. Ko je banketna dvorana postala premajhna in ni več zadoščala za potrebe rojakov, so jo dali v najem Grkom. Slovenski dom je postal skorajda nedejaven, ko so se člani vključili v druga društva (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Cerkev sv. Gregorija Velikega³³ v Hamiltonu je od 15. 8. 1965, ko je bila izgrajena, verski, družabni in kulturni center hamiltonskih Slovencev. Za cerkev so odgovorni salezijanci, ki obenem skrbijo za duhovne potrebe Slovencev v St. Catharinesu, Londonu in Kitchenerju, druge slovenske župnije v Kanadi pa upravljajo lazaristi (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Za koordinacijo kulturnih dejavnosti pri župniji je bilo leta 1990 ustanovljeno Kulturno društvo župnije sv. Gregorija Velikega, ki vključuje slovensko šolo, pevski zbor, športno društvo Slovenija, folklorno skupino Soča in mladinsko skupino. Skupaj tvorijo organizacijo Hamilton – Wentworth Cultural Society (Kocjančič 1999, 128).

---

³³ Več o cerkvi in njeni zgodovini na spletni strani http://www.carantha.net/st_gregory_the_great.htm.

Slovenski narodni dom Lipa Park³⁴ (*The Slovenian National Home Lipa Park*) v St. Catharinesu so leta 1967 ustanovili izseljenci prve in druge generacije Slovencev. Danes ima še okoli 260 članov in 3 sekcije³⁵. V njihovi veliki dvorani se preko leta vršijo številne kulturno-družabne slovenske prireditve (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Njihov moto je »*With good will all things are possible*« (Urbanc 1984, 191).

Slovenski Park³⁶, ki ima svoje letovišče v Cambridgeu, je bil ustanovljen leta 1967 in ima okoli 260 članov iz torontske ter hamiltonske okolice (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Naseljevanje Slovencev v Sudburyju sega že v sredino 30. let, ko so po dveletnem obveznem pogodbenem delu smeli sami iskati zaposlitev. V rudnikih bakra in niklja so sprejemali zdrave ter močne moške, temu primerna pa je bila tudi njihova plača, ki je bila bistveno višja v primerjavi z delom na farmah. Priseljevali so se tako politični migranti, ki se niso toliko ozirali na politiko in niso imeli stika s Slovenci v Torontu, kjer je bilo na račun Bleda precej vroče krvi s strani politične emigracije, kakor tudi številni ekonomski emigranti in tako je mesto leta 1967 z okoli 85.000 prebivalci, med katerimi so prevladovali Italijani in Hrvati, štelo že okoli 150 Slovencev. Leta 1968 je bilo ustanovljeno slovensko društvo z imenom Slovensko društvo Sudbury in okolica (*Slovenian Society of Subury and District*). Žal se je pozneje (leta 1999) zaradi želje mladih po študiju v večjih univerzitetnih mestih in starejših, ki so počasi umirali, odločilo, da društveni dom ob Wolf jezeru prodajo, saj le peščica preostalih Slovencev društva ni mogla vzdrževati (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Osnovni namen Slovenskega lovskega in ribiškega društva (*The Slovenian Hunters and Anglers Club*), ki ga je 10. 9. 1971 v Torontu ustanovilo 25 športnikov, ki so prišli v to državo v 3 valu slovenske imigracije (Urbanc 1984, 199), je bilo povezovanje lovcev in ribičev. Kmalu so v Allistonu kupili zemljišče in na njem zgradili svoj društveni dom. Da so lahko zgradili kvalitetnejšo slovensko letovišče v Kanadi, so sprejemali za člane tudi tiste, ki niso bili lovci, zlasti poslovneže, ki so lahko plačali visoko začetno članarino. Tam so člani krepili slovensko

---

³⁴ Več informacij na spletni strani <http://www.domlipa.ca/>.

³⁵ Prvotno je bilo 6 sekcij, vendar so dramska skupina, folklorna skupina in pevski zbor prenehali delovati.

³⁶ Več informacij na spletni strani <http://www.slovenskipark.com>.

družabnost in ohranjali slovenske navade ter tradicije z različnimi turnirji v šahu, balinanju, taroku itd. Otroci so se med seboj spoznavali, odraščali so v slovenskem duhu, čeprav samo ob koncih tedna, in mnogi so te svoje vrednote obdržali ter zdaj vodijo na lovsko letovišče tudi svoje otroke, saj se zavedajo, koliko lepih trenutkov so tam doživeli kot otroci. Društvo se ponša z velikim društvenim domom z 2 dvoranama in 28 sobami, bazenom ter prostorom za kampiranje in je v ponos vsem kanadskim Slovincem (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Omenjeno društvo tudi dobro sodeluje s slovenskimi vojaškimi častniki, ki se večinoma učijo angleščine v bazi Kanadskih oboroženih sil CF Borden. Danes je to najuspešnejše slovensko društvo v Kanadi.

Drugo slovensko lovsko društvo Elk (*The K - W Hunters and Anglers Elk*) iz Kitchenerja v Waterlooju, Ontario, je bilo ustanovljeno leta 1972 (Urbanc 1984, 186) in se je v sredini 90. let pridružilo društvu Slovenski park. Lovske sekcije delujejo tudi v okviru društev Beamsville, Bled in Lipa Park, St. Catharines (Kocjančič 1999, 127). Na začetku je Elk začel organizirano delovati v okviru Slovenskega društva Sava, pozornost lovcev in ribičev pa je pritegnil tudi iz drugih sosednjih mest. Leta 1969 je imel že 22 članov, tako da je 11. 11. 1969 preraslo v samostojno organizacijo. Kot samostojno društvo je bilo uradno registrirano leta 1972 in je še naprej delovalo v povezavi s kulturnim društvom Sava iz Kitchenerja. Danes ima društvo 25 članov, ki se redno udeležujejo tekmovanj v športnem lovu, športnem streljanju in tudi streljanju na glinaste golobe (Rigler 1999, 28). Društvo več ne deluje in je bilo v primerjavi ostalih dveh samostojnih lovskih društev precej manj znano in dejavno, združevalo je samo nekaj lovcev, ki so skupaj hodili na lov in tekmovanja (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Slovensko lovsko in ribiško društvo Planica (*Planica Hunting and Fishing Club*), ki so ga maja leta 1976 ustanovili slovenski lovci iz Toronta, je v Bancroftu (Ontario), precej oddaljeno iz Toronta. Imajo 223 hektarov zemljišča, ki je primerno za lov, ribolov in smučanje. V letih so tam uredili letovišče z velikim lovskim domom in 19 sobami (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Rojaki v Kanadi so poskrbeli tudi za svoje ostarele člane in v ta namen služita Starostni dom Lipa v Torontu ter Villa Slovenia v Hamiltonu. Villa Slovenia je dom za upokojence z

omejenimi uslugami, Starostni dom Lipa pa nudi popolno oskrbo tudi za nepokretne bolnike (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Največ zaslug, da je bil leta 1988 v Torontu zgrajen starostni dom Lipa, imata prav obe omenjeni slovenski župniji (Kocjančič 1999, 152), od posameznikov pa je zanj vsekakor najbolj zaslužen podjetnik Jože Kastelic.

Društvo Vztrajnost je eno najmlajših slovenskih društev v Torontu. Pobudo za njegovo ustanovitev je dala ga. Cveta Arhar, ki je uvidela potrebo slovenskih vdov, da se združijo in sodelujejo pri skupnih dejavnostih, kot so obiski gledaliških predstav in skupinska potovanja. Društvo ima okoli 200 članic (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Večje društvo na regionalni osnovi je tudi Belokranjski sklad v okviru Belokranjskega kulturnega društva, ki so ga leta 1990 ustanovili izseljenci iz Bele Krajine z namenom, da bi zbirali za različne dobrodelne namene. Velja tudi za najmlajše kulturno društvo v Kanadi.

In kot zadnje je bilo 11. 6. 2001 ustanovljeno Kanadsko-slovensko zgodovinsko društvo, ki ga podrobneje predstavljam v nadaljevanju, in sicer v podpoglavju 4.6.3.3 Arhiv Slovencev v Kanadi.

4.3.1 Društva zunaj province Ontario

V Ottawi je manjša slovenska skupnost. Slovensko društvo Ottawa (*The Slovenian Association*) je bilo ustanovljeno leta 1975 in šteje približno 60 članov (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Prvi in tudi večkratni predsednik društva je bil Ivan Bračko, doma iz okolice Maribora, ki je še vedno zelo dejaven v društvu. Društvo ima v pravilih samo 1-letni mandat.

Montreal je postal privlačen za slovenske izseljence po 2. svetovni vojni. V tem kanadskem mestu s širšo okolico z več kot 3 milijona prebivalcev imajo tudi rojaki svoj predel (rečejo mu *farma*), kjer živi okoli 90 % Prekmurcev, s približno 35 hišami. Drugo večje naselje se imenuje *Baragovo*, kjer je tudi maša v času piknika (Jerše 1992, 19 in elektronsko sporočilo Vladimirja Urbanca, 11. 9. 2008). Pred letom 1945 naj bi v Montrealu živelo le kakšnih 60 Prekmurcev, po nekaj 10 pa še v drugih krajih province Quebec, ki so delali zlasti v bakrenih rudnikih in

tovarnah bakrenih izdelkov. Večji porast Slovencev je bil opažen po 2. svetovni vojni (Urbanc 2001, 14), začelo se je drugo obdobje slovenstva v Montrealu. Kot prvi so prišli politični begunci iz taborišč Avstrije in Italije, po letu 1950 pa so začeli prihajati še sorodniki teh izseljencev in tudi že prvi ekonomski izseljenci. Tako naj bi bilo v Montrealu leta 1951 že okoli 1.000 Slovencev in začeli so se organizirati. Istega leta so 12. 6. ustanovili Slovensko društvo Friderik Baraga (Trebše-Štolfa 2001, 214 navaja datum ustanovitve 17. 6. 1951) oz. slovensko Baragovo društvo (*Lavel*), s članstvom, ki je počasi naraslo na 270 oseb (istoimensko društvo, ustanovljeno leta 1955, je obstajalo tudi v Torontu). Društvo je še danes dejavno, vendar le marginalno (Urbanc 1998, 93). Namen ustanovljenega društva je bila zlasti družbena ter kulturna dejavnost, pohvalijo pa se lahko tudi s svojo folklorno skupino *Rožmarin*, ki je v 90. letih gostovala tudi v Sloveniji.

Leta 1957 je lazarist Jože Časl poskrbel tudi za duhovne potrebe rojakov in tam ustanovil misijon sv. Vladimirja. Tamkajšnji rojaki so začeli najprej zbirati v cerkvi St. Louis de France (Plevnik 1997, 344). Leta 1961 pa so kupili še večje zemljišče na območju *L'epiphanie*, ki je še vedno središče kulturnega dogajanja tamkajšnjih kanadskih rojakov. Glavna dejavnost je slovenski dan, ki je vsako leto v sredini julija in občasno jih na ta dan obiše tudi kdo iz Slovenije, zadnje čase pa niti ne (elektronsko sporočilo Vladimirja Urbanca, 11. 9. 2008). Leta 1962 so ustanovili Association Slovene Catholique. Naslednje leto (22. 8. 1963) so od Slovakov odkupili cerkev z dvorano za kulturno dejavnost in šolo, tako da so že decembra istega leta ustanovili slovensko župnijo sv. Vladimirja (pred tem so imeli slovensko bogoslužje prav v njihovi cerkvi) (program in gradivo obiska delegacije Komisije Državnega zbora Republike Slovenije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu pri Slovencih v Kanadi od 24. 5. 2004 do 1. 6. 2004). Slovenska župnija Mission Slovene Catholique St. Vladimir je bila uradno ustanovljena 1. 12. 1963 (Urbanc 1984, 83 navaja januar 1964 za čas ustanovitve) in je bila glavni nosilec slovenstva, vendar le za polovico Slovencev, druga polovica Slovencev, ki ni bila vezana na rimskokatoliško vero, je bila neorganizirana in prepuščena svoji individualnosti. Leta 1965 so dokupili še eno pristavo za oddih in poletne prireditve (letovišče v kraju St. Lazare).

V zlatih časih slovenske skupnosti v Montrealu (1951–1971) naj bi bilo že okrog 2.000 Slovencev, med njimi tudi nekaj zelo uspešnih poslovnežev, po letu 1971 pa so se začeli zgrinjati črni oblaki nad slovensko skupnost. Začela se je ekonomska stagnacija, bogate finančne industrije so začele zapuščati Montreal in veliko Slovencev se je odselilo v Toronto (Urbanc 1998, 93). Leta 1982 (nekateri viri navajajo leto 1983) se je župnija preselila v nove, boljše prostore na St. Joseph Boulevard v vzhodni del Montreala (program in gradivo obiska delegacije Komisije Državnega zbora Republike Slovenije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu pri Slovencih v Kanadi od 24. 5. 2004 do 1. 6. 2004). Večina članov društva je hkrati včlanjena tudi pri že omenjeni slovenski župniji sv. Vladimira in v lovskem ter ribiškem društvu Ribnica, ki je bilo ustanovljeno 24. 11. 1984 na pobudo podjetnikov. Namen društva je povezovanje rojakov in posredovanje slovenske kulture Kanadčanov. Prvi predsednik je bil Louis Lovsin (Rigler 1999, 30). V letu 2009 se kulturna dejavnost nadaljuje skromneje, saj število članov društva drastično upada, med mladino pa je le malo zanimanja. Poleg omenjene skupine *Rožmarin* je dejavna le še plesna skupina *Marjetica*. Kot pravi Vladimir Urbanc, so »Slovenci v Montrealu na slepem tiru slovenstva v Kanadi, se starajo in izumirajo, novih prišlekov v Montreal iz Slovenije ali drugih predelih Kanade ni in jih tudi ne bo« (elektronsko sporočilo Vladimirja Urbanca, 11. 9. 2008).

V Alberti je največ Slovencev v Edmontonu in Calgaryju. Kljub temu, da so prvi rojaki v ta zahodni del Kanade prihajali med letoma 1909–1930, je bilo društvo v Edmontonu ustanovljeno pozneje. Slovensko kulturno društvo v Edmontonu³⁷ je bilo ustanovljeno 6. 7. 1964 in takrat štelu okoli 200 članov. Kmalu za tem so ustanovili tudi slovensko šolo (šola dopolnilnega pouka slovenskega jezika), ki jo je obiskovalo tudi do 39 učencev in učenk v posameznih letih (po dva razreda). Leta 1967 so kupili 3 are zemlje, na katerem sta stali dve šolski poslopji, potrebni obnove, in prav na tem prostoru ima danes društvo svojo dvorano ter prostor za piknike (Rigler 1999, 32). V 80. letih so imeli 3 folklorne skupine (odrasli, mladina, otroci). Imeli so 2 glasbeno-instrumentalna ansambla (*Bratje Štuhec* in *Alpski vandroveci* – takrat pretežno mladi glasbeniki) in 4 pevske zборе: oktet *Triglavski fantje*, moški pevski zbor (18 članov), ženski pevski zbor (19 članic) in otroški pevski zbor (skoraj 40 otrok). V

---

³⁷ Več informacij o zgodovini društva lahko preberete v jubilejni publikaciji, ki jo je leta 2004 ob 40-letnici ohranjanja slovenske kulturne dediščine v Edmontonu napisala Milica Trebše-Štolfa.

najboljših letih je samo njihova kulturniška skupina štela več kot 80 članov. Danes na kulturnem področju delujeta že tretja in četrta generacija potomcev naših rojakov, ki še vedno ohranjajo slovenski jezik ter slovenske običaje. Ustvarili so si prelep Slovenski dom, kjer se vrstijo kulturne in športne prireditve. Leta 1979 so imeli ekipo v odbojki s srebrno medaljo, imajo pa tudi 2 nogometni ekipi (tudi žensko), ki dosejata lepe rezultate v albertanski ligi. V teh 4 desetletjih je bilo v društvo včlanjenih več kot 900 članov, do leta 2004 pa jih je preminilo že 152 (program in gradivo obiska delegacije Komisije Državnega zbora Republike Slovenije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu pri Slovencih v Kanadi od 24. 5. 2004 do 1. 6. 2004).

Slovensko društvo Calgary je bilo ustanovljeno leta 1965 in ima približno 80 članov (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Tudi lepota Britanske Kolumbije je pritegnila mnoge Slovence, da so se tam naselili. Slovensko društvo Vancouver (*The Slovenian Society*) je bilo ustanovljeno 24. 10. 1958 (Urbanc 1984, 209) in je ves čas ostalo dejavno. Društveni dom je v Burnabyju, kjer se vršijo njihove dejavnosti, družabne prireditve, pevske in folklorne vaje. Razvito je tudi planinstvo, saj je v bližini Skalno gorovje (*Rocky Mountains*). Društvo ima le okoli 175 članov (pretežno rojaki iz Prekmurja in Primorja) kljub temu, da po nekaterih ocenah živi v Vancouvru blizu 300 slovenskih družin. Proti severu je še slovenska skupnost v Princu George, ki pa nima svojega društva. Deluje še odsek VPZ Bled št. 5, Zvezda, ki je že proslavljala 70-letnico delovanja (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). V provinci Britanske Kolumbije je bil leta 1981 ustanovljen še maloštevilni Slovenian Club of Okangan iz Kelowne (Trebše-Štolfa 2001, 217), čeprav se je nekaj Slovencev v tem sadjarskem predelu naselilo že pred 2. svetovno vojno. Nekaj Slovencev živi še v Whistlerju, kjer imajo prav tako svoje maloštevilno društvo.

Blizu 1.000 Slovencev je pritegnil tudi ravninski del Manitobe, zlasti Winnipeg, kjer sem v času študija preživel mesec. Prvi slovenski naseljenci (6 moških) so prišli v Winnipeg že davnega leta 1925. Neuradno so ustanovili svojo slovensko skupnost v tem okolišu in šele po 2. svetovni vojni, ko je bil pritok Slovencev bistveno višji, so začeli razmišljati o uradnem društvu (Urbanc 1984, 211). Tako so s skupnimi močmi 7. 10. 1951 ustanovili prvo društvo, ki se je

imenovalo Slovenski klub v Manitobi (*Slovenian Club of Manitoba*), leta 1996 pa se je preimenovalo v Kanadsko-slovensko kulturno društvo Winnipeg (*Canadian Slovenian Cultural Society*) z namenom, da bi združevalo vse Slovence v Winnipegu. Bilo je dejavno še pred nastankom tamkajšnje slovenske župnije Lurške Matere Božje (Trebše-Štolfa 2001, 214–215).

Večina članov je druge generacije, ki je prišla v Winnipeg med letoma 1955–1960. Leta 1991 je bilo pri župniji uradno registriranih okoli 900 Slovencev, trenutno pa jih je »le« 225, ki plačujejo po 10 \$ letno oz. družine po 20 \$ članarine. Približno 100 Slovencev ni članov, prihajajo pa enkrat oz. dvakrat letno v cerkev. Na neformalnem pogovoru mi je predsednica društva ga. Elizabeth Blažanovič³⁸ postregla z različnimi podatki, uspehi oz. dejstvi v njihovi kanadsko slovenski skupnosti. Najprej mi je pohvalno omenila, da se njihovo število članov iz leta v leto povečuje, in sicer v letu 2007 za neverjetnih 20 % in to kljub temu, da je njihov prejšnji član (prejšnji dvakratni predsednik društva) ustanovil novo društvo. Zaradi ustanovitve novega društva v Winnipegu leta 2002 članstvo ni upadlo in novo društvo ni imelo tako rekoč nobenega vpliva na obstoječe društvo, le nekaj njegovih tesnih prijateljev je odšlo, je pripovedovala. Kot je dejala, je večina rojakov iz Prekmurja (75 %–90 %), nekaj pa je tudi Primorcev in Štajercev ter kakšen iz osrednje Slovenije. V Winnipegu sprva ni bilo stalnega slovenskega duhovnika. Frančiškani so tja prihajali iz Joliet v Illinoisu, lazaristi pa iz Toronta. Pozneje, ko se je število vernikov povečalo, so leta 1962 (nekateri viri navajajo, da je bila izgrajena 23. 6. 1963 (Urbanc 1984, 84)) kupili protestantsko cerkev, ki so jo potem usposobili za bogoslužje. Prvi župnik župnije Naše gospe iz Lurda v Winnipegu je bil lazarist Jože Mejač (Father Joseph do leta 1976), sledili pa so Jakob Časl, Ivan Plazar, Franc Letonja, Ciril Čarga in do leta 1997 še Tone Ovtar (Plevnik 1997, 344). Pozneje je maševal Slovak, zadnjih 9 let pa obrede vodi Poljak (Father Stan), enkrat oz. dvakrat letno pa jih še vedno obišče tudi slovenski duhovnik. Društvo, ki je kulturno naravnano in ne politično (čeprav je nekaj rojakov politično orientiranih), ima 3 plesne skupine s 50 plesalci (*Rožmarin*, *Zvonček* in *Triglav*), ki so skupaj že 35 let ter tudi svojo folklorno skupino, ki je nedavno izdala svojo zgoščenko. Namesto lastnega časopisa (naročeni so le na časopis *Moja Slovenija*, dobivajo pa tudi vladni časopis *Sinfo*) imajo svojo radijsko postajo, ki jo je možno poslušati v živo vsako nedeljo preko medmrežja.

---

³⁸ Ga. Elizabeth Blažanovič je potomka druge generacije Slovencev v Kanadi. Celoten neformalni pogovor je potekal v angleškem jeziku in je povzet v slovenščini.

Pohvalijo pa se lahko tudi pri finančni podpori svojim potomcem za študij na vseh stopnjah. Večina rojakov (zlasti prve generacije) se redno vrača v Slovenijo, od koder prinesejo različne slovenske izdelke ter drug propagandni material (med drugimi tudi narodne noše in kostume kurentov). Nazadnje je društvo v Sloveniji zastopalo 50 plesalcev, to je bilo leta 2000. Redno sodelujejo s slovensko ambasado v Ottawi, ki jim za slovensko šolo *Lipa* (drugo največjo slovensko šolo v Kanadi, takoj za Torontom) priskrbi slovenske učbenike, prav tako pa so jim leta 2006 prvič poslali slovensko profesorico go. Dragico Motik (obiskala je vsa društva po Kanadi), ki je pomagala njihovim učiteljem pri poučevanju slovenščine. S finančnimi sredstvi, pridobljenimi s strani RS, so zadovoljni in ne pričakujemo na tisoče dolarjev letno (v letu 2007 so prejeli 1.400 \$; informacija javnega značaja, 11. 7. 2007, od Suzane Martinez, zaposlene na USZS), saj vedo, da je ogromno slovenskih društev po svetu. Vsako leto (meseca januarja) pošljejo v Slovenijo končno poročilo z vsemi predloženimi računi za potrjeni letni program. Nadalje je ga. Blažanovič pripovedovala, da so mlajše generacije »nore« na Slovenijo, imajo željo po študiju v domovini svojih staršev ter ljubijo to kulturo, zlasti kulinariko, kot sta potica in štruklji. O vrnitvi preostalih ni mogla govoriti, saj je to posameznikova odločitev. Zase je dejala, da ne razmišlja o tem, saj ima v Kanadi svojo družino in majhne otroke. V vsem tem času se je za vrnitev v Slovenijo odločil le en član (aprila 2007), kot glavni razlog pa je navajal osamljenost, saj je bil brez družine. Letnih tradicionalnih piknikov v Sloveniji se člani ne udeležujejo.

V okviru Kanadsko slovenskega kulturnega društva Winnipeg deluje tudi že omenjena Slovenska šola *Lipa*, ki skrbi za ohranitev slovenske besede. Šola *Lipa* je primerna za vse starostne kategorije od otrok do tistih, ki imajo željo po izpopolnitvi slovenskega jezika. Stopnje so prilagojene glede na stopnjo predznanja, ki so 3 (internet 11):

1. trenutno je v predšolski stopnji 9 otrok v starostni skupini od 4 do 10 let. Poučevanje slovenskega jezika je primerno za začetnike in vsebuje precej glasbe ter petja. Da je pouk pestrejši, se otroci ukvarjajo tudi z risanjem;
2. v razredni oz. predmetni stopnji je 14 učencev v starosti od 11 do 17 let. Poučevanje slovenskega jezika temelji na slovenskih učbenikih in vsebuje precej praktičnih vaj, kot

so na primer obravnavanje slovenskih pokrajin, kuharskih receptov, slovenskega zemljevida itd.;

3. V srednji, zadnji stopnji je 11 študentov od 18 let naprej in brez zgornje starostne omejitve. Poučevanje slovenskega jezika temelji na slovenskih učbenikih in zgoščenkah. Glavni cilj te stopnje je bogatenje slovenskega besedišča, pravilna izgovorjava slovenskih besed ter tvorjenje dialogov. Pogosto obravnavajo članke iz slovenskega dnevnega časopisja.

Zaradi trenja v slovenski »winnipeški« skupnosti oz. po mnenju g. Branka Maligeca diskriminatornega odnosa (drugo društvo navaja druge vzroke), je bilo 25. 2. 2002 ustanovljeno drugo, novo Slovensko-kanadsko društvo, ki ga vodi g. Branko Maligec, rojak iz Pesnice pri Mariboru. Je izjemno prizadeven človek, zaposlen pri Canadairu. Društvo ima danes več kot 80 članov in je brez skupnih društvenih prostorov. Običajno za družabne dogodke oz. tradicionalne piknike najamejo hrvaško letovišče, ki je iz mesta oddaljeno pol ure vožnje (interno gradivo g. Branka Maligeca).

Obe društvi sta izredno dejavni, vendar njunih dejavnosti verjetno tudi v prihodnje ne bo mogoče združiti zaradi osebnih zamer med nekdanjim in sedanjim vodstvom ter nekaterimi člani, kar pa gotovo ne prispeva k demokratičnemu dialogu in strpnosti med winipeškimi Slovenci. To predstavlja za slovensko »winipeško« skupnost v Kanadi le veliko škodo, saj je Manitoba ena od najbolj večetničnih provinc v Kanadi in namenja vprašanju ohranjanja večkulturnosti še posebno pozornost.

Zgodovina slovenskih društev v Kanadi dokazuje, da so bili Slovenci najdejavnejši v 50., 60. in 70. letih prejšnjega stoletja, ko je prva generacija slovenskih izseljencev v Kanadi vlagala največ svoje energije v ustvarjanje okolja, v katerem bi se počutili blizu svojih sorojakov v domovini in bi njihovi otroci lahko razvijali zanimanje za svoje etnično poreklo ter spoštovali slovensko kulturo. Večina slovenskih družabnih društev po vsej Kanadi ima danes od 100 do 200 članov, svoj društveni dom oz. poletno letovišče z dvorano, bazenom, športnimi objekti in prostorom za kampinganje. Poleti organizirajo ples, piknike in razne kulturne ter športne

priredivitve, pozimi pa predvsem bankete. Banketi, ki jih organizirajo slovenska društva iz Toronta, navadno potekajo v slovenski cerkveni dvorani župnije Brezmadežne v Etobicoke (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.3.2 Krovne organizacije

Slovenska društva v Kanadi so združena v 3 krovne³⁹ organizacije, ki koordinirajo meddruštvene dejavnosti kanadskih Slovencev.

4.3.2.1 Vseslovenski kulturni odbor⁴⁰ (*All Slovenian Committee*)

Vseslovenski Kulturni Odbor (v nadaljevanju VSKO) je koordinacijsko telo – forum oz. neprofitna organizacija, ki povezuje, koordinira in informira večino slovenskih društev ter ustanov (27) v Južnem Ontariu in t. i. Niagarskem polotoku, uspešno pa sodeluje tudi z drugimi slovenskimi društvi v Kanadi. Organ je naslednik Koordinacijskega odbora slovenskih društev⁴¹ za Ontario. Ustanovljen je bil leta 1991, ko so razmere v domovini prisilile kanadske Slovence k složnemu skupnemu nastopu. V času slovenskega osamosvajanja je slovenskim društvom v Kanadi le uspelo premostiti medsebojne razlike in skupno nastopiti v prizadevanju za mednarodno priznanje Slovenije ter zbiranje finančne pomoči. Pred tem je bilo več tovrstnih poskusov, toda razmere tega niso dopuščale, kljub temu, da je bilo uspešno sodelovanje že prej (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Za prvega predsednika VSKO je bil leta 1991 izvoljen Stane Kranjc, ki je leto pred tem kot predsednik odbora za pomoč poplavljenecem v Sloveniji uspešno sodeloval z društvi po vsej Kanadi. Prvih nekaj let, ko so VSKO vodili Stane Kranjc, Frank Novak, Lojze Kocjančič,

---

³⁹ Izraz krovna organizacija je prav tako postal predmet spotike, kajti nobena od treh organizacij ni dejansko izvoljena kot krovna organizacija, temveč bolj kot koordinacija, kongres pa kot odsek Svetovnega slovenskega kongresa (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

⁴⁰ Vseslovenski kulturni odbor, 770 Browns Line, Toronto ON, M8W 3W2 Kanada, Tel.: 00 1 905 465 1392, 00 1 416 259 1430, Faks: 00 1 905 465 1624, E-pošta: marjan_kolaric@hotmail.com, info@theSlovenian.com.

⁴¹ Le-ta je bil zasnovan kot sedaj VSKO, a do formalne registracije ni prišlo zaradi politične situacije.

Marija Ahačič-Pollak in Jože Slobodnik, je bil mandat 1-leten, ko pa je bila sprejeta nova organizacija in je predsedniško mesto prevzel Ivan Plut, se je mandat podaljšal. Za Ivanom Plutom je VSKO nekaj let vodil Florian Markun, zadnjih nekaj let pa VSKO vodi Marjan Kolarič. Koordinator na niagarskem območju ima enakopravno vlogo v VSKO kot koordinator torontskih slovenskih društev in načeloma naj bi bil predsednik VSKO v enem obdobju iz Toronta, v drugem pa z niagarskega območja, kar pa je zadnje čase težko doseči, zaradi čedalje dejavnejše in zahtevnejše dejavnosti VSKO (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Za potrebe informiranja je bil že pred koncem leta 1991 ustanovljen tudi pododbor, ki je skrbel za aktualne novice na radijski oddaji Glas Kanadskih Slovencev (*Radio Voice of the Slovenians*), ki jih je prvih nekaj let uspešno vodila Marija Ahačič-Pollak, pozneje pa se je »na pol« preselila v Slovenijo. Več pozornosti radijski oddaji bom posvečal v nadaljevanju, in sicer v podpoglavju slovenski radijski progami. V okviru VSKO je bil junija 1991 ustanovljen še Slovenski informacijski center in Sklad za pomoč Sloveniji, ki je izbral ogromno denarja za pomoč matični domovini.

Poleg povezovalne in informativne dejavnosti VSKO opravlja tudi pomembno organizacijsko delo, zlasti kadar gre za gostovanja kulturnih in glasbenih skupin iz Slovenije ter ob sprejemih političnih, gospodarskih, športnih in drugih delegacij. Njihova **prostovoljna** dejavnost je izredno pomembna ne samo za povezovanje kanadskih Slovencev, temveč tudi za ohranjanje slovenstva v prihodnosti po celotni Kanadi, zato je še zlasti razveseljivo, da v njem sodelujejo mladi (druga in tretja generacija). V zadnjih nekaj letih je VSKO dobil tudi nekaj finančne podpore iz Slovenije za opremo radijskega studia in nakup tiskalnika za tiskanje glasila (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Prvo konvencijo Slovencev v Kanadi je 3. 11. 2006 in 4. 11. 2006 organiziral prav VSKO, udeležili so se je delegati večine slovenskih društev iz celotne Kanade. Na konvenciji je bil namreč v skladu z novim Zakonom o odnosih Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja izvoljen predstavnik kanadskih Slovencev v vladnem svetu za Slovence po svetu. To je bil g. Stane Kranjc, ki je hkrati tudi najstarejši član tega sveta. Po besedah tamkajšnjih vodilnih kanadskih rojakov pa bi še večjo povezanost lahko omogočil predstavnik Slovencev po svetu v

parlamentu, vendar več o tem v nadaljevanju. Konvencija je bila tudi edinstvena priložnost, da so predstavniki slovenskih društev, organizacij ter ustanov razpravljali o skupnih kanadsko-slovenskih težavah in načinu, kako pritegniti mlade. Druga konvencija⁴² je bila sklicana že v oktobru 2008, vendar je zaradi določenih razlogov odpadla in bo po vsej verjetnosti potekala 2009 v Hamiltonu.

Politične spremembe v domovini so pozneje narekovale ustanovitev več novih organizacij. Tako Kanadsko-slovenski svet, kakor tudi Kanadsko-slovenski kongres sta v tistem pomembnem obdobju odlično sodelovala pri VSKO in še zlasti veliko prispevala pri organizaciji raznih političnih manifestacij, lobiranju za mednarodno priznanje Slovenije ter zbiranju finančne pomoči za Slovenijo. Sčasoma, ko se je politična situacija v domovini umirila, se je začela krhati tudi enotnost VSKO, ki je želel ostati politično nevtralen. Obe omenjeni organizaciji sta še dandanes dejavni na svojem področju in sodelujeta tudi z VSKO (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.3.2.2 Kanadsko-slovenski svet⁴³ (The Slovenian-Canadian Council)

Kanadsko-slovenski svet je bil ustanovljen 1978 v Torontu in je predstavljal krovno organizacijo slovenske politične emigracije. Ukvarja se zlasti s problematiko pridobitve slovenskega državljanstva, denacionalizacije, volilne pravice izseljencev v Sloveniji ter s popravo krivic iz obdobja socialističnega režima, vendar je zadnje čase manj dejaven. Prizadeval si je za demokratične reforme v Sloveniji, ki so ga sestavljale protisocialistične in krščansko-demokratske zveze (Jurak 1999, 317).

Ustanovni člani so bila naslednja društva politične emigracije (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič):

---

⁴² Prvotno je bilo sicer načrtovano, da naj bi bila druga konvencija v mestu drugoizvoljenega kandidata Branka Maligeča, in sicer v Winnipegu (internet 27, 19–20).

⁴³ Kanadsko-slovenski svet, 57 Anderson Ave., Toronto ON, M5P 1H6 Kanada, Tel.: 00 1 416 489 8331, Faks: 00 1 416 489 8267, Email: epogacar@sprint.ca.

- Slovenska krščanska demokracija;
- Baragovo društvo;
- Slovenska narodna zveza;
- Društvo Slovenskih protikomunističnih borcev;
- župnijska hranilnica in posojilnica Slovenija;
- Slovensko gledališče;
- Društvo slovenskih akademikov SAVA, in
- Kreditna zadruga Janeza Evangelista Kreka/Slovenska posojilnica in hranilnica Janeza E. Kreka.

Za svoje uradno glasilo so sprejeli *Slovensko državo*, za svojo tradicionalno letno manifestacijo pa *Slovenski dan*⁴⁴. Kanadsko-slovenski svet je s svojo močjo v Kanadi močno pretiraval ter dajal zmoten vtis, da je ta organizacija krovna organizacija kanadskih Slovencev (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

V odločilnem slovenskem zgodovinskem trenutku ni uspel povezati večine kanadskih Slovencev (izključeval je večino kanadskih Slovencev iz vrst ekonomske in predvojne emigracije, ni mu uspelo pritegniti niti potomcev politične emigracije) (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.3.2.3 Kanadsko-slovenski kongres⁴⁵ (*Canadian Slovenian Congress*)

Kanadsko-slovenski kongres je bil ustanovljen 25. 5. 1990 v Torontu z namenom, da bi združeval Slovence, jih obveščal o situaciji v Sloveniji ter pospeševal sodelovanje med domovino in Kanado. Uradno se je imenoval Slovenski svetovni kongres – Konferenca za Kanado, ki je bil le preimenovana obstoječa Konferenca zdomskih Slovencev Kanade (Trebše-Štolfa 2005, 157), s podružnicami v vseh provincah Kanade, kjer živijo naši izseljenci.

⁴⁴ Prvi *Slovenski dan* je bil prirejen že daljnega 28. 8. 1960.

⁴⁵ Kanadsko-slovenski kongres, 770 Brown's Line, Toronto ON, M8W 3W2 Kanada, Tel.: 00 1 905 857 9364, Faks: 00 1 905 857 7670, E-pošta: SLOkongres@sympatico.ca, <http://www.slokongres.ca/>.

Podružnice so ponekod delovale vse do leta 2001, čeprav ne več tako intenzivno (Trebše-Štolfa 2001, 219), danes pa jih ni več. Tesno je povezan s Svetovnim slovenskim kongresom, ki se med drugim zavzema tudi za izmenjavo poslovnih izkušenj med državama, saj se zaveda pomembnega potenciala slovenskih izseljencev, ki so se uveljavili na znanstvenem in gospodarskem področju. V času svojega delovanja se je zavzemal tudi za zbiranje slovenskega arhivskega gradiva v Kanadi, vendar se je pozneje na pobudo Staneta Kranjca ustanovilo drugo društvo, Kanadsko-slovensko zgodovinsko društvo, ki se je prvenstveno ukvarjalo z dragocenimi zgodovinskimi viri (več o tem v nadaljevanju). V prvih 10 letih delovanja je bil kongres najdejavnejši in je imel 6 odsekov po vsej Kanadi z okoli 140 člani (Kocjančič 1999, 127). Zaradi svoje politične usmerjenosti in individualnega članstva ni uspel doseči širšega kroga slovenskih rojakov v Kanadi (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Deloval je kot politični lobi za demokratizacijo Slovenije in spodbujanje sodelovanja med Slovenijo ter Kanado. Ob zadnjem popisu prebivalstva si je prizadeval za obveščanje naših izseljencev in njihovih potomcev, da so se opredelili za Slovence (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.3.3 Slovenstvo v Torontu⁴⁶

Po neuspelem nakupu cerkve iz leta 1930 so rojaki v Torontu ostali skoraj neorganizirani in malo dejavni do 2. svetovne vojne, ko jih je situacija v domovini prisilila, da so se združili in organizirali. Slovenci, ki so prišli v Kanado pred letom 1929, so delili skupno usodo: vsi so namreč doživeli najhujšo krutost kapitalizma. Slovenska skupnost v Torontu je hitro naraščala po 2. svetovni vojni. Ko so po 2. svetovni vojni socialisti prevzeli oblast v Sloveniji, so kanadski Slovenci upali, da bo nov sistem prinesel več pravic in enakopravnost revnemu delavskemu razredu. Potreba po organiziranosti in informiranju ter zbiranju pomoči za domovino je bila večja kot kdajkoli poprej. Mnogo Slovencev se je vključilo v Ligo kanadskih Slovencev (s sedežem na Adelaide Street v Torontu), ki je začela ustanavljati odseke po celotni Kanadi, in še več se jih je naročilo na njeno publikacijo *Edinost* (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič), ki je izhajala vse do leta 1948 (Kocjančič 1994, 151). Za razliko od članov VPZ

---

⁴⁶ Glede na to, da v Torontu živi največ slovenskih rojakov in je slovenstvo najbolj živo v tem predelu Ontaria, ga predstavljam v ločenem podpoglavju.

Bled, ki so se imenovali »brat«, so se člani Lige kanadskih Slovencev na sestankih klicali »tovariš« (Kocjančič 1998, 151). Prihod političnih emigrantov po letu 1947 je spremenil situacijo v slovenski skupnosti in povzročil razdvojenost. Begunci, ki so bili žrtve novega režima v domovini, niso mogli razumeti, zakaj so kanadski Slovenci želeli podpirati socialistični režim. Novice o pobojih številnih duhovnikov, in še posebej o okoli 10.000 Slovenceh, ki so bili takoj po vojni nasilno vrnjeni iz avstrijskega begunskega taborišča in v Sloveniji pobiti, so vplivale na številne predvojne izseljence, da so odklonili kakršnokoli pomoč Jugoslaviji in tako je do leta 1948 članstvo v Ligi kanadskih Slovencev drastično upadlo⁴⁷.

Po letu 1948 se je slovenska skupnost v Torontu začela hitro razvijati, zlasti zaradi novih političnih migrantov – beguncev, ki so se po končanem pogodbenem delu na farmah ali železnici začeli naseljevati v Torontu. Med njimi je bilo opaziti le nekaj intelektualcev – zdravnikov, odvetnikov, inženirjev, univerzitetnih študentov, obrtnikov, duhovnikov itd. Skoraj vsi so se med seboj poznali iz begunskih taborišč v Avstriji, kjer so skupaj preživel 3 leta (Plevnik 1997, 342). Nekateri so prišli že izšolani, drugi so študij končali v Kanadi. Ideološke razlike med Slovenci v Torontu so ostale tudi po tem, ko je bila leta 1954 zgrajena prva slovenska cerkev Marije Pomagaj na Manning Avenue. Tedaj so bili politični emigranti že v večini in so bili močno motivirani, da zgradijo trajno skupnost.

V začetku 50. let so bile ustanovljene nekatere politične organizacije kot Slovenska narodna zveza in Društvo slovenskih protikomunističnih borcev Tabor, nekaj let pozneje pa še Slovenska telovadna zveza (*Slovenian Sports Federation*), Slovensko gledališče ter društvo Slovenski dom. Za poletno razvedrilo je Slovenska cerkev leta 1956 v Boltonu severno od

---

⁴⁷ Podobno usodo sta doživeli tudi Liga kanadskih Hrvatov ter Liga kanadskih Srbov in tako so se člani, ki so še ostali, 1. 7. 1948 združili v Ligo kanadskih južnih Slovanov, ki se je pozneje preimenovala v *Bratstvo i Jedinstvo*. S tem so Slovenci tudi izgubili svoj neodvisni časopis. V jugoslovanski organizaciji, ki naj bi združevala izseljence iz bivše Jugoslavije, je ostalo le nekaj slovenskih članov. Zelo malo posameznih Slovencev ter društev je sodelovalo pri tradicionalni manifestaciji *Jugoslovanski dan* ali pri publikaciji *Naše novine*. Šele po letu 1977 so se Slovenci povsem oddaljili od te jugoslovanske organizacije in drugih jugoslovanskih organizacij, ki so bile ustanovljene po letu 1970, kot sta *Majka i dete* in *Nikola Tesla*, le kakšnih 10 slovenskih članov je ostalo zvestih (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Toronta kupila zemljišče, ki ga je postopoma uredila v lepo letovišče z društvenim domom, prostorom za kampiranje, bazenom in kapelo, kjer v poletnih mesecih potekajo maše za nedeljske obiskovalce in letoviščarje. Tudi večina slovenskih ekonomskih emigrantov, ki je prišla v Kanado med letoma 1955 in 1970, se je naselila v Torontu. Za potrebe naraščajoče slovenske skupnosti, kjer še danes živijo najbolj strnjeno, je bila na Brown's Line v Etobicoku (jugozahodnem predelu Toronta) leta 1960 zgrajena nova cerkev, posvečena Mariji Brezmadežni s čudodelno svetinjo. Ker je bila cerkev ter cerkvena dvorana veliko večja kot na Manning Avenue in se je večina Slovencev naselila v Etobicoku ter Mississaugi, je župnija Brezmadežne postala center slovenske skupnosti v Torontu in prav ta cerkev še dandanes v veliki meri preprečuje pojav asimilacije (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Politična dejavnost rojakov v Kanadi je bila sorazmerno majhna, saj je 2. svetovna vojna povzročila prevelik razdor med 3 generacijami priseljencev. Prav zaradi slednjega so bili še najdejavniji politični priseljenci, ki so prišli v Kanado kot vojni begunci in so na lastni koži občutili grozote 2. svetovne vojne. Najbolj znane politične organizacije poleg že naštetih sta bile Slovenska krščanska demokratska zveza in Društvo slovenskih domobrancev (Kocjančič 1999, 127).

Najštevilčnejši v Torontu po letu 1970 so bili prav gotovo ekonomski izseljenci in ker so bili povečini izučeni obrtniki, so se veliko lažje uveljavili v Kanadi kot njihovi rojaki pred njimi. S Slovenijo so vzdrževali tudi kulturne stike, bili pa so tudi finančno uspešnejši, kar jim je omogočalo pogostejši obisk domovine (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Da je največ slovenskih rojakov obiskovalo domovino iz Toronta, prikazuje tudi tabela 4.10. Naslednja tabela 4.11 pa govori o spolu in poklicu le-teh.

Tabela 4.10: Slovenski priseljenci v Kanadi⁴⁸, ki so v letu 1980 obiskali SR Slovenijo, po krajih in provincah njihovega stalnega stanovanja.

Kraji	Provinca	Št.	%
Toronto	Ontario	570	47,7

⁴⁸ Podatki se nanašajo na osebe, ki so rojene v SR Sloveniji.

Montreal	Quebec	114	9,5
Hamilton	Ontario	54	4,5
London	Ontario	43	3,6
Winnipeg	Manitoba	39	3,3
Ottawa – Hull	Ontario – Quebec	23	1,9
Vancouver	Britanska Kolumbija	22	1,8
Calgary	Alberta	22	1,8
Edmonton	Alberta	21	1,8
Kitchener	Ontario	15	1,3
Oshawa	Ontario	15	1,3
Brampton	Ontario	12	1
Oakville	Ontario	11	0,9
St. Catharines	Ontario	11	0,9
Ostalo		223	18,7
Skupaj		1.195	100

Vir: Podatki jugoslovanskih DK predstavništev v Kanadi v Rado Genorio, Slovenci v Kanadi = Slovenes in Canada. 1989. Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, Ljubljana.

Tabela 4.11: Struktura izseljencev na obisku v Sloveniji glede na spol in poklic leta 1980.

Poklic	Skupaj		Moški		Ženske	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%
Poklic z visoko in višjo izobrazbo	13	100	9	69,2	4	30,8
Poklic s srednjo izobrazbo	20	100	12	60	8	40
Delavec	52	100	43	82,7	9	17
Gospodinja	48	100	0	0	48	100
Upokojen	9	100	7	77,8	2	22,2
Študent ali dijak	30	100	15	50	15	50
Drugo	10	100	5	50	5	50
Skupaj	182	100	91	50	91	50

Vir: Podatki konzularnega oddelka jugoslovanske ambasade v Ottawi v Rado Genorio, Slovenci v Kanadi = Slovenes in Canada. 1989. Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, Ljubljana.

Ekonomska imigracija se je razlikovala od politične emigracije najbolj v tem, da je vzdrževala kulturne stike z matično domovino. Ker so le-ti v glavnem potekali preko SIM, ki jo je politična imigracija imela za podaljšano roko socialistične vlade, gostujoče skupine iz Slovenije niso bile dobrodošle v slovenskih cerkvenih dvoranah, in tako so se Slovenci začeli deliti tudi na kulturnem področju. Tako je bilo tudi onkraj Atlantika opaziti »leve« in »desne«. Trenje med slovensko politično ter ekonomsko emigracijo je bilo prisotno vse do leta 1991, ko so si s skupnimi močmi prizadevali za osamosvojitve Slovenije. Omenjeno trenje pa ni bilo značilno zgolj za Slovence, temveč za vse vzhodnoevropske narodnosti. Lahko trdimo, da so bili Slovenci v širšem kanadskem merilu še najbolj miroljubna in najmanj težavna etnična skupina (Kocjančič 1998, 154). Prav zaradi politične razdvojenosti se je veliko pripadnikov druge generacije umaknilo iz slovenske skupnosti (Kocjančič 1998, 159).

Izogibajoč se politiki so ekonomski priseljenci (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič):

- aktivno sodelovali pri kulturnih in družabnih društvih;
- pošiljali otroke v slovenske šole;
- obiskovali in podpirali »slovenske cerkve«;
- poslušali dnevno jugoslovansko radijsko oddajo *Karavana prijateljstva*;
- opravljali bančne posle pri slovenskih kreditnih zadrugah;
- obiskovali nastope Slovenskega gledališča v slovenskih cerkvenih dvoranah;
- obiskovali predstave kulturnih skupin iz Slovenije, ki so se navadno dogajale v najetih šolskih dvoranah oz. v ukrajinskih dvoranah (skupine iz Slovenije niso smele nastopati v cerkvenih dvoranah, kjer je visela stara slovenska zastava brez zvezde).

Za pospeševanje prijateljstva in sloge znotraj etničnih skupnosti ter med etničnimi skupnostmi je Kanada začela dejavno podpirati večkulturne prireditve, ki so predstavljale etnično kulinariko, glasbo, folkloro in tradicije. Slovenci v raznih kanadskih mestih so pogosto sodelovali pri takšnih multikulturnih festivalih, Metro Caravan v Torontu, Corousel of Nations v Windsorju, Folk Art Festival v St. Catharinesu, Octoberfest v Kitchenerju in Folklorama v Winnipegu. Tako so narodne noše, slovenske polke, kranjske klobase ter potice postale simboli slovenske kulture v Kanadi (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

V mnogih mestih po Kanadi je eno samo društvo zadostovalo za potrebe slovenske skupnosti, toda z naraščanjem skupnosti so se začeli oblikovati drugačni vzorci združevanja, kar še posebej velja za velenje Toronto. Po nekaterih neuradnih ocenah živi v Torontu in bližnji okolici kar tretjina vseh kanadskih Slovencev (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

V Torontu so izseljenci iz različnih regij Slovenije začeli ustanavljati tudi svoja društva. Prvo znano regionalno primorsko društvo je Slovensko prosvetno društvo Simon Gregorčič iz Etobicoke, drugo je Slovensko kulturno društvo Večerni zvon, ki združuje Slovence iz Prekmurja in kot zadnje večje društvo na regionalni osnovi je Belokranjski sklad v okviru Belokranjskega kulturnega društva.

Večina slovenskih izseljencev v Kanadi je ohranila svoje verske in moralne vrednote, ohranila je ljubezen do domovine, preprostost, gostoljubnost, socialno odgovornost, poštenost, spoštovanje do dela ter svojega kulturnega izročila in navdušenje za družabnost, petje ter ples. Najbolj cenjena v slovenski etnični skupnosti sta bila poštenje in morala, in sicer tako zelo, da so morali člani društva Bled obljubiti, da se bodo preživljali s poštenim delom in da ne bodo delali sramote organizaciji Bled in ne slovenski skupnosti v Kanadi. Te vrednote, ki se prenašajo na drugo, tretjo generacijo in že na četrto generacijo, omogočajo Slovencem, da so po svetu prepoznani kot cenjen narod, kot dobri sposobni in napredni delavci ter sosedje, uspešni podjetniki zlasti v gradbeništvu in v kovinski, avtomobilski ter trgovski panogi, spoštovani profesionalci in predani društveni člani. S svojim trdim delom, dobro in trdno voljo se je večina Slovencev v Kanadi odlično uveljavila in veliko doprinesla kanadski slovenski skupnosti, Kanadi in Sloveniji kljub temu, da mnogi v domovini niso končali niti osnovne šole. Tisti, ki so pred prihodom v Kanado končali srednjo ali višjo šolo, so študij v Kanadi večinoma nadaljevali oz. so se prekvalificirali in tako lahko danes najdemo rojake tudi med elitnimi poklici od profesorjev na kanadskih univerzah do uglednih sodnikov⁴⁹. Viden pečat pa so pustili tudi med zdravniki v kanadskih bolnišnicah, v vodilnih kanadskih podjetjih, najdemo pa

---

⁴⁹ Kanadski minister za zakonodajo Rob Nicholson je razglasil Andro Pollak za višjo sodnico okrožnega sodišča province Ontario. Pollakova je 1. predstavnik slovenskega porekla na tako spoštovanem sodniškem položaju. Andra Pollak je hči Marije Ahačič-Pollak, glasbenice, akademske slikarke, avtorice melodij in pisateljice (internet 48).

jih celo tudi med piloti v kanadskih letalskih družbah. Od predvojnih izseljencev je šele druga generacija dosegla takšne položaje (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Po Klinarju (1985, 30–45) štejemo drugo generacijo migrantov za heterogen, strukturiran družben pojav, kjer ločimo dve skupini:

1. tisti, ki so bili rojeni v emigrantski družbi in so se s starši preselili v imigrantsko družbo. Pomembno je zlasti obdobje emigracije otrok (zgodnje otroško, predšolsko oz. šolsko obdobje), in
2. tisti, ki so bili rojeni v imigrantski družbi. Te pa razvrščamo med osebe, ki so v občasnih oz. stalnih stikih z izvorno družbo.

Slovenska ekonomska skupnost v Torontu ima močan vpliv na slovensko družabno in kulturno življenje v Kanadi. Med njimi še posebej izstopa g. Jože Kastelic (lastnik gradbenega podjetja *Joe Kastelic Construction*), ki je s prostovoljnim delom in finančno podporo slovenskim cerkvam ter še posebej slovenskemu starostnemu domu Lipa omogočal nemoteno delovanje letih. Vidnejšo vlogo je imel tudi pri izdatni podpori VSKO pri produkciji radijske ure *Glas kanadskih Slovencev* in časopisa *Glasilo kanadskih Slovencev*. Za svojo izredno podporo slovenski cerkvi v Kanadi in Sloveniji je prejel tudi častni naslov viteza komendatorja reda sv. Gregorija Velikega, ki mu ga je podelil sam papež Janez Pavel II. (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.4 SLOVENSKA ŠOLA IN MATERNI JEZIK

Slovenstvo v Kanadi je, če ga merimo samo po znanju slovenskega jezika med potomci slovenskih izseljencev, še najbolj »živo« v Torontu. Vemo, da je jezik samo ena od »sestavink«, ki posameznika opredeljujejo kot pripadnika naroda, vendar je to ena najpomembnejših, morda celo ključnih za ohranjanje in utrjevanje zavesti o pripadnosti narodu. Zlasti pri prvi in deloma drugi generaciji potomcev slovenskih izseljencev v Kanadi je primarno vlogo pri ohranjanju slovenskega jezika imela (in jo še ima) katoliška cerkev, kjer so obredi in cerkveno petje potekali izključno v slovenskem jeziku. Kot druga je bila pomembna družina, kjer so se

domači med seboj pogovarjali le slovensko. To je razumljivo, saj je bilo za prvo generacijo sporazumevanje v maternem jeziku samo po sebi umevno in lažje kot v angleščini, ki je ob prihodu v Kanado ni razumel skorajda nihče od izseljencev. Zaradi razmeroma velike množice slovenskih izseljencev v Ontariu, še zlasti na območju Toronta, se je slovenska govornica kmalu preselila iz družin tudi na ulice. Na splošno je bil besedni zaklad slovenskih rojakov razmeroma skromen, saj prvi prispeli rojaki niso bili izobraženi, nekateri celo brez osnovne šole. Prav zaradi slednjega samo družinsko okolje ni zmoglo dati dovolj besedne širine za nemoteno sporazumevanje v drugi in vseh naslednjih generacijah slovenskih potomcev. Začeli so obiskovati šole z angleškim učnim jezikom in se v javnosti vse bolj sporazumevali v angleščini. To je rodilo potrebo po dopolnilnem pouku slovenščine in po slovenski šoli, ki so nastajale in še danes nastajajo v okviru slovenskih župnij po celotni Kanadi in sprejemajo vse starostne skupine, razvrščene glede na predznanje jezika. Od slovenskih oblasti so imele (in še imajo) »dopolnilne šole« možnost pridobitve priznane slovenske učbenike, knjižice (med bolj znanima sta knjižici »*Dober dan, slovenščina*« in »*Zima*«), zemljevide Slovenije, pravljice, zgoščenke itd. Ta šola seveda ni primarna šola, zato slovenski dopolnilni pouk poteka le ob sobotah. Kljub temu, da med mlajšimi potomci ni več takšnega zanimanja za učenje slovenskega jezika, vez z maternim jezikom ne bo izumrla, pravi naključni Slovenec v Winnipegu.

Slovenski priseljenci v Kanado pred 2. svetovno vojno in takoj po njej so se s svojimi otroki sporazumevali izključno v slovenskem jeziku in vztrajali, naj se otroci naučijo slovenščine, medtem ko tisti, ki so prišli v Kanado po letu 1960, niso bili tako zavzeti za ohranitev slovenščine (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Sodeč po odločitvi za materni jezik je bilo leta 1971 v Kanadi 6.415 Slovencev (glede na etnični izvor pa 7.305), od tega jih je več kot polovica živela v Torontu (Drnovšek 1997, 276), vseh Jugoslovanov pa je bilo istega leta 74.190 (glej tabeli 4.12 in 4.13). Podatki vmesnega popisa iz leta 1976 kažejo, da je bilo le 4.785 Slovencev, kar pomeni, da se je njihovo število v primerjavi z letom 1971 zmanjšalo za 25,4 % (glej tabelo 4.13). Dodatne obrazložitve teh »uradnih« podatkov niso potrebne, vsekakor pa nam takšni podatki ne služijo pri natančnem ocenjevanju številčnosti slovenskih rojakov in njihovih potomcev v Kanadi.

Tabela 4.12: Prebivalstvo Kanade po maternem jeziku, 1971.

	Število	%
Angleži	12.973.810	60,2
Francozi	5.793.650	26,9
Nemci	561.085	2,6
Italijani	538.360	2,5
Ukrajinci	309.855	1,4
Ameriški staroselci in Inuiti	179.820	0,8
Nizozemci	144.925	0,7
Poljaki	134.780	0,6
Kitajci	94.855	0,4
Madžari	86.835	0,4
Jugoslovani	74.190	0,3
Ostali	676.145	3,1
Skupaj	21.568.310	100

Vir: 1971 Census of Canada, Population – Mother Tongue, Catalogue 92–725, Vol I – Part 3 (Bulletin 1, 3–4), Ottawa, 1973 v Rado Genorio, Geografija slovenskega izseljenstva v Kanadi. 1981. Magistrsko delo, Ljubljana.

Tabela 4.13: Naši izseljenci v Kanadi glede na materni jezik leta 1971 in leta 1976.

	1971		1976		Indeks
	Št.	%	Št.	%	
Hrvati	20.860	28,1	20.390	26,3	97,7
Slovenci	6.415	8,7	4.785	6,2	74,6
Srbi	5.225	7	3.855	5	73,8
Jugoslovani	41.690	56,2	48.535	62,5	116,4
Skupaj	74.190	100	77.565	100	104,6

Vir: Census of Canada 1971, Catalogue 92–725 (Bulletin 1. 3 – 4). 1973, Ottawa.
Census of Canada 1976, Catalogue 92–821 (Bulletin 2. 2). 1978, Ottawa.

Po uradnih kanadskih statističnih podatkih naj bi tako leta 1976 prebivalo okoli 80 % Slovencev (glede na materni jezik) v provinci Ontario, s 6,2 % sledi Quebec, 5,3 % v Britanski Kolumbiji, 3,6 % v Alberti, 3,0 v Manitobi itd. Spodnje navedbe prikazuje tudi tabela 4.14⁵⁰.

Tabela 4.14: Delež Slovencev, Jugoslovani in Kanadčanov po posameznih provincah iz leta 1976⁵¹ v %.

	Slovenci	Jugoslovani	Kanadčani
Nova Fundlandija	0,1	0,05	2,4
Otok princa Edvarda	0	0,05	0,5
Nova Škotska	0,4	0,3	3,6
Novi Brunswick	0,1	0,05	2,9
Quebec	6,2	5,45	27,1
Ontario	80,8	74,1	36
Manitoba	3	2,7	4,5
Saskatchewan	0,4	0,9	4
Alberta	3,6	5,3	8
Britanska Kolumbija	5,3	10,9	10,7
Jukon	0,1	0,1	0,1
Severozahodno ozemlje	0	0,2	0,2
Skupaj	100	100	100

Vir: Census of Canada 1976, Catalogue 92–821 (Bulletin 2. 2), Ottawa.

Tudi statistični podatki glede na materni jezik po metropolitanskih središčih (glej tabelo 4.15) nam jasno povejo, da največ Slovencev prebiva v provinci Ontario, od tega slabih 60 % v Torontu. Tako lahko potrdimo, da živi v Toronto tretjina vseh rojakov vseh generacij, po izračunih bi to pomenilo nekaj nad 10.000 slovenskih Kanadčanov.

Tabela 4.15: Prebivalstvo po maternem jeziku – Slovenci – v metropolitanskih območjih leta 1976.

⁵⁰ Zaradi nerodnosti vprašanja v kanadskem popisu prebivalstva so ti podatki dokaj kočljivi kot na primer vprašanje: »Kateri jezik govorijo doma?« Pozneje je bilo spremenjeno v: »Kateri jezik so govorili predniki?«

⁵¹ Podatki se nanašajo na prebivalstvo po maternem jeziku.

Metropolitansko območje	Provinca	Število	%
Toronto	Ontario	2.505	59,4
Hamilton	Ontario	300	7,1
Montreal	Quebec	210	5
St. Catarines – Niagara	Ontario	180	4,3
Vancouver	Britanska Kolumbija	150	3,6
Winnipeg	Manitoba	125	3
Windsor	Ontario	120	2,8
London	Ontario	100	2,4
Ottawa – Hull	Ontario; Quebec	95	2,2
Kitchener	Ontario	70	1,7
Sudbury	Ontario	65	1,5
Edmonton	Alberta	55	1,3
Oshawa	Ontario	55	1,3
Calgary	Alberta	45	1,1
Thunder Bay	Ontario	45	1,1
Guelph	Ontario	25	0,6
Sault St. Marie	Ontario	20	0,5
Victoria	Britanska Kolumbija	15	0,3
Quebec	Quebec	10	0,2
Sarnia	Ontario	10	0,2
Halifax	Nova Škotska	5	0,1
Regina	Saskatchewan	5	0,1
Saskatoon	Saskatchewan	5	0,1
Skupaj	Kanada	4.215	100

Vir: Census of Canada 1976. 1979, Ottawa.

Dandanes so otroci, ki ne znajo več aktivno slovenskega jezika, zlasti tisti, kjer doma pogovor ne poteka v slovenščini in prav ti otroci kmalu postanejo enojezični, kajti obvladajo le jezik prevladujoče jezikovne skupine, ki jim postane materni jezik. Tisti pa, ki slovenščino razumejo, prihajajo iz družin, kjer se starši tudi med seboj pogovarjajo v svojem jeziku. To pomeni, da je že omenjeno družinsko okolje zelo pomembno, čeprav samo to ni zadostno. Družbeno okolje sili otroke, ki obiskujejo redne angleške šole, kakor tudi močno zaposlene starše, da pretežni del dneva govorijo jezik okolja, torej angleščino. In če se sami v prihodnje ne bodo potrudili, ko se pozno popoldne vrnejo domov, bo zanje slovenščina prej ali slej izgubljena. Menim, da je jezik najpomembnejši zunanji pokazatelj pripadnosti določenemu narodu, toda nikakor ne

moremo trditi, da tisti, ki zaradi okoliščin ne zna več slovensko, ne more biti dober potomec slovenskega naroda.

Veliko starejših rojakov je takšnih (obliki pravimo interference), ko govorec ne obvlada nekega jezika popolnoma in vpleta vanj prvine drugega jezika. Kot npr. »*Ja, you can*« oz. »*Half pa pu*⁵²« (Šabec 1995). Ko pa govorimo o diglosiji⁵³, govorimo o posebni vrsti dvojezičnosti, in sicer takšni, pri katerih ljudje obvladajo le narečno zvrst svojega maternega jezika, ki zadošča le za sporazumevanje znotraj družine, javno pa uporabljajo tuji jezik.

Žal je v današnjem času jezikovna asimilacija⁵⁴ neizpodbitno dejstvo in tako z nefunkcionalno uporabo slovenščine v vsakdanjem življenju, oskrunimo materinščino kot nosilko narodne kulture in identitete. Sedanja tretja in že četrta generacija zdomcev se tako literarno kot tudi pogovorno izraža večinoma v jeziku nove domovine in nedvomno bo takšna tudi prihodnost.

4.5 SLOVENSKI MEDIJI V KANADI

4.5.1 Slovenski radijski programi

---

⁵² Knjiga *Half pa pu* je lep primer sociolingvistične raziskave, ki jo je avtorica Nada Šabec opravila med ameriškimi Slovenci v Clevelandu.

⁵³ »*Stanje sobivanja dveh jezikov na nekem območju, kjer se jezika rabita v različnih govornih položajih (...), glede na prestiž, ki ga imata. Diglosiji nekateri pravijo tudi funkcijska dvojezičnost, ker se na nekem območju jezika (bolj ali manj izključevalno) rabita v različnih funkcijah, npr. eden v javni in drugi v zasebni rabi*« (Toporišič 1992). Naj dodam, da se izraz včasih rabi tudi v ožjem pomenu. Diglosija naj bi bilo stanje, ko se dve različici istega jezika uporabljata v različnih funkcijah, pri čemer velja, da različica za formalno rabo ni prvi jezik nobenemu govorniku in da ga izven formalne rabe nihče ne uporablja. Tipičen primer diglosije naj bi bila arabščina, pri kateri je višja različica klasična arabščina, nižje različice pa so različne arabščine, ki jih govorijo po različnih arabskih državah (iraška, egipčanska, lavantinska, maroška itd.) (internet 50).

⁵⁴ Jezikovna asimilacija je dogajanje ali prizadevanje, ko se delu jezikovne skupnosti (ali pa celoti) jezik zamenja/zamenjuje z drugim. Gre za nekakšno opustitev maternega jezika in popoln prestop v drugo jezikovno skupnost.

Radio je poleg televizije in časopisov eno najpomembnejših komunikacijskih sredstev, ki lahko izredno vpliva na splošno kulturno dejavnost. Njegov obstoj je odvisen predvsem od finančne pomoči oz. sponzorskih sredstev, zlasti slovenskih gospodarstvenikov in prostovoljnih prispevkov posameznikov, veliko pa tudi od dobre volje ljudi, ki osebni čas posvetijo prostovoljnemu delu na radiu. Vse oddaje so imele vse do osamosvojitve Slovenije v nazivu še »Yugoslav«, kar pa ni odvrnilo slovenskih rojakov od slovenske besede.

Za obveščanje Slovencev v Kanadi in za promocijo slovenske kulture je bilo od leta 1956 ustanovljenih več slovenskih radijskih programov. Prvi slovenski radijski program v Kanadi je deloval leta 1956 v St. Catharinesu, sponzor programa pa je bila Slovenska gledališka skupina. Kanada je odprla več možnosti za etnične radijske programe šele sredi leta 1960 (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Ena takšnih jugoslovanskih radijskih oddaj je bila *Karavana prijateljstva*, ki jo je že leta 1965 vodila slovenska rojakinja ga. Francka Starčev. Z oddajanjem je začela 3. 4. 1971 na radijski postaji CHIN 101 FM v Torontu. Od leta 1976 je *Karavana prijateljstva* razširila svoje slišno področje na celi južni del province Ontario, saj je začela oddajati preko novega televizijskega stolpa v Torontu (Bajić 1996, 39).

Iz leta 1975 je tudi poročilo o obstoju *Slovenske radijske ure*, ki je bila na sporedu enkrat tedensko (Bajić 1996, 42). Ta radijska ura je delovala samo nekaj mesecev, potem pa je njena urednica pristopila k pobudnikom za oddajo *Slovenski večer* (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Radijski klub Slovenski večer (*Slovenian Evening Radio Club*) so ustanovili 3. 4. 1977 in po kanadskih zakonih je bil uradno registriran 7. 8. istega leta. Namen kluba je bil vzdrževati kulturno radijsko oddajo. Prvotno so se oglaševali na valovih multikulturene radijske postaje CHIN⁵⁵ ob nedeljah popoldne (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič), pozneje pa ob torkih zvečer med 21h in 22h po njihovem lokalnem času na postaji CHWO 1250 FM vse do junija 1986. Radijski klub so po krajših zapletih ponovno registrirali 21. 11. 1983 (Bajić 1996, 40–

---

⁵⁵ Več informacij na spletni strani http://www.chinradio.com/chin_world.php?ethnicity=Slovene.

41). Leta 1986 je podpora radijskemu klubu Slovenski večer močno upadla in tako je skoraj po 10 letih neprekinjenega delovanja prenehal oddajati (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Ponovno je bila ustanovljena tudi *Slovenska radijska ura* (Trebše-Štolfa 2001, 218).

Od leta 1977 dalje je na postaji CHIN oddajala tudi kvalitetna enourna oddaja *Slovenska Kanada*, ki se je razvila iz prvotne 10-minutne oddaje, ki je bila del jugoslovansko-kanadskega programa Mike Miličevića (Bajić 1996, 39–40). *Slovenska Kanada* je delovala morda eno leto, in sicer je začela po tem, ko se je *Slovenski večer* razdelil in odselil na postajo CHWO, Sonja in Mike Luzar pa sta ostala na CHIN-u, kjer je po letni sezoni oddaja *Slovenski večer* odpadla (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Zaradi pomanjkanja podpore se je oddaja umaknila iz javnosti. Zadnjič se je oglasila ob 17h s Sonjo Luzar iz Toronta 28. 4. 1979 (Bajić 1996, 39–40).

V 70. letih so rojaki iz Port Arthurja, današnjega Thunder Baya, vsak torek med 20h in 21h poslušali jugoslovansko radijsko oddajo na postaji CKPR FM (Bajić 1996, 42).

Svojo radijsko oddajo »*Polka Time*« je imel tudi Walter Ostanek (Bajić 1996, 42).

Na radijski postaji C. J. K. L., ki je bil slišan na geografsko širokem območju v Kirkland Laku, Norandi, Timminsu in Sudburyju se je enkrat tedensko s slovenskimi pesmimi po letu 1957 predstavil tudi pevski zbor Triglav (internet 38, 28).

Potreba po samostojni slovenski radijski uri se je spet pojavila šele leta 1991, ko so se rojaki v Torontu začeli zavedati, da jugoslovanska radijska ura *Karavana prijateljstva* ne bo mogla podpirati prizadevanja za osamosvojitve Slovenije. Tako je v času velikih političnih sprememb v Sloveniji v veljavo stopila radijska oddaja *Glas kanadskih Slovencev*, ki je združevala Slovence v južnem Ontariu in jih informirala o kulturnih ter družabnih dogodkih v kanadski slovenski skupnosti, hkrati pa jim nudila vse aktualne novice iz domovine (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). *Radio Glas kanadskih Slovencev* je politično nevtralen in sprejemljiv za vse segmente izseljencev ter sodeluje z vsemi društvi po Kanadi brez ozira na to, ali so člani VSKO ali ne. Prva oddaja je bila posredovana v eter oktobra 1991 na multikulturni radijski postaji

CIAO, oddaje pa so bile vsako soboto od 8h do 9h (elektronsko sporočilo urednika radia Darka Kristana, 3. 1. 2008). Danes je oddaja je na sporedu ob nedeljah med 17h in 18h na radiu CHIN iz Toronta, možno pa jo je poslušati tudi v živo preko spleta. Frekvenca je 107 FM, spletni naslov za poslušanje pa www.chinradio.com. Ob poplavah leta 2007 v Železnikih je tako med drugimi radio pozival poslušalce naj pomagajo rojakom v Sloveniji s svojimi donacijami (kanadski Slovenci so bili nasploh zelo radodarni in s svojo finančno pomočjo so nemalokrat pomagali ljudem v domovini, ki so se znašli v stiski⁵⁶). Objavljali so tudi informacijo o odprtju računa, ponavadi namenskega računa pri slovenski Krekovi kreditni zadrugi (Slovenski posojilnici in hranilnici Janeza E. Kreka) v Torontu. Uredništvo Radia Glas kanadskih Slovencev je prevzel dr. Anton Kačnik, pred štirimi leti (2004) pa Dare Kristan. Vso delo na Radiu je prostovoljno in brezplačno ter le po zaslugi radijske ekipe, ki ima 12 članov ter slovenskih podjetnikov, ki oddajo finančno podpirajo, jo lahko spremljamo še danes (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Edino plačilo za njihov trud je zavest, da delajo nekaj koristnega in potrebnega za svoje rojake ter potomce, ker čutijo, da je to njihova narodna dolžnost.

Danes je dejaven tudi slovenski radijski program⁵⁷ v Winnipegu, ki je na sporedu vsako nedeljo med 17.15 in 18h na CKJS 810 AM.

4.5.2 Slovenski televizijski programi

Slovincem v Kanadi žal ni uspelo priti v bogat televizijski svet. Kljub temu so kanadski Slovenci leta 1978 dobili na voljo 2 različni popularni oddaji, prvo z naslovom »*Sound of Yugoslavia*« v produkciji Mika Miličevića. Spored jugoslovanske oddaje z voditeljico go.

---

⁵⁶ Za nakup ultrazvoka za ljubljanski onkološki inštitut so zbrali zajeten kup denarja, kar 147.000 dolarjev več od načrtovanega. Med prvimi je denar v Toronto nakazalo Slovensko društvo iz Winnipega, ki je zbralo okoli (9.000 \$), pozneje pa še društvo iz Edmontona (21.000 \$), Calgaryja (9.800 \$) in Vancouvra (4.850 \$). Zbiralna akcija je bila uradno zaključena 15. 2. 1987. Prav tako so bili finančno dejavni pri zbiranju denarja za obnovo določenih kulturnih spomenikov v domovini kot npr. za obnovo Gregorčičeve hiše v Vrsnem (Strle 2007, 134) in za izgradnjo starostnega doma Lipa (torontski Slovenci).

⁵⁷ Več informacij o radiu na strani <http://www.canadianslovenian.mb.ca/Radio/radio.html>.

Sonjo Luzar, ki je le občasno imel nekajminutni program v slovenščini, je obsegal nastope slovenskih skupin ter posameznikov, pogovore z zastopniki slovenskih društev v Torontu in okolici ter predstavitev najvidnejših Kanadčanov. Drugo jugoslovansko, nekajminutno slovensko TV-oddajo v Torontu pa je vodila ga. Francka Starčev (Bajić 1996, 43).

4.6 KULTURNO PODROČJE

Kultura je imela v preteklosti eno pomembnejših vlog pri oblikovanju slovenskega naroda ter slovenske države nasploh in prav zaradi navedenega mora slovenska država tudi v prihodnosti zagotoviti takšne družbene in gospodarske pogoje, da bo možno v mednarodnem okolju razvijati in ohranjati slovensko nacionalno identiteto. Kultura pomaga razvijati inovativnost, ustvarjalnost, prilagodljivost in sodelovanje, zato je tudi hkrati temeljni dejavnik gospodarskega razvoja, kjer mora prevladovati partnerski odnos.

Prav kultura v najširšem smislu je tista, ki slovenstvo že stoletja ohranja pri življenju. Skupna značilnost vseh Slovencev, pa ne samo v Kanadi, temveč po vsem svetu, je, da njihovo kulturno identiteto določata 2 elementa (internet 8):

1. po eni strani je to pripadnost kulturi lastnega naroda;
2. po drugi strani pa tudi pripadnost kulturnemu prostoru večinskega naroda.

Slovenci smo znani po tem, da izredno cenimo kulturo. Radi beremo knjige, plešemo, poslušamo glasbo in obiskujemo razne gledališke predstave. Slovenski izseljenci, ki so se za stalno naselili v Kanado, so se zavedali, da morajo ohraniti in gojiti svojo narodno kulturo, ki je osnovana izključno na prostovoljnem delu, katero temelji le na ljubezni do domovine. Tako je bilo ohranjanje slovenske kulture v Kanadi prioriteta slovenskih izseljencev. Prvi slovenski izseljenci, v veliki večini moški, so se navduševali za zborovsko petje, ker je bilo najcenejše in najlažje za tiste, ki so imeli naravni talent, znani pa so bili tudi po svoji ljubezni do plesa. Prva kulturna društva so nastajala istočasno kot prve podporne organizacije. Pred letom 1951 so bili na področju kulture Slovenci najdejavniji v Kirkland Laku, po letu 1951 pa je v Torontu

nastal kulturni center za Slovenske izseljence in njihove potomce (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Žal je pozneje prišlo do »razkola« med rojaki, ki so podpirali jugoslovanski režim, in tistimi, ki za Jugoslavijo niso marali niti slišati, saj jih je prisila v beg in svet. Tako so izseljensko kulturno in družabno življenje zaznamovali nestrpnost, bojkotiranje prireditev »nasprotne« strani, osebna nagajanja itd. (Drnovšek 1997, 276).

4.6.1 Gledališče

Prvo slovensko kulturno društvo Lira (*The Lyre*) v Windsorju, ustanovljeno leta 1927, je imelo dejavno dramsko sekcijo. V času velike gospodarske krize, ki je bila vzrok revščine in delavskih protestov, so Slovenci v Windsorju uprizorili provokativno dramo *Pariška komuna*, kar je bilo v tistem času prava senzacija. Kljub temu, da so dramo odigrali v slovenščini, je bila predstava dobro obiskana tudi s strani drugih slovanskih narodnosti. Leta 1930 je zaradi gospodarske krize več članov slovenskega društva zapustilo Windsor in se odselilo v rudarska mesta severnega Ontaria (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Leta 1933 je bilo v Kirkland Laku ustanovljeno Slovensko pevsko in dramsko društvo Triglav (*The Slovenian Choral and Theatre Society Triglav*), ki je uprizorilo 2 slovenski komediji, in sicer *Županovo hčeri* ter *Tri tičke* (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Leta 1949 je bilo v Torontu ustanovljeno Slovensko kulturno društvo, ki je pod vodstvom Stanka Brunška v 6 letih uprizorilo kar 14 iger, vključno s klasično Molierovo komedijo (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Slovensko gledališče, ki ga je leta 1955 v Torontu ustanovil Vilko Čekuta, je bila neprofitna organizacija, ki je uprizorila več kot 40 dramskih del tako slovenskih kakor tudi svetovnih avtorjev. V 40. letih je Slovensko gledališče uprizorilo bistveno več kot 150 predstav. Čekuta je bil direktor, režiser ter pogosto tudi glavni igralec in kot umetnik je z raznolikimi talenti poskrbel za vse podrobnosti: izbral je igro, našel primerne amaterske igralce ter jih naučil igrati. Ko ga ni zmožgel več voditi, je gledališče postalo manj dejavno (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Dramska sekcija pri društvu Lipa Park v St. Catharinesu je bila dejavna več kot 15 let. Pod vodstvom Francke Seljak so člani dramske skupine uprizorili več iger, zlasti komedij, in z njimi nastopali pri različnih slovenskih društvih po Kanadi in v ZDA. Leta 1998 se je omenjena skupina Lipa Parka zapisala v zgodovino kot prva amaterska izseljenska igralska skupina, ki je kadarkoli nastopila v Sloveniji. Skupina je leta 2007 prenehala delovati (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Leta 1988 se je nekaj ljubiteljev gledališča pri župniji Brezmadežne odločilo za ustanovitev dramske sekcije. Imenovali so jo Slovenska igralska skupina. Skupina je v času od 1988 do 1995 uprizorila 7 različnih iger, in sicer 3 je režiral dr. Anton Kacinik, 2 Bernarda Čemas, po 1 pa Ciril Soršak in Zinka Brunšek (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Nekaj gledaliških predstav v slovenščini so uprizorili tudi otroci slovenske šole, vendar je zadnje čase med slovensko mladino zelo malo zanimanja za sodelovanje v gledaliških predstavah (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Med Slovenci so tudi nekateri posamezniki, ki so se uveljavili v kanadskem teatru. Najuspešnejši so bili zlasti Ben Čekuta, eden redkih Slovencev, ki se poklicno ukvarja s produkcijo mjuziklov in dramskih del, John Krizanc je dramatik in pisec TV-scenarijev (piše samo v angleščini), Tina Srebotnjak je voditeljica TV-oddaje, Jenny Stiglič producentka TV-oddaje in Janko Virant, ki je filmski producent (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.6.2 Pevski zbor

Zborovsko petje je pomemben del slovenske kulture, ki daje občutek članom, da so del slovenske zavesti. Petje je slovenskim izseljencem pomenilo prijeten oddih od težkega dela in zdravilo za svoje domotožje. Pevski zbori so nastali iz veselja do petja ter potrebe po druženju in v osnovi pevci niso bili glasbeno izobraženi. Najdaljšo tradicijo imajo zbori v slovenskih župnijah, saj je velika večina Slovencev verna in se zbira v cerkvenih ustanovah. Več je moških zborov kot mešanih ali ženskih, verjetno zato, ker ženske skrbijo za otroke in se ne morejo enako kot moški posvečati družbenemu življenju. Glasbeno gradivo večinoma prihaja iz

matične domovine, ki je v slovenščini in pretežno cerkvene narave. Vodje cerkvenih zborov so običajno kaplani oz. župniki. Tako je med drugimi g. Slobodnik v župniji sv. Gregorija Velikega v Hamiltonu vodil poleg cerkvenega zbora tudi moški pevski zbor *Majolka*. Za mlajše, ki ne razumejo več maternega jezika, je pesem izredno privlačen medij, ki jim omogoča izražanje slovenske pripadnosti (Pollak 2002, 203–204).

Prvi slovenski zbor Lira je bil ustanovljen leta 1927 v Windsorju. Nekaj let je bil zelo dejaven, toda med veliko gospodarsko krizo je precej nezaposlenih članov zapustilo Windsor in odšlo drugam (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

20. 10. 1933 je bil v malem rudarskem mestecu Kirkland Laku ustanovljen pevski zbor *Triglav*. Najprej je imel samo moške pevce, navdušene rudarje, ki so se hoteli naučiti petja. V ta namen so naprosili lokalnega duhovnika Angleža – baptističnega pridigarja, da jih je učil, saj nihče od rojakov ni razumel not, ki so jih prejeli iz domovine. Po 1-letnih vajah je nekaj pevcev že toliko razumelo note, da so lahko vodili zbor naslednjih 30 let. Pozneje se je moški zbor spremenil v mešani zbor, ko so v Kirkland Lake prišle še žene in zaročenke pevcev. Ko so se družine povečevale, je bil ustanovljen še otroški zbor. Zbor *Triglav* je bil zelo uspešen, večkrat pa je nastopal tudi za splošno in ne samo slovensko občinstvo. Uspeh so doživeli leta 1957, ko so posneli ploščo slovenskih ljudskih pesmi, pozneje pa so začeli nastopati tudi na lokalnem radiju (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Leta 1936 je bilo v Sudburyju (Ontario) ustanovljeno pevsko društvo *Vigred* (Trebše-Štolfa 2001, 214).

Ko je leta 1959 prišel Tone Zrnc za kaplana v župnijo Marije Pomagaj v Torontu, je ustanovil 3 zборе, in sicer otroškega, dekliškega in mladinskega, ki so bili dejavni vse do leta 1979. Pod njegovim vodstvom so uprizorili 3 glasbene igre in 24 glasbenih koncertov. Zrnc je drugi generaciji slovenske mladine privzgojil ponos in ljubezen do slovenske pesmi ter glasbe (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Leta 1966, ko je v Torontu nastalo društvo Slovenski dom, je Ignac Križman ustanovil mešani pevski zbor *Vrba*, ki je nastopal za razne slovenske priložnosti v Torontu in okolici kakor tudi za Slovence v Montrealu, Windsorju ter Clevelandu. Križman je pozneje izbral 12 pevcev in ustanovil moški zbor *Fantje na vasi* iz Toronta, ki je veljal za najbolj znan in priljubljen med pevske zbori v tujini. Pod njegovim vodstvom je bil zbor dejaven v Torontu skoraj 30 let. Poleg tradicionalnega letnega koncerta je zbor nastopal tudi za posebne priložnosti pri raznih slovenskih društvih (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Žal tega zbora zaradi starosti članov ni več.

Pri župniji Marije Brezmadežne je zborovsko petje zelo dolgo vodil Jože Osana, priznan glasbeni učitelj ter pianist. V Toronto je prišel leta 1971 in je naslednjih 25 let deloval kot vodja cerkvenega zbora in kot cerkveni organist. Poleg tega je imel še zasebno glasbeno šolo, glasbo pa je poučeval tudi v slovenski šoli. Po njegovi smrti je vodstvo cerkvenega zbora prevzel Andrej Pahulje (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

V okviru kulturnega odseka župnije svetega Gregorija Velikega v Hamiltonu pa že 40 let aktivno deluje pevski zbor *Majolka*. Svojo 30-letnico so člani zbora obeležili prav v Sloveniji, sovpadala je s časom papeževega obiska v domovini (Kocjančič 1997, 188).

Leta 1989 se je iz vrst folklorne skupine *Nagelj* zbrala manjša skupina slovenskih mladenk, ki so začele gojiti slovensko pesem. Leta 1991 je iz te skupine nastal dekliški zbor *Plamen* iz Toronta (Trebše-Štolfa 1999a, 105). Vokalna skupina *Plamen* ima 14 članic, ki so potomke Slovencev in razen izjem so že vse mlade mamice (Pollak 2002, 203).

Slovensko zborovsko petje je bilo dejavno tudi pri ostalih slovenskih društvih širom Kanade. Petje v Južnem Ontariu je doseglo višek v času med letoma 1984 in 1995, ko je tudi po 6 slovenskih zborov nastopilo na pevskih festivalih, ki jih je organiziralo društvo Bled (*The Bled Society*) v Beamsvillu. Ko sta bili zgrajeni slovenski cerkvi v Montrealu in Winnipegu, so farani organizirali tudi cerkvena zbora. Dejavnost so bili tudi v Britanski Kolumbiji, Hamiltonu in Alberti. Ker v drugi in večinoma tretji generaciji Slovencev ni veliko zanimanja za zborovsko petje, je ta dejavnost v zadnjem desetletju začela močno upadati (interno gradivo ge. Cvetke

Kocjančič). Pred kratkim je bil v okviru slovenskega društva Lipa Park v St. Catharinesu ustanovljen nov moški pevski zbor, ki ga vodi Edi Kodarin (Pollak 2002, 203).

4.6.3 Glasba

4.6.3.1 Klasična glasba

Največ uspehov na področju klasične glasbe je dosegla dr. Damjana Bratuž, ki je pred izselitvijo v ZDA, kjer je opravila doktorat, študirala glasbo v Sloveniji, Salzburgu in Parizu. Iz ZDA se je nato preselila v Kanado, kjer je poučevala klavir na Univerzi zahodnega Ontaria v Londonu. Med mlajšimi glasbenicami, ki so se uspešno uveljavile v klasični glasbi, je treba omeniti tudi pianistko Valentino Čuden iz Ottawe ter pevki Kristino Križan in Margareto von Adamič iz Toronta. Ni podatkov o vseh kanadskih Slovencih, ki so študirali glasbo na kanadskih univerzah. Nekateri, ki so študirali glasbo, so se uveljavili v polka glasbi oz. moderni rok glasbi ali kot učitelji v osnovnih in srednjih šolah (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.6.3.2 Polka glasba

Ljubezen do slovenske polka glasbe so izseljenci ponesli tudi v Kanado. Tovrstna glasba je značilna za vse Slovence, ki ljubijo družabne ples, in tako je skoraj vsaka naselbina tudi v Kanadi imela med seboj nekoga, ki je imel harmoniko in je nanjo znal zaigrati nekaj slovenskih melodij. Med slovenskimi kmečkimi fanti, ki so prišli v Kanado v 1. polovici 20. stoletja, je bilo tudi veliko harmonikarjev. Začetki slovenske instrumentalne glasbe v Kanadi pričajo o veliki volji in vztrajnosti slovenskih fantov, da bi še naprej gojili slovensko narodno glasbo (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

V 60. letih 20. stoletja se je povečalo zanimanje za slovensko narodnozabavno glasbo, zlasti ker je bilo zaradi pogostejših porok in piknikov večja potreba po slovenskih ansamblih. Takrat so bili že Slovenci druge generacije, ki so jih starši navdušili za študij glasbe, dovolj stari, da so lahko igrali v številnih ansamblih. Med letoma 1970 in 1980 so pripadniki druge generacije Slovencev, večinoma študentje, ustanovili kar nekaj novih ansamblov, vendar je bila večina

dejavna le kratek čas. Pomanjkanje slovenskih ansamblov v Torontu so v zadnjem desetletju zapolnili pogostejši nastopi ansamblov iz Slovenije in nastopi še nekaterih dejavnih slovensko-kanadskih ansamblov. V drugih večjih mestih, kot so Vancouver, Calgary, Edmonton, Winnipeg in Montreal, je veliko več ovir za trajno delovanje slovenskega ansambla, zlasti zaradi pomanjkanja slovenskih glasbenikov in manj številnih priložnosti za igranje pri Slovencih (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Leta 1978 je potekal Slovenski glasbeni festival, ki ga je organiziralo 7 slovenskih društev in 7 ansamblov. Ker je bil tako uspešen, sta mu v naslednjih letih sledila še 2, izdana pa je bila tudi spominska brošura z opisom sodelujočih društev in nastopajočih ansamblov (Kocjančič 1998, 156). Zmagovalni ansambel na vseh 3 festivalih je bil ansambel *Veseli vandrovački* iz Toronta. Nekaj članov tega ansambla je pozneje pristopilo k ansamblu *Zvoki Slovenije* in po razpadu tega so se nekateri člani zbrali in ustanovili nov ansambel *Planinski kvintet*, ki je v času svojega delovanja dosegal velike uspehe tako v Kanadi kot tudi v Sloveniji. Po nekaj letih je prenehal delovati, saj so si člani začeli ustvarjati družine (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Leta 1985 se je zbralo okoli 20 harmonikarjev, v veliki večini članov društva Lipa Park v St. Catharinesu, pod vodstvom Katty Zamejc ustanovilo *Lipa Park Button Box Accordion Club*, ki so ga sestavljali Slovenci prve in druge generacije (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Ansambel *Zvoki Slovenije* je užival status najkvalitetnejšega slovenskega ansambla v Kanadi. Sestavljali so ga v glavnem mladi, nadarjeni glasbeniki druge generacije Slovencev. Pozneje sta se 2 člana odločila, da se selita v Slovenijo, eden od njiju se je vrnil Kanado in se usmeril v sodobno rok glasbo, ostali glasbeniki pa so se priključili drugim ansamblom (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Največji uspeh na področju polka glasbe v Kanadi je dosegel Walter Ostanek iz St. Catharinesa, sin slovenskih izseljencev. Vztrajno si je prizadeval za promocijo polka glasbe v Kanadi in je vedno s ponosom povedal, da je slovenskega rodu. 13-krat je bil imenovan za nagrado *Polka Grammy* in 3-krat je priznanje tudi prejel. Za njegov velik doprinos kanadski kulturi je leta 2000 dobil najvišje kanadsko priznanje *Order of Canada*. Leto pozneje je dobil

celo svojo zvezdo na pločniku slavnih (*Canada's Walk of Fame*), ki jo podeljujejo redkim posameznikom, ki so prispevali pečat kanadski kulturi. Kljub slavi, ki jo je dosegel, še danes rad igra za Slovence v Slovenskem narodnem domu Lipa Park v St. Catharinesu (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Tudi Matija Lebar se je dokaj dobro uveljavil v kanadskem občinstvu.

4.6.3.3 Arhiv Slovencev v Kanadi

Zbiranje in hranjenje arhivskega gradiva slovenskih društev zunaj meja RS ima velik pomen za ohranjanje slovenske kulturne dediščine, žal pa je bila zgodovina rojakov premalo v očeh slovenske javnosti, saj za gradivo sistematično ni skrbel tako rekoč nihče. Običajno so društvene dokumente in deloma tudi fotografije hranili v svojih domovih kar predsedniki ali drugi prvi člani društva. Ko je to gradivo sčasoma prešlo v roke potomcev, ki slovenstva niso čutili tako kot njihovi predniki, mu je pogosto pretilo, da se izgubi in posledično uničijo najpomembnejša zgodovinska dejstva rojakov.

Prav zaradi navedenega so se leta 2000 pričeli pogovori s častnim generalnim konzulom RS⁵⁸, gospodom Jožetom Slobodnikom, in veleposlanikom RS, dr. Božo Cerarjem, o potrebi slovenskega arhiva v Kanadi ter o izdaji knjige z naslovom *Slovenci v Kanadi od Atlantika do Pacifika 1855–2005*.

Ker je pridobivanje in ohranjanje zgodovine ter zaščita arhivskega gradiva v Kanadi izredno zahteven projekt, je bilo 11. 6. 2001 v prostorih častnega generalnega konzula ustanovljeno Kanadsko-slovensko zgodovinsko društvo⁵⁹, ki je prejelo od vseh društev, organizacij, klubov in ustanov po Kanadi zgodovinsko gradivo ter življenjske zgodbe vseh generacij priseljevanja v Kanado. Sčasoma je bilo gradiva že tako veliko, da se je odbor Kanadsko-slovenskega zgodovinskega društva s slovenskim starostnim domom Lipa v Mississaugi

---

⁵⁸ Generalni in častni konzuli predstavljajo zelo pomemben doprinos k utrjevanju vezi z izseljenci in domovino (bistveno vlogo odigrajo pri izgrajevanju gospodarskih vezi). Prvenstveno je ta funkcija namenjena prav rojakom po svetu.

⁵⁹ Več informacij na spletni strani http://www.slovenianhistorical.ca/slovenian_version.htm.

dogovoril za arhivske prostore v novem prizidku, kjer so še danes. Prav starostni dom bo lahko v prihodnje jedro bodočega slovenskega arhivskega in informacijskega centra v Kanadi.

Arhiv RS v sodelovanju z zunanjo dolgoletno sodelavko mag. Milico Trebše-Štolfa evidentira in kopira arhivsko gradivo društev slovenskih izseljencev v Kanadi ter vodi centralno evidenco evidentiranega in kopiranega gradiva. Skupni dolgoročni cilj posameznih projektov evidentiranja arhivskega gradiva v tujih arhivih in ne samo v Kanadi je izdaja vodnika ter čim več kopiranih arhivskih dokumentov (internet 9, 43–45). Tako je leta 2005 v Ljubljani izšel obsežen *Vodnik po arhivskem gradivu Studia Slovenica*, kjer je med drugimi predstavljena tudi zbirka gradiva slovenskih izseljencev v Kanadi (ASS 11). Leta 2000 je izšel tudi *Vodnik po arhivskem gradivu* Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, vendar kanadska zbirka predstavlja le zanemarljivo »težo« (zgolj 2 škatli).

Dejstvo je, da je izseljensko arhivsko gradivo slabo ohranjeno, muzejsko gradivo pa še slabše. Le malce bolje, a še zdaleč ne idealno, je stanje knjižnega in časopisnega gradiva. Pomembno je, da izseljence podučimo, naj ne zavržejo izseljenskega gradiva, četudi bi se jim zdelo na prvi pogled še tako nepomembno. Značilne zaprašene škatle z raznimi pismi in karticami s podstrešja ali kleti znajo arhivski in muzejski strokovnjaki oceniti ter pripraviti za različne predstavitve. Lep primer na videz neuporabne, vendar prelepe obleke je »Meri« iz prvega kupeja takoj čez mostiček na levi. V želji, da dragoceno gradivo ne bi izumrlo je v organizaciji USZS ter Inštituta za slovensko izseljenstvo organiziran tudi seminar za izseljenske arhivarje, ki se ga udeležujejo tudi predstavniki Kanade.

4.6.4 Izmenjave

V današnjem času sodobna tehnika omogoča našim kanadskim rojakom, da gledajo narodne ansamble na videokasetah in preko spleta. Toda v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja to ni bilo izvedljivo, še celo slovenske plošče je bilo težko dobiti. Obiski domovine so bili za mnoge slovenske izseljence predragi. Nekaj desetletij je bilo mogoče dobiti slovenske plošče, kasete, videokasete, slovenske knjige, časopise in spominke iz Slovenije v trgovini *Caravan Imports and Travel*. Vendar so slovenski ekonomski izseljenci želeli več, in sicer želeli so videti tudi

ansamble iz Slovenije v Kanadi. V ta namen je bila leta 1973 v Torontu ustanovljena Kanadsko-slovenska skupina za kulturne izmenjave (*The Canadian Slovene Group for Cultural Exchanges*). Skupino so sestavljali sposobni ljudje, v večini poslovneži, ki so bili dejavni v drugih slovenskih organizacijah. Tako je skupina pripeljala v Kanado številne ansamble, folklorne skupine, pevske zборе in celo profesionalno gledališče. Skupina je odlično sodelovala tudi s Slovensko izseljensko matico (v nadaljevanju SIM), zaradi česar so jo sovražili nekateri slovenski politični migranti v Torontu, kateri so večkrat želeli očrniti organizacije in posameznike v Kanadi, ki so imeli stike z omenjeno matico. Skupina, ki je aktivno delovala več kot 10 let (1973–1983), je vzpostavila stike s slovenskimi društvi po celotni Kanadi in organizirala nastope slovenskih ansamblov tudi v zahodni Kanadi. Več kot desetletje je uživala status krovne organizacije slovenskih ekonomskih izseljencev (lastila si je monopol koordinacije), čeprav ni bila nikoli uradno izvoljena, da bi jih zastopala (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Med letoma 1970 in 1980 je bilo v Sloveniji bolj malo zanimanja za izseljence in njihovo kulturno delovanje. SIM je bila takrat edina organizacija, ki je nudila izseljencem možnost za nastope, običajno na njenem tradicionalnem vsakoletnem izseljenskem pikniku. Finančno takšne turneje nikoli niso bile donosne, ne za ansambel ne za tukajšnje organizatorje, zlasti zaradi prevelikih potnih stroškov in nižjega honorarja, kot so ga ansambli vajeni v Sloveniji. Okoli leta 1990 se je SIM reorganizirala in vključila predstavnike izseljencev v svoj odbor. Tako je Slovence v Kanadi zastopal Lojze Kocjančič, ki je koordiniral nastope raznih glasbenih ter kulturnih skupin iz Slovenije. Poleg tega je bil precej let tudi koordinator slovenskih društev za Toronto pri VSKO. Leta 1991 so politične spremembe v Sloveniji odprle več možnosti za kulturno izmenjavo, saj je novo izvoljena vlada odprla Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.6.5 Folklor

V širši kanadski večkulturni družbi je folklor postala najpopularnejši izraz kulturnega izražanja. Folklorne skupine so bile ustanovljene v številnih društvi po vsej Kanadi, da bi nastopale na društvenih prireditvah in zastopale slovensko etnično skupnost na večkulturnih

festivalih ter bi navduševale njihove otroke za sodelovanje v slovenski skupnosti (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Otroci navadno začnejo obiskovati plesne vaje že v mladosti in ostanejo v folklorni skupini, dokler ne začnejo študirati. Družabni vidik je poleg kulturnega zelo pomemben pri folklornih skupinah. V folklornih skupinah se slovenska mladina zbira in navezuje prijateljstva med drugo, tretjo in celo četrto generacijo Slovencev, ki ne razumejo več slovenskega jezika, ljubijo pa slovenske tradicije ter običaje (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Za folklorno glasbo je značilno, da je zelo poskočna s slikovitimi narodnimi nošami. V folklori je tudi veliko raznolikosti, predvsem zato, ker je bila folklor v Sloveniji izpostavljena kulturnim vplivom iz sosednjih držav (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Največ zaslug za promocijo slovenske folklore v Kanadi gre koreografu Cirilu Soršaku iz Slovenske Bistrice, voditelju Folklorne skupine *Nagelj*, ki poučuje slovensko folkloro že več kot 40 let (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Plesna skupina *Nagelj* je bila prva folklorna skupina, ustanovljena leta 1958 (Trebše-Štolfa 2001, 217, omenja leto ustanovitve 1959) z namenom, da mladina začuti slovenstvo tudi v pesmi in plesu. Ob prihodu v Kanado leta 1958 se je Ciril Soršak zavzemal tudi za ustanovitev mladinske organizacije Alojzijeve mladi dom (Trebše-Štolfa 1999a, 98). Leto pozneje je nastala tudi folklorna skupina *Biser* (Trebše-Štolfa 2001, 217).

V Torontu je zelo dejavna folklorna skupina *Mladi glas*, ki je nastala leta 1973, v Hamiltonu *Soča*, v preteklosti pa je bila zelo znana še folklorna skupina *Planika* iz Beamsvilla (Kocjančič 1999, 126) z začetkom leta 1979. Delovala je pri odseku VPZ Bled št. 13 – Planica (Trebše-Štolfa 2001, 217).

Poleg v Torontu in Hamiltonu tudi slovenska društva v Londonu, Winnipegu⁶⁰ in Montrealu gojijo slovensko folkloro, v St. Catharinesu, Kitchenerju, Sudburyju, Windsorju in Vancouvru

---

⁶⁰ Več informacij o Folklorami iz Winnipega, zlasti iz preteklih let (do leta 2001), na spletni strani <http://www.canadianslovenian.mb.ca/Folklorama/folklorama.html>.

pa žal ni več mogoče zbrati mladine, da bi nadaljevala folklorno tradicijo predhodnikov. V današnjem času je največja težava za slovensko folkloro v Kanadi prav pomanjkanje mladine, tako da v zadnjem času največ folklornih skupin sestavljajo člani tretje generacije (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.6.6 Slikarstvo

Potreba slovenskih izseljencev po izražanju je našla svoj izraz tudi v likovni umetnosti. Prvi slovenski slikar v Kanadi je bil Andrej (Andy) Štritof. Rojen je bil v Cajnarjih pri Cerknici in je že v otroških letih ostal brez očeta. Izpolnil je očetovo željo in se pognal v svet, v Kanado (13. 4. 1925 z ladjo *Melita* (Kastelic-Brkopec 1977, 7)), zlasti za boljšim zaslužkom, s katerim bi poravnal dolgove na posestvu (Trebše-Štolfa 1991, 240). Delal je kot tesar, rudar in krotilec mustangov (Kastelic-Brkopec 1977, 7). Bil je med redkimi Slovenci, ki so si v tistih kriznih časih (leta 1938) upali odpreti trgovinico z barvami in pleskarskimi pripomočki v malem severnoontarijskem mestecu Schumacher (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Med drugimi je bil tudi viden član kanadskega združenja likovnih umetnosti, poznan pa kot kanadski Picasso. Njegova dela so v pravem pomenu moderna umetnost. Ljubezen, narava, lepota, revščina, bogastvo, veselo sijejo iz njih. Ker zaradi svoje čudaške osebnosti slik ni prodajal, je še danes skoraj nepoznan. Pravil je, da so te slike »njegovi otroci« (Kastelic-Brkopec 1977, 7). Njegovo življenje in delo je opisano v romanu *Upornik s čopičem*. V Kanadski javnosti sta med slovenskimi slikarji najbolj poznana Ted Kramolc in Tone Koršič, študirana slikarja še iz domovine. Njune slike so razstavljene v raznih kanadskih galerijah (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

V prvi generaciji Slovencev je treba omeniti še: Toneta Kobala in Janka Čadeža, Stanislava Tuška, slikarja in kiparja, ki je prišel v Kanado leta 1970, Antona Jemca ter Vilka Čekuto, ki je najbolj znan po umetnostnem oblikovanju. Med slovenskimi umetniki druge generacije pa izstopajo John Cestnik, Simona Zak, Ljubo Levstek, Tanja Rihar, Franc Petrič ter Ingrid Luzar. V Kanadi je še poleg naštetih vrsto drugih kanadskih Slovencev, ki se ljubiteljsko ukvarjajo s slikarstvom in so svoja dela razstavljali na različnih skupinskih razstavah ter prireditvah (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Med najbolj priznane umetnike vsekakor sodi Ted (Božidar) Kramolc (1922–), njegova dela so del stalne zbirke v Umetnostni galeriji Ontaria (The Art Gallery of Ontario) v Torontu, v Narodni galeriji (The National Gallery of Canada) v Ottawi kakor tudi v Umetnostni galeriji v Hamiltonu, razstavlja pa tudi v Sloveniji. Ted Kramolc je študiral umetnost pri znanih slovenskih umetnikih, kot so Plečnik (arhitekturo), Božidar Jakec in France Gorše (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Ted Kramolc je dosegel lepe uspehe tako v slikarstvu kakor tudi v književnem ustvarjanju. Pisal je zlasti kratke zgodbe (*Podobe iz arhivov*), novele in romane (*Potica za navadni dan*), o katerih bom govoril v naslednjem poglavju.

Z izjemo redkih oseb je zelo malo Slovencev v Kanadi, ki cenijo pravo umetnost. Bilo je kar nekaj poskusov, da bi se organizirala skupna razstava kanadsko-slovenskih likovnih umetnikov, vendar do tega ni nikoli prišlo. Tudi raziskav, kjer bi zbirali informacije o kanadsko-slovenskih slikarjih in kiparjih, žal ni bilo nikoli narejenih (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.6.7 Književno ustvarjanje

4.6.7.1 Publikacije

Slovenska izseljenska literatura predstavlja dragocen ustvarjalni prispevek slovenskih izseljencev k skupni slovenski kulturi in književnosti. Kanadski Slovenci niso tako navdušeni za branje knjig, revij in časopisov, kot so njihovi rojaki v domovini, ki so v samem svetovnem merilu glede števila prebranih knjig na osebo. Kljub temu pa je spisek publikacij, izdanih v Kanadi, ter knjig kanadskih Slovencev kar dolg (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Nesrečna situacija po 2. svetovni vojni, ko so bili Slovenci ideološko razdvojeni, in pomanjkanje intelektualcev med prvimi emigranti je predstavljalo močne ovire na področju publicistike (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Kljub temu ima dandanes izseljenski tisk 2 pomembni nalogi, in sicer, da vzdržuje v generacijah zavest nacionalnega izvora in ohrani znanje maternega jezika. Omenjeni periodični tisk se deli zlasti na (Bajić 1996, 14):

- politični tisk (glasila izseljenskih političnih organizacij);

- na verske liste;
- liste, ki obravnavajo predvsem organiziranost izseljencev;
- reklamne oz. oglasne liste;
- kulturne in literarne revije;
- družinske liste;
- občasna glasila amaterskih kulturnih skupin, in
- liste za mladino.

Vso izdajo sem razvrstil po kronologiji nastanka:

- ✓ prvi časopisi, ki so jih Slovenci v Kanadi prebirali, so prišli zlasti iz ZDA, omembe vredni so *Glas naroda*, *Ameriška domovina*⁶¹ (*American Home*) in *Prosveta*, ki je do leta 1970 imela tedensko kanadsko stran. Glavni kanadski dopisnik za *Prosveto* je bil Ivan Dolenc (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič);
- ✓ omembe vreden je tudi list *Kanadski glas* (*Canadian Voice*), ki je v času od 1929 do 1930 izhajal v Winnipegu, Manitoba. Podatki o številu izvodov, uredništvu in nakladi niso znani (Genorio 1992, 344);
- ✓ glasilo *Borba* je pričelo izhajati leta 1932. Delavsko gibanje, ki ga je izdalo, je združevalo slovenske, hrvaške in srbske Kanadčane (Genorio 1992, 344);
- ✓ prvi slovenski časopis *Edinost* (*Unity*) s podnaslovom *Neodvisno glasilo kanadskih Slovencev* je v Torontu izdajala Liga kanadskih Slovencev, ustanovljena z namenom, da bi Slovence obveščala o vojnih razmerah v domovini. Časopis *Edinost* je na začetku začel izhajati kot mesečnik s pričetkom 15. 7. 1942 in ko se je vojna v Sloveniji stopnjevala, se je leta 1944 spremenil v tednik z 1.200 naročniki (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Skupaj je bilo izdanih 267 števil, 19. 6. 1948 pa je prenehal izhajati in se združil s časopisoma *Novosti* (izdajala ga je zveza kanadskih Hrvatov) in

---

⁶¹ Časopis je v letu 2008 prenehal izhajati, nadomestil ga je novi časopis *American Slovenian Times*.

časopisom *Srbski glasnik* (izdajala ga je Zveza kanadskih Srbov) v enoten glasnik *Jedinstvu*. V osnovi je bil politično-informativni časopis, prostor v časopisu pa je bil namenjen tudi kulturi in življenju kanadskih Slovencev (Genorio 1992, 345). Slovenski list, uradno glasilo Lige oz. Zveze kanadskih Slovencev je prenehal delovati zaradi vračanja slovenskih/jugoslovanskih izseljencev v domovino neposredno po vojni (ta proces so občutila tudi določena predvojna slovenska društva, ko so izgubila ključne dejavne člane) (Strle 2007, 130);

- ✓ pozneje, 20. 11. 1949, je v obliki razmnoževine izšla prva številka lazarističnega lista *Božja beseda* (*The Word of God*) na 6 straneh (Arnež 1998, 73), in sicer na pobudo nekaterih laikov. Prvotno je bil namenjen rojakom, ki so živeli izven Toronta in niso imeli možnosti, da bi slišali božjo besedo v slovenskem jeziku (Kolar v Granda in Šatej 1998, 223–232). Izdajati so jo začeli slovenski lazaristi, izhaja pa še danes z namenom, da druži slovenske katolike, tudi v drugih državah. Na začetku je revija izhajala v tipkopisu, 20. 11. 1954, ko je izšla 1. številka 5. letnika, pa tudi v tiskani obliki. Izšla je na 10 straneh v nakladi 400 izvodov z letno naročnino 2.00 \$. List je začel kot mesečnik in takšen vztrajal vse do leta 1990. Leta 1991 je postal dvomesečnik (Arnež 1998, 74), danes pa izhaja vsake 3 mesece. Poleg duhovnega branja *Božja beseda* objavlja še poročila o dejavnostih v slovenskih župnijah v Torontu, Montrealu in Winnipegu kot tudi poročila o obiskih slovenskih misijonarjev slovenskih skupnostih po vsej Kanadi (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). V letu 1998 je imela *Božja beseda* 1.301 naročnika (Arnež 1998, 75);

- ✓ mesečnik *Slovenska država* (*Slovenian State*) je prva 4 leta (od 1950 do 1954) izhajal v Chicagu (ZDA). Kot mesečnik ga je leta 1954 začela izdajati Slovenska narodna zveza⁶² v Torontu (*The Slovenian National Federation of Canada*). Prizadevanje *Slovenske države* za samostojno slovensko državo, še preden je ta sploh zaživela v Sloveniji, je zelo veliko pripomoglo k slovenski samostojnosti, vendar zaradi enostranskega poročanja in skoraj izključno politične vsebine ter protikomunistične

---

⁶² Slovenska narodna zveza deluje kot samostojna politična organizacija pod okriljem Kanadsko-slovenskega sveta, krovne organizacije povojnih političnih priseljencev v Torontu.

usmerjenosti ni uspela pritegniti ne predvojnih niti ekonomskih izseljencev. *Slovenska država* je bila tiskana v okoli 2.000 izvodih in so jo delili brezplačno pred »slovensko cerkvijo«. Leta 1997 so nekaj številke uredili še Marta Jamnik in 2 ostala člana Slovenske narodne zveze (Augustin Kuk in Peter Klopčič), potem pa je prenehala izhajati (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič);

- ✓ leta 1953 so poskušali izdati slovenski časopis *Slap/Falls*, zlasti za rojake iz okolice Wellanda, ki so bili člani Slovenskega prosvetnega društva Slap in so imeli željo po društvenem glasilu. Prva številka je izšla 25. 3. 1953 na 10 straneh in je bila napisana s pisalnim strojem. Glasilo je bilo sestavljeno iz 4 delov, pri čemer je 1. del vabil k sodelovanju, 2. del je prinašal novice iz sveta v slovenščini, 3., po obsegu največji, je bil namenjen koticu humorja in 4. del, ki je vseboval društvena pravila. Namen društva in prav tako tudi glasila je bil »da se srečamo v veselem razpoloženju na naših zabavah in prireditvah« (Bajič 1996, 22). Žal je ta poskus ostal le pri 1 številki izdaje (Bajič 1996, 22). Trebše-Štolfa (2001, 215) omenja, da sta ohranjeni 2 številki prvega društvenega glasila iz leta 1953. Revija je bila namenjena socialno-filozofskim temam ter problematiki v kulturi in gospodarstvu (Jurak 1999, 322);
- ✓ dr. Rudolf Čuješ je urejal ter izdajal publikacijo *Razgovori in razgledi*, pozneje pa se je revija preimenovala v *Novi razgovori in razgledi*. Prva številka je izšla leta 1955 in je vsebovala članke iz kulture, politike ter filozofije in strokovne objave (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič);
- ✓ *Gledališki list* (1956–) je občasno glasilo, ki ga izdaja uprava slovenskega gledališča v Torontu (Bajič 1996, 22);
- ✓ V času od 1957 do 1959 (natančneje april in december 1957, marec 1958 ter april 1959 (Jurak 1999, 322) je VPZ Bled izdala 4 številke *Vestnika (Bulletin)*, da bi obveščala člane o društvenih zadevah (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič);

- ✓ V Brandonu, Manitoba so v letu 1958 izšle samo 4 številke slovenske publikacije *Povest (The Story)* s podnaslovom *Mesečnik za kratek čas*. Ker ni bilo dovolj naročnikov (le kakšnih 150), so izdajo opustili (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Največ zaslug pri tem je imel prof. Ivan Dolenc, ki je med drugim zbiral naročnike tudi v ZDA;
- ✓ SAVA, društvo slovenskih akademikov v Ameriki, je leta 1959 začela izdajati svoje glasilo *Vestnik Save* (glasilo slovenskih univerzitetnih študentov v Ameriki). Med letoma 1961 in 1963 je *Vestnik* začel izhajati tudi v Torontu, in sicer vsaka 2 meseca. Objavljal je originalne slovenske literarne prispevke, prozo in poezijo (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Po urednikovih besedah je list kulturni informator Savovcev in drugih kulturnih delavcev (Bajić 1996, 25);
- ✓ publikacijo *Slovenska misel (Slovenian Thought)* je med letoma 1961 in 1965 v Torontu izdajalo Društvo Slovencev Baraga (*Bishop`s Baraga Society*), ki deluje v okviru Kanadsko-slovenskega sveta (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). *Slovenska misel* je podpirala kulturna in športna društva, slovenske šole ter združevanje slovenskih ustanov po Kanadi (Genorio 1992, 347). Prva številka glasila je izšla pod naslovom *Slovenski dan* (Jurak 1999, 322), že druga številka pa se je preimenovala v *Slovensko misel*;
- ✓ po preselitvi v Torontu leta 1976 je Ivan Dolenc⁶³ skupaj z zakoncema Cvetko in Lojzetom Kocjančičem poskušal zapolniti potrebo po kulturni slovenski publikaciji. Revija *Povest* je marca istega leta nadomestil *Dnevnik–Diary/Slovene–Canadian*. Prvih 7 številc publikacije *Dnevnik/Diary* je pisal sam in jih izdal v obliki biltena, leta 1977 pa so mu še pridružili drugi. Pod tem naslovom je literarna revija izhajala do septembra 1978 in izdala 40 številc. Mesečnik je pritegnil več kot 500 naročnikov in postal zelo priljubljen med kanadskimi Slovenci, zlasti zaradi poročanja o delovanju slovenskih organizacij in kulturnih dogodkih ter zaradi literarnih prispevkov kanadskih slovenskih

---

⁶³ Leta 1978 je pokojni Ivan Dolenc celo magistriral na univerzi v Torontu, tam pa je objavil tudi svoje magistrsko delo z naslovom *Dostoevsky and Christ (Dostojevski in Kristus)* (Jurak 2002, 82).

pisateljev in pesnikov (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Za to revijo so svoje literarne prispevke pošiljali tudi drugi rojaki, zlasti iz ZDA (Jurak 1999, 323).

- ✓ *Dnevnik/Diary* je v času od septembra 1978 do februarja 1983 nadomestil *The new Canadian Slovene Diary* (Jurak 2002, 76);
- ✓ od leta 1979 do 1983 je Slovensko društvo v Ottawi izdajalo svoj bilten *Med nami*, namenjen prav rojakom iz tega mesta (Jurak 1999, 324). Prva številka je izšla oktobra 1979 z namenom seznanjati člane vsaj vsako četrletje o dogodkih v društvu in načrtovanih dejavnostih društva. *Med nami* je bila društvena kronika, ki je posvečala veliko pozornosti slovenski šoli, kulturnim dogodkom v Ottawi in širši okolici, prav tako pa je prinašala prispevke bralcev, misli, črtice in poezijo (Bajič 1996, 28);
- ✓ leta 1979 je Slovensko lovsko in ribiško društvo iz Toronta začelo izdajati svojo letno publikacijo *Slovenski Lovski vestnik (Hunter`s Yearbook oz. Hunters` Herald)*, ki je obsegal okoli 100 strani z barvnimi ilustracijami. *Lovski vestnik* je tiskan v okoli 8.000 brezplačnih izvodih. Tiskanje omogoča več kot 250 slovenskih podjetnikov in poslovnežev iz Toronta, ki oglašujejo svoja podjetja (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič in Jurak 1999, 325);
- ✓ tudi Slovensko lovsko društvo iz Islingtona (Ontario) ima svoje glasilo *Lovski vestnik*, ki izide enkrat letno (Bajič 1996, 30); *Lovski vestnik* se je najprej imenoval *Slovenski lovski vestnik*, šele kasneje se je preimenoval (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).
- ✓ od aprila 1990 dalje občasno izhaja tudi glasilo *Kongresne misli*, ki jih izdaja Kanadsko-slovenski kongres. Bilten je tiskan v slovenščini in angleščini (Jurak 1999, 325);
- ✓ v okviru VSKO je bil junija 1991 ustanovljen tudi Slovenski informacijski center, ki je v takratnem času izdal posebno sporočilo na 8 straneh v več 100 izvodih z naslovom *Vojna v Sloveniji*, pozneje pa še 4 številke informativnega biltena *Kanadska slovenska*

kronika, urednice Cvetke Kocjančič, ki pa zaradi nezadostne finančne podpore ni uspel (Trebše-Štolfa 2005, 159).

- ✓ med letoma 1996 in 1999 je Peter Urbanc (solastnik prve potovalne agencije *Kompas Express* v Torontu) pripravljala tiskovna poročila, kratke povzetke novic in člankov iz Slovenije s svojimi kritičnimi komentarji, nekateri so bili tudi zelo provokativni. Svoja poročila sedaj pošilja po internetu (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič);
- ✓ potreba po slovenskem časopisu se je nadaljevala tudi v 90. letih. VSKO se je odločil za izdajanje *Glasila kanadskih Slovencev*. Publikacija je začela izhajati januarja 1996, in sicer dvakrat mesečno v barvnem tisku, vsebinsko pa prinaša poročila o dejavnostih v slovenski skupnosti v Kanadi ter zanimive članke o kanadskih Slovencih, novice iz Slovenije ter razne zanimivosti. Glasilo (izhaja še danes) kakor tudi druge zanimive informacije in povezave je možno dobiti tudi na spletni strani www.theslovenian.com. Izredne zasluge pri zagotavljanju finančnih sredstev ima g. Jože Slobodnik. Sedanji uredniki glasila so Cvetka Kocjančič, Frank Brence in Milena Soršak (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič);
- ✓ vidnejši pečat politično naravnane revije ima tudi glasilo *Tabor*, ki jo izdajajo Slovenski protikomunistični borci in je v marsikaterem pogledu podobna glasilu *Slovenska država* (Jurak 1999, 325).

Med slovenskimi publikacijami naj omenim še razne biltene oz. glasila, ki jih izdajajo različna društva po vsej Kanadi, cerkve, kreditne zadruga itd. Tako med drugimi župnijska hranilnica in posojilnica Slovenija v Torontu od leta 1957 izdaja publikacijo *Naša moč (Our Strength)*, Slovenska posojilnica in hranilnica Janeza Evangelista Kreka publikacijo *Zadružni vestnik* (1953–1981), pozneje bilten *Zadružna misel/Union Thought* (1981–1989), od 1981 pa izdaja *Krek's Corner* (Genorio 1992, 348 in Arnež 1998, 78). Tone Zagorc je več let (1966–1969) izdajal *Slovenski gospodarski imenik (Slovenian Commercial Directory of Toronto)*. Zadnjih 15 let je tudi Slovenska gospodarska zbornica izdala nekaj številčk gospodarskega imenika.

Ob različnih jubilejih oz. številnih obletnicah so posamezna društva izdajala tudi *zbornike oz. jubilejne publikacije*, v katerih so bili zbrani kronološki dogodki in razvoj društev oz. organizacij. V nadaljevanju predstavljam najvidnejše jubileje med kanadskimi Slovenci:

- ob 50-letnici delovanja Vzajemne podporne zveze Bled je leta 1983 društvo izdalo zbornik, ki ga je uredila Cvetka Kocjančič;
- istega leta je izšla še jubilejna publikacija ob 10. obletnici delovanja Kanadsko-slovenske skupine za kulturne izmenjave (Bajić 1996, 33);
- leta 1985 je ob 25-letnici svojega obstoja Slovenska telovadna zveza (*Slovenian Sports Federation*) izdala zbornik, ki govori o njenem delovanju med Slovenci v Kanadi. Uredil ga je uredil Frank Gormek;
- enako je storilo Slovensko prosvetno društvo Simon Gregorčič ob 30-letnici svojega delovanja (1959–1989) z izdajo obsežne jubilejne publikacije leta 1989, ki jo je uredila Milica Trebše-Štolfa (Jurak 1999, 325–327);
- izšla je tudi knjižica ob 25-letnici Slovenskih dni;
- društvo Slovenski Park se je ob 30-letnici delovanja predstavilo slovenski in kanadski javnosti z jubilejno knjigo, ki je izšla leta 1994 (Bajić 1996, 34);
- jubilejna je bila tudi posvetitev slovenske cerkve sv. Gregorija Velikega. Knjiga je izšla leta 1982 in je lep pregled delovanja župnije od leta 1960 do 1981 (Bajić 1996, 34);
- 50-letnico delovanja je predstavila tudi VPZ Bled, odsek št. 13, Planica, Hamilton (1943–1993) (Bajić 1996, 35);
- zadnjo publikacijo je predstavilo Slovensko kanadsko društvo Edmonton, in sicer ob 40-letnici ohranjanja slovenske kulturne dediščine (1964–2004);

- omeniti je treba še jubilejno brošuro ob 50-letnici društva Večerni zvon, obsežno spominsko knjigo Slovenskega letovišča, ki jo je uredil Stane Kranjc, brošuro Dramska skupina Lipa Park in obsežno spominsko knjigo ob 40-letnici Slovenskega društva Vancouver.

Mnogi kanadski Slovenci so naročeni tudi na cerkveni list *Ave Maria* iz Lemonta, Illinois (Plevnik 1997, 344). Prva številka lista *Ave Maria* je imela samo 8 strani, izšla pa je 4. 3. 1909 z naslovom uredništva v župnišču cerkve sv. Nikolaja (nemške) na 135 East 2nd Street, kjer so imeli newyorški Slovenci sestanke in slovensko mašo (Arnež 1998, 49).

Žal kljub močni slovenski skupnosti v Torontu v današnjem času ne premore kakšnega samostojnega časopisa, ki bi izhajal tedensko. Veliko člankov kanadskih Slovencev je bilo in tudi so še objavljeni v različnih slovenskih publikacijah, kot so *Dve Domovini (Two Homelands)*, *Moja Slovenija* itd. in časopisih v Sloveniji ter tudi širom sveta. Slovenski problematiki največ pozornosti posvečata mariborski *Večer* in ljubljanski *Dnevnik*.

Zadnje čase je tudi vse več spletne komunikacije, zlasti pri mladih. Številna slovenska društva in institucije so predstavljena na svojih spletnih straneh, kjer je mogoče najti tudi povezave z drugimi organizacijami in institucijami. Posledica tega je, da število slovenskih bralcev ter naročnikov pada, listi oz. revije se skušajo, kakor zmorejo in znajo, prilagoditi novim razmeram oz. pogojem v tuji družbi.

4.6.7.2 Knjige

Knjige rojakov iz Kanade, ki jih izdajajo razne slovenske organizacije in institucije ob posebnih dogodkih ter obletnicah, predstavljajo neprecenljiv vir informacij, ki so danes finančno zelo draga zadeva, zlasti sama izdaja. V preteklosti so bili pisci za izdajo svojih knjig najbolj odvisni od založb v Sloveniji, Argentini in Avstriji. Izbor knjig pri teh založbah je bil v glavnem politično motiviran, kar je vplivalo tudi na same bralce. Tako so bile razmere za slovensko literarno ustvarjanje v Kanadi manj ugodne, kar je bilo vidno pri maloštevilnih navdušencih za pisanje. Največ jih je bilo napisanih v zadnjih 2 desetletjih. Lahko rečemo, da

še ni dovolj raziskano področje slovenske kanadske literature, ki se je večinoma držala krščanskih korenin in je pri ljudeh razlagala vero ter utrjevala verske vrednote. Razen določenih avtorjev je večina kanadskih slovenskih pesnikov svoje pesmi objavljala v raznih publikacijah, pa še za te so imeli oz. še danes imajo na žalost zelo malo možnosti, saj so publikacije zelo pristranske in bolj ali manj usmerjene v eno ali drugo stran, tako da ni dovolj prostora za tiste, ki bi želeli biti v sredini (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Prvi Slovenec, ki je v Kanadi pisal knjige, je bil škof Friderik Irenej Baraga (1797–1868), ki je deloval med ameriškimi staroselci na področju Velikih jezer. Leta 1832 je napisal *Molitvenik v očipvejščini*, pozneje pa tudi slovnico in slovar (Žigon 2005, 24). Izdal je tudi pesmarico v ottawskem ter ojobwayskem jeziku. Ti knjigi prištevamo med same začetke slovenskega pisanja v Kanadi (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Najstarejši ustvarjalec med slovenskim književniki v Kanadi je Zdravko Jelinčič, rojen leta 1921, ki je svoj čas posvetil pesmim z lirsko izpovedno in domoljubno tematiko (Jurak 2002, 80).

V nadaljevanju ne nameravam podrobno opisovati vseh avtorjev vseh slovenskih knjig, saj jih je bilo v stoletju kar precej in večino njihovih del sem uporabil tudi v sami magistrski nalogi. V tem poglavju bi omenil le nekatere najpomembnejše, ki so v Kanadi pustili neprecenljiv pečat.

Največ knjig o kanadskih Slovencih nasploh sta napisali Milica Trebše-Štolfa iz Slovenije in Cvetka Kocjančič, diplomirana psihologinja, ki mi nudi neprecenljivo pomoč. Cvetka Kocjančič je napisala 2 biografska romana. Njena knjiga *Upornik s čopičem* (Ljubljana, 1990), življenjepis kanadskega slovenskega slikarja Andreja Štritofa, je 3 leta pozneje izšla tudi v angleščini (*Unhappy Rebel*), in sicer pri založbi Multicultural History Society of Ontario. Druga knjiga *Gospodar Golega ozemlja* (Novo Mesto, 1996) govori o enem od prvih slovenskih izseljencev v Kanado, Janezu Planinšku. Piše tudi pesmi in črtice ter članke o kanadskih Slovencih, ki jih objavlja v raznih publikacijah v Sloveniji in Kanadi. Napisala je tudi sestavek o kanadskih Slovencih za *Kanadsko enciklopedijo* (*Canadian Encyclopedia*) in *Enciklopedijo kanadskih ljudstev* (*Encyclopedia of Canadian Peoples*), ki jo je izdala družba Multicultural History Society of Ontario. V moji nalogi je povzeto veliko njenih del, še zlasti povzetki iz zadnjih dveh omenjenih enciklopedij. Viden pečat pa je pustila tudi Irma (Marinčič)

Ožbalt iz Montreala, ki je svoje najboljše zgodbe ponatisnila v 2 zbirkah, *Mrzle Peči* in *Dež Gore* (Jurak 1999, 363). Leta 1978 je opravila celo doktorat iz slovanskih jezikov in primerjalne književnosti. Pisala je zlasti črtice, kjer je pogosto okvirno zgradbo črtice postavila v kanadsko okolje, poznejši dogodki pa se prepletajo s pisateljičinimi spomini na rojstno Slovenijo. Med slovenskimi pisatelji v Kanadi ima prav posebno mesto tudi pokojni pisatelj, urednik in publicist Ivan Dolenc, Mariborčan, ki je leta 1983 napisal avtobiografski roman *Za dolar človečnosti*, in dr. Tom Ložar, ki je napisal mnogo esejev za revijo *Prostor in čas* ter za tednika *Razgledi* in *Mladina*, prav tako pa je izdal tudi prevode pesmi Edvarda Kocbeka z naslovom *Na vratih zvečer/At the door at Evening* (Jurak 2002, 82, 84).

Cvetka Kocjančič pravi, da »ima izseljenski pisatelj idealno priložnost, da pozitivno prispeva k duhovnosti svoje domovine tako, da deli v tujini pridobljeno znanje in modrost s svojimi sorojaki. Istočasno lahko veliko prispeva svoji novi domovini, ker jo lahko z modrostjo, prineseno iz svoje domače kulture, duhovno obogati«. Omenja pa tudi, da odkar se je večina pisateljev in pesnikov začela meriti po ugledu založbe, pri kateri so izdali svoja dela, po številu jezikov, v katere so bile prevedene, po številu prodanih knjig in seveda po prodoru na ameriško tržišče, literarna umetnost ni več tisto, kar je nekdaj bila.

4.7 ŠPORT

Med političnimi begunci je bilo kar nekaj mladih orodnih telovadcev, ki so želeli tudi v Kanadi nadaljevati vadbo. Nekaj se jih je zbralo v Batawi pri Peterboroughu, od koder so se preselili v Toronto, kjer so vadili v češki Masarykovi dvorani. Leta 1959 so torontski Slovenci kupili dvorano na Pape Avenue v Torontu, kjer so člani Slovenske telovadne zveze vadili skupaj z Grki, katerim so jo dajali v najem vse do leta 1994. Iz njihovih vrst ni bilo vidnejšega športnika in njeno delovanje je kmalu prenehalo, ko so nekateri ustanovni člani končali orodno telovadbo ter z nekaterimi drugimi lovci leta 1971 ustanovili Lovsko in ribiško društvo Planica. Iz slednjega je razvidno, da je bil popularen slovenski šport tudi lov in ribolov, saj je skoraj vsaka slovenska vas včasih imela svojo lovsko družino, ki je branila vaščane in njihov pridelek pred živalmi. Večina slovenskih lovcev v Kanadi predstavlja prvo generacijo slovenskih izseljencev,

ki ima v južnem Ontariu tudi svojo dejavno lovsko sekcijo in vsako leto v okviru društva organizira letni lov in ribolov ter tekmovanja v streljanju. Nekaj manj zanimanja za ta šport je pri mladini (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Vsa društva, ki se ukvarjajo s tovrstno športno dejavnostjo, sem že predstavil v sklopu društev.

Najbolj priljubljen šport za ekonomske izseljence, ki so prišli v Kanado po letu 1958, je bil prav gotovo nogomet. Ker ni bil drag, so ga lahko igrali na travi v različnih slovenskih letoviščih, ki so jih njihovi predhodniki zgradili oz. odkupili. Večina športnih dejavnosti je v okviru kulturnih društev, le redka so samostojna športna društva, ki jih predstavljam v nadaljevanju.

Slovenska telovadna zveza (*Slovenian Sports Federation*) je bila ustanovljena kot prva, in sicer že daljnega leta 1950, zlasti z namenom, da bi negovala tradicije evropskega društva Sokol (Trebše-Štolfa 2001, 219).

Leta 1961 je bilo za ljubitelje športa v okviru župnije Brezmadežne v Torontu ustanovljeno Športno društvo Slovenija (*Sports Club Slovenia*), ki se je v etničnih krogih močno uveljavilo z nogometno, košarkaško in odbojkarsko ekipo. Trenutno imajo 3 odbojkarske ekipe, ki igrajo v mestni ligi, in nogometno ekipo, ki tekmuje v 1. regionalni ligi. Športniki so že večkrat gostovali tudi v Sloveniji. Poleg Športnega društva Slovenija v Torontu obstaja tudi Športno društvo Slovenija v Hamiltonu (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič), ki je bilo ustanovljeno leta 1969 (Trebše-Štolfa 2001, 219).

Naslednje društvo s športnim udejstvomanjem je bil Slovenski športni klub (*The Slovenian Sports Club*) iz Toronta, ustanovljen leta 1959. Klub je pričel izvajati nogometni program, ki je bil tudi glavna dejavnost tistega časa (Urbanc 1984, 201).

V Montrealu se je leta 1976 uveljavilo Slovensko športno društvo Triglav (*Slovenian Sport Club Triglav*) z namenom, da se slovenski mladini v Montrealu ponudi možnost športnega udejstvomovanja. Isto leto je začela nastopati tudi nogometna ekipa Triglav–Alpes, ki je igrala v 3. conski ligi province Quebec. Najzaslužnejši za vzpostavitev športa v tem mestu je pravnik

Vladimir Urbanc, znan tudi kot organizator družbenega življenja med montrealškimi Slovenci. Na njegovo pobudo so leta 1987 ustanovili tudi Jugoslovanski teniški klub Mytennic (Rigler 1999, 25).

Omembe vredno je tudi Slovensko šahovsko društvo (*The Slovenian Chess Club*), ki ima trenutno okoli 30 članov, s predsednikom dr. Petrom Urbancem. Večina turnirjev je bila odigrana v prostorih Slovenskega lovskega in ribiškega društva (Urbanc 1984, 200).

Leta 1979 so rojaki v Edmontonu ustanovili samostojen odbojkerski klub, leta 1998 pa še nogometni klub (Trebše-Štolfa 2001, 219).

Dežela hokeja ni pretirano pritegnila naših rojakov. Za šport države so navduševali svoje otroke in tako je druga generacija Slovencev v Torontu zmogla dovolj igralcev tudi za hokejsko ekipo nižje lige. Med najboljše hokejske igralce slovenskega rodu sodijo John Jakopic, John Jakopin in Matt Stajan (Toronto Maple Leafs), ki so se uvrstili tudi v najelitnejšo Nacionalno hokejsko ligo (NHL). Za del druge in tretje generacije je značilen bejzbol, poslovneži pa se navdušujejo zlasti za golf, ki ga prav tako organizirajo razna slovenska društva. Eden najzanimivejših je tradicionalni letni turnir, ki ga organizira Slovenski štipendijski sklad (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

V 70. letih so slovenski smučarji iz Toronta in bližnje okolice preživljali konec tedna na smučišču *Old Smokey* v Beaver Valleyju (Kimberley, Ontario), ki je bilo v lasti skupine slovenskih podjetnikov (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Smučišče so leta 1979 kupili slovenski poslovneži in ima 4 žičnice. Nahaja se 150 km severno od Toronta in je zanimiva zimska turistična točka, tudi za ameriške goste, saj prihajajo celo iz Clevelenda in Chicaga (Urbanc 1984, 194).

Med pripadnicami ženskega spola v Kanadi je bilo manj zanimanja za šport, razen za balinanje, ki se odvija v raznih slovenskih letoviščih. Najdejavnější na športnem področju sta Slovensko letovišče⁶⁴ (*The Slovenian Summer Camp*) in Slovenski park. V Slovenskem letovišču kaže

---

⁶⁴ Več o Slovenskem letovišču na spletni strani <http://www.sloveniansummerncamp.com/index.html>.

največ zanimanja druga in tretja generacija rojakov (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Tudi starejši Slovenci se navdušujejo predvsem za balinanje.

V nadaljevanju predstavljam športnike slovenskega rodu v Kanadi, ki so v različnih disciplinah dosegli odmevne rezultate (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič):

- ✓ najslavnejši kanadski slovenski športnik, ki je znan po vsem svetu, je prav gotovo Elvis Stojko, sin slovenskega izseljenca iz Prekmurja. Je eden najbolj znanih umetnostnih drsalcev na svetu in dvakratni svetovni prvak. Za svoje zasluge in izjemne športne uspehe je leta 1996 in 1999 dobil *Governors General's Meritorious Medal*⁶⁵, leta 1995 pa je bil v Kanadi imenovan celo za športnika leta (Rigler 1999, 35);
- ✓ Frank Balkovec je med drugimi igral ameriški nogomet v Nacionalni ligi (NFL), pozneje je preizkusil svojo moč v bobu, v katerem je skoraj prišel v olimpijsko reprezentanco;
- ✓ Vinko Jankovič je takoj po prihodu v Kanado sredi 50. let pričel boksati. Bil je izbran za člana kanadske olimpijske reprezentance, vendar se zaradi dolgotrajnih birokratskih postopkov za pridobitev državljanstva olimpijade ni mogel udeležiti.

4.8 GOSPODARSTVO

Prva podjetja so nastala spontano, ko so slovenske družine odprle domove rojakom. Zakonca Ponikvar iz Kirkland Laka in Klemenčič iz Toronta so poznali mnogi rojaki, saj je v njunem domu marsikdo našel zatočišče, tolažbo, slovensko besedo, nekateri pa celo svoj prvi dom. V t. i. »*boarding houses*« so po dva, trije moški spali v eni sobi in do približno 15 ljudi je sedelo za skupno mizo. Sobe so se oddajale zlasti samskim moškim, ki jim je gospodinja ponavadi tudi prala in kuhala. Zlasti v času pred 2. svetovno vojno, ko je bilo zelo malo slovenskih žena v Kanadi (glej tabelo 4.6), je bila potreba po slovenskih »*boarding houses*« izjemno velika.

---

⁶⁵ Medalja za zasluge, ki jo podeli kanadski guverner.

Oddajanje stanovanj je imelo velike koristi, saj je omogočalo zaposlitev za ženske in dodatni dohodek za tiste, ki so si začeli ustvarjati družine. Druga prednost je bila v tem, da je samskim moškim lajšalo osamljenost in domotožje, druženje s sorojaki iz domovine pa jim je omogočalo ohranjanje njihove kulture in nenazadnje maternega jezika (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Pred 2. svetovno vojno je bilo zelo malo možnosti, da bi si lahko nešolani moški odprli svojo obrt. Tako je večina postala uspešen kmetovalec – sadjar v Okanagan Valleyju v Britanski Kolumbiji in na področju St. Catharinesa v Ontariu. Na farmah so ženske delale z možmi v vinogradih ali sadovnjakih. Številni drugi Slovenci, ki so prišli v Kanado kot neizučeni delavci, so se preusmerili v gradbeno stroko in kmalu uspeli. Začeli so graditi lastne hiše, z izkušnjami, ki so si jih pridobili kot zidarji na gradbiščih, in s pomočjo prijateljev ter drugih rojakov. Hišo so pozneje prodali in kupili zemljo za več hiš. V času priseljevanja ekonomskih emigrantov je kanadska imigracijska politika dajala veliko prednost obrtnikom gradbene stroke, zato je bilo med priseljenci veliko vodovodarjev, pleskarjev, električarjev, mizarjev, avtomehanicov in zidarjev. Kljub temu, da je veliko Slovencev prišlo v Kanado brez končane srednje poklicne šole, so nekateri doživeli izredne uspehe svojih podjetij, nekateri so se povzpeli celo na vodilna mesta v kanadskih podjetjih (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

V času prohibicije so bili izjemno popularni tudi »bootleggers«, ki so nezakonito prodajali alkoholne pijače in na ta način zaslužili dodatne dolarje (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Različni viri poročajo, da je imel Slovenec Frankovič leta 1912 hotel v Grand Forku v Britanski Kolumbiji, Janez Planinšek pa je leta 1925 odprl podružnico trgovinske postaje *Hudson Bay* v Frog Portagu pri jezeru Trade Lake v severnem Saskatchewanu, ki jo je tudi sam upravljal. Pozneje ni bilo odmevnejših slovenskih gospodarskih dejavnosti, tu in tam je kdo odprl trgovino. Slovenska ekonomska struktura se je začela hitreje razvijati po prihodu političnih beguncev. Imeli so precejšnjo prednost pred svojimi predhodniki, že zaradi omenjene izobrazbe. Tako sta prva slovenska zdravnika, dr. Gloria Bratina in dr. Franc Porovne, oba že upokojena, v zasebni ordinaciji nudila zdravstvene usluge številnim Slovencem v Torontu. V zadnjih 2 desetletjih dr. Elizabeta Kocmur oskrbuje slovenske bolnike v starostnem domu Lipa.

Prvi Slovenec, ki je leta 1964 v Torontu odprl zobozdravstveno ordinacijo, je bil dr. Zlatko Verbič. Kmalu so se mu pridružili še drugi, med drugimi tudi dr. Tone Kačnik, ki ima še danes svojo zobozdravstveno ordinacijo v središču Toronta. Stane Ugovšek, s katerim tudi sodelujem pri magistrski nalogi, je začel kot laboratorijski tehnik, pozneje pa se je odločil odpreti svoje zdravstvene laboratorije. Njegovo podjetje je napredovalo in tako je leta 1990 imel v širši okolici Toronta že 20 zdravstvenih laboratorijev. Precej Slovencev se je v Kanadi odločilo postati zavarovalni in potovalni agenti, zlasti ženske po tem, ko so otroci začeli obiskovati celodnevni pouk. Pred tem je večina slovenskih žensk ostala doma in skrbela za gospodinjstvo ter za otroke. Mnoge so po večini pomagale možem voditi administrativno delo. Na žalost ni podatkov o uspehu druge generacije Slovencev na področju poslovnega življenja (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Tone Bavdek je bil prvi Slovenec, ki je v Torontu odprl mesnico in delikateso, kjer je prodajal svoje proizvode kot tudi delikatesne proizvode, uvožene iz Slovenije. Trenutno so v Torontu dejavni še 3 slovenski mesarji. Med uspešnejšimi slovenskimi podjetnicami je treba omeniti tudi že omenjeno Francko Starčev, ki je več kot 3 desetletja vodila trgovino s slovenskimi knjigami, ploščami, kasetami, časopisi in spominki. Dve največji podjetji v lasti slovenskih izseljencev v Kanadi sta prav gotovo zabavišni park *Marineland* v Niagara Fallsu v lasti Johna Holerja, ki poleti zaposluje tudi do 500 delavcev, in *Dunkley Lumber*, bratov Novak z lesno industrijo v kraju Prince George in je eden največjih proizvajalcev hlodov in desk v Britanski Kolumbiji. Nekaj Slovencev ima v Torontu še zlatarne, najbolj znana je bila *Alderwood Jewelry*, ki pa danes ni več v slovenskih rokah (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Pogačar Real Estate je bila edina samostojna posredovalnica za prodajo hiš, veliko slovenskih izseljencev pa opravlja delo samostojnih agentov tudi v drugih nepremičninskih družbah (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Slovenskih gostiln v Kanadi je zelo malo. V Torontu sta najbolj znani *Captain John's Restaurant* v središču Toronta, ki je v restavracijo preurejena ladja Jadran, zasidrana v Ontarijskem jezeru. Druga značilna slovenska restavracija, prav tako v Torontu, je bila do nedavnega restavracija *Linden*, ki je bila odvisna zlasti od neslovenskih strank, saj Slovenci ne

zahajajo veliko na večerje, kadar pa že gredo, raje obiščejo slovenske prireditve, kot so pikniki, svatbe, banketi, obletnice itd. V Torontu in okolici je bilo tudi kar precej motelov s slovenskimi lastniki (*Green Acres Motel* in *Maxine Inn* v Torontu, *Cedar Springs Motel* v Georgetownu in *Bolton Inn* v Boltonu). Le *Green Acres Motel* še imajo v lasti Slovenci (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Danes lahko predvidevamo, da ima vsak 30. Slovenec v Torontu svoje podjetje z ozirom, da v Lovskem vestniku oglašuje okoli 250 slovenskih podjetnikov od po nekaterih ocenah 10.000 živečih Slovencev v Torontu. Večina njih ima mala družinska podjetja, ki so že prešla v roke druge generacije, bodisi zaradi smrti bodisi zaradi upokojitve prvih rojakov (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Slovenska skupnost rojakov v Montrealu je bila gospodarsko zelo močna, vendar so bili strah pred odcepitvijo od Kanade in strogi frankofonski zakoni vzrok, da so mnogi slovenski podjetniki podjetja kmalu zaprli ter se preselili v druge province (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Edini omembe vreden je Vladimir Urbanc, ki je bil lastnik potovalne agencije *Adria Travel* v Montrealu, imel pa je tudi svojo notarsko pisarno (Urbanc 2005, 6). Danes slovenskih poslovnežev v Montrealu ni. Najeminentnejša osebnost med Slovenci v Montrealu je prav gotovo dr. Ervin Podgoršek, ki je direktor v *Montreal General Hospital* in profesor fizike na *McGill University* v Montrealu, pred kratkim pa je prejel tudi prestižno odlikovanje za enega najboljših fizikov v Kanadi (elektronsko sporočilo Vladimirja Urbanca, 11. 9. 2008).

Pomembno vlogo v krepitevi gospodarstva in medsebojne izmenjave imata tudi dve slovenski banki v Kanadi. Prva je župnijska hranilnica in posojilnica Slovenija⁶⁶ (*Slovenia Parishes Credit Union Limited*), ki ima sedež v Torontu ter Hamiltonu in je bila uradno ustanovljena 30. 7. 1960 (Urbanc 1984, 218) ter je bila poleg »slovenske cerkve« Marije Pomagaj na Manning Avenue. Od tam se je glavna pisarna preselila v novo prostorno zgradbo poleg »slovenske cerkve« v Etobicoke. Ker je vodstvo v rokah domovini nenaklonjene emigracije, je njen delež za razvoj gospodarskih odnosov s Slovenijo nepomemben. Enako velja tudi za Slovensko

---

⁶⁶ Več informacij na spletni strani www.sloveniaku.on.ca/.

posojilnico in hranilnico Janeza Evangelista Kreka (*John E. Krek's Slovenian Credit Union*)⁶⁷, ustanovljeno leta 1954 (Genorio 1989, 153), ki je prav tako imela prvo pisarno blizu prve slovenske cerkve na Manning ulici v Torontu, zdaj pa ima prostorno poslopje blizu slovenske cerkve Brezmadežne v Etobicoke (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Splošno gledano v slovenskih poslovnih krogih politične ideološke razlike niso bile ovira za poslovno sodelovanje slovenskih obrtnikov in podjetnikov. Z ozirom na relativno nizko število slovenskih izseljencev v primerjavi z drugimi narodi v Kanadi je doprinos slovenskih podjetnikov kanadski ekonomiji izjemno velik, saj je danes v Kanadi okoli 400 slovenskih podjetij, kar dokazuje spodnja tabela 4.16.

Tabela 4.16: Število podjetij po svetu, ki so v lasti Slovencev.

ROJAKI PO SVETU IMAJO OKOLI 2.600 PODJETIJ		
DRŽAVA, CELINA, GEOGRAFSKO OBMOČJE	OCENA ŠTEVILA PODJETIJ, KATERIH LASTNIKI, SOUSTANOVITELJI ALI VODJE SO SLOVENCİ	ŠTEVILO PODJETIJ, S KATERIMI NAMERAVA PISARNA VZPOSTAVITI STIKE
Kanada	400	200
ZDA	1.200	800
EU	500	500
Rusija, Balkan, Bližnji vzhod, afriške in druge države	400	300
Avstralija, Nova Zelandija	100	70

Vir: Pisarna za poslovne storitve Slovencev iz sveta. 2008, Ljubljana.

Slovenski podjetniki v Kanadi so med drugimi znani tudi po tem, da zelo radi zaposlujejo rojake in poslovno sodelujejo z rojaki. Kot razlog ne navajajo jezika kot odločilni faktor, temveč njihovo kakovost, zvestobo, marljivost in poštenost, po čemur so Slovenci znani širom sveta. Zaradi kakovosti svojih izdelkov in uslug uživa velik del kanadske poslovne skupnosti spoštovanje. Kot vedno pa ima podjetništvo dobro in slabo plat. Dobra je, da podpira in krepi slovensko izseljensko skupnost, saj slovenski poslovneži večinoma sami financirajo gradnje »slovenskih cerkva«, društvenih in starostnih domov ter raznih drugih projektov, kot so

⁶⁷ Več informacij na spletni strani <http://www.krek.ca/index.php>.

dobrodelne akcije, radijska ura, časopis (pravijo, da se čutijo dolžni žrtvovati za slovenstvo). Slaba plat je dejstvo, da poudarek na podjetništvu krepi potrošniško mentaliteto med ljudmi ter se temu trendu tudi Slovenci ne morejo uspešno upirati in posledično se na ta način pospešuje njihova asimilacija (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Na koncu podpoglavja predlagam spisek večjih, nekaterih že omenjenih podjetij v Kanadi z njihovimi spletnimi stranmi (internet 15):

Kanada [☐Anthony Klemencic, Barister & Solicitor](#)
Kanada [☐BC Cancer Agency](#)
Kanada [☐Captain Johns Harborough Boat Restaurant](#)
Kanada [☐Condus Electric Inc.](#)
Kanada [☐Elan-Monark Sports Inc.](#)
Kanada [☐Family Care Chiropractic](#)
Kanada [☐Fusepoint Managed Services](#)
Kanada [☐Ivans Auto Body Ltd.](#)
Kanada [☐J.M. Die Limited](#)
Kanada [☐Jancox Metal Products Inc.](#)
Kanada [☐Joseph Zorn Automotive Inc.](#)
Kanada [☐Keesmatt, Dixon, Kranjc, Lewis & Kovacs LLP](#)
Kanada [☐Krek Slovenian Credit Union](#)
Kanada [☐KSM Ltd.](#)
Kanada [☐Lake Foundry Ltd.](#)
Kanada [☐My Country Delicatessen](#)
Kanada [☐Royal Marketing Group International inc.](#)
Kanada [☐Searchmall Toys](#)
Kanada [☐Slovenia Parishes Credit Union](#)
Kanada [☐Space-Flite Industries Inc.](#)
Kanada [☐Stellar Metal](#)
Kanada [☐Summit Mechanical](#)
Kanada [☐Top Grade Molds](#)
Kanada [☐Try Hard Industrial Supply Co. Ltd.](#)
Kanada [☐Zakron Industries Inc.](#)

4.9 DRUŽINA

Slovenski izseljenci znajo ceniti družinsko življenje. Ko so zaradi različnih razlogov zapustili svojo domovino in svoje domače, so to storili z namenom, da bi sebi in svojim domačim v domovini ustvarili boljše življenje. Čutili so, da je njihova dolžnost pomagati družinskim članom, ki so ostali doma, zlasti v času po 2. svetovni vojni, v času vojne za osamosvojitve Slovenije leta 1991 oz. v času naravnih katastrof. Zaradi navedenih stisk je bilo iz kanadske hranilnice poslano nešteto kanadskih dolarjev ter paketov oblek in hrane. Nekateri so pošiljali denar bratom in sestram za izselitev ali vsaj za obisk v Kanado. Tisti, ki so prihajali s kmetij, so običajno pošiljali svoj »prigarani« denar za obnovo domačije ali nakup traktorja, priklopnika ali avtomobila (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Družinska struktura Slovencev v Kanadi se spreminja s spreminjajočimi se razmerami. Prvi slovenski priseljenci v Kanadi so se družili predvsem s sorojaki, ki so si ustvarjali domove blizu druge slovenske družine. Na začetku priseljevanja so v Torontu Slovenci, ki so dobili posojilo za nakup hiše pri eni ali drugi slovenski kreditni zadrugi, celo kupovali stare hiše v neposredni bližini slovenske cerkve. Večina Slovencev v Južnem Ontariu ima odprt bančni račun pri župnijski hranilnici in posojilnici Slovenija ali Slovenski posojilnici in hranilnici Janeza Evangelista Kreka. Po desetletju ali dveh so se številne slovenske družine preselile v predmestja Toronta, še zlasti v mesteci Etobicoke in Mississauga⁶⁸. Večina slovenskih otrok je obiskovala katoliško šolo in slovensko cerkev, otroke so pošiljali k slovenskemu verouku, druge družine pa so obiskovale slovensko cerkev le ob posebnih priložnostih (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Za 1. generacijo slovenskih izseljencev v Kanadi je značilno, da so najpogostejše družine s 3 otroki. Večina živi v svojih hišah in ima nadpovprečni življenjski standard. Ko se otroci poročijo, se preselijo v svoje hiše, medtem ko starši ostanejo v hiši, vse dokler so zdravstveno

---

⁶⁸ Kot zanimivost naj omenim, da sta občina Mississauga in Ljubljana vsaj že 20 let pobrateni mesti. Županja, gospa Hazel McCallion, je velika prijateljica Slovenije in jo je že večkrat obiskala z raznimi gospodarskimi delegacijami. V občinskem svetu Mississauga je tudi rojak, gospod Frank J. Paznar (program in gradivo obiska delegacije Komisije Državnega zbora Republike Slovenije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu pri Slovencih v Kanadi od 24. 5. 2004 do 1. 6. 2004).

sposobni. Tisti, ki potrebujejo posebno nego, se pogosto odločijo za selitev v slovenski starostni dom (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Za 1. generacijo je prav tako značilno, da se je več kot 70 % oseb poročilo v svojem etničnem krogu z jasnim namenom ohranitve slovenskih korenih. Veliko rojakov je poiskalo zakonsko družico v času obiska ali daljšega dopusta v Sloveniji, precejšnji del pa tudi preko časopisov (Genorio 1979, 11). Pri 2. in 3. generaciji pa je odstotkovna vrednost slovenskega drugega partnerja ravno obratna. Manj kot 25 % izbere življenjske partnerje v slovenski etnični skupnosti in prav zaradi mešanih zakonov prihaja do opustitve slovenskega jezika v družini (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Mešane zakone posredno prikazuje tudi tabela 4.17, ki opredeljuje prebivalstvo po maternem jeziku glede na jezik, ki se govori v domačem družinskem okolju. Podatki kanadske statistike nam pokažejo, da se pri Slovencih (glede na materni jezik) doma govori daleč največ angleščina, sledi pa slovenščina, portugalsščina, poljščina, grščina itd.

Tabela 4.17: Jugoslovani v Kanadi po jeziku, ki se največ govori doma, in po maternem jeziku.

<i>Prebivalstvo po maternem jeziku</i>						
<i>Jezik, ki se največ govori doma</i>	<i>Hrvati</i>	<i>Slovenci</i>	<i>Srbi</i>	<i>Jugoslovani</i>	<i>Skupaj</i>	<i>%</i>
angleščina	10.825	3.660	3.060	17.430	34.975	46,3
francoščina	215	55	55	455	780	1,0
arabščina	215	65	50	35	365	0,5
kitajščina	640	130	85	125	980	1,3
hrvaščina	2.745	-	-	-	2.745	3,6
češčina	235	45	75	110	465	0,6
danščina	90	5	-	30	125	0,2
eskimščina	5	5	5	30	45	0,0
estonsščina	55	5	15	30	105	0,1
finščina	215	105	25	60	405	0,5
flamščina	15	10	5	-	30	0,0
nemščina	130	80	25	515	750	1,0
grščina	950	240	155	295	1.640	2,3
indo-pakistanščina	250	65	30	125	475	0,6
italijanščina	135	65	5	390	595	0,8
japonsščina	195	30	10	150	250	0,4
letonščina	70	35	30	15	150	0,2
litvanščina	130	55	30	15	270	0,3
madžarsščina	600	145	145	340	1.230	1,6
indijanščina	50	15	10	25	100	0,1
nizozemščina	5	5	-	5	15	0,0
norveščina	35	25	-	15	75	0,1
poljščina	755	300	230	280	1.565	2,0
portugalsščina	865	300	145	100	1.410	2,0
romunščina	25	5	10	135	175	0,2
ruščina	65	15	20	80	180	0,2
srbsščina	-	-	485	-	485	0,7
slovaščina	115	75	60	130	380	0,5
slovenščina	-	375	-	-	375	0,5
špansščina	160	20	35	65	280	0,4
švedščina	20	-	5	5	30	0,0
ukrajinsščina	50	20	5	245	320	0,5
velščina	15	-	-	-	15	0,0
jidiščina	85	15	25	25	150	0,2
jugoslovanščina*	1.125	310	380	20.935	22.750	30,1
ostalo	350	55	85	460	940	1,2
Skupaj	21.450	6.315	5.305	42.575	75.625	100,0

Vir: 1971 Census of Canada, Catalogue 92-776, Table 1. 1975, Ottawa.

4.10 MEDDRUŠTVENO SODELOVANJE

Do leta 1991 je bila SIM edina organizacija v Sloveniji (pozneje so se ji pridružile še 3 organizacije), ki je vzdrževala stike s posameznimi vodilnimi izseljenci in s slovenskimi izseljenskimi društvi. S finančno podporo slovenske vlade je organizirala številnim izseljenskim skupinam kulturno oz. športno turnejo po Sloveniji, omogočala je turneje kulturnih skupin iz Slovenije po Kanadi (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Danes se še v domovini vedno organizirajo tradicionalni izseljenski pikniki, na katerem imajo Slovenci in njihovi potomci priložnost za medsebojno družabno srečanje ob poslušanju slovenske tradicionalne skladbe in pitju slovenske žlahtne kapljice. S publikacijama *Moja Slovenija* in *Izseljenski koledar* je SIM nudila slovenskim izseljencem ter izseljenskim društvom priložnost, da so izmenjavali svoje izkušnje in bili povezani s Slovenijo ter slovenskimi izseljenci širom po svetu (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Naslednji poskus za vzpostavitev boljše koordinacije med različnimi slovenskimi družabnimi in kulturnimi društvi v Južnem Ontariu je bil leta 1977, ko se je 7 slovenskih organizacij odločilo podpreti samostojno slovensko radijsko oddajo *Slovenski večer* in mesečno publikacijo *Dnevnik/Diary*. Leta 1978 je bil osnovan odbor predstavnikov 7 slovenskih društev in 7 kanadsko-slovenskih ansamblov, ki je organiziral Festival slovenske glasbe. Kot se je izkazalo, je bil Festival kanadsko-slovenskih ansamblov ena najlepših prireditev, kar so jih Slovenci kadarkoli organizirali (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Slovenska društva v južnem Ontariu so leta 1985 osnovala tudi meddruštveni odbor, ki se je imenoval *Zveza slovenskih društev v Kanadi*, s predsednikom Lojzeto Kocjančičem (med drugim je bil tudi lastnik zelo uspešnega podjetja *Wallwood Construction*). O pripravah na ustanovitev meddruštvenega odbora so bila obveščena in povabljena k sodelovanju vsa slovenska društva v Torontu, katerih skupni namen ter cilj je bil sodelovanje z domovino in posredovanje informacij o delu slovenskih društev, skupin ter ustanov. Od vsega začetka je bilo

v to Zvezo včlanjenih 10 južnoontarijskih društev iz vrst ekonomske emigracije (Društvo Simon Gregorčič, Radijski klub Slovenski večer, Slovensko kulturno društvo Večerni zvon, Kanadsko-slovenska skupina za kulturne izmenjave iz Toronta, Slovenski narodni dom Lipa Park iz St. Catharinesa, Holiday Gardens, VPZ Bled, Odsek Planica iz Hamiltona, Slovenski park iz Guelpha in društvo Sava iz Kitchenerja), članstvo pa je bilo odprto vsem skupinam priseljencev, ki so se ukvarjali s kulturnim, prosvetnim, športnim, verskim in družabnim delom v korist naših rojakov v Kanadi. Poskus je naletel na oviro političnih ekstremistov in zamisel je po 3 letih zamrla (Kocjančič 1998, 156).

Leta 1990 je bil ustanovljen Koordinacijski odbor za niagarsko področje, da bi koordiniral dejavnosti Slovencev na Niagarskem polotoku. Odbor poleg župnije sv. Gregorija Velikega zastopa še Lipa Park iz St. Catharinesa, Društvo sv. Jožefa iz Hamiltona, Bled – Planica iz Hamiltona, Kulturno društvo župnije sv. Gregorija Velikega, Slovenski park iz Guelpha, Sava iz Kitchenerja in Triglav iz Londona (Kocjančič 1999, 128). Koordinacijski odbor v Niagari se uradno ni nikoli registriral, vendar kljub temu uspešno deluje.

Čeprav so se odnosi v današnjem času znatno izboljšali med ekonomsko in politično imigracijo, se stare rane še niso povsem zacelile, pa tudi pogled na prihodnost še ni enoten.

Slovenci v Kanadi se še danes ne morejo strinjati, da bi imeli eno krovno organizacijo, ki bi jih zastopala v domovini. Zadnjih nekaj let Stane Kranjc (trenutno prvi »mož« kanadskih Slovencev, ki jih zastopa v našem parlamentu) v imenu Slovenske kanadske skupnosti vodičasne odbore za organizacijo posebnih prireditev, ki zahtevajo skupen nastop (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

4.10.1 Vpliv katoliške cerkve na slovensko identiteto v Kanadi

Cerkev⁶⁹ je bila v 20. stoletju tako rekoč stalno prisotna v stikih z izseljenci, zlasti v času Pija X. (1903–1914), pečat pa je viden še danes. Za njeno uspešno delovanje med izseljenci so bili

---

⁶⁹ Rimskokatoliška cerkev v Sloveniji naj bi stala na strani politične emigracije.

in so še najbolj zaslužni škofi oz. duhovniki. Njihova vloga ni bila samo v pastoralni dejavnosti oz. skrbi za ohranitev vernosti in morale, temveč tudi v prizadevanju za ohranitev slovenskega jezika, organiziranja društvenega življenja, šolanja otrok, izdajanja glasil, socialne pomoči beguncem po letu 1945, dajanje pomoči odhajajočim v domovino in prizadevanje za ohranitev stikov med staro in novo domovino (Drnovšek 1999, 127–136).

Rimskokatoliška cerkev v Kanadi ima največ zaslug ne samo za duhovno in psihološko dobrobit slovenskih izseljencev, ampak tudi za ohranjanje slovenskega kulturnega ter verskega izročila. Prav slovenski duhovniki so vzpostavili prve tesnejše stike med različnimi slovenskimi skupnostmi, raztresenimi po vsej Kanadi (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Prva in najpomembnejša naloga vseh slovenskih duhovnikov med rojaki po svetu je bila predvsem skrb za evangelizacijo in podeljevanje zakramentov. Niso bili poslani za ustanavljanje jezikovnih tečajev maternega jezika, slovenskih knjižnic, revij, organiziranja družabnih prireditev ali za reševanje socialnih težav, vendar so se kljub temu neposredno vključevali tudi v to, saj so vedeli, da je narodnost in pripadnost narodnosti del krščanskega vrednostnega sistema. Če so duhovniki želeli uresničevati svoje versko poslanstvo, so se torej morali zavzemati tudi za narodne vrednote (Kolar 2001, 127–128).

Od sredine 30. let so Slovence v Kanadi obiskovali frančiškani iz Lemonta v bližini Chicaga (ZDA), po 2. svetovni vojni so med rojaki začeli maševati še lazaristi. Vidnejši pečat je pustil duhovnik in prevajalec Ferdinand Kolednik. Po letu 1949 (tega leta je pribežal v ZDA) je imel pogoste pastoralne obiske v Kanadi tudi ljubljanski škof Gregorij Rožman (Jurak 1999, 320).

Številni Slovenci so pred 2. svetovno vojno začeli načrtovati nakup cerkve na vogalu Dundas in Grace Street. Slovenskim duhovnikom v Julietu so poslali pisno prošnjo, ki jo je podpisalo okoli 120 odraslih članov, naj jim za veliko noč pošljejo slovenskega duhovnika. Duhovnik je prišel in ko so mu dejali, da nameravajo kupiti cerkev, jih je opozoril, da bodo morali od plače plačevati cerkveni davek. Čeprav so imeli zbranih že okoli 780 dolarjev, se niso mogli obvezati, da bodo poleg stroškov, ki bi jih imeli z nakupom cerkve, plačevali še cerkveni davek (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Vloga »slovenske cerkve« je postala odločilna šele po 2. svetovni vojni, ko so med begunci prišli v Kanado tudi slovenski duhovniki⁷⁰ in med rojaki nadaljevali pastoralno delo. S tem so Slovenci v Kanadi prvokrat dobili ustrezno duhovno oskrbo v maternem jeziku. Pred tem je le p. Bernard Ambrožič deloval v Ontario in Quebecu, ki je iz ZDA obiskoval slovenske naselbine v Kanadi. Od 1948 je v Torontu začel zbirati slovenske vernike lazarist dr. Jakob Kolarič⁷¹, in sicer v poljski cerkvi Marije Čenstohovske (skupaj s Hrvati), naslednja leta pa v angleški cerkvi *Mount Carmel*, ki je v neposredni bližini St. Patrick's Church (Plevnik 1997, 343), vse dokler ni bila leta 1954 zgrajena prva slovenska cerkev v Kanadi na Manning Avenue v središču Toronta, posvečena brezjanski Mariji Pomagaj⁷². Skupno število vseh cerkva v Kanadi je danes 5 (Genorio 1989, 150).

Slaba plat so bile že večkrat omenjene politične razmere in ideološki predsodki v tem času, saj več desetletij po 2. svetovni vojni ni bilo tako rekoč nobenega sodelovanja med cerkvenimi ustanovami, ki so delovale med rojaki po svetu, in izseljenskimi ustanovami v domovini. Pokojni slovenski metropolit dr. Alojzij Šuštar je celo zapisal: »*Naši izseljenci in duhovniki s konzulati in poslaništvi niso imeli skoraj nobenega stika. Nasprotno. Izogibali so se stiku z njimi in tudi državna zastopništva so jih bolj zasledovala, kakor pa spremljala in pomagala, pač zaradi ideološke obremenjenosti.*« (Kolar 2001, 129) Dostikrat so bila vzrok napetosti tudi sama izseljenska društva, ki so bila organizirana pod okriljem državnih oz. diplomatskih predstavništev. Pogosta izkušnja izseljenskih dušnih pastirjev je bila: »*Duhovnika socialistična društva v tujini uporabijo zgolj za svojo propagando, ko ga več ne potrebujejo, ga razglasijo za nasprotnika.*« (Kolar 2001, 130)

V strnjениh mestih, kjer je za stalno živelo večje število Slovencev, so bile zgrajene tudi slovenske cerkve, v katerih slovenski duhovniki opravljajo bogoslužje za slovenske izseljence, zlasti v slovenskem in izjemoma v angleškem jeziku. Tudi slovenski misijonarji⁷³ opravljajo

---

⁷⁰ V Toronto sta z begunci prišla Anton Vukšinič in dr. Mirko Rener, v St. Catharines pa dr. Janko Pajk.

⁷¹ Dr. Jakob Kolarič CM, slovenski dušni pastir v Torontu vse do leta 1959, je bil med drugimi tudi urednik in izdajatelj lista *Božja beseda* (Arnež 1998, 73).

⁷² Jurak (1999, 319) pravi, da je bila cerkev ustanovljena 1953.

⁷³ Danes je po svetu razpršenih okoli 100 slovenskih laičkih in kleričnih misijonarjev oz. misijonark (Žigon 2005, 231).

redne pastoralne obiske pri slovenskih skupnostih, raztresenih po vsej Kanadi, prav tako pa vse več rojakov v svojo etnično cerkev pritegnejo tudi obiski cerkvenih dostojanstvenikov iz Slovenije (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Cerkve predstavljajo zbirališče Slovencev, ne samo za verske obrede, temveč tudi za razne družabne ter kulturne dejavnosti in prav zaradi navedenega je cerkev postala kulturni, družabni in vzgojni center kanadskih Slovencev. V cerkvenih dvoranah se vršijo različne dejavnosti, kot so folklorne vaje, učenje slovenskega jezika za najmlajše, koncerti, banketi, poročna in druga slavlja. V ta namen so se začele v okviru župnije ustanovljati folklorne skupine, slovenske šole, skavti (*263rd Toronto Scout group* je decembra 1962 ustanovil pastor Andrej Perbil, ki je zbral 11 članov (Rigler 1999, 33)), pevski zbori, mladinske skupine in kreditna zadruga (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič).

Tudi tisti, ki niso redni obiskovalci slovenskih maš, gredo v slovensko cerkev za posebne praznike, kot sta božič in velika noč, ter za posebne priložnosti, kot so poroke in pogrebi (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Večina družabnih prireditev se dogaja v letoviščih, eno najbolj znanih in hkrati tudi obiskanih je tudi prvo slovensko cerkveno letovišče v Kanadi, ustanovljeno leta 1956, in sicer Slovensko letovišče v Boltonu, nedaleč od Toronta (Trebše-Štolfa 2001, 215).

Lahko trdimo, da so bili prav slovenski misijonarji prvi, ki so rojake obiskovali, jih med seboj povezovali in začeli organizirati v cerkvene skupnosti, ki so pozneje prerasle v prve slovenske župnije. Po mnenju zastopnikov cerkve sta bila vera in jezik pomembni vrednoti izseljencev, ki so ju ohranjali najdlje ter pri tem posledično zavirali proces njihove asimilacije. Vidni delež organiziranja pastoralnega življenja so med Slovenci v Kanadi prevzeli člani Misijonske družbe, in sicer z izhajanjem izseljenske verske revije *Božja beseda*. Mnogi so še naročeni na cerkveni list *Ave Marija* iz Lemonta, Illinois in na *Družino*, ki jo izdaja cerkev v domovini.

Med slovenskimi duhovniki v Kanadi je dobro poznan tudi lazarist Janez J. Kopač, ki je leta 1952 prišel v Toronto za kaplana in je od nastanka župnije v Novem Torontu (Etobicoke) tam

župnikoval vse do svoje upokojitve, med letoma 1966–1981 pa je urejal tudi lazaristični verski list *Božja beseda* (Jurak 1999, 340).

Poleg omenjene prvo zgrajene cerkve 19. 12. 1954 (Urbanc 1984, 78) Marije Pomagaj (*Our Lady Help of Christians Church*) v Torontu so Slovenci v Kanadi zgradili še 2 cerkvi v južnem Ontariu, in sicer župnijo Brezmadežne s čudodelno svetinjo (*Our Lady of the Miraculous Medal Parish*) na Brown`s Line v jugozahodnem predelu Toronta. Gradnja cerkve se je začela 2. 11. 1960, v nedeljo 28. 5. 1961 pa je bila posvečena škofu Francisu Allenu iz Toronta (Urbanc 1984, 81). Druga cerkev se je imenovala župnija Svetega Gregorija Velikega (*Saint Gregory the Great Slovenian Parish*) v Hamiltonu, zgrajena leta 1965. Ustanovitelj cerkve v Hamiltonu je bil salezijanec, dr. Lojze Tomc. Leta 1960 je pričel maševati pri župniji sv. Ane, leta 1965 pa je na Centennary Road v zahodnem delu mesta zgradil že omenjeno dvorano, ki je obenem služila tudi za bogoslužje. Zdajšnjo cerkev je župnik Karl Ceglar zgradil leta 1982, prejšnjo pa so ohranili kot dvorano. Cerkev je bila posvečena sv. Gregoriju Velikemu v spomin na škofa Gregorija Rožmana (Plevnik 1997, 344). V drugih kanadskih mestih imajo še župnijo Naše gospe iz Lurda v Winnipegu, zgrajeno leta 1962, ki je že vrsto let brez slovenskega duhovnika, in župnijo sv. Vladimirja v Montrealu, ustanovljeno januarja 1964 (Urbanc 1984, 83).

Vse slovenske cerkve imajo že omenjeno slovensko šolo, kjer se otroci slovenskih staršev učijo maternega jezika. Vse seveda poteka na prostovoljni bazi. Šele v 70. letih je Kanada začela podpirati narodne šole, med njimi tudi slovenske. Tako je imela pred 15 leti npr. torontska župnija na Manning Avenue 5-razredno osnovno šolo, župnija na Brown`s Line pa 7-razredno. Na teh slovenskih šolah poučujejo poleg slovenščine tudi zemljepis, zgodovino, petje ter verouk in po zaključku šolanja dobijo učenci tudi uradno priznanje za učenje drugega jezika (Plevnik 1997, 344).

V okviru župnij delujejo poleg farnih odborov in pastoralnih svetov⁷⁴ še sledeče organizacije (Genorio 1989, 150):

---

⁷⁴ Župnijski pastoralni svet ni samo posvetovalni organ župnika, ampak skupnost, ki odloča in načrtuje o vsem pastoralnem delu v župniji (Genorio 1989, 151).

- Zveza katoliških mož in fantov;
- Mladinski klub;
- Katoliška ženska liga;
- Skavti (*24th Lakeshore scout group in 263rd Toronto Scout group*);
- Vincencijeva konferenca (za pomoč bolnikom);
- Marijina družba;
- že omenjeni klub Sava, ki pri župniji Mariji pomaga organizira tečaj slovenščine;
- Folklorna skupina;
- Slovensko gledališče;
- Mešani cerkveni pevski zbor;
- Moški zbor *Fantje na vasi*, ki deluje v Torontu;
- slovenska šola (v okviru župnij poteka večina dopolnilnega pouka slovenščine, ki ga v vseh 5 župnijah obiskuje preko 500 otrok).

Pomemben dogodek za vse katoliške rojake onkraj Atlantika oz. za slovensko skupnost nasploh je bil prav gotovo tudi imenovanje nadškofa Alojzija Ambrožiča, Slovenca iz Toronta, za kardinala (internet 8). Žal se je 31. 1. 2007 po 16 letih delovanja poslovil in odšel v pokoj, svojo zapuščino pa je zapustil nadškofu Thomas Collinsu iz Edmontona, kateremu je bil teološki mentor prav kardinal Alojzij Ambrožič (internet 25, 9).

Glede na navedeno v podpoglavju menim, da ima »slovenska cerkev« v Kanadi izredno veliko zaslugo pri ohranjanju slovenstva nasploh. Rojake združuje in jih povezuje na duhovnem področju, jim nudi možnost učenja maternega jezika, skrbi za kulturne in družabne prireditve ter obenem ohranja slovensko kulinariko preko delavnic. Vsi duhovniki so prav tako dejavno vključeni v slovensko kulturno sfero in tako še znatneje ohranjajo slovensko identiteto v Kanadi. Velik prispevek so s svojim socialnim delom med rojaki v Kanadi dale tudi Marijine sestre, ki so v mnogih okoljih postale tudi članice tamkajšnjih skupnosti (Kolar 2001, 141).

4.10.2 Prizadevanje za osamosvojitve Slovenije

Ideja o samostojni Sloveniji se je med kanadskimi rojaki začela širiti po juniju 1948, ko se je v Kanado preselilo večje število »Stražarjev« in članov Slovenske dijaške zveze. Takrat sta bili ključni osebnosti dr. Janko Pajk in dr. Rudolf Čuješ. Ideja je bila živa vse do leta 1954, ko je dejavnost počasi začela izumirati in nato vse do 80. let ne naletimo na nove pobude oz. poglede glede osamosvojitve Slovenije. Nad zamislijo so se navduševali le redki posamezniki ter gibanje v okviru časopisa *Slovenska država*. Po smrti Josipa Broza Tita leta 1980 je prišlo do korenitejših sprememb in vse več odobravanj osamosvojitve. Leta 1991 so se kanadski rojaki organizirali tako kot tudi ostali rojaki po svetu, razen v ZDA, v Svetovnem slovenskem kongresu. Prizadevanje za osamosvojitve Slovenije je tako ponovno začasno združilo vse kanadske Slovence. Slovenstvo se je takrat manifestiralo kot zrelo politično telo in enotna entiteta, ki so jo sestavljali različni elementi skupnega slovenskega kulturnega prostora, različni po političnih nazorih, verskih prepričanjih, ideoloških izhodiščih, zgodovinskih usodah, kulturnih okoljih, jezikih ter drugih parametrih tradicionalnega ločevanja slovenskih duhov. Vsi so nastopali z enim samim ciljem, pred zapustitvijo domovine še sanjami preteklih generacij. To je pomagati Republiki Sloveniji k samostojnosti. V takratnem času se je resnično pokazala visoka stopnja povezanosti in solidarnosti slovenstva, ki je s svojimi dejavnostmi zelo pripomoglo k pojasnjevanju slovenskih stališč in uspelo prepričati vlade držav, v katerih so živeli, da so te priznale Republiko Slovenijo kot neodvisno državo.

Konferenca Slovenskega kongresa za Kanado pod vodstvom Staneta Kranjca je izšla iz Odbora za pomoč žrtvam poplav v Sloveniji, kjer je bila soudeležena večina kanadsko-slovenskih organizacij. Sami oz. skupaj s Hrvati in Makedonci so organizirali številna zborovanja v podporo slovenski neodvisnosti, vidnejši posamezniki so pisali neskončno veliko pisem, celo takratni kanadski ministrici za zunanje zadeve Barbari McDougall in kanadskemu ministrskemu predsedniku Brianu Mulroneju, v katerih so ju seznanjali s trenutnim stanjem v Sloveniji ter zahtevali takojšnjo kanadsko priznanje slovenske neodvisnosti. K nastanku nove slovenske države so tako pripomogli mnogi mali in veliki ljudje, ki so svoja zunanja ministrstva dobesedno zasuli z zahtevki za čimprejšnje mednarodno priznanje Slovenije kot neodvisne države.

V času vojne agresije so v okviru Vseslovenskega odbora ustanovili poseben odbor za zbiranje finančne pomoči domovini, in sicer Odbor za slovenski sklad (*Slovenian Relief Fund*), ter zbrali okrog 330.000 kanadskih dolarjev pomoči (Resnik v Klemenčič 2002, 151 govori o 250.000 \$, Trebše-Štolfa 2005, 160 pa o 552.000 \$), kar dokazuje, kako so se bili kanadski rojaki pripravljene žrtvovati za neodvisno Slovenijo, zasebnih donacij pa ne bomo nikoli ugotovili. Samo v prvih dneh so rojaki in simpatizerji nabrali 130.000 \$, kar je svojevrsten rekord (Markeš 1991, 2). V znak povezanosti in čutenja z dogajanjem v domovini so pričeli s prodajo različnih predmetov s slovenskimi simboli, v domovino pa so poslali tudi 1.200 podpisov o podpiranju samostojne Slovenije (Trebše-Štolfa 2005, 158). Več 1.000 rojakov je pošiljalo v Ottawa tudi protestna pisma vladi, naj prizna RS, drugi (okrog 1.000) pa so manifestirali pred torontskim parlamentom. Kanadski javnosti so se predstavili s plakati, narodnimi nošami in novimi zastavami (Klemenčič 2002, 150). V Torontu je bil junija 1991 ustanovljen prav tako Slovenski informacijski center, ki je informiral kanadsko javnost ter posredoval pri vladi za takojšnjo priznanje RS. Pomembno vlogo je imela tudi cerkvena skupnost, ki je organizirala posebne maše za domovino, kjer se je izbralo tudi do 2.000 slovenskih in hrvaških izseljencev (Trebše-Štolfa 2005, 160). Torontski nadškof Alojzij Ambrožič je celo pisal posebno pismo takratnemu kanadskemu premierju Brianu Mulroneyu. Največja aktivnost je bila v Ontariu, vendar so se dogajali protesti po vsej Kanadi (Strle 2007, 138–139). Tudi Slovenska mladina (*Slovenian Youth Council*) je v podporo domovini mesec po razglasitvi slovenske samostojnosti organizirala zborovanje, ki je močno odmevalo tako med slovenskimi rojaki v Kanadi kakor tudi v kanadski javnosti (Trebše-Štolfa 2005, 160–161). Slovenska mladina je namreč 24. 7. 1991 ponoči pred torontsko mestno hišo priredila pohod s svečami v spomin na mrtve, ki so padli za obrambo matične domovine (Markeš 1991, 2).

Kanada je Slovenijo priznala kot neodvisno in samostojno državo skupaj z državami Evropske unije ter Avstralijo 15. 1. 1992 (Klemenčič 1999, 273–276) in nemogoče je spregledati agitacije tamkajšnjih rojakov. Zanimiv pa je tudi podatek, da je bila Kanada prva država, ki je ratificirala pristopni protokol RS za vstop v NATO. Po podatkih sodeč so odnosi med državami zelo dobri, seveda se pa pri tem lahko upravičeno sprašujem, čemu Kanada kljub dobrim odnosom ne namerava odpreti ambasade v Sloveniji, kajti danes nas še vedno »pokriva« preko madžarske prestolnice Budimpešte.

Slaba plat zgodbe je novica v boju na predsedniških volitvah 2007, kjer je, kot je poročal www.24ur.com, Lojze Peterle v času predsedovanja prvi slovenski vladi leta 1992 utajil⁷⁵ milijon ameriških dolarjev, ki naj bi jih zbrali kanadski Slovenci v podporo mladi državi v osamosvojitvenem času (internet 14).

---

⁷⁵ »Ne vem, ali je res šlo za utajo ali zgolj za to, da je bil večji del denarja nakazan na račun v Avstrijo, s katerim je upravljal g. Peterle, in kot smo bili obveščeni, je bil denar uporabljen za nakup državnih avtomobilov.« (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič)

5. ODNOS DOMOVINE DO KANADSKIH SLOVENCEV

5.1 REPATRIACIJA V SLOVENIJO

Povratne migracije (vračanje izseljencev) niso prostorsko in časovno omejene, saj avtorji povezujejo povratništvo izključno z mednarodnimi migracijami, drugi pa uporabljajo ta termin tudi v povezavi z notranjimi migracijami. Vsekakor so povratne migracije razumljene kot vračanje v izvorno okolje, na izhodiščno točko (Toplak 2006, 64–65), torej so fleksibilen in krožen proces. Vrnitev je lahko rezultat popolnoma neodvisnih in spontanih odločitev posameznikov, ki nimajo nobene povezave z dejavniki odbijanja ali privlačevanja ene in druge države. Povratak je lahko premišljen ali ne ter je lahko posledica nepredvidene situacije ali različnih zapletov, lahko pa je tudi dlje časa načrtovan in dolga leta nameravan korak.

Vrnitev v izvorno okolje lahko definiramo tudi kot del migracijskega kroga oz. možnost, do katere lahko pride logično nadaljevanje koncepta tega kroga: emigracija – imigracija – remigracija. Ta krog je vezan na gibanje posameznika in ni mišljen večgeneracijsko (Lukšič-Hacin v internet 7), lahko pa je pojmovan kot tretja, zadnja faza v življenju izseljenca – priseljenca – povratnika (Čebulj-Sajko v internet 7). V obeh primerih so (re)migracije definirane kot dogodek, ki se zgodi in ima konec (Olsson v internet 7).

Izraz repatriacija izhaja iz latinske besede *repatriare* in pomeni vrnitev v domovino. Največkrat se ga uporablja kot termin za »*opisovanje vračanja vojnih ujetnikov, civilnih internirancev, beguncev ali izgnancev v domovino oz. v državo, katere državljani so*« (Gombač 2006, 13).

V najsplošnejšem pomenu so povratniki (zaslediti je možno tudi druge izraze, kot so remigranti, povrnjenci, repatriiranci, reemigranti in povratni migranti) tisti, ki zapustijo določen prostor za določen čas in se pozneje vrnejo v domovino. Govorimo o t. i. dveh skupinah (Toplak 2006, 64):

1. **mladi**, ki zapustijo dom, ker iščejo zaposlitev, vendar se pozneje vrnejo domov bodisi zaradi dovolj zasluženega denarja bodisi zaradi neuspeha z delom v tujini;

2. **upokojnenci**, ki se po dolgih letih življenja in dela drugje, vrnejo v rodni kraj.

Jure Gombač (internet 7) je izpostavil 5 skupin repatriirancev po koncu 2. svetovne vojne:

- v 1. skupini so bili dejavni oficirji, ki so se morali zbrati v bazi Baragovo semenišče;
- v 2. skupino so sodili podoficirji, vojaki in civilisti, ki so prišli v poštev za mobilizacijo in so se po mesecu dopusta morali zglasti na komandi svojega področja;
- v 3. skupini so bili vsi, ki so se lahko vrnil domov;
- v 4. skupino so spadale vse osebe, ki se še niso mogle vrniti domov zaradi nevpstavljenih prometnih zvez;
- v 5. skupini so bili vsi tisti, ki niso mogli domov in niso bili sposobni za nadaljnjo delo. Zanje so običajno poskrbeli predstavniki ministrstva za socialno politiko, ki so jih namestili v različna zavetišča ali domove za starostnike, otroke pa so dali v otroške domove.

V tem času so repatriiranci morali po določitvi skupine običajno opraviti dezinfekcijo oblek ter obvezno tuširanje. Nato je sledil zdravniški pregled in podrobno opisovanje oseb po posebnih obrazcih. Sledila je namestitev, kjer so čakali na poziv za odhod glede na skupino, kateri so pripadali (internet 7).

Pri povratnikih P. Klinar zlasti izpostavi, da so emigrantske države »zainteresirane za vračanje svojih emigrantov s kvalifikacijami, znanji, kapitalom«, na drugi strani pa »imigrantske države vračajo predvsem negativno selekcionirane remigrante, neuspešne, neprilagojene. Nacionalni interesi razvitih imigrantskih držav prav tako prevladujejo pri iskanju razvojnih alternativ mednarodnim migracijam« (Klinar v internet 7). Tako imajo emigracije v večini držav v razvoju tudi negativen vpliv na državno blagajno. Največjo težavo pa predstavljajo tudi izseljenci, ki so preživeli večino časa v tujini, na stara leta pa se vrnejo domov. Vsa leta namreč niso vplačevali v socialne sklade izvorne države. Države v razvoju na ta način ogromno izgubijo na račun šolanja in izobraževanja ter na račun neplačanih davkov in prispevkov emigrantov za čas njihovega bivanja v tujini.

Popis prebivalstva v Republiki Sloveniji beleži »povratne selivce po letu zadnje priselitve in državi prejšnjega prebivališča«. Kategorija vključuje tiste osebe, katerih prvo prebivališče je bilo v Sloveniji in od koder so se odselili v tujino, njihova zadnja selitev pa je bila priselitev iz tujine. Torej ne vključuje otrok povratnikov in njihovih družinskih članov niti v tujini rojenih otrok niti vnukov slovenskih izseljencev.

Že sredi 70. let so se pojavila dokazovanja, da se predvideno začasno delo spreminja v trajno izselitev in je odstotek povratnikov neustrezno nizek. Potrebno pa je razumeti, da čim daljše je bivanje v tujini, tem manjša je možnost ali želja posameznika po vrnitvi v izvorno družbo. Od popisa leta 1991 do leta 2001 se je v Slovenijo skupno priselilo 1.161 omenjenih oseb, od tega 725 iz držav Evropske unije, 226 iz držav nekdanje SFRJ, 67 iz drugih evropskih držav in 116 iz neevropskih držav. Števila ostalih povratnikov, ki niso imeli prvega prebivališča v Sloveniji oz. niso bili rojeni v Sloveniji, iz popisa prebivalstva žal ne moremo natančno razbrati (internet 7).

Tipologija vzrokov in motivov povratnih migracij je v strokovni in znanstveni literaturi slabo ali skopo opredeljena. Med glavnimi motivi ne prevladujejo ekonomski razlogi, temveč domoljubje, dedovanje, nostalgija, želja po preživljanju zadnjih let življenja v Sloveniji, nekateri pa so si želeli, da bi njihovi otroci obiskovali slovenske šole. Iz navedenega je razvidno, da so raznovrstni, številni in med seboj kompleksno prepleteni. Mark Wyman je opredelil vzroke na sledeči način (Toplak 2006, 65):

- ✓ uspeh, dosežen v imigraciji;
- ✓ neuspeh pri doseganju ciljev zaradi bolezni, poškodb oz. denarja;
- ✓ domotožje;
- ✓ družinske potrebe (skrb za družino in starejše, smrt v družini);
- ✓ zavrnitev državne imigracije (politični in verski razlogi, nezmožnost prilagoditve, diskriminacija).

Na Uradu za Slovence v zamejstvu in po svetu, kamor se ljudje najpogosteje obračajo s težavami in vprašanji v zvezi s preseljevanjem v Slovenijo, si že nekaj časa sistematično

prizadevajo vzpostaviti sistem, ki bi slovenskim rojakom olajšal vrnitev oz. preselitev v Slovenijo. Pri tem seveda sodelujejo z nevladnimi organizacijami (izseljenska društva), kar pa vsaj v praksi ne daje želenih rezultatov, saj potencialni povratniki ne dobijo dovolj uporabnih informacij. Že dlje časa predlagajo, da bi morali organizirati t. i. slovensko hišo, kjer bi izseljenci oz. tisti, ki bi se nameravali vrniti, dobili vse potrebne informacije in pomoč pri iskanju začasnega bivališča, priznavanju diplom, urejanju dokumentacije, državljanstva in drugega. Navsezadnje so Slovenci po svetu tisti, ki so ohranili mnoge moralne vrednote, ki sestavljajo nacionalno bit slovenstva, zato je njihovo vračanje še posebej pomembno tudi z vidika moralne obnove družbe.

Največje težave, s katerimi se srečujejo povratniki, so sledeče:

- pridobivanje stalnega bivališča. Vprašanja, povezana z dovoljenem za prebivanje, ureja Ministrstvo za notranje zadeve RS oz. Direktorat za migracije, in sicer z Zakonom o tujcih, ki je bil objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije, št. 108/02 – prečiščeno besedilo (Dovoljenje za prebivanje – pogoji 2004);
- nadaljnje izobraževanje;
- predragi in prepočasni postopki nostrifikacije spričeval;
- zapleti pri zdravstvenem zavarovanju ter davčni številki;
- neenako obravnavanje pri iskanju zaposlitve oz. napredovanju na delovnem mestu;
- ni jim omogočeno vsaj subvencionirano, če že ne brezplačno učenje slovenskega jezika;
- nekateri se enostavno počutijo, kot da jih domovina ni sprejela, ker so »drugačni«;
- neurejena osnovna socialna varnost družin in posameznikov;
- težave so tudi zaradi dolgotrajnih in zapletenih sodnih ter upravnih postopkov;
- povratne migrante motijo tudi uradne ure, birokratski in neoseben odnos zaposlenih v javnem sektorju;
- spet drugi se soočajo z uveljavitvijo socialnih ter pokojninskih pravic;
- kritični so tudi do slovenskega šolskega sistema;
- povratniki – gospodarstveniki se pritožujejo, da na enem mestu ne dobijo vseh potrebnih informacij o zahtevah, pogojih in kriterijev za odprtje ter registracijo novih podjetij oz. obrtnih dejavnosti ter da članstvo v obrtni in gospodarski zbornici ne bi

smelo biti obvezno po zakonu, temveč stvar interesa in proste izbire posameznika oz. svobodne poslovne odločitve;

- zapleti v zvezi z vrnitvijo so nastopili tudi z denacionalizacijo, saj je bilo možno dobiti za »zaplenjeno« hišo svojih staršev le obveznice. Večini rojakov se je namreč težko sprehoditi po poteh, po katerih so nekoč lahko hodili nemoteno in brez skrbi, danes pa žulje svojih staršev uživajo drugi. S problematiko vračanja krivično odvezetega premoženja se je zadnje leto mandata ukvarjala vlada RS (2004–2008);
- spet tretji se soočajo s težavo pridobitve vojne odškodnine, ki je ne morejo uveljaviti, saj nimajo slovenske pokojnine. Seveda je v današnjem času nedopustno, da imajo nekateri državljani, med njimi heroji, ki so bili krvniki, ter spomeničarji, privilegiran status;
- težava nastane tudi pri zamenjavi kanadskega vozniškega dovoljenja za slovensko vozniško dovoljenje, saj je potrebno kljub visokim kanadskim standardom opravljati praktični del izpita, ker Kanade ni v pravilniku MNZ, ki določa, za katere države to ni potrebno;
- edina težava, ki ni neposredno povezana z birokracijo, je njihova ponovna vključitev v okolje glede na njihovo časovno in prostorsko razdaljo.

Kot vidimo, je težav bistveno preveč, najbolj pereča težava vseh povratnikov je prav gotovo državljanstvo in s tem povezana osebna izkaznica, vendar to podrobneje obravnavam v podpoglavju 5.2.

Glede na napisano lahko trdim, da je odnos države do povratnikov negativen oz. odtujen in upravičeno se lahko vprašamo, ali je vračanje Slovencev sploh v interesu Republike Slovenije. Povratniki pripovedujejo, da dokler gre za načelne pogovore o možnostih za zaposlitve in njihovem statusu v »stari novi« domovini, navadno ni večjih ovir, nekaj povsem drugega pa je kruto soočenje z realnostjo. Dejali so celo, da se počutijo tujci tako v tujini kakor tudi doma. Iz navedenega lahko le slutimo, v kakšnem začaranem krogu so se srečevali ob vseh demokratičnih tegobah. Vse premalo se zavedamo, da lahko povratniki Slovenijo le bogatijo, saj so del slovenskega naroda in tako jih je treba tudi obravnavati. Slovenska politika se je zdaj dolžna vsem povratnikom obdolžiti vsaj na deklarativni ravni. Torej mora biti odnos resnično

etičen, ne pa materialno, politično oz. strankarsko pogojen, saj je slovenska pestrost takšna, da smo politično, nazorsko, versko različni, vendar pod skupnim imenovalcem, da smo sinovi slovenskih mater. Da ne bi prihajalo do krutega soočanja z realnostjo ob prihodu domov, bi v ta namen morali:

- dobiti več informacij ali vsaj kakšne brošure z jasnimi navodili o postopkih na samih veleposlaništvih oz. (častnih) konzulatih, saj so informacije zelo omejene;
- na pristojnih državnih institucijah bi bilo smiselno zaposliti svetovalce, ki pokrivajo priseljsko področje oz. usposobiti posameznike, ki bi delovali kot svetovalci;
- poleg informacij bi bilo treba urediti tudi konkretno pravno svetovanje za primere zapletov pri postopkih urejanja dokumentacije na vseh področjih;
- urediti informacijsko pomoč in nuditi ugodnejše namenske (dolgoročne) kredite.

Žal država do uveljavitve Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja ni imela na voljo sistemsko urejenih mehanizmov, ki bi zagotavljali mirno ter netravmatično vračanje naših rojakov. Zato so se posamezni primeri reševali nesistemske, to pa je vzbujalo nelagodje na obeh straneh, tako v matični domovini kot tudi med Slovenci po svetu. Z uveljavitvijo Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja v povezavi z repatriacijo se lahko v Slovenijo priselijo Slovenci iz držav, za katere slovensko zunanje ministrstvo ugotovi, da so v hudi politični ali gospodarski krizi ali so izpostavljeni različnim pritiskom ali pa lahko pripomorejo k razvoju in uveljavitvi naše države. Repatriirana oseba ima med drugim tudi pravico do brezplačnega zdravstvenega varstva in pridobitve delovnega dovoljenja. Prav tako se lahko za največ 15 mesecev nastani v domu za repatriirane osebe, ki ga ustanovi vlada, in ima zagotovljeno prehrano. Repatriirane osebe brez drugih dohodkov so največ 15 mesecev upravičene tudi do denarne socialne pomoči. Del stroškov za izvajanje repatriacije naj bi se pokrili s sredstvi, pridobljenimi iz donacij in drugih neproračunskih virov.

Kljub vsem »bonitetam«, ki jih dobijo povratniki – rojaki, bi si morala slovenska vlada že bistveno prej prizadevati za zmanjševanje birokratskih ovir, od urejevanja prebivališča do zaposlitve, s katero priseljenc zaživi polno življenje z družino. V času mandata direktorice Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu se je Jadranka Šturm-Kocjan sicer zavzemala za

potrebo po posebnem oddelku za priseljevanje, ki bi deloval v okviru Urada, vendar je istočasno tudi priznala, da zanj ni ne kadrovskih ne finančnih možnosti. Očitno se premalo zavedamo, da slovenske korenine lahko ostanejo žive le, če imajo predniki radi svojo domovino in jih ima rada tudi domovina. Zelo dober zgled je Švedska, od katere se lahko marsičesa naučimo, saj ima tovrstno politiko temeljito obdelano in urejeno.

Vsaj po mojem prepričanju je največja težava (ne samo z vidika povratništva, temveč o vseh odnosih z matično domovino) prepogosta menjava vodstvenih kadrov oz. predstojnikov tako na levi kot na desni politični strani, saj nihče od njih, tudi če bi želel, ne more imeti celotnega pregleda nad perečo problematiko in torej tudi ne možnosti, da bi načrte uspešno realiziral. Žal se je izkazalo, da se je Urad oz. pozicija državnega sekretarja dostikrat uporabljala kot čakalnica za druga politično pomembnejša mesta oz. je večina videla svoje imenovanje le kot dobro odskočno desko za boljšo službo v zunanjem ministrstvu in boljšo diplomatsko kariero. To je privedlo do stalnih kadrovskih sprememb, ki so ovirale dejansko vsebinsko delo za Slovence po svetu in v zamejstvu. Prepričan sem, da je ključno, katera oseba vodi urad, kakšen odnos ima do Slovencev in koliko energije je pripravljena vložiti v ta pomemben položaj, od katerega bo odvisno 500.000 rojakov zunaj meja RS. Delovanje urada je žal vse preveč obremenjeno s strankarskimi interesi namesto interesov vseh Slovencev v neposredni soseščini in razpršenih po svetu. V dokaz prilagam tabelo št. 5.1., ki nazorno prikazuje kar 14 menjav funkcionarjev na področju sodelovanja RS s Slovenci zunaj njenih meja (Zorko Pelikan je bil imenovan celo dvakrat).

Tabela 5.1: Funkcionarji, ki so doslej vodili področje sodelovanja RS s Slovenci zunaj njenih meja.

Ministra brez listnice:

1. dr. Janez DULAR	MINISTER
2. prof. dr. Janko PRUNK	MINISTER

Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu (organ v sestavi MZZ RS)

3.	prof. dr. Peter VENCELJ	DRŽAVNI SEKRETAR (edini, ki je bil cel mandat)
4.	Uroš MAHKOVEC	v. d. predstojnika Urada
5.	Mihaela LOGAR	DRŽAVNA SEKRETARKA
6.	Zorko PELIKAN	DRŽAVNI SEKRETAR
7.	Magdalena TOVORNIK	DRŽAVNA SEKRETARKA
8.	dr. Iztok SIMONITI	DRŽAVNI SEKRETAR
9.	Črtomir ŠPACAPAN	DRŽAVNI SEKRETAR
10.	Metoda MIKUŽ	v. d. predstojnika Urada
11.	Jadranka Šturm KOCJAN	DIREKTORICA URADA (5-letni mandat)

Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu (samostojna vladna služba)

12.	Franc PUKŠIČ	DRŽAVNI SEKRETAR
13.	Zorko PELIKAN	DRŽAVNI SEKRETAR
14.	Boštjan ŽEKŠ	MINISTER BREZ RESORJA, ODGOVOREN ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Vir: Elektronsko sporočilo Natalije Toplak, zaposlene na Uradu vlade za Slovence po svetu in zamejstvu, z dne 10. 1. 2008, Ljubljana.

V Sloveniji sicer ni natančnih podatkov, koliko Slovencev različnih generacij je danes razpršenih po celem svetu, najpogosteje se omenja številka okoli 500.000. Še manj zanesljivi so podatki, kolikšen delež od njih razmišlja o vrnitvi oz. preselitvi v Slovenijo. Na voljo so le ocene in ugibanja. Slovenci, ki so se odločili zapustiti novo izvorno družbo (Kanado), se vračajo večinoma neorganizirano, spontano in individualno, kar posledično pomeni, da se tudi

sami soočajo oz. prebijajo skozi slovensko birokracijo ob prihodu v staro okolje. Iz skopih podatkov, ki so danes na voljo, je bilo največje število povratnikov v domovino leta 1945, in sicer 88.293 oseb, glede na bazo povratnika pa jih je največ prišlo iz Jesenic ter Kranja, in sicer 11.644 oseb, tretjina pa je bila mlajša od 18 let. Pozneje je opazno nizko število povratnikov. Tako naj bi se v 70. letih vrnilo okoli 20.000 od ocenjenih 65.000 oseb (največ iz pomurske regije), leta 1980 pa le še okoli 10.000 repatriirancev (večina iz osrednjeslovenske regije, ki je bila v tujini v povprečju dalj časa kot povratniki v 70. letih), v 90. letih in pozneje pa so številke le še upadale. Tako tudi z osamosvojitvijo in demokratizacijo Slovenija ni postala vabljava, kot je bilo sprva pričakovati. Povratniki po letu 2000 so zlasti argentinski Slovenci, kanadskih Slovencev je zelo malo, prihajajo le tisti, ki se vrnejo v Slovenijo v tretjem življenjskem obdobju.

Vsi zajeti podatki govorijo o repatriaciji Slovencev iz vseh držav in ne prikazujejo statističnih podatkov samo kanadskih Slovencev. Temu dodajmo še ugotovitve P. Klinarja, ki pravi, da je povratništvo v 80. letih predvsem rezultat negativne selekcije v državah gostiteljicah (internet 7). Omenjeno prikazujem tudi v številkah v tabelah od 5.2 do 5.7.

Tabela 5.2: Meddržavne selitve državljanov Republike Slovenije* v 80. letih po državi prejšnjega/bodočega prebivališča.

Država prejšnjega oz. bodočega prebivališča	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1982-90 skupaj	1982-90 lemo povp.
PRISELITVE											
ŠTEVILO	10644	9781	9224	8912	9194	8580	7782	7151	7075	78343	8705
STRUKTURA (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Bosna in Hercegovina	47,83	48,60	49,50	50,36	51,62	52,62	52,69	50,48	45,68	49,91	49,91
Hrvaška	25,32	23,88	23,22	23,06	21,67	19,97	22,67	24,60	19,60	23,68	23,68
Jugoslavija, Zvez.rep.	20,67	20,87	21,25	19,21	18,73	20,28	18,00	17,10	17,16	19,42	19,42
Makedonija	2,87	3,24	3,27	3,89	3,59	4,15	3,53	4,75	4,27	3,67	3,67
Avstrija	0,26	0,39	0,23	0,22	0,30	0,17	0,31	0,34	0,30	0,28	0,28
Nemčija	1,40	1,47	0,86	1,19	1,29	0,70	1,11	1,22	1,19	1,17	1,17
Italija	0,28	0,21	0,17	0,19	0,16	0,07	0,21	0,17	0,24	0,19	0,19
*Švica	0,23	0,27	0,16	0,19	0,07	0,05	0,12	0,14	0,11	0,15	0,15
Francija	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Švedska	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
ZDA	0,11	0,12	0,12	0,11	0,15	0,06	0,13	0,11	0,18	0,12	0,12
Kanada	0,14	0,16	0,13	0,21	0,17	0,19	0,31	0,22	0,17	0,19	0,19
Druge države ECE	0,49	0,48	0,29	0,50	0,51	0,36	0,55	0,48	0,62	0,47	0,47
Druge države	0,26	0,26	0,20	0,20	0,27	0,12	0,39	0,39	0,48	0,28	0,28
Neznano	0,14	0,04	0,60	0,65	1,46	1,27	0,00	0,00	0,00	0,48	0,48
ODSELITVE											
ŠTEVILO	6230	5977	5910	5386	5294	4124	4089	4730	4908	46648	5183
STRUKTURA (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Bosna in Hercegovina	31,73	33,21	31,81	28,80	28,11	31,67	32,28	35,07	32,62	31,66	31,66
Hrvaška	33,08	31,52	33,98	33,12	34,28	37,29	39,50	33,83	34,72	34,32	34,32
Jugoslavija, Zvez.rep.	25,43	25,33	24,11	23,26	22,74	23,01	22,96	24,61	25,79	24,22	24,22
Makedonija	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Avstrija	1,52	1,57	1,61	1,47	0,76	0,46	0,64	0,66	0,98	1,13	1,13
Nemčija	2,36	3,03	1,66	2,10	1,38	1,58	1,25	1,65	1,20	1,85	1,85
Italija	1,04	1,39	0,81	0,41	0,47	0,29	0,42	0,78	0,61	0,73	0,73
Švica	0,47	0,27	0,17	0,33	0,19	0,22	0,00	0,25	0,18	0,24	0,24
Francija	0,19	0,13	0,14	0,02	0,04	0,10	0,10	0,04	0,10	0,10	0,10
Švedska	0,19	0,18	0,07	0,24	0,06	0,00	0,10	0,06	0,06	0,11	0,11
ZDA	0,32	0,13	0,05	0,11	0,11	0,00	0,10	0,08	0,12	0,12	0,12
Kanada	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Druge države ECE	3,32	2,71	3,18	2,69	2,85	2,86	2,37	2,68	3,40	2,92	2,92
Druge države	0,29	0,37	0,07	0,09	0,11	0,51	0,29	0,27	0,20	0,24	0,24
Neznano	0,05	0,15	2,35	7,35	8,90	2,01	0,00	0,00	0,00	2,36	2,36
NETO SELITVENI PRIRAST OZ. PADEC (števílo)											
SKUPAJ	4414	3804	3314	3526	3900	4456	3693	2421	2167	31695	3522
Bosna in Hercegovina	3114	2769	2686	2937	3258	3209	2780	1951	1631	24335	2704
Hrvaška	634	452	134	271	177	175	149	159	390	2541	282
Jugoslavija, Zvez.rep.	616	527	535	459	518	791	462	59	-52	3915	435
Makedonija	305	317	302	347	330	356	275	340	302	2874	319
Avstrija	-67	-56	-74	-59	-12	-4	-2	-7	-27	-308	-34
Nemčija	2	-37	-19	-7	46	-5	35	9	25	49	5
Italija	-35	-62	-32	-5	-10	-6	-1	-25	-13	-189	-21
Švica	-5	10	5	-1	-4	-5	9	-2	-1	6	1
Švedska	-12	-11	-4	-13	-3	0	-4	-3	-3	-53	-6
ZDA	-8	4	8	4	8	5	6	4	7	38	4
Kanada	15	16	12	19	16	16	24	16	12	146	16
Francija	-12	-8	-8	-1	-2	-4	-4	-2	-5	-46	-5
Druge države ECE	-155	-115	-161	-100	-104	-87	-54	-93	-123	-992	-110
Druge države	10	3	14	13	19	-11	18	15	24	105	12
Neznano	12	-5	-84	-338	-337	26	0	0	0	-726	-81

Vir: Statistični letopis Slovenije za leti 1996 do 1999 (Statistični urad Republike Slovenije) in izračun na podlagi podatkov v letopisih (*vsa leta so upoštevani državljani nekdanje SFR Jugoslavije).

Tabela 5.3: Neto selitveni prirast/padec v meddržavnih selitvah državljanov Republike Slovenije v zadnjih 20. letih po skupinah držav.

	1982-1990	1991-1999	2000-2002
Skupaj	31695	1782	-2228
Evropa	32132	1779	-1996
- države z območja nekd. Jugoslavije	33665	3071	122
- druge evropske države	-1533	-1292	-2118
ZDA in Kanada	184	-4	-155
Druge države	105	-61	-158
Neznano	-726	-62	81

Vir: Izračuni na podlagi podatkov Statističnega urada RS (Statistični letopis od 1992 do 2003).

Tabela 5.4: Evidentirani prebivalci Slovenije v tujini (»zdomci«) ob popisu prebivalstva leta 1991 po državah bivanja in statističnih regijah – število.

	Slovenija	REGIJA stalnega prebivališča											
		Po-mur-ska	Pod-rav-ska	Ko-roš-ka	Sa-vinj-ska	Spod-po-sav-ska	Do-lenj-ska	Go-riš-ka	Obal-no kraš-ka	Notr.-kraš-ka	Go-renj-ska	Za-sav-ska	Osred-slo-ven-ska
SKUPAJ - število	52631	8214	14088	1423	6566	3069	2107	1961	1989	721	3339	883	8271
SKUPAJ - % v stalnem preb. regije/Slovenije	2,7	6,3	4,4	1,9	2,6	4,2	2,0	1,6	2,0	1,4	1,7	1,9	1,6
Število oseb v tujini po državah													
Avstrija	7610	2962	2226	375	451	91	80	75	51	31	436	49	783
Belgija	142	7	10	3	24	27	4	3	10	4	9	15	26
Danska	36	3	4	0	6	0	1	1	2	0	11	1	7
Francija	849	120	73	19	78	63	60	47	51	40	54	9	235
Nizozemska	365	34	66	11	24	15	13	11	33	14	52	8	84
Italija	2839	33	146	17	85	28	31	1095	756	122	188	9	329
Luksemburg	42	5	23	0	1	4	0	2	0	1	3	0	3
Nemčija	26481	4037	8546	561	3627	2184	1311	233	353	223	1258	574	3574
Švica	4068	440	848	175	602	216	160	186	226	43	406	47	719
Švedska	963	83	269	63	139	28	37	37	64	31	46	1	165
Velika Britanija	384	7	56	1	33	7	8	19	39	8	61	4	141
Ostale evr.države	553	62	85	8	41	21	15	15	56	9	49	4	187
Kanada	1640	189	311	22	225	141	121	38	38	38	127	10	380
ZDA	1163	37	155	11	106	50	84	47	55	42	124	10	442
Ostale drž. S in Srednje Amerike	49	3	1	1	0	1	0	0	7	0	7	0	29
Argentina	28	1	1	0	2	0	0	2	0	1	7	0	14
Ostale drž. J Amer.	47	1	3	1	4	4	3	1	5	0	10	0	15
Države Afrike	358	14	75	2	21	5	10	42	36	2	24	4	121
Avstralija	1025	97	206	29	168	68	36	20	32	63	94	11	201
Ostale dr. Oceanije	34	2	5	1	7	2	2	1	3	0	2	0	9
Države Azije	192	5	40	0	20	0	7	7	10	4	19	3	77
Neznane države	3764	70	939	123	902	114	124	79	162	45	352	124	730

Vir: Izračun na podlagi interne dokumentacije Statističnega urada Republike Slovenije (Bevc in Logar, 1992).

Tabela 5.5: Meddržavne selitve državljanov Republike Slovenije* v obdobju 1990–2002 po državi prejšnjega/bodočega prebivališča.

	Letno povprečje			Skupaj			1999	2000	2001	2002
	1990-94	1995-1999	2000-2002	1990-1994	1995-1999	2000-2002				
PRISELITVE										
STEVILLO	4238	1401	1152	21190	7005	3397	1362	935	1030	1432
SIRUKTURA (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Evropa	97,9	94,3	84,9	97,9	94,3	84,9	92,1	90,8	83,2	82,3
<i>Dr. na obm. nekđ. Jug.</i>	90,7	70,7	36,9	90,7	70,7	36,9	56,4	35,8	40,9	34,6
Bosna in Herc.	32,1	23,1	6,9	32,1	23,1	6,9	22	3,7	7,8	8,4
Hrvaška		32,1	15,9	39,5	32,1	15,9	19,1	17,3	16,6	14,4
Jugoslavija	16,1	12,7	11,2	16,1	12,7	11,2	12,5	10,6	13,5	10
Makedonija	2,9	2,8	2,8	2,9	2,8	2,8	2,8	4,2	3	1,8
<i>Nekatere drž. EU</i>	6,2	19,5	36,9	6,2	19,5	36,9	27,2	43,2	32,2	36,2
Nemčija	3,7	9,9	22,6	3,7	9,9	22,6	16,3	25,8	18,9	23,2
Avstrija	1,2	5,5	7,2	1,2	5,5	7,2	6,7	9,8	6,2	6,3
Italija	0,7	2,6	5	0,7	2,6	5	2,6	6,1	4,5	4,7
Francija	0,4	0,9	1	0,4	0,9	1	1	0,9	1,2	1
Svedska	0,3	0,6	1,1	0,3	0,6	1,1	0,7	0,6	1,5	1
Švica	0,4	1,6	3	0,4	1,6	3	3,5	3,3	4,7	3,1
<i>Druge države</i>	0,5	2,5	6,1	0,5	2,5	6,1	3,1	6,4	3,4	6,3
Afrika	0,1	0,5	1	0,1	0,5	1	1	1,5	1	0,7
Azija	0,2	0,6	1,9	0,2	0,6	1,9	1,8	2	2,1	1,5
Juzna Amerika	0,5	0,6	2,4	0,5	0,6	2,4	0,1	0,5	1,3	4,4
Sev. in Sred. Am.	0,9	2,8	5,3	0,9	2,8	5,3	4	3,6	3,7	6
Kanada	0,4	1,4	1,2	0,4	1,4	1,2	1,4	1	1,6	1,1
Združene države	0,5	1,4	4	0,5	1,4	4	2,6	2,7	4,1	4,7
<i>Druge države</i>	0	0	0,1	0	0	0,1	0	0	0,1	0,1
Avstral. in Ocean.	0,3	1,1	2,2	0,3	1,1	2,2	1	1,5	3,2	1,9
Neznana država	0,1	0,1	2,4	0,1	0,1	2,4	0	0	3,5	3,2
ODESLITVE										
STEVILLO	4038	811	1875	20190	4055	5625	963	1539	1442	2624
SIRUKTURA (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Evropa	98,1	89,8	86,8	98,1	89,8	86,8	87,2	83,5	85,3	89,5
<i>Dr. na obm. nekđ. Jug.</i>	87,6	31,4	20,1	87,6	31,4	20,1	22,1	20,5	22,2	18,7
Bosna in Herc.	31,1	5,3	4,4	31,1	5,3	4,4	3,3	3,6	3,3	4,2
Hrvaška	23,4	18	8,7	23,4	18	8,7	12	8,9	11,7	6,9
Jugoslavija	30,1	7,2	6,1	30,1	7,2	6,1	4,2	4,9	6,7	6,5
Makedonija	2,9	1	0,9	2,9	1	0,9	0,6	1,1	0,5	1
<i>Nekatere drž. EU</i>	9,2	47,6	49,2	9,2	47,6	49,2	52	42,8	46,6	34,4
Nemčija	5,2	23,7	29,3	5,2	23,7	29,3	29,3	22,3	27,1	34,6
Avstrija	2,6	15,3	10,3	2,6	15,3	10,3	11,2	10,1	9,8	10,7
Italija	0,8	5,5	6	0,8	5,5	6	8,1	3,8	7,1	5,5
Francija	0,3	1,7	1,9	0,3	1,7	1,9	2	2,4	1,4	1,9
Svedska	0,3	1,4	1,7	0,3	1,4	1,7	1,5	2,2	1,2	1,7
Švica	0,7	7,3	5,9	0,7	7,3	5,9	7,1	5,1	6,8	5,9
<i>Druge države</i>	0,5	3,5	11,6	0,5	3,5	11,6	6	13,1	9,7	10,6
Afrika	0	0,5	0,6	0	0,5	0,6	0,7	0,6	0,7	0,5
Azija	0	0,6	2	0	0,6	2	1,2	3,1	1,9	1,4
Juzna Amerika	0,1	0,5	0,7	0,1	0,5	0,7	0,7	1,2	0,5	0,6
Sev. in Sred. Am.	0,9	5,5	7,6	0,9	5,5	7,6	7,7	9,5	8,5	3,9
Kanada	0,3	3	2,2	0,3	3	2,2	2,8	3,1	2,1	1,8
Združene države	0,5	2,6	2,2	0,5	2,6	2,2	4,9	6,2	6,2	4
<i>Druge države</i>	0	0	0,2	0	0	0,2	0	0,3	0,2	0,2
Avstral. in Ocean.	0,5	2,7	2,5	0,5	2,7	2,5	2,4	2,2	3,1	2
Neznana država	0,4	0,2	0	0,4	0,2	0	0	0	0,1	0
NETO SELITVENI PRIRASTI OZ. PADEC (stevilo)										
SKUPAJ	200	390	-743	1000	2950	-2228	399	-624	-412	-1192
Evropa	190	393	-665	950	2965	-1996	414	-452	-373	-1171
<i>Dr. na obm. nekđ. Jug.</i>	306	735	41	1530	3675	122	555	15	101	6
Bosna in Herc.	104	280	-3	520	1400	-10	249	-33	32	11
Hrvaška	730	304	17	3650	1520	51	144	24	3	24
Jugoslavija	-533	120	12	-2665	600	36	130	22	42	-28
Makedonija	5	31	15	25	155	45	32	22	24	-1
<i>Nekatere drž. EU</i>	-109	-113	-304	-545	-565	-1511	-131	-263	-340	-908
Nemčija	-53	-54	-293	-265	-270	-878	-60	-107	-196	-375
Avstrija	-58	-47	-112	-290	-235	-335	-17	-65	-78	-192
Italija	-2	-8	-55	-10	-40	-166	-43	-33	-36	-77
Francija	4	-2	-24	20	-10	-72	-6	-29	-8	-35
Svedska	0	-2	-20	0	-10	-60	-5	-29	-2	-29
Švica	-8	-36	-53	-40	-180	-160	-21	-29	-30	-81
<i>Druge države</i>	1	7	-149	5	35	-447	11	-175	-84	-188
Afrika	2	3	1	10	15	3	7	5	0	-2
Azija	5	3	-17	25	15	-52	12	-30	-6	-16
Juzna Amerika	17	5	14	85	25	42	-5	-13	8	47
Sev. in Sred. Am.	3	-6	-83	15	-30	-248	-19	-114	-64	-70
Kanada	3	-5	-28	15	-25	-84	-8	-39	-15	-30
Združene države	1	-1	-52	5	-5	-155	-11	-71	-47	-37
<i>Druge države</i>	-1	0	-3	-5	0	-9	0	-4	-2	-3
Avstral. in Oceanija	-5	-6	-19	-25	-30	-58	-10	-20	-12	-26
Neznana država	-12	-1	27	-60	-5	81	0	0	35	46

Vir: Statistični letopis Slovenije za leti 2000 do 2003 (Statistični urad Republike Slovenije) in izračuni na podlagi podatkov v letopisih (za leti 1991 in 1992 so vključeni državljani Republike Slovenije ter državljani nekdanje SFR Jugoslavije).

Tabela 5.6: Državljeni Republike Slovenije, priseljeni iz tujine, po državah prejšnjega prebivališča.

Država prejšnjega prebivališča	1995–1999	2000–2004	2002	2003	2004	2005	2006
SKUPAJ	1.401	1.248	1.432	1.268	1.574	1.747	1.765
Evropa	1.321	1.016	1.178	974	1.220	1.261	1.207
Avstrija	77	73	90	55	65	92	169
Bosna in Hercegovina	323	88	121	81	121	108	81
Francija	12	15	14	23	18	32	36
Hrvaška	450	195	206	186	250	214	176
Italija	37	60	68	49	80	96	99
Makedonija, Nekd. jug. rep.	39	31	26	12	47	29	28
Nemčija	138	255	332	242	263	318	262
Srbija in Črna gora	178	145	143	147	199	166	144
Švedska	9	14	15	18	14	13	10
Švica	23	58	73	60	58	88	54
Druge države	35	82	90	101	105	105	148
Afrika	7	10	10	5	12	10	17
Azija	8	20	22	21	17	34	22
Južna Amerika	9	32	63	38	39	29	28
Severna in Srednja Amerika	39	74	86	86	105	92	96
Kanada	19	21	16	30	35	30	32
Združene države	20	51	68	51	69	60	60
Druge države	-	2	2	5	1	2	4
Avstralija in Oceanija	16	27	27	38	22	23	26
Neznana država	1	69	46	106	159	298	369

Vir: Statistični urad Republike Slovenije. Letopis 2007 v internet 22.

Tabela 5.7: Državljeni Republike Slovenije, odseljeni v tujino, po državah prihodnjega prebivališča.

Država prihodnjega prebivališča	1995–1999	2000–2004	2002	2003	2004	2005	2006
SKUPAJ	811	1.955	2.624	1.887	2.265	2.077	2.703
Evropa	728	1.692	2.349	1.575	2.004	1.720	2.289
Avstrija	124	195	282	188	207	229	470
Bosna in Hercegovina	43	96	110	94	142	54	54
Francija	14	43	49	47	63	47	52
Hrvaška	146	177	182	181	216	201	236
Italija	45	159	145	127	331	149	198
Makedonija, Nekd. jug. rep.	8	19	27	15	30	25	21
Nemčija	192	516	907	463	473	451	530
Srbija in Črna gora	58	121	171	145	117	97	109
Švedska	11	33	44	24	44	20	48
Švica	59	109	154	103	110	104	164
Druge države	28	222	278	188	271	343	407
Afrika	4	11	12	12	13	19	13
Azija	5	36	38	29	35	68	62
Južna Amerika	4	17	16	26	20	11	17
Severna in Srednja Amerika	45	146	156	161	141	172	221
Kanada	24	44	46	50	45	64	83
Združene države	21	98	105	109	92	103	134
Druge države	-	4	5	2	4	5	4
Avstralija in Oceanija	22	50	53	74	44	80	93
Neznana država	2	4	-	10	8	7	8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije. Letopis 2007 v internet 23.

Razlogi, zakaj vračanje izseljencev ni doseglo večjih števil, so številni. Eden pomembnejših je, kot pravi Marina Lukšič-Hacin v internet 7, da k tako majhnemu deležu slovenskih povratnikov vsekakor prispeva tudi dejstvo, »da vsa leta ni zaslediti dejavne državne politike, ki bi dejansko spodbujala povratništvo. To velja za vse različice izseljevanja in povratništva,

»vključno z begom možganov«. Področni zakon je sicer formalno sprejet, vendar po pripovedovanju rojakov onkraj Atlantika, v praksi še ni uresničen.

V zaključku obravnavane tematike podajam še vse potrebne dokumente, ki jih mora vsak posameznik, ki se odloči za vrnitev v domovino priskrbeti oz. predložiti slovenski birokraciji (Stare 1975, 202):

- ✓ dokazila o delovni dobi v tujini;
- ✓ dokazila o zdravstvenem zavarovanju zase in za družino;
- ✓ dokazilo o izobrazbi v primeru, da je le-ta večja kot ob odhodu iz domovine;
- ✓ prevode spričeval, ki so jih delavci dobili v tujini;
- ✓ potrdilo pristojnega konzulata, koliko časa so bili na delu v tujini;
- ✓ rojstne oz. krstne liste zase in za otroke rojene v tujini, in
- ✓ druge pomembne dokumente, ki so potrebni za uveljavitev drugih pravic.

Glede na različne pogovore s kanadskimi Slovenci sem oblikoval spodnje razloge o nevračanju kanadskih Slovencev v domovino, ki se verjetno bistveno ne razlikujejo od ostalih rojakov, razseljenih po vsem svetu:

- polstoletna, pri starejših izseljencih tudi daljša odsotnost iz domovine je prehuda ovira za takšen »življenjski« korak. Zdajšnjo vračanje v Slovenijo bi pomenilo vnovično izselitev;
- pri večini rojakov je prisotna finančna stiska in njihov ustvarjen »kanadski« kapital ne omogoča preselitve, določenim ne zadostuje niti pokojnina;
- navajenost na novo okolje je premočna;
- nove rodbinske vezi (družinske obveznosti s strani svojih otrok in vnukov);
- vso imetje imajo ustvarjeno v novi deželi;
- politični izseljenci v Sloveniji nimajo doma. Kot pravijo, so jim domove oropali socialistični osvoboditelji, z domom pa tudi domovino;
- družabna negotovost doma, saj so najbližji sorodniki, prijatelji, znanci oz. prijatelji umrli in nimajo h komu iti;

- nekateri so ob obiskih Slovenije spoznali, da danes Slovenija ni več takšna kot takrat, ko so jo zapustili, in v takšnem okolju nimajo želje živeti;
- mešani zakoni;
- občutek, da v Sloveniji niso zaželeni in dobrodošli temelji na dejstvih (priznanje pravic – sprava, neizvedena denacionalizacija, neurejeno oz. prepočasno urejanje državljanstva). Kraj, kjer kdo čuti, da je nezaželen ali bi bil tam drugorazredni državljan, gotovo ni privlačen za stalno naselitev in le redki so zmožni ali voljni premagati odpor proti takšnim razmeram ter ozračju;
- ne vidijo, da bi si Slovenija resnično želela oz. kazala kakršnokoli zanimanje za njihovo repatriacijo, saj niso prejeli uradnega povabila, da se za stalno vrnejo v svojo matično domovino, kot se je to zgodilo na Hrvaškem, ko so se njihovi izseljenci odzvali in se še danes vračajo.

Druga in tretja generacija pa je bila enotnega mnenja, da:

- Slovenija ni njihova domovina;
- ne želijo biti izseljenci oz. ne želijo zapustiti svoje domovine, v kateri so srečni in zadovoljni;
- ne vidijo, da bi jih Slovenija potrebovala oz. bi pokazala zanimanje (zaposlitev, preskrba stanovanja) za repatriacijo potomcev.

5.2 ZAVRAČANJE DRŽAVLJANSTVA⁷⁶

Pri razčlenjevanju pojma državljanstva se v literaturi (od T. H. Marshalla dalje) kot ključni pojavljajo zlasti sledeči pojmi (internet 3, 423–424):

- ✓ *»nacionalna država, ki je v klasičnih teorijah državljanstva okvir uresničevanja koncepta državljanstva«;*

---

⁷⁶ Vprašanja, povezana s slovenskim državljanstvom, ureja Ministrstvo za notranje zadeve RS oz. Direktorat za migracije in v okviru tega Oddelek za državljanstvo.

- ✓ politična in kulturna identiteta – pripadnost le-temu, kar se dostikrat izraža z razlikovanjem med pojmom nacionalna ter etnična identiteta;
- ✓ pravice (in dolžnosti) državljanov;
- ✓ (politična) participacija državljanov kot praksa uresničevanja pravic (ter dolžnosti) in kot izraz pripadnosti oz. način oblikovanja identitete.

Tako je Marshall državljanstvo označil kot »vrsto pravic, ki so bile postopno priborjene na civilnem, političnem in družbenem področju liberalnih kapitalističnih družb«. Njegov model statusa in pravic je strukturiral pristop do državljanstva, vendar je novejša literatura kritična do pristopov, ki državljanstvo reducirajo »samo na status« ali kolekcijo pravic (internet 3, 461).

Problematiko državljanstva lahko analiziramo na več načinov, pri tem pa izhajamo iz vsaj dveh konceptualnih izhodišč (internet 3, 423):

1. problematiko državljanstva lahko opazujemo z vidika pravnega statusa državljana, zlasti ko se sprašujemo, kateri so kriteriji, da nekdo pridobi (formalno) državljanstvo, in se ukvarjamo s problematiko človekovih, socialnih ter političnih pravic posameznih državljanov;
2. pri drugi možnosti pa lahko problematiko državljanstva analiziramo s politično-kulturnega vidika oz. z vidika politične sociologije, ko nas zanima »practiciranje« državljanstva, torej kako državljanji uresničujejo svoje pravice, vprašanja (politične) participacije in (politične) identitete.

Problematika pridobivanja slovenskega državljanstva Slovencev v zamejstvu in po svetu je tudi javnopolitična vsestranska težava, navsezadnje je to tudi aktualna tema od leta 1991 in prav zaradi navedenega je bila večkrat na dnevnem redu v slovenskem parlamentu v okviru razprav o Zakonu o Slovencih zunaj meja RS in na sejah Komisije Državnega zbora RS za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu. Na 4. redni seji komisije (19. 1. 2006) je bil sprejet predlog za revizijo mnenj, izdanih v postopku naturalizacije po 13. členu Zakona o državljanstvu, saj je

bil leta 2005 pravi val negativno izdanih odločb⁷⁷ in izrazi nezadovoljstva zaradi številnih zavrnjenih prošelj za sprejem v državljanstvo Republike Slovenije še vedno množično prihajajo. Pozneje opravljena revizija državljanstev na zahtevo Komisije v državnem zboru za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu ni ugotovila nepravilnosti v postopkih odločanja o vlogah za pridobitev slovenskega državljanstva.

Številni Slovenci po vsem svetu in ne samo v Kanadi ter njihovi potomci bi si želeli navezati trajnejšo vez z domovino staršev. Veljavni zakon sicer omogoča pridobitev državljanstva osebam, ki so bile rojene v tujini slovenskim državljanom, toda postopki so tako dolgotrajni, da se številni za ta korak ne odločajo, zainteresirani pa dobijo negativni odgovor glede državljanstva. Zato je državni svetnik Marjan Maučec dal pobudo za sprejem predloga zakona o dopolnitvah Zakona o državljanstvu RS (v nadaljevanju ZDRS), in sicer glede dviga starostne meje (6. člen ZDRS) glede pridobitve državljanstva s 36 na 45 let (za osebe, ki so bile leta 1991 starejše od 25 let, za ostale pa ostane meja 36 let), saj po njegovem mnenju tudi novela Zakona o državljanstvu Republike Slovenije, ki je bila sprejeta v letu 2002 in je dvignila možnost priglasitve v državljanstvo Republike Slovenije polnoletnih oseb s 23. leta na 36. let, ni odpravila težav pri izvajanju postopkov priglasitve v državljanstvo. Pobuda državnega svetnika Marjana Maučeca za sprejem predloga zakona o dopolnitvah Zakona o državljanstvu Republike Slovenije je bila sprejeta na 47. seji Komisije za mednarodne odnose in evropske zadeve DS dne 11. 4. 2007. Za je glasovalo 7 članov komisije, 1 se je vzdržal. Žal pa vse do danes pobuda s strani DZ RS ni bila sprejeta (elektronsko sporočilo Marjana Maučeca, z dne 8. 9. 2008).

Za vse osebe slovenskega porekla do tretjega kolena sorodstvenega razmerja (olajšave torej lahko uveljavljajo vnuki slovenskih izseljencev, razmisleka vredno pa je, da to ne velja za pravnuke) zakon omogoča tudi naturalizacijo že po enem letu dejanskega prebivanja v Republiki Sloveniji, poleg tega pa jim zakon omogoča, da obdržijo tudi izvorno državljanstvo

---

⁷⁷ Najbolj naj bi bila sporna statistika Urada vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki je v letu 2005 obravnaval 1.644 vlog za sprejem v slovensko državljanstvo (do 18. 11. 2005 1.444 vlog). MNZ pa je v tem obdobju posredoval 441 pozitivnih in 1.203 negativnih mnenj (internet 10). V skladu z Zakonom o državljanstvu mora notranje ministrstvo v postopku izredne naturalizacije pred presojanjem o vlogah pridobiti mnenje omenjenega urada.

(internet 7). Pridobitev državljanstva je sicer mogoča po 13. členu po postopku izredne naturalizacije, kar pa je za Slovence po svetu seveda nesprejemljivo, saj jih enači s tujci. Smiselno bi bilo treba poskrbeti, da bi vsi potomci Slovencev (po enem od staršev ali po starih starših) ne glede na starost dobili slovensko državljanstvo že zato, ker so ohranili narodno zavest in pripadnost ter zvestobo do naroda.

Za ilustracijo le trije primeri zavrženih prosilcev. »Prvi je starejši Slovenec slovenskega rodu po obeh starših, ki pa mu ni »ugotovljeno slovenstvo«, čeprav je bil kot enomesečni dojenček že leta 1947 prijavljen na seznamu morebitnih bodočih učencev slovenske šole, za katero se je takrat zagnano borila utemeljiteljica Slovenskega doma na Reki Zora Ausec«; drugi je »mladi potomec slovenskega rodu, ki je v Ljubljani študiral, za diplomo prejel nagrado Prešernovega sklada in gradi uspešno kariero; tretja je mlada potomka slovenskega rodu iz družine, ki je po umetniški plati prispevala delež h kulturni podobi društva, prosilka pa je v Sloveniji obnovila tudi družinsko hišo, kamor se je nameravala preseliti« (internet 10).

Menim, da če se slovenski potomec izreka za Slovenca in živi v zavesti ter pripadnosti, ne glede na to, koliko še razume materni jezik in goji slovensko kulturo, ga je treba pri tem vzpodbujati. Brez ozira na to, ali gre za generacije, ki so se iz Slovenije izselile ali so se v tujini že rodile, so za Slovenijo dragocene. Vsakdo, ki se čuti Slovenca oz. to hoče biti zaradi svojih slovenskih prednikov, mora imeti možnost, da se za takega tudi izreče. Absurdno je torej dejstvo, da morajo Slovenci po rodu prositi za slovensko državljanstvo po izrednem postopku. Navsezadnje je v 5. členu slovenske ustave izrecno zapisano, da mora država pospeševati stike rojakov z matično domovino, in to je očitno eden od stikov, ki je spregledan.

5.3 GOSPODARSKO IN POSLOVNO SODELOVANJE⁷⁸

---

⁷⁸ Več informacij o samem mednarodno poslovnem sodelovanju med državama Republike Slovenije in Kanade na spletnih straneh: <http://www.infoexport.gc.ca/ie-en/DisplayDocument.jsp?did=38363> in <http://www.international.gc.ca/world/embassies/factsheets/slovenia-FS-en.pdf>.

Pred letom 1991 je bilo sicer malo poslovnega sodelovanja med slovenskimi podjetniki v Sloveniji in Kanadi, odkar je Slovenija samostojna država, pa je bilo vloženega precej truda in energije pri promociji ekonomskega sodelovanja med obema državama tako na državni ravni kot tudi na ravni posameznih podjetnikov. Pri tem ima Kanadsko-slovenska gospodarska zbornica⁷⁹ iz Toronta, ki je bila ustanovljena konec decembra 1990, neprecenljive zasluge, saj je v Kanadi gostila številne poslovne gospodarstvenike iz Slovenije in organizirala obiske kanadskih poslovnih delegacij v Sloveniji. V ta namen so izdali že 4 kanadsko-slovenske poslovne imenike s ciljem omogočiti večje sodelovanje oz. združitve slovenskih poslovnežev v Kanadi z matično domovino in izmenjavo izkušenj. Pozornost se je posvečala tudi promociji obeh držav. Kmalu za tem je začetno navdušenje potencialnih kanadskih slovenskih poslovnežev za investiranje v Sloveniji hitro uplahnilo, zlasti zaradi nekonkurenčnosti, neurejene zakonodaje, geografske oddaljenosti ter hitrega propadanja družbenih podjetij takoj po osamosvojitvi Slovenije. Splošno je namreč znano, da so podjetja po izredno nizki ceni lahko odkupili prejšnji direktorji in prav to je pri potencialnih investitorjih zbuvalo bojazen, da je investiranje v Sloveniji veliko bolj tvegano kot v drugih kapitalističnih državah (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič). Za boljše poslovno sodelovanje je pozneje Slovenija s Kanado sklenila sporazum o obdavčenju, tako da v primeru meddržavnih poslovnih transakcij niso dvakrat obdavčeni. V pripravi je tudi sporazum med Kanado in Slovenijo o zaščiti investicij v Sloveniji. Takšni sporazumi seveda predstavljajo temelje ekonomskega sodelovanja in tudi med izseljenci zbujejo več zaupanja v možnost za enakopravno ekonomsko sodelovanje s Slovenci v matični domovini (interno gradivo ge. Cvetke Kocjančič), kljub temu, da po mojem videnju ni veliko možnosti za kooperacijo med slovenskimi podjetniki v tujini in Sloveniji, saj so podjetja rojakov v veliki večini manjša družinska podjetja, ki se ukvarjajo z obrtnimi uslugami in so že npr. v gradbeništvu pogosto sami podizvajalci.

Dandanes slovenski izseljenci predstavljajo velik gospodarski dejavnik za deželo, v katero so se preselili, pa tudi za svojo domovino. Obstaja nekaj izseljencev v Kanadi, ki opravljajo posredniško vlogo pri uvozu slovenskih izdelkov, še zlasti slovenskih vin, toda prodor slovenskih podjetij na severnoameriško tržišče je izredno težak. To je med drugimi uspelo tudi Branku Maligecu, rojaku iz Pesnice pri Mariboru, ki je na kanadski trg vpeljal 3 slovenska

---

⁷⁹ Več informacij na spletni strani <http://www.cdnslocc.ca/>.

vina. V Kanadi je na vprašalnik napisal sledeče: *»Jaz osebno sodelujem z domovino na gospodarskem in kulturnem področju, uspel sem prebiti »led« kanadske birokracije in po moji zaslugi imamo 3 slovenske vinske kleti v Kanadi. Prva je bila Vinag iz Maribora, potem Vina Koper in nato vinska klet Jeruzalem iz Ormoža. Želim si še večjih podvigov, rad bi videl več »Made in Slovenia« produktov, ker vem, da ima Slovenija negativno bilanco s Kanado.«* (interno gradivo g. Branka Maligecca)

Vladimir Urbanc v elektronskem sporočilu z dne 11. 9. 2008 pravi, da je danes gospodarsko poslovanje z domovino izredno slabo. Meni, da so slovenski izdelki v Montrealu popolna neznanka v primerjavi z našimi sosedi (Italijo, Avstrijo, Madžarsko), ki so se zelo uveljavili. Italijani med drugimi slovijo po najboljšem kapučinu v Severni Ameriki, imajo pa tudi najboljši pršut, uvožen iz Parme, ter italijanske fige.

Več poudarka s strani slovenskih oblasti, zlasti civilnih združenj, bi moralo biti tudi na področju promocije slovenskega turizma, kajti vse več je takšnih, ki bi si na stara leta radi ogledali čudovite lepote nebes pod Triglavom in kulturne zaklade Slovenije. Tudi pripadniki druge generacije slovenskih izseljencev kažejo vse več zanimanja za domovino svojih staršev. Kot pravi ga. Cvetka Kocjančič Slovenija v Kanadi ni vključena v noben turistični paket, ki ga ponujajo velike turistične družbe. Če želi kanadski turist obiskati Slovenijo, mora sam urediti potovanje.

Del zaslug za gospodarsko in poslovno sodelovanje med državama lahko pripišemo tudi Skupini prijateljstva s Kanado, ki so jo v mandatu (2004–2008) sestavljali naslednji člani:

- Marko Pavliha (predsednik);
- Milan M. Cvikl (član);
- Jožef Horvat (član);
- Srečko Hvauc (član);
- Zmago Jelinčič Plemeniti (član);
- Janez Kramberger (član);
- Sašo Peče (član);

- Milan Petek (član);
- Majda Potrata (članica);
- Srečko Prijatelj (član);
- Borut Sajovic (član);
- Matjaž Švagan (član);
- Marjetka Uhan (članica);
- Boštjan Zagorac (član);
- Milenko Zihlerl (član).

Naj na koncu podpoglavja omenim še prizadevanja Službe Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko, ki želi povezati slovenske poslovneže, ustvarjalce ter znanstvenike po svetu z namenom večjega poslovnega sodelovanja. V iskanju poslovnih stikov z izseljenci se zgledujejo po irskem modelu, ki je uspešno povezal svojo nekajmilijonsko diasporo. V ta namen je Vlada Republike Slovenije na 80. redni seji dne 24. 6. 2004 sprejela sklep o ustanovitvi, sestavi, organizaciji in nalogah Razvojno poslovnega sveta za Slovence iz sveta, ki bo vzpostavil temeljno mrežo za pospeševanje poslovnega in znanstveno-raziskovalnega sodelovanja. Svet je posvetovalno telo Vlade RS za področje sodelovanja s Slovenci v zamejstvu in iz sveta (internet 16).

5.4 VOLITVE

V demokraciji so volitve oz. »glasovanje« ena temeljnih dimenzij političnega involviranja in je zelo konsekventna. Volilno pravico ima v večini držav po svetu vsak državljan države, čeprav živi ali se je celo rodil v drugi državi in je morda dobil državljanstvo po starših.

Državljeni ne participirajo v političnem življenju le s tem, da gredo na volitve, temveč tudi s tem, da o politiki razpravljajo v javni in zasebni sferi življenja, demonstrirajo na ulicah, se včlanijo v politične stranke oz. ustanovijo nove stranke. V današnjem času mnoge politične pravice niso le pravice državljanov, temveč so postale splošne človekove pravice. Med mednarodnimi dokumenti o tem govorita zlasti Splošna deklaracija človekovih pravic (18.–20.

člen) kot tudi Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah (18.–22. člen). S politično participacijo je tesno povezano državljanstvo in kljub temu, da so tudi nedržavljanom podeljene politične pravice na podlagi zakonitega stalnega oz. začasnega prebivališča in splošnih človekovih pravic ter da lokalna volilna pravica tujcem vse bolj postaja demokratična »normalnost«, med drugim tudi v Republiki Sloveniji (Medved 2002, 22–39), državljanstvo ostaja pomembna meja pri politični participaciji. Zato je sprejem oseb v državljanstvo nove države, v katero so se priselili ali se v njej rodili kot otroci priseljencev, vedno najpomembnejši korak k politični integraciji, če le-ta pomeni, da lahko pripadniki manjšinskih etničnih skupin koristijo svoje možnosti oz. zakonske »bonitete« enako kot drugi člani politične skupnosti, in to je z volitvami (internet 3, 484).

Voliti predsednika Republike Slovenije in vrhovnega poveljnika njenih obrambnih sil je diskrecijska pravica vsakega njenega državljana, tudi tistega, ki ne živi v mejah matične države. To načelo izhaja iz 5. in 43. člena Ustave RS, ki je najvišji pravni akt naše države. Velika večina rojakov po svetu voli desnega kandidata/-tko oz. stranko (izrazito visoko podporo Slovencev po svetu je med drugimi npr. dobila tudi ga. Barbara Brezigar leta 2002, in to kar 70,22 %. Od 1.977 volivcev je dobila kar 1.377 glasov; Jana Taškar 2002, 5). To pa očitno moti »leve« politike, saj so glasovnice, ki so poslani slovenskim rojakom v tujino, jabolko spora v domači politiki, nazadnje tudi na predsedniških volitvah leta 2007. Po mnenju nekaterih je sporna odločitev Državne volilne komisije RS, da je na naslove 39.903 volilk in volivcev s stalnim prebivališčem v drugih državah (skrbnik nad evidencami je notranje ministrstvo, ki je na podlagi 82. člena Zakona o volitvah v državni zbor dolžno naročiti tisk volilnih kart in jih dostaviti volilni komisiji, ki jih nato pošlje v tujino) poslala glasovnico s priloženo volilno karto (tudi tistim, ki zanje niso posebej zaprosili). Pri tem je prišlo do ostrega nasprotovanja opozicijskih strank (SD, Zares in LDS), ki so postavljali pod vprašaj zakonitost volitev, saj bi lahko prišlo do dvojnega glasovanja, skrbelo pa jih je tudi, komu vse je bilo volilno gradivo poslano glede na to, da se je število volilnih upravičencev s stalnim naslovom v tujini precej zvišalo. Med drugim so omenili, da je bilo pri referendumu o Zakonu o RTV Slovenija pred tremi leti teh volivcev 11.300, leta 2007 pa jih je bilo več kot 73.000. Odgovor na opozicijske stranke pa so pripravili tudi rojaki, ki so dejali, da se glasovnica za volitve po pošti upošteva samo, če je kuverti z glasovnico priložena lastnoročno podpisana volilna karta. Prav tako ni

bilo možno dopuščeno dvojno glasovanje volivcev iz tujine, saj so pristojne osebe preverjale, ali se je volivec že pred tem prijavil za glasovanje po pošti in mu je bilo zato omogočeno glasovanje na katerem od slovenskih diplomatsko-konzularnih predstavništev. V poseben volilni imenik državljanov v tujini je bilo za predsedniške volitve leta 2007 vpisanih 73.521 oseb, pri čemer za več kot 22.000 oseb ni bilo podatkov o državi prebivanja, za 11.000 oseb pa ni bil znan naslov, hišna številka in podobno (Horvat 2007).

Edini grenak priokus je, da Slovenci po svetu pred osamosvojitvijo RS, niso imeli pravice neposrednega glasovanja na plebiscitu. Vzrok za nastalo situacijo naj bi bila časovna stiska in žal ni bilo možno pripraviti novih volilnih imenikov, ki bi upoštevale vse osebe z državljanstvom (vsi s stalnim naslovom v RS smo bili vezani na volilne imenike, pripravljene za spomladanske volitve 1991, ki so bili sestavljeni po načelu stalnega prebivališča na območju RS). Na rezultate so tako lahko vplivali le posredno s podpisom preko pole s plebiscitnim vprašanjem: »*Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?*« V nekaj dneh so uspeli zbrati 1.200 pozitivnih glasov (Klemenčič 1999, 276–277).

Prelomnica volitev za Slovence po svetu je bila možnost glasovanja na referendumu o vstopu Slovenije v EU in zvezo NATO, ki je bil 23. 3. 2003. Na referendumski dan so imeli v skladu z odločbo ustavnega sodišča odprta glasovalna mesta na 35 diplomatsko-konzularnih predstavništvih Slovenije v tujini, svoj prvi glas pa so lahko oddali tudi po pošti. Pred tem so se referendumu lahko udeležili le tisti, ki so bili na dan glasovanja v domovini.

Kot pravi ga. Cvetka Kocjančič, je volilna udeležba med kanadskimi Slovenci izredno nizka in politično življenje v domovini jih ne zanima. Na predsedniških volitvah leta 1997 jih je tako npr. volilo le 43 iz celotne Kanade, čeprav se je pri zadnjem kanadskem popisu prebivalstva preko 25.000 oseb izreklo za Slovence. Kljub temu, da so bila pričakovanja političnih analitikov, da bodo kanadski rojaki (povečini katoliki) volili desno usmerjene stranke, se to ni zgodilo in se tudi v prihodnost verjetno nikoli ne bo. Večina je namreč mnenja, naj slovenski narod sam demokratično odloča o svoji prihodnosti oz. usodi in ne želijo biti »številka« za »levo« ali »desno« politično stran, biti želijo le del slovenskega naroda, ki je ponosen na svoje etnične korenine onkraj Atlantika. Kakršnakoli strankarska dejavnost med kanadskimi Slovenci

pa bi utegnila razbiti še to enotnost, ki jo je bilo moč začutiti le ob osamosvajanju Republike Slovenije, s tem pa bi trpelo slovenstvo, saj bi se kulturni delavci spustili v politične tekme, in kulturna dejavnost, ki je sedaj najmočnejša združevalna sila, bi počasi izumirala (Kocjančič 1998, 158). Enako razmišlja tudi Ludvik Stegu, ki pravi (Šajn 2007, 8):

»Čeprav bi prejel glasovnico (za predsedniške volitve 2007; predhodno je opisoval razplet o neprejemu), mislim, da je skrajno narobe, da imajo ljudje s stalnim prebivališčem zunaj Slovenije pravico do volitev. Nesmiselnost je v tem, ker bi osebno vplival na življenje in politiko prebivalcev, živečih v Sloveniji, in odločal o tem, kako boste živeli, čeprav je moje življenje prilagojeno drugje in prihajam v rojstno domovino le na obiske«, je zaključil kritično razmišljanje o volilni pravici izseljenih, ki je bil v času od 1963 do 1967 tudi predsednik društva Simon Gregorčič.

V posebni volilni imenik volivcev s stalnim bivališčem v tujini je bilo na dan 9. 9. 2008 vpisanih 46.368 oseb, ki živijo v 98 državah po vsem svetu (informacija javnega značaja, posredovana s strani Službe za odnose z javnostmi MNZ, 2. 10. 2008). Od tega jih 33.358 oz. dobrih 73 % prebiva v evropskih državah in glasujejo po pošti z enakimi glasovnicami kot volivci na voliščih v Sloveniji (internet 46). Največje število slovenskih državljanov sicer prebiva v sosednji Hrvaški (9.739), Nemčiji (6.921), Srbiji (4.101), Italiji (3.860), Avstriji (2.473) in Švici (1.723) (informacija javnega značaja, posredovana s strani Službe za odnose z javnostmi MNZ, 2. 10. 2008)). Dobrih 26 % volivcev, ki stalno prebiva v tujini, pa živi v državah zunaj Evrope (internet 46). Največ jih prebiva v Kanadi (3.982), Argentini (3.498), Avstraliji (2.571) in Združenih državah Amerike (1.713) (informacija javnega značaja, posredovana s strani Službe za odnose z javnostmi MNZ, 2. 10. 2008).

Žal pa je dandanes vse preveč rojakov po svetu (ne samo kanadskih) slabo osveščenih glede registra stalnega prebivalstva, v katerem se vodi tudi naslov za uresničevanje volilne pravice. Dogaja se namreč, da slovenski državljanji s stalnim prebivališčem v tujini ne sporočajo novih podatkov v primeru sprememb matičnih dejstev, kot so sklenitev zakonske zveze, smrt družinskega člana, razveza, rojstvo otroka, spremembe osebnih imen in prebivališč itd., kar pa slabo vpliva na ažurnost teh podatkov v uradno vodenih registrih (internet 30, 11). Premisliti je

treba tudi o ukrepih, ki bi Slovincem po svetu olajšali udeležbo na volitvah, in proučiti zame najbolj sprejemljiv predlog po zgledu Francozov, in sicer možnost glasovanja z elektronskimi glasovnicami preko svetovnega spleta, kar bi v velikem obsegu rešilo vprašanje majhne udeležbe na volitvah vseh rojakov po vsem svetu.

5.5 PREMALO DENARJA ZA SLOVENSKO IZSELJENSKO DEJAVNOST

Finančni viri, ki so dodeljeni slovenskim skupnostim po svetu, se za posamezne skupine zelo razlikujejo in so odvisni od več predhodno objavljenih kriterijev na spletni strani Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (v nadaljevanju USZS) in jih morajo organizacije tudi izpolnjevati.

Stanje finančne podpore s strani matične domovine se je izboljšalo zlasti po osamosvojitvi Slovenije, ko smo dobili tudi ministra za tovrstno problematiko, pred tem, zlasti v 50., 60. in 70. letih pa so bili razkošni domovi rojakov povečini zgrajeni z lastnimi sredstvi izseljencev, prostovoljnim delom, članarin, donacij in reklam.

USZS v okviru postavke, ki je namenjena Slovincem po svetu v osnovi financira:

- delovanje slovenskih organizacij po svetu;
- nekatere tradicionalne prireditve;
- projekte, ki podpirajo učenje slovenščine na daljavo oz. preko spleta;
- približevanje Slovenije mladim (ekskurzije, s poudarkom na ohranjanju slovenskega jezika, zlasti za izseljence iz čezmorskih držav. V ta namen bodo organizirane šole slovenskega jezika v Sloveniji);
- potrebne ekspertize;
- redno organizacijo različnih programov in seminarjev izbranih na osnovi javnega razpisa (seminar za arhivarje, seminar za učitelje in učiteljice, ki prostovoljno poučujejo slovenščino in druge predmete v slovenščini, seminar za novinarje (urednike, radijske ter televizijske poročevalce), seminar za kulturne animatorje). Urad vsebinsko sodeluje

tudi na konzularnih posvetih, ki jih vsako leto organizira Ministrstvo za zunanje zadeve RS;

- občasno se izvajajo še seminarji za mlade slovenske podjetnike – potomce slovenskih izseljencev iz držav Evrope in posveti za mlade, kjer se obravnavajo različne aktualne tematike za mlade izseljence in zamejce. Urad pa izvaja tudi druge seminarje, za katere se v posameznih državah pokaže potreba (npr. seminarji na temo priznavanja in vrednotenja izobraževanja v RS, pokojninsko ter invalidsko zavarovanje v RS, zdravstveno zavarovanje v RS, vizumi, državljanstva RS, itd. (informacija javnega značaja, posredovana s strani Natalije Toplak, zaposlene na USZS, 20. 8. 2008);
- gostovanja izseljencev v Sloveniji ter slovenskih skupin pri rojakih;
- informiranje Slovencev po svetu (spletni portal), in
- preko javnega objavljenega natečaj za najboljša diplomska, magistrska in doktorska dela s področja zamejstva ter izseljenstva.

V tabelah 5.8, 5.9 in 5.10 prikazujem subvencije treh ministrstev, in sicer Ministrstva za kulturo RS, Ministrstva za zunanje zadeve RS in Ministrstva za šolstvo, znanost in šport RS.

Tabela 5.8: Subvencije Ministrstva za kulturo RS za Slovence zunaj RS.

	SIT	Delež v% MK
1991		0,55%
1992		0,36%
1993	52.138.000	0,61%
1994	63.000.000	0,60%
1995	81.073.000	0,65%
1996	86.551.000	0,61%
1997	114.300.603	0,69%
1998	134.264.140	0,74%
1999	137.756.097	0,70%
2000	143.891.895	0,65%
2001	151.269.000	0,59%
2002	155.477.207	

Vir: Domjan, Milena. Letnik 2002. Analiza stanja na področju Slovinci zunaj Republike Slovenije, Ljubljana.

Tabela 5.9: Subvencije Ministrstva za zunanje zadeve RS (Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu).

Postavke	leto 1999	leto 2000	leto 2001	leto 2002
5234 Ustavne obveznosti - zamejstvo	1.300.000.000	1.344.777.000	1.452.213.000	1.566.227.000
6212 Ustav. obveznosti - Slovenci po svetu	110.315.000	99.181.000	103.613.000	120.111.000
4398 Izseljensko društvo Slovenija v svetu	6.900.000	10.674.000	11.333.000	12.044.000
4750 Svetovni slovenski kongres	8.600.000	16.011.000	17.001.000	17.111.000
4975 Združenje Slo. izseljenska matica	48.548.000	37.359.000	39.669.000	39.932.000
1075 Dvojezična šola v Špetru		30.000.000	35.000.000	
Skupaj	1.474.363.000	1.538.002.000	1.658.829.000	

Vir: Domjan, Milena. Letnik 2002. Analiza stanja na področju Slovenci zunaj Republike Slovenije, Ljubljana.

Tabela 5.10: Subvencije Ministrstva za šolstvo, znanost in šport RS (v nadaljevanju MŠZŠ).

leta 2000	201.000.000 SIT
leta 2001	222.000.000 SIT
leta 2002	233.500.000 SIT

Vir: Domjan, Milena. Letnik 2002. Analiza stanja na področju Slovenci zunaj Republike Slovenije, Ljubljana.

Subvencije omenjenih ministrstev so namenjene zlasti za:

- plače učiteljev v tujini, njihove potne stroške, izobraževanje;
- glasbeno šolstvo;
- strokovne poučne ekskurzije za učence in dijake;
- poletne šole za otroke od 7 do 17 let;
- učbenike in prireditve ob zaključku šolskega leta;
- logistično podporo;
- strokovne seminarje za učitelje iz evropskih in prekomorskih držav;
- dijaške domove ter štipendiranje.

V sklopu Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu so se financirale tudi naslednje postavke (internet 8):

- 4398 Izseljensko društvo Slovenija v svetu;
- 4750 Svetovni slovenski kongres;
- 4975 Slovenska izseljenska matica.

Financiranje je bilo pogodbeno urejeno, postavke pa so bile namenjene financiranju materialnih stroškov in osebnih dohodkov zaposlenih v zgoraj navedenih organizacijah.

Tabela 5.11: 6212 – Slovenci po svetu (po državah in namenu v SIT).

(v SIT)	Leto 2000	leto 1999
Država		
Avstrija	299.995,44	
Belgija	148.250,00	
Francija	757.065,00	
Nemčija	1.175.323,00	
Rusija	442.224,00	
Švedska	540.182,00	
Švica, Liechtenstein	2.222.900,90	
Evropa	5.585.940,34	5.742.537,07
Argentina	11.989.222,30	
Avstralija*	1.722.420,05	
Kanada	7.933.367,47	
ZDA	4.458.665,00	
ZDA+Argentina (maturanti)	4.465.766,80	
ZDA+Kanada (aktivne počitnice)	857.723,19	
ZDA+Japonska	3.000.000,00	
Prekomorske	34.427.164,81	29.380.957,24
BiH	13.769.324,00	
Hrvaška	14.973.552,00	
Makedonija	773.130,00	
ZRJ	512.033,00	
JUG	30.028.039,00	26.742.333,45
Seminarji	745.979,24	
Ekspertize	500.000,00	
knjige, kult. Dediščina	2.238.170,17	
Mediji	23.000.000,00	
Konfer.,zborniki, srečanja	1.850.000,00	
Skupaj	28.334.149,41	35.051.051,32
Skupaj	98.375.293,56	96.916.879,08

Vir: Domjan, Milena. Letnik 2002. Analiza stanja na področju Slovenci zunaj Republike Slovenije, Ljubljana.

V nadaljevanju (glej tabelo 5.12) prikazujem kadrovska strukturo za 3 stanovska društva, ki delujejo in so v celoti sofinancirana iz proračuna Republike Slovenije.

Tabela 5.12: Kadrovska struktura 3 izseljenskih društev, ki so financirana iz proračuna RS.

Izseljensko društvo Slovenija v svetu	2 redno zaposlena
Svetovni slovenski kongres	3 redno zaposleni, 2 honorarno
Združenje Slovenska izseljenska matica	7 redno zaposlenih

Vir: Domjan, Milena. Letnik 2002. Analiza stanja na področju Slovenci zunaj Republike Slovenije, Ljubljana.

Po mnenju predsednika komisije Franca Pukšiča (politična stranka SDS) je nesprejemljivo (C. R. 2001), da je v letu 1994 znašal odstotek sredstev za Slovence v zamejstvu in po svetu 0,26 % proračuna, v letu 2002 se zmanjša na 0,12 %, v letu 2003 pa malenkostno poveča na 0,125 %.

Sredstva se iz leta v leto manjšajo in rezultat vsega pa verjetno izguba civilnega združenja SIM, ki je v letu 2002 prejela 17,5 milijona tolarjev, leta 2004 »le« še 8 milijonov, zdajšnja sredstva pa žal niso znana (Pogljajen 2005a).

V letu 2006 je bilo za rojake predvidenih skupno 8 milijonov, od tega 1 milijon za repatriacijo, v letu 2007 pa 9, od tega 2 milijona za repatriacijo. Ne glede na samo višino postavke je novost dobrodošla za vse, ki razmišljajo o stalni vrnitvi oz. priselitvi v domovino svojih prednikov, pa si tega zaradi zaostrenih razmer v državi bivanja ne morejo privoščiti. Druga pomembna sprememba je postopni prenos proračunskih sredstev z različnih ministrstev na Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu (v nadaljevanju USZS). Kot prvo se je za ta korak odločilo Ministrstvo za kulturo RS, kar v praksi pomeni, da USZS kroji tudi kulturno politiko v svetu in je postal glavni plačnik vseh temeljnih dejavnosti Slovencev po svetu in bo torej prav od USZS pozneje odvisno, kako bo ta denar razdeljen in kateri projekti bodo imeli prednost v prihodnjih

2 letih. Tretja korenita sprememba je onemogočila civilnim ustanovam, ki so neposredno povezane z izseljenstvom (Slovenija v svetu, Svetovni slovenski kongres in Slovenska izseljenska matica, v letu 2006 se jim je pridružila še Rafaelova družba), da same razpolagajo s svojim sredstvi kot v preteklosti. Združenja namreč niso imele več ločenih postavk, temveč so nastopale pod skupnim imenovalcem civilnih organizacij (postavka 6355). Vendar je to trajalo samo eno leto, kajti že naslednje leto (2007) so vse stanovske organizacije ponovno imele ločene postavke.

Državni proračun v letu 2006 pa je prinesel tudi veliko pomembnih in korenitih sprememb ter novosti. Uvedel je namreč 2 novi postavki, in sicer za:

- repatriacijo (postavka 6425). *»Iz Resolucije o odnosih s Slovenci po svetu in Zakona o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja, ki ga je Državni zbor RS sprejel leta 2006, izhaja, da je Republika Slovenija zainteresirana za vračanje slovenskih izseljencev in zdomcev kakor tudi za priselitev njihovih potomcev. Namen postavke je kritje stroškov, ki bodo nastali z izvedbo repatriacije. Nujno je namreč, da se repatriiranim osebam in njihovim svojcem, v prvem obdobju po priselitvi oz. do ureditve njihovega položaja, odobri začetna finančna podpora ter uredi socialna in zdravstvena varnost, dokler repatriirane osebe ne uredijo potrebne dokumentacije. To je še zlasti pomembno za Slovence, ki prihajajo iz kriznih držav (finančni načrt 2007)«.*
- donacije oz. pomoč Slovincem v zamejstvu in tujini (postavka 9165). *»Pomoč Slovincem v državah, ki jih pesti politična ali drugačna kriza, in v državah, ki imajo negativen odnos do svojih državljanov slovenske narodnosti ter zavzemanje za vračanje Slovencev in njihovih potomcev je poleg ohranitve slovenske identitete, jezika, kulture, kulturne dediščine in kulturne rasti med Slovenci zunaj njenih meja ena pglavitnih nalog Urada. Namen postavke je odobritev začasne pomoči tistim Slovincem po svetu, ki so eksistenčno ogroženi, tistim, ki se želijo vrniti v domovino, in tudi tistim, ki želijo pravno urediti svoj odnos z domovino (finančni načrt 2007)«.*

Poleg naštetih civilnih združenj lahko finančno podporo prejme tudi prosilec, ki izpolnjuje naslednje pogoje (internet 12), v nasprotnem primeru bodo programi in projekti zavrjeni:

- da si z enkratnim dejanjem ali s trajno dejavnostjo prizadeva za materialno, socialno, politično, kulturno ali duhovno dobrobit pripadnikov slovenskega naroda zunaj Slovenije oz. za ohranitev in krepitev njihove identitete;
- da ima pozitiven odnos do povezovanja z matično domovino, in
- da spoštuje postopke in obveznosti v zvezi z rabo proračunskih sredstev Republike Slovenije.

Večina sredstev se razdeli na podlagi javnega razpisa, na katerega se lahko prijavijo tako pravne kakor tudi fizične osebe. Merila za dodelitev finančne podpore (internet 12) so:

- izpričana vloga prosilca in njegovega pomena znotraj posamezne slovenske skupnosti;
- obseg in kakovost delovanja;
- velikost in razvejanost strukture;
- načrti delovanja;
- dejanski stroški in potrebe;
- nujnost zadev;
- simbolna vrednost enkratnega dejanja, trajnega delovanja ali materialnega pričevanja, višina finančne podpore, ki jo prosilec prejme z drugih virov.

Komisija državnega zbora za odnose Republike Slovenije s Slovenci v zamejstvu in po svetu je na redni seji 16. 10. 2007 potrdila oba predloga sprememb proračuna za leto 2008 ter predlog za leto 2009, in sicer v postavkah za Slovence v zamejstvu in po svetu. Sprejeto je bilo, da bo v prihodnosti več denarja namenjeno rojakom ob meji in čez lužo ter se raven podpore zvišuje. Za leto 2008 je bilo tako namenjeno 1.154.055 proračunskih sredstev (€), doslej se je v ta namen porabilo 1.048.118,79 sredstev. Za leto 2009 je za rojake po svetu namenjenih 1.192.000 € (podatek o dejanski porabi bo možno podati šele konec leta 2009) (informacija javnega značaja, posredovana s strani Natalije Toplak zaposlene na USZS, 20. 8. 2008).

Slovenska društva in organizacije iz Kanade so prejela na temelju javnega razpisa med letoma 2001 (v tem letu je bil izveden prvi javni razpis za namensko razdelitev sredstev) in 2008 sledeča dodeljena finančna sredstva (informacija javnega značaja, posredovana s strani Natalije Toplak, zaposlene na USZS, 20. 8. 2008):

- 2001 – 2.040.000 SIT;
- 2002 – 2.500.000 SIT;
- 2003 – 3.821.000 SIT;
- 2004 – 5.002.000 SIT;
- 2005 – 24.483 EUR;
- 2006 – 28.330 EUR;
- 2007 – 45.900 EUR;
- 2008 – 48.000 EUR.

Status financiranja je za organizacije in dejavnosti Slovencev zunaj Republike Slovenije deloma uredil tudi nov krovni Zakon o odnosih Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja, in sicer v 2. delu samega zakona. Prav financiranje zdomskih organizacij je namreč doslej potekalo brez primerne pravne osnove. V zakonu je predvideno, da Vlada Republike Slovenije sprejme izvedbeni akt, ki bo do podrobnosti urejal celotno prakso izvajanja finančnih podpor.

Za Slovence kot majhen narod je po mojem mnenju vsak finančni vložek v izseljence dragocena naložba, ne pa finančno breme, kot ga nekateri morda razumejo. Vsi, ki odločajo o tem, koliko proračunskega denarja naj bo namenjenega za vzdrževanje slovenstva v svetu, naj se zavedajo, da se naložba v slovenstvo vedno večkratno povrne z gospodarskimi in kulturnimi stiki, zlasti pa s prepoznavnostjo naše države v svetu.

5.6 ODNOS MEDIJEV

Mediji so del družbenega prostora in kot takšni ne morejo biti neodvisni akterji ali prenašalci informacij, temveč so vedno v kakršnikoli povezavi oz. odvisnosti od ekonomskih in političnih

subjektov države. Poudariti je treba, da mediji realnosti družbenega prostora, v katerega so vpeti, ne le opisujejo in interpretirajo, ampak tudi sami pravzaprav ustvarjajo del te medijske realnosti. Vsekakor je to odvisno od uredniške politike posameznega časopisa, ta pa posredno vodi do že omenjenih političnih in ekonomskih centrov moči (internet 3, 414).

Slovenski mediji namenjajo Slovincem zunaj RS različne občasne objave, oddaje oz. serije oddaj na televiziji in radiu, v časopisih pa se glede na pomembnost teme objavijo tudi kakšni članki, čeprav zelo redko tehtni o Slovencih na tujem. Še največ člankov na tematiko Slovencev po svetu je bilo objavljenih prav ob sprejetju novega zakona, ko je opozicija močno nasprotovala sprejetju. Dandanes je žal vse premalo televizijskega poročanja o delovanju in življenju Slovencev po svetu (vodstvo nacionalne TV-hiše to pomanjkljivost argumentira s pomanjkanjem denarja). Prva informativna oddaja RTV, namenjena Slovincem po svetu, je bila na sporedu »še« leta 1993 (informacija javnega značaja, posredovana s strani Natalije Toplak, zaposlene na USZS, 20. 8. 2008). Danes je na sporedu le enkrat mesečno in poteka v okviru mariborske TV, v celoti pa je seveda posvečena vsem rojakom po svetu. Dolgoletni urednik informativnega programa TV-studia Maribor je Marjan Šrimpf. Omembe vredna je tudi druga informativna oddaja *Slovenski magazin*, ki je objavljena tudi na tujih programih in satelitih (3 Sat, EbS, Scola, kanal 25 WNYE New York ter v kabelskih omrežjih v ZDA, Kanadi, Avstraliji in Argentini).

Preko Radia Ognjišče je možno spremljati radijski program *Slovenci po svetu in domovini*, ki je na sporedu vsako nedeljo ob 17h. Radio Ognjišče je bila tudi prva postaja, ki je 24-urni program začela oddajati v živo preko spleta in tako povezala še več Slovencev po svetu, ki so bili zaradi časovni razlik prikrajšani. Prav tako je možno v okviru Radia SLO 1 spremljati 1-urni program *Slovenci po svetu*, ki je na sporedu vsak petek ob 21.05. Oddaje na temo Slovenci po svetu pa predvajajo tudi druge zasebne radijske postaje (Radio 94, Radio Triglav ...).

Menim, da bi pretok informacij lahko bistveno pripomogel k boljšemu poznavanju naših rojakov na tujem, tem pa bi vlil občutek domačnosti in upoštevanja v domovini. Vsekakor bi Slovenci v tujini, ki so ravno tako del slovenskega naroda, kot tisti, ki živijo v domovini zaslužili večjo domačo medijsko pozornost. Žal pa danes ob obilici dnevnikov nimamo časnika,

ki bi imel toliko posluha in razuma, da bi imel vsaj tedensko prilogo za izseljence. V nadaljevanju predstavljam tabeli št. 5.13 in št. 5.14, ki nazorno prikazujeta odnos medijev do rojakov po svetu v letu 2003.

Tabela 5.13: Radijski program vseh radijskih organizacij, predvajan iz matičnega studia, po programskih zvrsteh v letu 2003.

	Skupaj program	Komerc. radio	Nekomerc. radio	ure/hours
	Programme total	Commercial radio	Non-commercial radio	
Skupaj prog., predvajan iz matič. studia	559.479	392.196	167.283	Total in-house broadcasted programme
Skupaj predvajani program	503.591	347.578	156.013	Total broadcasted programme
Glasba	339.001	236.923	102.078	Music
Resna glasba	10.749	3.572	7.177	Serious music
Zabavna in popularna glasba	296.380	212.894	83.486	Light, popular
Narodna glasba	21.204	16.210	4.994	Folk music
Druga glasba	10.668	4.247	6.421	Other
Razvedrilo	35.224	28.203	7.021	Entertainment
Kontaktne oddaje	23.683	18.750	4.933	Talk, chatshows
Kvizi, tekmovanja	6.668	5.592	1.076	Quizzes, contests
Humor, satira	2.588	2.034	554	Humour, satire
Drugo	2.285	1.827	458	Other
Igrani dramski program	1.520	347	1.173	Acted, drama programme
Radijske igre	392	74	318	Radio drama
Literarne oddaje	1.056	253	803	Literary programmes
Drugo	72	20	52	Other
Šport	26.834	21.985	4.849	Sport
Športni dogodki	7.039	5.145	1.894	Sports events
Športni pregledi	12.297	10.872	1.425	Sports magazines
Športne vesti	6.935	5.573	1.362	Sports news
Drugo	563	395	168	Other
Dnevnoinformativni program	38.160	23.967	14.193	Daily informative programme
Poročila in dnevniki	29.621	18.248	11.373	Newcasts, flashes

Vrem. napovedi, promet in dr. infor.	8.539	5.719	2.820	Weather, traffic news etc.
Aktualnoinformativni program	42.078	25.016	17.062	Information
Aktualne oddaje	16.746	8.755	7.991	Current affairs
Svetovalne oddaje (nasveti potrošn.)	6.579	4.394	2.185	Advisory programmes
Splošnoinformativne oddaje	14.595	8.511	6.084	General informative programmes
Drugo	3.158	2.356	802	Other
Oddaje za otroke in mladostnike	5.256	2.903	2.353	Programme for children and youth
Razvedrilo	3.133	2.008	1.125	Entertainment
Igrani dramski program	448	181	267	Acted, drama programme
Drugo	1.675	714	961	Other
Oddaje za izseljence in slov. manjšino	793	122	671	Programme for emigrants and for the Slovenian minority
Oddaje za kmetijce	1.280	490	790	Programme for farmers
Umetnost, humanistične vede, znanost	2.853	957	1.896	Arts, humanities, sciences
Izobraževanje (šolsko, za odrasle, dr.)	3.418	1.082	2.336	Education
Religija (obredi in drugo)	1.520	1.043	477	Religion
Drug program	5.654	4.540	1.114	Other
Reklame (čisti EPP)	46.390	38.642	7.748	Advertising
Druga plačana obvestila	5.595	3.501	2.094	Other paid notice
Napovedi in predstavitve programa	3.903	2.475	1.428	Presentation and promotion

Vir: Statistične informacije. Kultura 10, št. 78/2006, 3. Ljubljana.

Tabela 5.14: Predvajan program Radia Slovenija iz matičnega studia, po programskih zvrsteh v letu 2003.

	ure/hours				
	Skupaj	1. Program	2. Program	3. Program	
	Total	1. Programme	2. Programme	3. Programme	

RTV Slovenija					RTV Slovenia
Skupaj prog., predvajan iz matič. studia	23.590	8.103	6.930	8.557	In-house broadcasted programme
Skupaj predvajani program	23.123	7.937	6.675	8.511	Total broadcasted programme
Glasba	14.560	3.802	3.960	6.798	Music
Resna glasba	6.333	49	-	6.284	Serious music
Zabavna in popularna glasba	7.462	3.593	3.834	35	Light, popular
Narodna glasba	144	59	-	85	Folk music
Druga glasba	621	101	126	394	Other music
Razvedrilo	145	138	7	-	Entertainment
Kontaktne oddaje	46	40	6	-	Talk, chatshows
Kvizi, tekmovanja	-	-	-	-	Quizzes, contests
Humor, satira	65	65	-	-	Humour, satire
Drugo	34	33	1	-	Other
Igrani dramski program	447	179	9	259	Acted, drama programme
Radijske igre	135	79	9	47	Radio drama
Literarne oddaje	290	96	-	194	Literary programmes
Drugo	22	4	-	18	Other
Šport	924	182	671	71	Sport
Športni dogodki	280	2	278	-	Sport events
Športni pregledi	237	-	237	-	Sports magazines
Športne vesti	379	152	156	71	Sports news
Drugo	28	28	-	-	Other
Dnevnoinformativni program	2.874	1.253	1.029	592	Daily informative programme
Poročila in dnevnik	2.324	1.016	838	470	Newcasts, flashes
Vrem. napovedi, promet in dr. infor.	550	237	191	122	Weather, traffic news etc,
Aktualnoinformativni program	2.914	1.832	941	141	Information
Aktualne oddaje	1.206	788	298	120	Current affairs
Svetovalne oddaje (nasveti potrošn.)	669	385	284	-	Advisory programmes
Splošnoinformativne oddaje	724	476	227	21	General informative programmes
Drugo	315	183	132	-	Other
Oddaje za otroke in mladostnike	258	231	25	2	Programme for children and youth
Razvedrilo	43	43	-	-	Entertainment
Igrani, dramski program	91	89	-	2	Acted, drama programme

Drugo	124	99	25	-	Other
Oddaje za izseljence in slov. manjšino	99	89	-	10	Programme for emigrants and for the Slovenian minority
Oddaje za kmetijce	79	79	-	-	Programme for farmers
Umetnost, humanistične vede, znanost	291	-	19	272	Arts, humanities, sciences
Izobraževanje (šolsko, za odrasle, dr.)	415	113	-	302	Education
Religija (obredi in drugo)	78	14	-	64	Religion
Drug program	39	25	14	-	Other programme
Reklame (čisti EPP)	211	51	154	6	Advertising
Druga plačana obvestila	39	25	14	-	Other paid notice
Napovedi in predstavitve programa	217	90	87	40	Presentation and promotion

Vir: Statistične informacije. Kultura 10, št. 78/2006, 4. Ljubljana.

Pri branju revij je bilo žal v preteklosti vse preveč govora o založniku in prav od založnika je bilo dostikrat odvisno, katera kategorija Slovencev bo prebirala katero revijo. Med redne dejavnosti s tega področja prištevamo:

- o specializirane revije oz. časopise, kot so: največja in osrednja izseljenska revija *Moja Slovenija* (pred tem *Rodna gruda*, *Naš delavec*, *Naša Slovenija*, *Slovenija.svet*), *Naša luč* (RKC), trimesečnik *Slovenia Quarterly Magazine*, *Glasiló SSK*, *Kulturno informativni list Slovenije v svetu* in informativni *Bilten* (Založba ZRC SAZU). Glede na to, da sorodna društva izdajajo množico revij, bi bilo smiselno združiti vse revije v eno kvalitetno revijo ter se zavzemati, da ne bi revija/-e potovala/-e le po svetu, temveč naj »iščejo« prodajno-naročniško nišo tudi v Sloveniji. Tako danes žal ni možno kupiti revije v slovenskih kioskih, kjer bi prebivalci Slovenije izvedeli več o rojakih po svetu, o njihovih občutkih, mislih, dejavnostih (skoraj vse prostovoljno – v nasprotju s prepričanjem velikega števila prebivalcev v Sloveniji, da jih plačuje slovenska država,

ki daje le kakšno finančno drobtinico in sponzorira malokateri kulturni projekt, medij oz. društvo, vendar ti finančni vložki predstavljajo le neznaten delež stroškov, nikakor pa ne dela emigrantov). Prav tako bi bilo smiselno povečati število rednih sodelavcev, ki bi redno pripravljali članke, ter število mladih dopisnikov iz vseh delov sveta. Dejstvo je, da po svetu raztreseni Slovenci potrebujejo revijo za dušo, srce in razum brez oznake »levi« ali »desni«;

- znanstveno-strokovne revije: *Dve domovini/Two Homelands* (Založba ZRC SAZU), *Razprave in gradivo* (INV) in *Annales*;
- radijske in televizijske oddaje: na Radiu Slovenija ter zasebnih radijskih postajah (Radio Ognjišče, Radio 94, Radio Triglav itd.) ter oddaje za slovenske izseljence in manjšine na TV Slovenija.

Na enem od srečanj slovenskih novinarjev iz celega sveta so novinarji celo predlagali, da bi osrednji časopis *Delo* uvedel mesečno polstransko prilogo, namenjeno Slovincem v svetu. Novinarji v tujini bi uredništvo v Ljubljani oskrbovali s svežimi vestmi, po potrebi pa bi se zavzeli tudi za pridobivanje sponzorskega denarja, s katerim bi zagotovili nemoteno izhajanje priloge. Žal njihov predlog ni bil nikoli udejanjen.

5.7 ZAKONODAJNI VIDIK

5.7.1 Zakon o odnosih Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja ter ostali pravno-formalni akti

Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (ZORSSZNM, Ur. l. RS, št. 43 – 1836/2006) daje pravno podlago za urejanje odnosa Republike Slovenije s Slovenci, ki živijo v zamejstvu in po svetu, določa pristojnosti, ki jih imajo na tem področju organi Republike Slovenije, in predvideva vrsto ukrepov, s katerimi naj bi se rojaki počutili kot del slovenske države. Ta zakon je prvi slovenski pravni akt, ki zelo natančno in jasno določa terminologijo, povezano s Slovenci zunaj Republike Slovenije, in je hkrati prvi dokument, ki

visoka načela slovenske narodne politike izraža v obliki konkretnega predpisa. Zakon posebej določa pristojnosti in naloge v zvezi s skrbjo ter sodelovanjem s Slovenci zunaj Republike Slovenije na področju nacionalne politike, kulture, medijev, arhivistike, šolstva (ohranjanja slovenskega jezika in izobraževanja), znanosti, športa in gospodarskega ter regionalnega povezovanja. Z zakonom smo naposled dobili tudi pravno podlago za ureditev financiranja dejavnosti in organizacij Slovencev v zamejstvu in po svetu. Vsebinsko je razdeljen na 5 delov, in sicer na 1. del, ki združuje 4 poglavja in pojasnjuje osnovne terminološke pojme, navaja temeljna načela, na katerih je zakon zgrajen, našteje poglavitne nosilce sodelovanja s Slovenci⁸⁰ zunaj Republike Slovenije ter opredeli osnovna področja sodelovanja.

Pri obravnavah je bil zakon deležen številnih polemik, političnih usklajevanj in dopolnitev ter precejšnjih razprav. Kljub temu je vlada 25. 9. 2005 sprejela predlog krovnega zakona za Slovence zunaj Slovenije, ki je bil sicer drugi predlog zakona s tega področja. Ne glede na določena trenja med zakonodajno proceduro je približno pol milijona Slovencev, ki živijo zunaj meja slovenske države dočakalo zgodovinski trenutek, to je bil 4. 4. 2006, ko je DZ RS v tretjem branju končno, po skoraj 4 letih oblikovanja, sprejel krovni zakon (v veljavo je stopil 6. 5. 2006), ki določa odnos države do Slovencev zunaj meja, čeprav želenega soglasja oz. konsenza vseh političnih strank o krovnem zakonu ni bilo. Zanj je glasovalo 46 poslancev, 12 poslancev Liberalne demokracije Slovenije (LDS) jih je bilo proti. Med razpravo o amandmajih je imela največ pripomb opozicija, zlasti zaradi pojma repatriacija, saj naj na primer ne bi mogel zajemati tistih, ki se niso rodili v Republiki Sloveniji. Prav tako se je opozicija v razpravi spraševala, ali je dopustno, da o repatriaciji odloča rimskokatoliška cerkev, ter vztrajala, da bi morali biti 15-mesečne finančne pomoči deležni vsi, ki bi se želeli vrniti v domovino in ne le tisti, ki živijo v državah, v katerih izbruhne gospodarska ali politična kriza. Tudi politična stranka DeSUS je zaradi besedila, ki po njenem krni pojem repatriacija, napovedala, da ne bo podprla amandmajev koalicije. Prihajale pa so tudi pobude za njegovo spremembo, denimo, da bi bilo potrebno pojem »skupnega slovenskega kulturnega prostora«,

---

⁸⁰ Slovenci po svetu so po besedilu Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja »zdomci in izseljenci, ki bivajo v sosednjih državah zunaj območja opredeljenega kot zamejstvo in v ostalih evropskih ter izven evropskih državah«. Tako imamo pravzaprav 2 kategoriji Slovencev po svetu: zdomci in izseljenci. Naši rojaki – zdomci so večinoma naseljeni v državah EU (Avstrija, Francija, Nemčija, Švedska ...) kot tudi v Švici.

ki ga zakon postavlja na območja sosednjih držav, kjer prebiva avtohtona slovenska narodna skupnost, vendarle razširiti na Slovence po svetu, povezane v različnih društvih ter organizacijah.

Poskus, da bi perečo tematiko zakonsko celovito uredili, je nekoč že spodletel, po mnenju takratnih vladnih strank zlasti zato, ker je bil predlog nedopustno diskriminatoren do državljanov Slovenije. Omenjeni prvi predlog zakona je na 44. izredni seji državnega zbora 7. 5. 2004 »padel«, saj je od 70 navzočih poslancev in poslank v DZ RS le 22 glasovalo za sprejetje zakona, 44 pa jih je bilo proti (prvi predlog je od decembra 2002 do leta 2004 pripravljala parlamentarna komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu). Predlog je zaradi nekaterih spornih rešitev, ki naj bi jih vseboval, najprej zavrnila vlada, nato pa še Državni zbor RS. Pripombe in nasprotovanja predlogu zakona so se takrat nanašala predvsem na naslednji točki: status Slovencev brez slovenskega državljanstva in repatriacija. Kot je razvidno iz dobesednega zapisa seje, so zakon podprli predvsem ali izključno poslanci Slovenske demokratske stranke (SDS), Nove Slovenije (NSi) in Slovenske ljudske stranke (SLS), opozicijske stranke pa so bile proti (dobesedni zapisi sej – 44. izredna, zasedanje 7. 5. 2004). Decembra 2005 je državni zbor s 56 glasovi za in 15 glasovi proti le odločil, da je predlog Zakona o odnosih Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja primeren za nadaljnjo obravnavo. Sicer pa je sama splošna razprava o vladnem predlogu zakona pokazala, da so bile poslanke in poslanci dokaj enotni pri ugotovitvi, da Slovenija takšen krovni zakon dejansko potrebuje.

Zakon je pripravil Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu, v vladno obravnavo pa ga je konec junija 2005 vložil tedanji vodja urada v odstopu, Franc Pukšič, zdaj poslanec Slovenske demokratske stranke (SDS). Prvenstveno je namenjen ureditvi odnosov Slovenije s Slovenci v zamejstvu in po svetu, pomagal pa naj bi tudi utrjevati narodno zavest ter narodno identiteto, pospeševati medsebojne stike ter krepiti sodelovanje na področjih, kot so kultura, vzgoja in izobraževanje, zaposlovanje, gospodarstvo, socialne dejavnosti, znanost, regionalno povezovanje ter zunanja politika.

S tem zakonom je država poravnala svoj dolg do rojakov zunaj meja, nenazadnje pa je izpolnila tudi 5. člen ustave, njihovo ustavno materijo, so pripovedovali koalicijski poslanci, zlasti iz vrst SDS. Zakon se nanaša tako na Slovence v zamejstvu in po svetu s slovenskim državljanstvom kot na tiste s statusom Slovencev brez slovenskega državljanstva⁸¹, pa tudi tiste, ki so brez slovenskega državljanstva in brez statusa (približno 60.000 ljudi ali 12 %, ki ima stalno prebivališče zunaj Slovenije, ima tudi slovensko državljanstvo). Dejstvo je, da je novi Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci v zamejstvu in po svetu osnova za sprejemanje potrebnih strateških dokumentov in eden takšnih je prav gotovo Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja z dne 12. 6. 2008. Sprejetje tega zakona lahko pojmuje tudi kot korak k spravi slovenskega naroda ter priznanje vsem rojakom po svetu, ki krepijo in ohranjajo slovenstvo. Zagotovo neposredno vpletene po sprejetju zakona čaka še težji del, saj ga bo potrebno udejaniti tudi v vsakdanjem življenju ter ga izboljšati še na podlagi prakse. Upamo lahko le, da se bo izkazalo, da pisec zakona ni izhajal predvsem iz potreb države, temveč tistih, ki naj bi jim bil zakon namenjen.

Večkrat je bilo na raznih uradnih sprejemih povedano, da so Slovenci zunaj meja RS najboljši »veleposlaniki« Slovenije. Prav zaradi slednjega je politična stranka Nova Slovenija (NSi) maja 2005 podala tudi javno pobudo za spremembo ustave, čeprav so bili sprva glede sprememb ustave precej zadržani. S pobudo so želeli, da bi se Državni zbor RS razširili na 94 poslancev, in sicer z 2 poslancema iz skupnosti Slovencev v zamejstvu in 2 iz skupnosti Slovencev v svetu. Menijo, da če je bila Slovenija že takoj pripravljena pripadnikom obeh manjšin zagotoviti ustrezno zastopstvo v Državnem zboru RS, potem bi bilo nedvomno prav, da bi bili enake pravice končno deležni tudi »sinovi našega naroda«. Kot so poudarili, bi enakopravno sodelovanje zamejskih Slovencev in Slovencev po svetu pomenilo velik prispevek k izboljšanju razmer v Sloveniji, še posebej bi pozitivno vplivalo na sedanji demografski »primanjkljaj« (Jakopec 2006) in zagotovilo večjo povezanost vseh rojakov zunaj meja RS z matičnim

---

⁸¹ V 3. delu zakona se ureja status Slovencev brez slovenskega državljanstva. Ta status izhaja iz 5. člena slovenske ustave in predstavlja pomembno novost v slovenskem pravnem redu. Uvedba takšnega statusa postaja razumljiva tudi v luči naraščanja zahtev za sprejem v državljanstvo. Status Slovencev brez slovenskega državljanstva je torej mogoče razumeti kot veliko pridobitev ter veliko priložnost na področju urejanja odnosov med matično domovino in Slovenci zunaj njenih meja.

narodom, hkrati pa tudi nesporno in demokratično legitimirano zastopstvo. Novembra 2006 je poslanska skupina Nove Slovenije (NSi) predložila še predlog za dopolnitev ustave z ustavnim zakonom. Če bi prišlo do realizacije, bi to dejansko pomenilo udejanjanje 5. člena nedavno sprejetega Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja, čigar temeljno določilo je, da so Slovenci v zamejstvu in po svetu enakovreden del enotnega slovenskega naroda. S spremembo 2. odstavka 5. ter 1. in 2. odstavka 80. člena ustave ter dopolnitvijo ustave z novim členom 63.a bi v Sloveniji vsekakor zagotovili enakopravno sodelovanje zamejskih Slovencev in Slovencev po svetu pri upravljanju države. Za uvedbo poslancev, predstavnikov Slovencev v zamejstvu in Slovencev v izseljenstvu, je treba spremeniti tudi Zakon o volitvah v Državni zbor Republike Slovenije. Veljavni 63. člen opredeljuje posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji, novi 63.a člen pa bi govoril o tem, da so tudi avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah ter slovenski izseljenci in zdomci neposredno zastopani v Državnem zboru RS. Za vložitev predloga za spremembo ustave je potrebno 20 podpisov poslancev (9 podpisov so imeli iz svoje poslanske skupine NSi) oz. 30.000 podpisov v 60. dneh, za celotno realizacijo pa mora biti skupna politična moč, saj je po zakonodaji v Republiki Sloveniji za spremembo volilne zakonodaje potrebna dvotretjinska večina. Prav tako pa 4 poslanci od 94 ne morejo imeti silne odločujoče moči, ne po politični ne stroškovni plati. Če samo pomislimo, da ima slovenska diaspora več 100.000 ljudi, potem ne moremo razumeti, zakaj so pomisleki glede spremembe ustave, saj imajo nenazadnje tujci v Sloveniji bistveno več pravic kot slovenski izseljenci, razpršeni po celem svetu. Potrebo po izseljenskih poslancih, s pomočjo katerih naj bi Slovenci v svetu dejavneje posegli v politično življenje matične domovine, je težko predvideti. Če imata pravico do poslanca italijanska in madžarska narodna skupnost, ki šteje bistveno manj pripadnikov, zakaj ne bi bila politična volja tudi za rojake, razpršene po svetu? Politične volje na levici ni bilo čutiti, vsekakor pa podpiram, da imajo tudi Slovenci, ki živijo zunaj slovenskih meja, pravico do zastopnika v izvršilni veji oblasti.

Avgusta 2008 se je Izvršni odbor Nove Slovenije (Nsi) ponovno odločil, da vloži pobudo za začetek postopka zbiranja podpisov volivcev, ki se je pričelo v ponedeljek, 8. 9. 2008, in trajalo vse do četrtek, 6. 11. 2008. Zavzemajo se namreč za povečanje števila poslancev Državnega zbora RS za 2 poslance, in sicer tako, da bi bil prvi poslanec izvoljen kot predstavnik

Slovencev po svetu, drugi pa kot predstavnik Slovencev v zamejstvu, kajti le na takšen način bi Slovenci v zamejstvu in po svetu dobili tudi formalno možnost soodločanja (internet 47).

Smiselno bi se lahko zgledovali po Italijanih, ki imajo v predstavniškem domu s 630 poslanci 12 sedežev za Italijane po svetu, v 315-članskem senatu pa je 6 pripadnikov Italijanov po svetu. Prav tako so status rojakom po svetu zagotovili Hrvati, ki so nekoč v sabor volili 12 predstavnikov izseljencev, kar je pomenilo, da so izseljenci imeli dvakrat toliko sedežev kot Hrvati, živeči v državi, zato so pozneje volilni zakon spremenili in danes volijo proporcionalno število poslancev. Po hrvaškem modelu bi lahko ustanovili tudi posebno volilno enoto za volitve teh predstavnikov (Mulec 2007, 23). Avtorji zakona so se očitno bolj zgledovali po francoskih vzorih, kjer to ureja višji svet za Francoze v tujini. Francozi, ki živijo zunaj Francije, imajo namreč tudi 12 predstavnikov v senatu (Poglajen 2005).

Slovenci so označili predlog kot nesprejemljiv, in sicer iz 2 razlogov:

1. ker bi o usodi te države odločali ljudje, ki v njej ne živijo, in
2. ker bi s tem dobili glas tisti, ki jih je ta družba v njihovem nikoli končanem iskanju izgubljenega časa, pustila zadaj. Tiste dežele, ljudi in sistema ni več.

Eden najpogostejših argumentov proti ureditvi takšnega predstavništva v Republiki Sloveniji je tudi izključitev dela narodovega telesa, ki živi zunaj matične domovine, iz predstavništva. Velika večina Slovencev v zamejstvu in po svetu nima ne aktivne ne pasivne volilne pravice, saj iz utemeljenih razlogov nima slovenskega državljanstva. Temu lahko nedvoumno pritrdimo, res pa je tudi, da lahko imajo Slovenci brez slovenskega državljanstva besedo in s tem neformalno moč pri določitvi kandidatov za volitve po reprezentativnih organizacijah Slovencev v zamejstvu in po svetu. Kandidate za izvolitev poslancev bi tako lahko predložile reprezentativne organizacije Slovencev v zamejstvu in po svetu (takšne rešitve imata tudi npr. Francija in Hrvaška). S pravico reprezentativnih organizacij do predlaganja kandidatov posredno vključimo v politično življenje tudi rojake brez slovenskega državljanstva, ki nimajo pravice voliti in biti voljeni. Pri tem nam je v pomoč Zakon o odnosih Republike Slovenije

zunaj njenih meja, in sicer v poglavju, ki govori o sestavi Svetov za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki sta posvetovalni telesi Vlade Republike Slovenije (Mulec 2007, 23).

Pomemben sklep je sprejela tudi Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu v DZ RS na 3. redni seji, dne 19. 10. 2005, in sicer, da se prouči možnost ureditve stalnega predstavnika Slovencev v zamejstvu in po svetu, ki bi sodeloval na sejah DZ RS ter njegovih komisijah. Kolegij predsednika Državnega zbora RS je na podlagi navedenega sklepa odločil, da Poslovnik DZ RS to možnost daje, in določil, da civilne organizacije, ki so s sedežem na območju Slovenije zadolžene za odnose Republike Slovenije s Slovenci po svetu, izberejo predstavnika, ki bo v Državnem zboru RS zastopal Slovence po svetu. Na predlog Kolegija predsednika Državnega zbora in na podlagi dopisa predsednika Komisije za Slovence v zamejstvu in po svetu z dne 31. 1. 2006, št.: 020–02/92–25, so se 7. 2. 2006 sestali predstavniki Izseljenskega društva Slovenija v svetu, Rafaelove družbe, Svetovnega slovenskega kongresa in SIM ter soglasno izvolili dr. Branka Zorna, dr. med., člana glavnega odbora ID Slovenija v svetu, Slovenca, ki se je pred nekaj leti z družino vrnil iz Pariza (arhiv novic društva Slovenija v svetu). Tako je bila seja DZ RS 2. 3. 2006 zgodovinska (odvijalo se je 2. branje zakona), kjer je bil poleg stalnega predstavnika Slovencev v zamejstvu prisoten tudi dr. Branko Zorn kot stalni predstavnik Slovencev po svetu v DZ RS. Vloga predstavnika je informativnega značaja, poslanecem je na voljo za različne predloge in mnenja, nima pa pravice do razpravljanja ter volitev (internet 39, 6–8).

V zaključku poudarjam, da gre za široko problematiko, ki zahteva celovito problematiko pri morebitnem urejanju predstavništva v slovenskem parlamentu.

Zavzemanje Republike Slovenije za položaj Slovencev po svetu urejajo tudi ostali pravno-formalni akti oz. dokumenti, ki odražajo javni interes za kulturna snovanja Slovencev zunaj meja RS:

- Ustava Republike Slovenije (1991) s 5. členom, ki pravi, da *»država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti. Skrbi za avtohtone slovenske*

narodne manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce ter pospešuje njihove stike z domovino. Skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije. Slovenci brez slovenskega državljanstva lahko uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti. Vrsto in obseg teh pravic in ugodnosti določa zakon«;

- Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije z dne 5. 7. 1996;
- Resolucija o odnosih s Slovenci po svetu (ReOSPS) z dne 23. 1. 2002;
- Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja z dne 12. 6. 2008.

Na to področje posega še cela vrsta zakonov in zakonskih aktov:

- Zakon o zagotavljanju vidnosti in slišnosti programov RTV Slovenija in lokalnih nekomercialnih programov na območjih, kjer živi slovenska narodna manjšina;
- Poslovník Državnega zbora (XXI. sodelovanje DZ s slovenskimi manjšinami, z izseljenci in zdomci, člena 326, 327);
- Zakon o zunanjih zadevah (členi 2, 9, 23, 29);
- Zakon o organizaciji in delovnem področju ministrstev (členi 8, 14, 17);
- sporazumi, ki so navedeni pod pojmom mednarodno sodelovanje.

5.8 SODELOVANJE ZA KREPITEV VEZI

Država mora upoštevati naslednja osnovna načela (internet 8):

- načelo ohranjanja narodne in kulturne identitete ter z njo povezanega ohranjanja maternega jezika;

- načelo krepitve narodne zavesti;
- načelo kontinuitete kulturnih dejavnosti.

Poleg omenjenega mora država skrbeti za oz. spodbujati tudi:

- kontinuirano jezikovno izobraževanje (razširjenost pouka slovenskega jezika);
- pretok slovenskih knjig in časopisov (tudi za najmlajše);
- širšo medijsko prisotnost in odmevnost;
- lektorstvo;
- promocijo kulturnih in športnih dosežkov kanadskih rojakov;
- boljšo informiranost v obeh smereh;
- večjo prizadevnost in uveljavljenost slovenskih duhovnikov po vseh slovenskih župnijah;
- in nenazadnje večjo prizadevanje pri ohranjanju arhivskega gradiva, saj prav v tem obdobju poteka menjava prve generacije.

Urad, ki je pristojen za Slovence po svetu, in druge nevladne organizacije, ustanovljene z namenom sodelovanja za krepitev vezi in tesnejših stikov med domovino ter rojaki po svetu, se po mnenju kanadskih rojakov ne zavedajo, da si ne želijo raznih pevskih zborov oz. otroških in drugih akrobatskih plesnih skupin. Cvetka Kocjančič se sprašuje: *»Ali v uradni Ljubljani res mislijo, da te skupine prihajajo v Kanado zaradi rojakovega kulturnega užitka? »Ne mislim, da gre pri omenjenih kulturnih skupinah zgolj za naivnost, ampak za namerno izkoriščanje domovine na račun njenih izseljencev. Če si skupina zaželi izleta v Kanado, se spomni tudi naših dragih izseljencev, ki živijo odrezani od slovenske kulture. Njim bi šli radi zapeti, zaplesati, zaigrati kaj pristno slovenskega, obenem pa bi si še Kanado in Ameriko radi ogledali«.*

Ga. Cvetka Kocjančič iz svojih opažanj in prepričanj ugotavlja, da so gostovanja narodno-zabavnih ansamblov precej koristnejša kot turneje pevskih zborov in drugih skupin, s čimer se tudi sam strinjam. Različni narodno-zabavni ansambli iz domovine privabijo bistveno več ljudi na društvene piknike po celi Kanadi, kot denimo akrobatska skupina. Presenetljivo je

navdušena tudi mladina (tretje in celo četrte generacije), ki na takšen način ohranjajo tradicijo slovenske družabnosti, s tem pa posledično ohranjajo tudi kulturo, slovensko narodno izročilo in seveda slovensko kulinariko, ki je na odmevnejših piknikih nepogrešljiva. Navedeno tudi močno vpliva na tukajšnje glasbenike, ki po njihovem vzgledu igrajo glasbo rojakov in jim omogočajo, da igrajo slovensko glasbo tudi na manjših nedeljskih piknikih oz. društvenih priložnostih. Vsekakor vsaka skupina, ki pride iz Slovenije, tudi nekaj pozitivnega prispeva za slovensko skupnost. Ni treba posebej omeniti, da narodno-zabaven ansambel bistveno uspešneje promovira Slovenijo kot pevski zbor, saj so med obiskovalci slovenskih prireditev tudi potomci, ki slovensko ne razumejo več, razumejo pa seveda živahen in vesel ritem slovenskih polk ter valčkov. Glede na to, da prva generacija in deloma tudi že druga počasi odhaja, upada tudi število gostov na piknikih. Tudi slovenska društva po Kanadi si ne morejo več privoščiti obiskov dragih ansamblov iz Slovenije, določena tudi »cenejših« ne, saj je finančni zalogaj preprosto prevelik. Navsezadnje je gostovanje slovenskega ansambla tudi finančno breme za rojake, ki jim nudijo prenočišča, in prav zaradi slednjega je za marsikaterega rojaka to večje breme kot pa kulturni užitek. Tako je obstoj kanadskih Slovencev v večji meri odvisen od tega, koliko bodo sami vlagali v slovensko skupnost svojega mesta ter kako bodo sami podpirali svoje župnije, slovensko radijsko oddajo, društvene in starostne domove, slovenski časopis, svoje sorojake v stiski in vzgajali izseljenske otroke, ki je za slovenstvo življenjski proces. Finančna sredstva s strani evropske Ljubljane predstavljajo le zanemarljivo težo (določen del povzet iz internega gradiva ge. Cvetke Kocjančič).

Določen delež h krepitvi trdnejših vezi predstavljajo tudi muzejske razstave v Sloveniji, ki omogočajo vpogled v gradiva tako osebnih kot družinskih predmetov, fotografij, pisem, dokumentov, oblačil itd. V Evropi so začeli ustanavljati nacionalne izseljenske muzeje zlasti v 80. in 90. letih 20. stoletja. Najstarejši med njimi je Norveški izseljenski muzej, ustanovljen leta 1952, takrat še v okviru Etnografskega muzeja. Leta 1988 je pridobil še status samostojnega nacionalnega norveškega izseljenskega muzeja. Leta 1999 je ta odlika krasila tudi Slovenski etnografski muzej in septembra istega leta uresničil svojo vizijo novega kustodiata za slovenske izseljence, zamejce, pripadnike narodnih manjšin in drugih etnij v Sloveniji. Začetki priprav izseljenskega gradiva so bili v letu 2001 in povod za to je bilo povabilo Muzeja novejšje zgodovine Slovenije ter Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC

SAZU, da tudi Slovenski etnografski muzej sodeluje pri pripravi razstave Izselenec – življenjske zgodbe Slovencev po svetu. Razstave je bila na ogled v Muzeju novejšje zgodovine (internet 13).

Velik pečat je pustilo tudi veleposlaništvo Republike Slovenije, ki je 21. 11. 2003 skupaj s slovensko skupnostjo odkrilo spominsko ploščo slovenskim priseljencem v pristanišču »Pier 21« v Halifaxu, ki bo trajno zaznamovala zgodovino slovenskega priseljavanja v Kanado. Na plošči je zapisano v slovenskem in angleškem jeziku: »*Vsem Slovenkam in Slovencem, ki so na tem mestu naredili prve korake po kanadskih tleh in prinesli slovensko kulturo v Kanado.*«

V prekmurski vasi Črenšovci so septembra 2006 prav tako odkrili prvi pomnik slovenskim izseljencem v matični domovini. Med tisoči Slovencev, ki so se iz ekonomsko-socialnih in tudi drugih razlogov razkropili po vsem svetu, so bili najštevilčnejši prav Prekmurci. Samo iz vasi Črenšovci, Dolnja Bistrica, Gornja Bistrica, Srednja Bistrica, Trnje in Žižki v črenšovski občini se je po 2. svetovni vojni izselilo skoraj 1.500 mladih Prekmurcev (Gerenčer 2006).

Prepričan sem, da je najboljši vložek za mlade obisk Slovenije. Na različnih ravneh jih je treba spodbujati in motivirati, da pridejo v Slovenijo, da v neposrednem stiku z mladimi odkrivajo svoje korenine in se tako srečajo z jezikom ter kulturo svojih staršev ali starih staršev. Ko se s to izkušnjo vrnejo v svoje življenjsko okolje, ostanejo vtisi še dolgo živi in pustijo globoke sledi, zato je lahko prav neposreden stik najkakovostnejša izkušnja. Prav zaradi slednjega potekajo nogometna prvenstva v okviru društva Slovenija v svetu in Nogometne zveze Slovenije, ki ni toliko organizirano zaradi tekmovanja, temveč zaradi druženja Slovencev iz vsega sveta in spoznavanja matične domovine (avgusta 2007 je bilo že 3. nogometno svetovno prvenstvo Slovencev po svetu). Tako je Lucas Horvat postal prvi, ki je zablestel na omenjenem turnirju pred 3 leti in ostal v Sloveniji pri ptujskem prvoligašu *Dravi*, kjer igra še danes (internet 17). Poleg nogometnega prvenstva se je društvo Slovenija v svetu v sodelovanju z Odbojgarsko zvezo Slovenije prvič odločilo, da organizira tudi 1. svetovno prvenstvo Slovencev po svetu v odbojki, ki se je uspešno zaključilo 19. 7. 2008 (internet 29). V njihovem poletnem programu pa je tudi že 18. obisk slovenskih dijakov iz prekomorskih držav (28. 7.

2008–4. 8. 2008). Več o dejavnostih SVS v letu 2008 najdete na spletni strani društva: http://www.drustvo-svs.si/images/stories/08/stalnaVsebina/program_svs_2008_ss.doc.

Naše civilne organizacije poskušajo ohraniti vez z domovino tudi z izseljenskimi pohodi na Triglav, druge slovenske univerze pa tkejo vezi z mednarodno menjavo študentov s kanadskimi univerzami (največkrat v povezavi s programom *Erasmus*). Žal so Erasmusovi študentje zaenkrat edini tujci, ki jim tečaja slovenščine ni treba plačati. Tečaje sofinancirata ljubljanska in mariborska univerza, ki sta prav tako zainteresirani, da pripeljeta v Slovenijo čim več tujih študentov, ker s tem omogočata odhod naših študentov v tujino (izmenjave potekajo na podlagi reciprocitete). Fakulteta za organizacijske vede iz Kranja tako npr. tesneje sodeluje s kanadsko univerzo Western Ontario, ki sodi med 5 najvišje uvrščenih univerz v Kanadi in kjer študira tudi veliko otrok kanadskih Slovencev, zato ima izmenjava študentov še toliko večji pomen. Slovenci po svetu imajo tudi možnost prijave na spletnem javnem natečaju »*Spletno pero*«, kjer lahko sodelujejo s svojimi zgodbami (na 3. literarni natečaj, ki se je zaključil 15. 1. 2007, je prispelo nekaj več kot 100 zgodb) (internet 18)). Prav tako so lahko s strani Centra za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja (CMEPIUS) deležni štipendije, ki so namenjene prav njim ter zamejskim Slovincem. Tudi mednarodna pisarna študentske organizacije Univerze v Ljubljani v sodelovanju z Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu izvaja tabor z namenom povezovanja slovenske izseljenske mladine, ki je zaživel leta 1997, najprej samo za zamejske Slovence, pozneje pa še za vse ostale potomce po vsem svetu. Za to se zavzema tudi SIM, ki organizira srečanje za mlade potomce Slovencev iz zamejstva in drugih držav. Svoj delež h krepitvi vezi mladih rojakov po svetu prispeva tudi Svetovni slovenski kongres, ki je letos organiziral že 12. Tabor slovenskih otrok po svetu (26. 7. 2008–2. 8. 2008). Danes je priljubljeno tudi srečanje *Draga mladih*, ki je druženje mladih slovenskih intelektualcev iz zamejstva, zdomstva in Slovenije. *Draga mladih*⁸² je v letu 2008 potekala od 3. 7 do 6. 7 v Novi Gorici, jesenski del pa od 6. 9. 2008 kot običajno na Opčinah pri Trstu. Slovenske otroke po svetu bi bilo smiselno še dejavneje vključiti v šolsko dogajanje doma, npr. z možnostjo sodelovanja na raznih tekmovanjih za bralno značko, z organiziranjem likovnih ter literarnih natečajev in s podobnimi pobudami. Koristna bi bila tudi izmenjava dijakov slovenskih srednjih šol z dijaki šol v tujini, na katerih se izobražuje kakšen slovenski otrok. S

---

⁸² Več informacij na spletni strani www.dragamladih.org.

tem bi otroci na tujem dobili močnejši občutek pripadnosti slovenski šolski skupnosti doma, imeli pa bi tudi možnost za stike z novimi prijatelji iz domovine svojih staršev ali starih staršev. Navsezadnje so to dijaki, ki imajo česar domači nimajo: dvojno kulturo, dvojezičnost in dragocene življenjske izkušnje v popolnoma drugačnem okolju, kar lahko postane velika obogatitev za skupnost, ki jih sprejme. Drži, da je tovrstno organiziranje in vodenje mladih velik napor, ki zahteva precej truda, vendar se vsak trud poplača z ohranjanjem slovenske zavesti. Posebno pozornost je treba prav tako posvečati seznanjenosti Slovencev, posebej mladih, da bi bili bolje poučeni o življenju in delu rojakov v tujini. Večkrat se namreč dogodi, da mladi sploh ničesar ne vedo o Slovencih v sosednjih državah, kaj šele drugod po svetu.

Prvi izseljenski piknik je bil organiziran leta 1956 v Polhovem Gradcu. Srečanje se je razvilo iz prvotne želje ameriških Slovencev, ki so bili poleti v domovini in so hoteli proslaviti 4. julij, najpomembnejši ameriški državni praznik. Tradicionalna prireditev, ki naj bi bila v vsakem izbranem kraju le po dvakrat, se je selila v različne kraje Slovenije. Leta 1988 je bil zadnji izseljenski piknik v Škofji Loki, nato pa se je vodstvo organizacije SIM, ki je tudi organizator, odločilo, da spremeni sam koncept prireditve. Tako so izseljenski piknik preimenovali v *Srečanje v moji deželi* in namesto piknika je prireditev postala predstavitev kulturnega delovanja društev slovenskih izseljencev, ki je bila sestavljena iz različnih prireditev, na katerih Slovincem v domovini predstavijo življenje in delovanje Slovencev po svetu. Temeljni namen srečanja je obojestransko spoznavanje ter navezovanje novih »slovenskih« stikov. V letu 2008 je bila na sporedu že tradicionalna 52. prireditev »*Srečanje v moji deželi*« v Novi Gorici v organizaciji SIM. Prav je, da se na ta dan še posebej spomnimo naših rojakov, ki živijo po svetu in so del našega skupnega slovenskega sveta.

V okviru Društva Slovenija v svetu (v nadaljevanju SVS) poteka tudi že tradicionalni 15. tabor Slovencev po svetu, ki je bil 12. 7. 2008 v Velikih Laščah. Tabor je organiziran kot prijetno druženje za Slovence z vseh koncev sveta, hkrati pa vsako leto pri okrogli mizi obdelajo tudi katero od aktualnih tem. V sklopu tabora je tudi koncelebrirana⁸³ sveta maša, ki jo vodijo bodisi izseljenski duhovniki bodisi msgr. Alojz Uran, ki je odgovorni škof pri Slovenski škofovski konferenci za Slovence v zamejstvu in po svetu. Tovrstna srečanja prav gotovo

---

⁸³ Koncelebracija pomeni somaševanje več katoliških duhovnikov (Tavzes 2007, 595).

pripomorejo h krepitvi narodne zavesti, oživljanju čuta za domovino in pripadnost narodu. Žal pa je na tovrstnih srečanjih iz leta v leta manj čezmorskih Slovencev (v letu 2005 je bilo na srečanju preko 2.500 ljudi, leta 2008 pa le še okoli 300 ljudi), saj postaja pot v domovino, zlasti za starejše čedalje zahtevnejša in prav to je verjetno največji vzrok osipa obiskovalcev.

Kot zadnja najodmevnejša prireditev, ki vsako leto julija povezuje »svetovno Slovenijo«, je tradicionalno vseslovensko srečanje rojakov v osrednjem telesu demokratične države, parlamentu, letos že 8. po vrsti, organizirano s strani komisije DZ za Slovence v zamejstvu in po svetu. To je dan, ko poslanske klopi državnega zbora zasedejo Slovenci iz zamejstva in izseljenstva. Resda omenjeno srečanje nima otipljive politične teže, vendar je dobrodošla priložnost za neposreden stik rojakov iz vseh koncev sveta s slovensko politično srenjo in za dialog o težavah, ki jih pestijo. Prireditev 3. 7. 2008 je potekala na temo Medkulturni dialog, prvič pa je bilo možno tudi neposredno spremljanje srečanja na 3. programu TV Slovenija. Vseslovensko srečanje je izredna priložnost:

- ✓ da slovenski rojaki ovrednotijo pobudo in predstavijo svoja pričakovanja v zvezi z njihovo večjo politično udeležbo v predstavniskem telesu;
- ✓ za pogovor o tematikah, ki so obojestransko zanimive;
- ✓ da člani svetov in tudi drugi predstavijo svoja pričakovanja ter predloge v zvezi z njihovo vključitvijo v delo izvršilne veje oblasti, in
- ✓ priložnost za pobude, predloge in vprašanja, da se zagotovi čimboljše izvajanje.

Prav tako tudi Rafaelova družba vsako leto po vseh župnijah v Sloveniji prireja nedeljo Slovencev po svetu. *»Ta nedelja naj bi vernim ljudem prikazala težave naših izseljencev in zdomcev ter jih opozorila na dejstvo, da sodijo izseljenci in zdomci k veliki slovenski družini. Zato iščemo vsestransko povezavo z njimi in zanje predvsem molimo,«* so zapisali ob zadnjem praznovanju tako zastavljene nedelje slovenski škofi (Kolar 2001, 140–141).

Matična domovina tke vezi z rojaki po svetu tudi z različnimi jezikovnimi seminarji, programi oz. konferencami. V nadaljevanju predstavljam:

1. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture je dvotedenska prireditev, ki jo že od leta 1965 organizira Center za slovenščino kot drugi tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (do leta 2002 kot Oddelek za slovanske jezike in književnosti) z začetkom v 1. polovici meseca julija. Namenjena je tujim slavistom, zlasti slovenistom – univerzitetnim učiteljem, znanstvenim delavcem, profesorjem, asistentom, študentom, rojakom zunaj domovine, prevajalcem ter kulturnim in prosvetnim delavcem, ki slovenščino raziskujejo, poučujejo, prevajajo ali jo kako drugače vključujejo v svoje delo in življenje. Vsako leto pride do 130 udeležencev iz približno 25 držav, za tiste s slabšim predznanjem slovenščine pa poteka intenzivni tečaj jezika že teden pred uradnim začetkom seminarja. V letu 2008 so tako uspešno zaključili že 44. seminar slovenskega jezika in kulture, ki se je uradno začel 30. 6. 2008 (internet 19). Kapital, ki ga tukaj vlagajo, se s pridom obrne v zahtevnih strokovnih situacijah in tudi širjenju kulturnega vedenja o Sloveniji.
2. kot drugi seminar se izvaja Poletna šola slovenskega jezika za otroke in mladostnike slovenskega porekla, ki živijo v tujini, financirana s strani Ministrstva za šolstvo in šport RS. Poletna šola slovenskega jezika je bila prvič organizirana s strani SIM leta 1982 v Kranju (internet 33), pozneje pa je organizacijo prevzela ga. Dragica Motik iz republiškega zavoda za šolstvo, kjer kot višja svetovalka skrbi za izobraževanje slovenskih otrok v zdomstvu ter izseljenstvu. Poletna šola za otroke in mladostnike je organizirana oblika učenja slovenščine in spoznavanja kulture porekla, namenjena otrokom in mladostnikom med 7. in 17. letom, ki živijo v tujini (zdomci ter izseljenci), in poteka v okviru zavoda že od leta 1992. Leta 1991 so jo sicer organizirali, vendar so jo morali pozneje odpovedati zaradi dogodkov ob osamosvojitvi Slovenije. Število udeležencev šole se povečuje iz leta v leto. Prva leta so prihajali otroci iz evropskih držav, kmalu za tem so prišli še potomci iz Avstralije, ZDA, Kanade, Argentine, Japonske itd. Prihajali so tako rekoč od povsod, kjer živijo Slovenci. Ko je bilo udeležencev še manj kot 40, so otroci bivali kar pri družinah v kraju gostovanja šole, z

naraščanjem števila udeležencev so se tečajniki nastanili v dijaških domovih. Dandanes omenjene tečaje obiskujejo otroci slovenskih korenin, ki živijo po svetu, njihovi starši ali stari starši pa želijo, da bi se njihovi otroci naučili slovenščine, doživeli Slovenijo in se poistovetili z njo, ko bodo odrasli. Ta mladina s slovenskimi koreninami je namreč nosilec slovenstva v svetu. Poletna šola je v letu 2008 potekala v Domžalah in Kamniku od 26. 7. 2008 do 9. 8. 2008, in sicer že 16. Pri seminarju kot poletni šoli ne gre samo za učenje jezika ali literature, marveč za spoznavanje slovenske kulture in prav zato se tečaji organizirajo na podeželju in ne v Ljubljani (šola poteka vsako leto v drugem delu Slovenije), kajti ljudje na podeželju so preprostejši in dostopnejši, kar otroci takoj začutijo ter se sprostijo (internet 20).

3. tretji, že tradicionalni seminar je namenjen učiteljem slovenskega jezika in kulture iz čezmorskih držav, poteka 14 dni ter je financiran s strani Urada vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter ministrstva za šolstvo in šport oz. Zavoda za šolstvo RS. V Sloveniji so tovrstna srečanja dragocena priložnost za osvežitev metod učenja, veščin in primernih strategij za kakovostno delo z različnimi skupinami učencev, od predšolskih in šolskih otrok do odraslih. Prvo srečanje za rojake iz Kanade in ZDA je bilo organizirano poleti 1996, pred tem so že gostovale skupine učiteljev in učiteljic iz Evrope ter z južne poloble (Argentine, Avstralije) (Žigon 1996, 10)). Na enem od seminarjev so predstavili tudi pred leti vzpostavljen spletni projekt Thezaurus (v okviru Institute for Slovenian Studies of Victoria), ki na sodoben način uspešno povezuje Slovence po svetu in druge, ki se zanimajo za slovenski jezik ter kulturo. Spletna stran www.thezaurus.com vključuje spletno revijo *Slovenian*, spletno galerijo *Slovenian*, *Slovenian Language Resources* (jezikovni del z učnimi načrti, bibliografijami itd.), *Webclassroom* (spletna učilnica s tematskim pristopom k spletnim virom), po kategorijah izbrane povezave, vsebinsko bogate in aktualne forume oz. klepetalnice, kjer ljudje povejo mnenja in izmenjujejo izkušnje. Prav tako je bil predstavljen tudi spletni portal www.e-slovenscina.si, ki je brezplačen prostodostopen internetni tečaj *Slovenščina na daljavo*, namenjen samostojnemu učenju slovenščine kot tujega jezika, in www.zrss.si/slovenscina (spletna stran za Slovence po svetu – »Stičišče«), ki je namenjena (povzeto iz spletne strani):

- učiteljem, ki poučujejo v oddelkih dopolnilnega pouka in sobotnih šolah, ter vsem tistim, ki z različnimi dejavnostmi z mladimi in odraslimi potomci Slovencev izvajajo dejavnosti, s katerimi ohranjajo slovenstvo po svetu;
- stran je dobrodošla tudi za slovenske starše po svetu, ki iščejo možnosti za vključevanje svojih otrok v različne dejavnosti v Sloveniji (učenje slovenščine in spoznavanje slovenske kulture oz. Slovenije, povezave s šolami v Sloveniji itd.);
- učiteljem v Sloveniji, ki v slovenskih šolah delajo z učenci priseljenci in ne znajo slovenščine (tukaj je možno najti primere dobre prakse, ki so primerni za poučevanje slovenščine tudi teh učencev).

8. 8. 2008 je poleg že omenjenih portalov zaživel še spletni portal www.slovinci.si, ki je namenjen Slovincem v zamejstvu in po svetu, saj bo na enem mestu mogoče (povzeto iz spletne strani):

- pridobiti vse ažurne informacije o delu vseh vladnih služb in organizacij civilne družbe v Sloveniji;
- se seznaniti z dejavnostmi slovenskih društev;
- spremljati koledar dogodkov in še mnogo več.

Spletni portal je skupni projekt vseh 4 organizacij civilne družbe (Svetovnega slovenskega kongresa, SIM, Izselskega društva Slovenija v svetu in Rafaelove družbe), nad projektom pa bedi USZS. Na omenjeni spletni strani je predstavljena tudi zanimiva stran <http://www.omnibus.se/beseda/>, kjer je možno najti zbirko slovenskih elektronskih knjig, namenjena je zlasti rojakom po svetu (internet 42).

Vsi dosedanji udeleženci so namreč mnenja, da je ohranjanje maternega jezika in kulture ena temeljnih človekovih pravic ter jih svetovni splet ne zapre v »sobo«, ampak odpre vrata v svet. Dejstvo je, da mora biti slovenski jezik živ, in pomembno je, da so

tisti Slovenci, ki ga poučujejo v širnem svetu, v stalnem in kakovostnem stiku z matično domovino, kamor sodijo tudi takšni seminarji (arhiv zgibank seminarjev iz preteklosti).

4. strokovni seminar za izseljenske arhivarje pripravlja in financira USZS ter Arhiv RS v sodelovanju z Inštitutom za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU. Prvi tovrstni seminar je potekal že leta 1999 (takrat so se ga udeležili slovenski izseljenci iz prekomorskih držav), sledil mu je seminar leta 2004 (slovenskim izseljencem iz prekomorskih držav so se pridružili še nekateri iz Evrope), v letu 2008 pa je potekal od 15. 9 do 20. 9. 2008 v Ljubljani (internet 21)). Prispeval naj bi k temu, da bi udeleženci poenotili osnovno znanje o arhiviranju in evidentiranju, vzpostavili stik s strokovnimi ustanovami v Sloveniji ter med seboj, dolgoročno pa prispevali k vzpostavitvi svetovne mreže slovenskih izseljenskih arhivov. S tem bi se znatno povečalo zavedanje o pomenu zbiranja arhivskega gradiva oz. ohranjanje slovenske kulturne dediščine v svetu. V prihodnosti naj bi se omenjen seminar izvajal vsaka 3 leta (internet 42).
5. strokovni seminar za novinarje, urednike kot tudi za radijske in televizijske poročevalce izseljenskih medijev prav tako organizira Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu. Delovno srečanje, ki postaja že tradicionalno, se odvija vsako drugo ali tretje leto, udeležujejo pa se ga izseljenski novinarji, ki v svojem okolju prek različnih medijev (od društvenih glasil in radijskih oddaj do spletnih strani ter televizije) skrbijo za informiranje, medsebojno povezovanje in ohranjanje etnične identitete med slovenskimi rojaki. Udeleženci s pomočjo seminarja obnavljajo svoja novinarska znanja in veščine, obiskujejo ustanove, pomembne za njihov boljši stik z domovino, tudi nekatera ministrstva ter druge uradne institucije RS, obiskujejo pa tudi slovensko manjšino v sosednjih državah. Poleg samega izobraževanja in informiranja sta največjega pomena zagon in energija, ki jo udeleženci dobijo ob obisku domovine, ter nenazadnje tudi njihovo medsebojno povezovanje. Zadnji takšen seminar je potekal od 27. 5. 2007 do 4. 6. 2007 (informacija javnega značaja, posredovana s strani Natalije Toplak, zaposlene na USZS, 20. 8. 2008).

6. seminar za kulturne animatorje oz. organizatorje kulturnega življenja v izseljenskih društvih je v osnovi zasnovan kot vpogled v najnovejšo slovensko profesionalno in ljubiteljsko kulturo. Udeleženci se seznanijo z ljubiteljsko ter profesionalno kulturno dejavnostjo v Sloveniji, z modernimi tokovi likovne umetnosti ter delovanjem različnih društev v Sloveniji in zamejstvu (internet 26).

Velika prelomnica ohranjanja vezi med domovino in rojaki, tako v zamejstvu kakor tudi po svetu, bi bila vsekakor imenovanje ministra brez listnice, ki bi bil vpet v vlado in bil del izvršilne oblasti. To so sicer zapisali že davnega leta 1996 v Resoluciji o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije, in sicer v 3. poglavju, 4. člena, ki pravi: »*V ta namen je imenovan minister brez listnice, ki predlaga politiko sodelovanja s slovenskimi avtohtonimi manjšinami v zamejstvu in je odgovoren za njeno izvajanje ter za koordinacijo dejavnosti pristojnih ministrstev na tem področju,*« vendar je vse do nastanka nove vlade (2008–) ta člen ostal nem.

Slovenija je sicer že imela ministra za Slovence po svetu in narodnosti. V času prve Demosove vlade je bil to dr. Janez Dular, pozneje v prvi kratkotrajni Drnovški vladi (1992–1993) pa Janko Prunk, ki je bil imenovan 14. 5. 1992. Očitno so bili spomini na pomoč rojakov na tujem pri osamosvajanju še zelo sveži, njihova politična teža pa precenjena. Pozneje se je to mesto čedalje bolj degradiralo na čedalje nižjo uradniško raven in že v drugem parlamentarnem sklicu smo na tem področju dobili urad v okviru zunanjega ministrstva, torej zelo blizu diplomatskim krogom, samostojnega ministrstva pa ni bilo več. Vlada v mandatu 2004–2008 je uvedla spremembe, državni sekretar, pristojen za Slovence v zamejstvu in po svetu, ima položaj v Uradu predsednika vlade Republike Slovenije. 21. 11. 2008 je v Državnem zboru prisegla nova vlada, s tem pa smo dobili tudi novega ministra brez resorja, odgovornega za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Uvedbo še enega ministra brez listnice je na pobudo izseljenskih organizacij uradno predlagala parlamentarna komisija za Slovence po svetu, toda še preden se je postopek njegovega sprejemanja začel, so državnemu sekretarju in predstojniku omenjenega urada Francu Pukšiču,

ki je pripravljaj besedilo zakona, naročili, naj ta člen črta. Pukšič je »ubogal« in iz zakona izbrisal ta dva člena ter pozneje odstopil kot državni sekretar v premierovem kabinetu. Državni sekretar Zorko Pelikan, ki je nasledil Franca Pukšiča, je v imenu vlade predlogu o ministru brez listnice nasprotoval z argumentom, da sestavo vlade in število ministrov v njej določa Zakon o vladi Republike Slovenije (ZVRS), vendar se večina članov odbora na to ni ozirala in dopolnilo o ministru brez listnice za Slovence, ki živijo zunaj meja Slovenije, je bilo kot eno redkih sprejeto soglasno. Podobnega mnenja, in sicer da bo z ministrom usklajevanje v vladi boljše in lažje, je bila presenetljivo tudi opozicijska politična stranka SD (Pogljajen 2006). V novem zakonu je sicer zapisano, da bo od naslednjih parlamentarnih volitev vodil Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu minister brez listnice (če bodo s tem seveda soglašali vladajoči po prihodnjih volitvah) in ne državni sekretar, kot je doslej, zatorej ustanovitve ministrstva za Slovence v zamejstvu in po svetu (še) ne bo. Urad ostaja še naprej samostojna vladna služba in se ne bo preobrazil v ministrstvo. Predstojnik urada naj bi tako postal minister, ki bo član vlade, in to bo za urejanje odnosov s Slovenci zunaj Republike Slovenije izjemno velikega pomena. Kako nujno potreben je minister brez listnice, dokazuje tudi izjava Franca Pukšiča: »Državni sekretar, kot se je izkazalo, sme na seje vlade le ob točkah, ki se izrecno dotikajo dela urada, sicer pa na seje ne sme in tudi ne more sodelovati pri kreiranju zunanje politike, čeprav je delo urada del zunanje politike države. Samo 2 možnosti sta po moji oceni: Ali bo urad vodil minister brez listnice ali pa bi bilo pametno vse skupaj vrniti pod zunanje ministrstvo, ker je delo urada povezano z zunanjo politiko države. Če bi lahko na sejah vlade vsaj razpravljaj, bi bilo drugače. Ker tega državni sekretar ne more, lahko kot poslanec bolj vplivam.« (Jančič 2005) Novembra leta 2005 je bila izvedena tudi anonimna anketa, v kateri so spraševali: »Koliko ministrov brez listnice potrebuje vlada?« Iz tabele št. 5.15 lahko sklepamo, da Slovenci niso (bili) preveč naklonjeni tej tematiki.

Tabela 5.15: Koliko ministrov brez listnice potrebuje vlada?

Odgovor	Glasov	Odstotek	
dva, za Slovence po svetu in za reforme	12	8, 82 %	
enega, za reforme	37	27, 21 %	
enega, za Slovence po svetu	6	4, 41 %	
nobenega	81	59, 56 %	

SKUPAJ	136	100,00 %
--------	-----	----------

Vir: Internet 45.

Poseben pomen k ohranjanju slovenske kulture, običajev, identitete ter jezika med Slovenci po svetu prida tudi Svet Vlade Republike Slovenije za Slovence po svetu, ki je stalno posvetovalno telo Vlade Republike Slovenije in sodeluje pri oblikovanju in izvajanju politike ter pripravi strategije na področju skrbi za Slovence po svetu in predstavlja realizacijo sprejetega krovnega zakona (Ur.l. RS št. 43/2006) o posebnih pravicah rojakov, ki živijo v zamejstvu in po svetu. Skladno s 1. odstavkom 4. člena ga sestavljajo predsednik sveta (predsednik Vlade Republike Slovenije), podpredsednik sveta (predstojnik urada) ter 19 članov. Od tega je 6 predstavnikov državnih organov in institucij ter organizacij civilne družbe iz Republike Slovenije in 13 članov predstavnikov Slovencev po svetu (povzeto po Poslovniku Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence po svetu). Člane v svetu imenuje, vodi in sklicuje predsednik vlade na predlog reprezentativnih organizacij. Vlada je Svet za Slovence po svetu⁸⁴ ustanovila s sklepom dne 13. 7. 2006, ko je bil sprejet tudi njen poslovnik. Sestajal se bo redno vsako leto v poletnem času, po potrebi tudi večkrat, poleg tega bodo člani sveta izkoristili možnosti, ki jih ponuja sodobna tehnologija, in vzdrževali redne stike (dopisna seja). Ustanovna seja sveta je bila 3. 7. 2007, 7. 7. 2008 pa je predsednik Sveta Vlade RS za Slovence po svetu sklical že 2. sejo. Poleg sveta je vlada 13. 7. 2006 ustanovila še drugo stalno posvetovalno telo v skladu z omenjenim krovnim zakonom, in sicer Svet vlade za Slovence v zamejstvu.

V skladu z Zakonom o odnosih Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja zastopajo slovenske izseljence v Svetu za Slovence po svetu:

- 4 predstavniki Slovencev, ki živijo v evropskih državah (2 predstavnika slovenskih izseljencev iz držav bivše Jugoslavije);

⁸⁴ Več informacij o delovanju Sveta najdete v programu dela Sveta za Slovence po svetu oz. na http://www.glasslovenije.com.au/svetZaSlovencePoSvetu/programDela_SVSPS_koncna%20verzija_210_2007.pdf.

- 3 predstavniki Slovencev v Južni Ameriki (2 iz Argentine);
- 3 predstavniki Slovencev v Severni Ameriki (2 iz ZDA, 1 iz Kanade);
- 2 predstavnika Slovencev v Avstraliji;
- 1 predstavnik Slovencev v ostalih državah drugih celin.

Med predstavniki ni nobenega iz vrst Državnega sveta RS (v nadaljevanju DS RS), za kar je Komisija DS za mednarodne odnose in evropske zadeve na seji dne 14. 2. 2007 sprejela pobudo in poziv predsedniku Vlade Republike Slovenije, naj prouči možnost, da v Svet za Slovence v zamejstvu in v Svet za Slovence po svetu ter v njune pododbore imenuje tudi predstavnika DS RS (internet 41), saj komisija v okviru svojih pristojnosti posebno skrb in pozornost namenja tudi položaju slovenske manjšine v Italiji, Avstriji, na Madžarskem ter Hrvaškem in položaju Slovencev po svetu, prav tako sta tako DS RS kot njegova Komisija za mednarodne odnose in evropske zadeve aktivno sodelovala pri obravnavi predloga Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja v okviru zakonodajnega postopka.

Leta 2000 je USZS zaznal potrebo in tudi izoblikoval predlog po skupni krovni ustanovi, javnem neprofitnem zavodu za vse Slovence po svetu, ki bi bil zastavljen kot vladna služba z namenom, da bi mu vlada lahko zagotavljala subvencije in tudi nekatere druge ugodnosti, ki jih društvom po zakonodaji takrat še ni mogla zagotoviti. Tako naj bi javni zavod operacionaliziral obveznosti slovenske države na tem področju, uresničeval njeno skrb za rojake v svetu, simbolno pa presegel ideološki razkol med Slovenci, ki je bolj kot v matični domovini zaznamoval Slovence v izseljenstvu. Nadomestil bi del vloge, ki jo imajo 3 specializirana društva na tem področju. Po drugi strani pa bi to lahko bil dvorezni meč, saj bi posledično zmanjšali moč civilne družbe, ki je v Sloveniji še kako dejavna na vseh področjih. Javni zavod naj bi ustanovila slovenska vlada, in sicer na predlog omenjenega urada ter ministrstva za kulturo, vendar kot vse kaže do tega ne bo prišlo.

Kako zna domovina ceniti usluge kanadskih rojakov, nenazadnje dokazuje dejstvo, da je Stanetu Kranjcu za zaslužno delo v slovenski skupnosti v Kanadi dne 14. 3. 2005 predsednik države RS podelil celo red za zasluge. Poleg njega sta enako priznanje prejela tudi Tone Zrnec in France Habjan (950. ukaz o podelitvi odlikovanja Republike Slovenije: 2634). Pred tem je

21. 10. 2002 za zaslužno delovanje med Slovenci v Kanadi dobil častni znak svobode Republike Slovenije tudi Vladimir Urbanc (4607. ukaz o podelitvi odlikovanja častni znak svobode Republike Slovenije: 10064), leto pred njim (10. 5. 2001) pa še Jože Kastelic za kulturno in organizacijsko delo v dobro Slovencev v Kanadi (2302. ukaz o podelitvi odlikovanja častni znak svobode Republike Slovenije: 4435).

Kot zadnje področje utrjevanja vezi in medsebojnega sodelovanja je v medijih možno zaslediti rodnost (splošno rodnost prebivalstva merimo s številom živorojenih otrok na 1.000 prebivalcev) (Vogelnik 1965)), ki je večna težava slovenske družbe in dosega že zaskrbljujoče razsežnosti kljub temu, da je bil v letu 2007 velik porast novorojenčkov. O rodnosti se v zadnjih letih v razvitem zahodnem svetu zelo veliko govori, saj je v nekaj desetletjih dramatično padla pod mejo, ki še zagotavlja enostavno reprodukcijo. Razlogov za to je več, niso samo ekonomski, marveč tudi zdravstveni, sociološko-ekonomski, zgodovinski in konec koncev tudi moralni. Žal pa mnogo besed še ne pomeni tudi konkretnih dejanj in ukrepov, ki bi pomagali obrniti te neugodne tokove. Ko pomislimo na potomce rojakov po svetu in njihovo vrnitev, se nam porajajo določena vprašanja oz. predstave. V primeru, da dobimo veliko mladih družin z otroki slovenskih korenin iz vsega sveta, ki se jim ni treba učiti niti jezika, kaj šele na novo spoznavati kulturne in civilizacijske navade, vidimo veliko prednosti. Poleg omenjenega bi s preselitvijo v Slovenijo prinesli novo življenje, nove povezave, nov zagon in prepotrebne nove izkušnje. Prednosti je torej veliko, zlasti z vidika identitete naroda, nižji so stroški integracije, dotok Slovencev iz tujine pa bi lahko popravil tudi starostno sestavo prebivalstva. Država bi si morala bolj prizadevati, da bi pridobila mlajše, delovno sposobne, prilagodljive ljudi z znanjem jezika. Z ustreznimi ukrepi moramo pritegniti vse Slovence po svetu, vprašanje pa je, ali smo za to dovolj ambiciozni in kot družba pripravljeni na takšen korak, kot so to že storili Italija, Hrvaška, Španija, Irska in Izrael, ki so javno omogočili svojim rojakom preselitev v staro novo domovino. Odgovori glede tega so seveda tudi negativni, vprašanje pa je, kaj je družbeno koristno. Očitno se ne moremo otresti neprijetnega vtisa, da otroci in družina danes niso družbeno priznana vrednota.

Sodelovanje h krepitvi vezi bi lahko bilo iz obeh strani zagotovo boljše. Rojaki namreč pravijo, da *»informacije iz Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu potujejo »počasi«*. Mislim, da je

premalo ljudi na Uradu in ne zmorejo vsega, ko dobimo predloge oz. projekte, je vedno težava s časom. Lahko bi bilo boljše v tem« (interno gradivo g. Branka Maligece). Pristojni pa odgovarjajo, da je za nastalo zamudo posredno odgovorna opozicija s svojimi dodatnimi obrazložitvami.

V zaključek: Domovina in slovenstvo je stvar srca, to je stvar ljubezni in ljubezen moramo gojiti ter privzgojiti. Pečat odnosu do domovine in sveta pa je dajala tudi že večkrat omenjena ideološka pripadnost, zato se ne smemo čuditi znamenitemu verzu izseljenca iz leta 1913, ki pravi: *»Jaz domovine ne poznam. Kjer kruh je, tam je domovina. Za narod moj ne vem, ne znam; ves svet le ena je družina.«* (Drnovšek 2003, 5)

6. STANOVSKÉ ASOCIACIJE

6.1 VLADNE ORGANIZACIJE

6.1.1 Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu

Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu (v nadaljevanju USZS) deluje kot vladna služba ter sodi v izvršilno vejo oblasti. V matični domovini je stična točka za vse Slovence zunaj meja Republike Slovenije ne glede na to, kje živijo in s kakšnimi težavami se soočajo v realnosti. Nastal je v skladu z ustavno obveznostjo za posebno skrb za Slovence po svetu. Temeljnega pomena je skrb za ohranitev ter okrepitev slovenskega jezika in slovenske kulture ter povezanost z Republiko Slovenijo. Pri svojem delu sodeluje predvsem s Kabinetom predsednika Vlade Republike Slovenije in Ministrstvom za zunanje zadeve Republike Slovenije (v nadaljevanju MZZ), ki je pristojno za stike s sosednjimi državami ter njihovimi organi oblasti. Na podlagi Zakona o državni upravi se je še pred koncem leta 2004 spremenila sama organiziranost USZS, ki je bil pred tem v sestavi MZZ, v letu 2008 pa je neposredno podrejen predsedniku vlade (internet 35). USZS spremlja in koordinira dejavnosti pristojnih ministrstev na področju sodelovanja s Slovenci zunaj RS ter sodeluje z MZZ in diplomatsko-konzularnimi predstavništvi. Sestavljen je iz 2 notranjih organizacijskih enot, in sicer iz Sektorja za spremljanje položaja Slovencev zunaj RS in za statusne zadeve ter Sektorja za izvajanje sodelovanja s Slovenci zunaj RS.

USZS opravlja naloge, ki se prvenstveno nanašajo zlasti na (internet 12):

- oblikovanje in izvajanje državne politike do Slovencev po svetu ter zamejstvu;
- avtohtone slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah;
- slovenske zdomce in izseljence po svetu;
- kulturno, gospodarsko, prosvetno, politično in drugo sodelovanje pripadnikov avtohtone slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah in Slovencev po svetu z matično državo RS;

- skrb matične države RS za ustrezno pravno in zakonsko zaščito slovenskih skupnosti zunaj njenih meja;
- izvajanje finančne podpore organizacijam in dejavnostim Slovencev zunaj RS;
- izvajanje finančne podpore organizacijam civilne družbe in posameznikom v RS, ki delujejo na področju povezovanja s Slovenci v zamejstvu in po svetu, ter izvajanje nadzora porabe javnih sredstev v teh organizacijah;
- informiranje, svetovanje in pomoč posameznikom ter organizacijam Slovencev zunaj RS;
- skrb za repatriacijo Slovencev v domovino;
- pridobivanje statusa Slovenca brez slovenskega državljanstva;
- opravljanje drugih nalog, povezanih s posebnimi pravnostatusnimi zadevami pripadnikov avtohtone slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah in slovenskih zdomcev oz. izseljencev v RS (internet 12).

USZS vodi tudi vrsto upravnih, sodnih, zakonodajnih ter drugih postopkov, še zlasti pa (internet 12):

- javni razpis za sofinanciranje programov in projektov Slovencev v zamejstvu ter po svetu;
- javni razpis za izbor izdajatelja osrednje revije za Slovence zunaj RS;
- nagradni natečaj za diplomska, magistrska in doktorska dela na temo Slovenci v zamejstvu in Slovenci v izseljenstvu;
- upravni postopek pridobitve statusa Slovenca brez slovenskega državljanstva (Zakon o odnosih RS s Slovincu zunaj njenih meja).

USZS že postopno prevzema tudi vse pristojnosti, ki so bile doslej razpršene po različnih ministrstvih (zlasti ministrstvu za kulturo, šolstvo in visoko šolstvo, izvzeta pa niso niti druga ministrstva), uradnih in vladnih službah. Področje je žal zelo razpršeno in razvejano, pomembno je le, da to vodi en sam močan in vpliven resoren urad. Ves proces je seveda izjemno pomemben za rojake po svetu, saj jim ne bo treba hoditi iz enega v drug organ, ker bodo imeli vse informacije in pristojnosti na voljo na enem mestu ter za vse odločitve bo

odgovorna ena sama oseba. Navsezadnje je to pomemben korak za vse, ki svoj čas in življenjsko energijo na tujem posvečajo ohranjanju slovenske identitete, jezika ter kulture.

Temeljni dokumenti, ki urejajo področje delovanja Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu so sledeči (internet 40):

- Ustava RS, 5. člen (Ur. l. RS, št. 33/91);
- Zakon o odnosih RS s Slovenci zunaj njenih meja (Ur. l. RS, št. 43/06);
- Odlok o organizaciji in delovnem področju Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (Ur. l. RS, št. 60/06);
- Sklep o ustanovitvi, sestavi, organizaciji in nalogah Sveta Vlade RS za Slovence v zamejstvu (Ur. l. RS, št. 76/06);
- Sklep o ustanovitvi, sestavi, organizaciji in nalogah Sveta Vlade RS za Slovence po svetu (Ur. l. RS, št. 76/06);
- Resolucija o odnosih s Slovenci po svetu (Ur. l. RS, št. 7/02);
- Resolucija o položaju slovenskih avtohtonih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov RS (Ur. l. RS, št. 35/96);
- Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v RS (Ur. l. RS–MP, št. 6/93);
- Zakon o ratifikaciji evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (Ur. l. RS–MP št. 17/00);
- Zakon o ratifikaciji okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (Ur. l. RS–MP, št. 4/98);
- Uredba o izvajanju finančne podpore za ohranjanje in razvijanje slovenske identitete zunaj RS (Ur. l. RS, št. 139/06);
- Poslovník Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu, z dne 13. 7. 2006;
- Poslovník Sveta Vlade Republike Slovenije za Slovence po svetu, z dne 13. 7. 2006;
- Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji in slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski, z dne 6. 11. 1992;
- Zakon o ratifikaciji okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (NKUNM), z dne 25. 2. 1998 (Ur. l. RS–MP, št. 4/98);

- Zakon o ratifikaciji evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ), z dne 19. 7. 2000 (Ur. l. RS–MP. št. 17/00).

6.1.2 Inštitut za slovensko izseljenstvo

Inštitut za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (v nadaljevanju ZRC SAZU) deluje že mnogo let. Imel je 2 predhodnika, ki sta pomembno vplivala na njegov nadaljnji razvoj, vendar prav leto 1986 predstavlja ključno prelomnico, saj je bil priključen k ZRC SAZU in s tem bistveno izboljšal materialne, organizacijske ter druge pogoje za kadrovske širitev in izvajanje raziskovalnega programa. Prvi predhodnik je bil Študijski center za zgodovino slovenskega izseljenstva, ustanovljen leta 1963 na pobudo SAZU in zgodovinske sekcije SIM. Leta 1982 je formalno nikoli ukinjeni Center prerasel v Inštitut za izseljenstvo pri SAZU, ki je podedoval del zbranega gradiva svojega predhodnika ter postal osrednja ustanova za raziskovanje slovenskega izseljenstva. Sedanji Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU je bil ustanovljen 3. 11. 1986 in v času njegovega delovanja so se na inštitutu postopoma zaposlili raziskovalci z zgodovinsko, etnološko, umetnostnozgodovinsko, geografsko, literarno, politološko, sociološko in kulturno-antropološko izobrazbo. Na Inštitutu je trenutno zaposlenih 11 raziskovalcev (od tega 3 mlade raziskovalke) in 1 samostojna strokovna sodelavka (internet 31)).

Leta 1999 je bila znotraj inštituta ustanovljena Sekcija za migracijske študije, ki jo vodi dr. Mirjam Milharčič-Hladnik. Leta 2006 je inštitut zaradi prostorske stiske predal zbrano gradivo Arhivu republike Slovenije. Od ustanovitve pa do danes so inštitut vodili dr. Andrej Vovko (1987–1991), dr. Janja Žitnik (1992–1994), dr. Irena Gantar-Godina (1995–1999) in dr. Marina Lukšič-Hacin, ki je predstojnica od leta 1999 ter ga še vodi danes (internet 31).

Inštitut za slovensko izseljenstvo pri ZRC SAZU se ukvarja z interdisciplinarnim poljem raziskovanja migracijskih procesov tako v Sloveniji kot tujini. Raziskovalci se posvečajo študijam izseljenstva in priseljenstva, etničnosti, povratništva, migracijskih politik ter različnim metodološkim in teoretičnim pristopom k raziskovanju migracij. Pri svojem delu izhajajo iz

številnih disciplin (zgodovinarstva, literarne zgodovine, sociologije, etnologije, antropologije, kulturoloških ter političnih ved in umetnostne zgodovine). Vključujejo se v mednarodne projekte s področja migracij in težijo k primerljivosti svojih raziskav s podobnimi raziskavami v Sloveniji oz. v tujini. Izhajajo tako iz teoretičnega kot praktičnega vidika, s katerim se srečujejo pri svojih terenskih raziskavah in analizi sekundarnih virov. Inštitut organizira tudi različne mednarodne simpozije ter posvete na temo izseljenstva in priseljenstva, kulture ter izobraževanja (internet 31).

Glavna področja raziskovanja so »izseljevanje (Slovenci po svetu), priseljevanje, povratne migracije in z njimi povezana migracijska politika, kultura in umetnost (kulturna dediščina in njena digitalizacija, izseljenska ter priseljska književnost, likovna umetnost), zgodovina izseljenstva, prostorska, etnična, kulturna, spolna, izobrazbena, poklicna identiteta, akulturacija, socializacija, resocializacija, multikulturalizem, asimilacija, re-integracija, prisilne oz. politične migracije, izseljenske skupnosti, potomci izseljencev, življenjske zgodbe, ženske študije, »literarno povratništvo«, sodobne delovne migracije« (internet 31).

Inštitut za slovensko izseljenstvo prav tako izdaja mednarodno znanstveno revijo *Dve Domovini/Two Homelands* ter zbirko monografij *Migracije*. Revija *Dve domovini/Two Homelands* izhaja dvakrat letno v slovenskem in angleškem jeziku, po odločitvi uredniškega odbora pa tudi v drugih jezikih in je prvenstveno namenjena objavi znanstvenih ter strokovnih člankov, poročil, razmišljanj in knjižnih ocen s področja mednarodnih migracij z vidika različnih humanističnih in družboslovnih disciplin. Monografska zbirka *Migracije* je namenjena objavam znanstvenih monografij in zbornikov s področja družboslovnih ved, ki obravnavajo vprašanja, povezana z mednarodnimi migracijami (internet 31).

6.1.3 Komisija Državnega sveta Republike Slovenije za mednarodne odnose in evropske zadeve

DS RS je s sklepom na 3. seji, dne 21. 1. 1998, ustanovil Komisijo Državnega sveta Republike Slovenije za mednarodne odnose in evropske zadeve. Naloge, ki jih opravlja komisija, so sledeče (internet 37):

- priprava predlogov zahtev, predlogov in mnenj v zvezi z zakoni in drugimi akti, ki jih obravnava državni svet, in
- obravnava pobud in vprašanj članov DS RS v zvezi z zadevami njenega delovnega področja. Slednje zajema:
  1. gospodarske, politične, kulturne in druge odnose z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami;
  2. zaščito interesov države, njenih državljanov ter pravnih oseb v tujini;
  3. položaj slovenske manjšine v Avstriji, Italiji in na Madžarskem ter položaj Slovencev po svetu;
  4. ekonomske odnose s tujino;
  5. spremljanje programa vključevanja Slovenije v Evropsko EU;
  6. sodelovanje s tujimi parlamentarnimi institucijami.

6.1.4 Komisija Državnega zbora za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu

Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu je delovno telo, ki ga je 29. 5. 1997 ustanovil DZ RS in pripada zakonodajni veji oblasti (torej ne gre za vladni organ). Komisija je poglobitni nosilec sodelovanja med domovino in njenimi Slovenci v zamejstvu in po svetu ter je zadolžena za sledeče naloge (internet 36 in Odlok o ustanovitvi Komisije Državnega zbora Republike Slovenije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu):

- problematiko avtohtonih slovenskih narodnih manjšin v zamejstvu in Slovencev po svetu ter s tem povezano usmerjanje finančne podpore za Slovence v zamejstvu in po svetu;
- izvajanje Resolucije o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov RS;

- DZ RS poroča o pomembnih zadevah s tega področja ter pripravlja predloge sklepov in odločitev;
- obvešča pristojna delovna telesa DZ RS o zadevah, ki se nanašajo na posamezne predloge zakonov in drugih aktov v zvezi s Slovenci v zamejstvu in po svetu;
- vzdrževanje rednih stikov s predstavniki Slovencev v zamejstvu in po svetu;
- sodelovanje z Odborom za zunanjo politiko DZ RS pri obravnavi zunanjepolitične problematike, ki zadeva tudi Slovence v zamejstvu in po svetu;
- razpravlja o pobudah in predlogih, ki jih v skladu s Poslovníkom Državnega zbora Republike Slovenije (PoDZ-1) pošiljajo DZ RS organizacije Slovencev v zamejstvu in po svetu;
- sodelovanje z drugimi državnimi organi na področju odnosov s Slovenci v zamejstvu in po svetu.

V okviru svoje osnovne dejavnosti in letnih programov pa se s problematiko Slovencev ukvarjajo še Svet Vlade za Slovence v zamejstvu RS, Svet Vlade za Slovence po svetu RS, Urad Vlade za informiranje RS, Ministrstvo za kulturo RS, Arhiv RS, ki je organ v sestavi Ministrstva za kulturo RS, Javni Sklad RS za kulturne dejavnosti, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport RS, Ministrstvo za gospodarstvo RS ter Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

6.2 NEVLADNE ORGANIZACIJE CIVILNE DRUŽBE

6.2.1 Svetovni slovenski kongres

Svetovni slovenski kongres (v nadaljevanju SSK) je vseslovenska organizacijska skupnost, ustanovljena ob osamosvojitvi Slovenije in je odsev zgodovinskega trenutka, ki povezuje in

združuje Slovence doma ter po svetu na temelju zavezanosti slovenstvu ne glede na strankarske, nazorske in druge razlike. Osnovni namen SSK je doseči, da se ljudje slovenskega rodu in porekla po vsem svetu čutijo kot posebna, svojska skupnost. SSK s tem, da povezuje matične, zamejske, izseljenske in zdomske Slovence, izpolnjuje zgodovinsko izročilo naših dedov iz leta 1848, to je program o Zedinjeni Sloveniji. Tako si SSK prizadeva povezovati slovenstvo z namenom, da obranimo in ohranimo čut za slovenski jezik ter kulturno izročilo, slovenski duh in narodno samozavest ter okrepimo in utrdimo čut za slovensko državnost (internet 34).

Kongres je tako vseslovensko civilno gibanje, ki obravnava težave slovenstva in Slovencev, ter ima o njih svoja stališča, ki jih predstavlja domači in tuji javnosti ter državnim organom v Sloveniji. Je mednarodna, politična in nestrankarska organizacija. Politična zato, ker daje pobude in predloge DZ RS, vladi in drugim državnim ustanovam za čim hitrejšo reševanje posameznih političnih in nepolitičnih vprašanj, kot so sprejem Zakona o posebnem statusu za Slovence brez državljanstva, sodelovanje Slovencev na kulturnem, gospodarskem in znanstvenem področju, pridobitev državljanstva itd., nestrankarska pa zato, ker v njenih vodstvenih organih ne morejo biti ljudje, ki so na vodilnih položajih katerekoli politične stranke (internet 34).

Naloga SSK je vzpostavitev pravičnega odnosa med Slovenci v svetu in matično domovino, navezovanje novih vezi vzajemnosti in sodelovanja, navezovanje stikov, iskanje in vrednotenje skupnih interesov ter premostitev razdalj, tako krajevnih kot vsebinskih. Nadalje je naloga SSK premagati delitve, ki jih je zadalo desetletja trajajoče obdobje socializma, ki ni vzgajalo nacionalne zavesti in njenih vrednot. S svojim delovanjem vpliva na oblikovanje take državne politike, ki bo zagotovilo za demokratično, gospodarsko, pluralistično ter socialno urejeno Slovenijo in kot tako sprejemljivo za vse Slovence. SSK in naši ljudje po vsem svetu, ki zasedajo ponekod tudi visoka mesta v državnih organih in povsod uživajo velik ugled v družbi, so pripravljeni izpolniti svojo narodno dolžnost ter zavest mednarodnega političnega in gospodarskega uveljavljanja domovine Slovenije (internet 34).

SSK redno organizira letne konference slovenskih zdravnikov, podjetnikov, znanstvenikov, arhitektov itd. iz izseljenstva, pripravlja tematske večere izza kongresa, slikarske in kiparske razstave, poletni tabor – aktivne počitnice s tečajem slovenščine za otroke izseljencev, izdaja glasilo itd. SSK v prihodnje sicer načrtuje odprtja spletnega foruma, ki bo povezoval slovenske znanstvenike, vendar ne bo mogel nadomestiti omenjenih konferenc in srečanj.

SSK se kot organizacija civilne družbe zavzema za (internet 34):

- demokratično, socialno, pravno, odprto in pregledno državno ureditev;
- ugled slovenstva in slovenske države v svetu na osnovi njenega vsestranskega ter demokratičnega delovanja;
- poprave krivic iz preteklosti;
- zaščito pravic državljanov Slovenije in Slovencev v zamejstvu in po svetu;
- državljansko oz. domovinsko vzgojo mladih v duhu slovenske narodne zavesti;
- spoštovanje narodove kulture in zgodovinskih dejstev.

USZS sofinancira delovanje društva na osnovi letno sklenjene pogodbe ter mu zagotavlja del sredstev za osebne dohodke in materialne stroške. SSK ima ločeno postavko 5489.

6.2.2 Slovenska izseljenska matica

Združenje Slovenska izseljenska matica (v nadaljevanju SIM) je neprofitno in prostovoljno združenje fizičnih oseb, ki se združujejo zaradi skupno določenih interesov pri razvijanju, utrjevanju, širjenju in poglobljanju stikov med Slovenci v domovini ter po svetu. SIM je osrednje društvo za stike s Slovenci po svetu in v skladu z Ustavo RS in Zakonom o uresničevanju javnega interesa na področju kulture skrbi za Slovence po svetu ter pospešuje njihove stike z domovino. Ustanovljena je bila januarja leta 1951 (prvi predsednik je bil pisatelj Tone Seliškar) z namenom, da bi tedanja Ljudska Republika Slovenija vzpostavila stike s slovenskimi izseljenci, zdomci in njihovimi potomci ter bi z njimi sodelovala, še zlasti pri ohranjanju slovenskega kulturnega izročila. Pobudo za ustanovitev SIM so dali ameriški

Slovenci ob obisku prve večje slovenske kulturne skupine v ZDA po 2. svetovni vojni (internet 33). SIM je bila 4 desetletja, od leta 1951 do 1991, edina nevladna organizacija, ki je v Sloveniji skrbela za Slovence po svetu.

Osnovni namen in cilji SIM so razvijanje dejavnosti, ki pripomorejo h krepitvi narodne zavesti rojakov po svetu, zlasti njihovih potomcev, in sicer z razvijanjem, pospeševanjem ter utrjevanjem vrednot na področju kulturne ustvarjalnosti, različnih oblik izobraževanja in športnega udejstvovanja ter drugih zanje koristnih dejavnosti ter ustvarjanjem, varovanjem in razširjanjem vedenja o domovinskih, kulturnih, zgodovinskih in drugih vrednotah. Združenje SIM deluje v dobro Slovencev doma in po svetu, njegovi programi pa so vključeni v kulturne, turistične, izobraževalne, promocijske ter druge programe nacionalnega pomena (internet 33).

SIM prav tako redno organizira gostovanja slovenskih kulturnih skupin med izseljenci in obratno, od leta 1956 prireja tudi vsakoletna izseljenska srečanja (piknike), imenovana »Srečanje v moji deželi«, in v njihovem okviru kulturne prireditve, namenjene javnosti doma in izseljencem (med drugim likovno kolonijo izseljencev slikarjev z razstavo). Prav tako skrbi za seznanjanje slovenske javnosti z dejavnostjo izseljencev, prireja razstave o njihovem delovanju in predstavlja umetniške dosežke izseljencev ter njihovih potomcev. Novembra 1953 so izdali *Slovenski izseljenski koledar* (za leto 1954), zbornik o kulturi in literarnem ustvarjanju za Slovence po svetu, ki je zagotovo še danes osrednji zbornik o problematiki slovenskega izseljenstva. Zbornik izdajajo še danes. V letu 1954 je SIM začela izdajati tudi mesečno revijo *Rodna gruda*, dolga leta edino specializirano revijo, namenjeno Slovincem po svetu. Revija s povzetki v angleškem in španskem jeziku je izhajala 50 let ter je bila tradicionalno priljubljena v vseh slovenskih sredinah po vsem svetu. Maja leta 2004 so začeli izdajati revijo *Slovenija.svet*, ki je na voljo bralcem le do decembra 2005. Nadomestila jo je nova revija *Moja Slovenija*, založbe Otroci. Leta 1987 je pri SIM začela štirikrat na leto izhajati tudi revija *Slovenija* v angleškem jeziku, namenjena potomcem slovenskih izseljencev, in je istočasno tudi splošna promocijska revija Slovenije (internet 33).

USZS sofinancira delovanje društva na osnovi letno sklenjene pogodbe ter mu zagotavlja del sredstev za osebne dohodke in materialne stroške. SIM ima ločeno postavko 5494.

6.2.3 Izseljensko društvo Slovenija v svetu

Izseljensko društvo Slovenija v svetu (v nadaljevanju SVS) je prostovoljno združenje Slovencev iz domovine in vsega sveta s pglavitno nalogo povezovanja vseh Slovencev z matično domovino, preučevanja izseljenske problematike ter reševanja vsestranskih potreb, zlasti na področju kulture, kulturne dediščine, šolstva, športa in urejanja dokumentov. Ustanovljeno je bilo leta 1992 na pobudo v tujini rojenih potomcev slovenskih izseljencev, ki so se po osamosvojitvi preselili domov, ter drugih Slovencev iz domovine in izseljenstva kot nujna potreba izseljencev po ustreznem sogovorniku v domovini (internet 29). Društvo sodeluje z drugimi izseljenskimi skupnostmi in organizacijami v domovini ter drugod po svetu, ki soglašajo z nameni in načeli društva, se zavedajo svojega slovenstva in želijo ohraniti slovenske korenine tudi v prihajajočih rodovih. Prav tako zbira zgodovinsko gradivo o slovenskih izseljencih in zdomcih ter preučuje njihovo problematiko. Daje pobude za zakonodajno rešitev raznih težav izseljenskih rojakov. Samostojno oz. v sodelovanju z drugimi institucijami izdaja ali podpira knjige, zbornike, revije ter drugi tisk z izseljensko tematiko, avdiokasete, videokasete ter zgoščenke izseljenskih izvajalcev. Društvo SVS vsako leto izdaja tudi svoje glasilo *Slovenija v svetu*, kjer poroča o tematiki, ki je bila obdelana na taboru in drugih dejavnosti iz letnega programa. Imajo tudi svojo spletno stran (www.drustvo-svs.si), ki je dostopna že od 13. 3. 1998 (internet 29).

Društvo SVS skrbi za (internet 29):

- živo vez med izseljenci in matično domovino;
- ohranjanje slovenstva zunaj meja slovenskega matičnega ozemlja;
- slovensko besedo med Slovenci, ki živijo zunaj slovenskih meja, s pošiljanjem šolskih knjig in literature, gledaliških iger, not, video in avdiokaset ter drugega zaprosenega gradiva;
- vračanje slovenskih izseljencev v matično domovino in njihovo vključevanje v slovensko okolje;
- medsebojno povezovanje vseh Slovencev povratnikov, slovenskih izseljencev po svetu in Slovencev v matični domovini;

- ohranjanje vezi z izseljenskimi skupnostmi, iz katerih člani izhajajo;
- ugotavljanje slovenskega državljanstva in urejanju osebnih listin, nostrifikacijah šolskih diplom;
- stanovanje in službo prihajajočim izseljencem, kolikor je v njegovi moči;
- urejenejše volilne pravice izseljencev;
- kulturno-umetniški stik med Slovenci;
- organizacijo velikega števila obojestranskih obiskov pevcev, glasbenikov, zborov, ansamblov, dramskih igralcev, slikarjev, folkloristov iz matične domovine in izseljenstva.

USZS sofinancira delovanje društva na osnovi letno sklenjene pogodbe ter mu zagotavlja del sredstev za osebne dohodke in materialne stroške. SVS ima ločeno postavko 5484.

6.2.4 Rafaelova družba v okviru Slovenske škofovske konference

Rafaelova družba je ustanova za pomoč slovenskim zdomcem in izseljencem pri gojitvi njihovega slovenstva ter katolištva. Povezana je z Zvezo slovenskih izseljenskih duhovnikov, diakonov in pastoralnih sodelavcev v Evropi, katere predsednik je msgr. Janez Pucelj, ter z drugimi slovenskimi župnijami in ustanovami po vsem svetu (internet 32).

V času 1. svetovne vojne je bilo delovanje Rafaelove družbe prekinjeno in nato leta 1927 obnovljeno (Jurak 1999, 319). Leta 1945 je bila Rafaelova družba ukinjena, vendar stiki cerkve na Slovenskem s katoliško čutečimi izseljenci oz. zdomci niso usahnili, čeprav so bili zelo oteženi vse do leta 1990, ko je Slovenska škofovska konferenca ponovno ustanovila Rafaelovo družbo z imenom Katoliško središče Slovencev po svetu, leta 1995 pa se je preimenovala v Rafaelovo družbo. Rafaelova družba je bila kot organizacija civilne družbe, ki skrbi za Slovence po svetu, registrirana 4. 12. 2002.

Osrednje glasilo družbe, ki redno izhaja že od leta 1952, je glasilo Zveze slovenskih izseljenskih duhovnikov, diakonov in pastoralnih sodelavcev v Evropi za verska, kulturna ter narodna vprašanja – *Naša luč* (internet 32).

Poglavitni namen družbe je spremljanje in povezovanje vseh slovenskih rojakov po svetu ter skrb, ki obsega versko, kulturno, narodno, prosvetno ter socialno področje oz. vključuje vse, kar jim utegne biti v pomoč. V Sloveniji želi Slovencev po svetu ustvariti prijaznejše okolje, da bi radi obiskovali svojo domovino oz. domovino svojih prednikov in se vsaj nekateri za stalno preselili nazaj. Tradicionalna dogodba, ki ju družba vsakoletno pripravlja, sta nedelja Slovencev po svetu⁸⁵ in srečanje treh Slovenij na Svetih Višarjah (internet 32).

Rafaelova družba si posebej prizadeva za (internet 32):

- obveščanje ljudi v domovini za zavest o slovenskem izseljenstvu in potrebni skrbi za duhovni ter gmotni napredek izseljenskih skupnosti;
- povezovanje med matično domovino in tujino ter Slovencev v tujini med seboj;
- pomoč, pripravo in spodbujanje občasnih in rednih srečanj pastoralnega, kulturnoposvetnega in socialnega značaja;
- strokovni pristop k problematiki ter zbiranju in urejanju arhivskega gradiva o delu in življenju izseljencev;
- posredno delovanje z opozarjanjem na dolžnosti, ki jih imajo državne institucije do rojakov po svetu;
- sodelovanje z drugimi državnimi in civilnimi organizacijami, ki se zavzemajo za enako tematiko;
- vzdrževanje stikov z zamejskimi Slovenci.

---

⁸⁵ Po sklepu Slovenske škofovske konference je namreč cerkev na Slovenskem začela leta 1990 obhajati izseljensko nedeljo na zadnjo julijsko nedeljo, ki so jo pripravljali v več znanih krajih, in sicer na Ptujski gori, v Turniščah, Petrovčah, Brezjah itd. Takšna srečanja so potekala vzporedno s prireditvami, ki so jih pripravljale izseljenske državne ustanove (Kolar 2001, 140). Danes je izseljenska nedelja prva nedelja v juliju. V letu 2008 smo jo obhajali na 14. navadno nedeljo, in sicer 6. 7. 2008.

Med drugimi dejavnostmi Rafaelova družba *»oskrbuje rojake s slovenskimi knjigami, avdio-vizualnimi in drugimi pripomočki, prireja razstave arhivskih fotografij o življenju Slovencev v povojnih begunskih taboriščih na Koroškem, pripravlja fotografsko monografijo, javne razprave, obiske, aranžmaje, mladinske programe ter nastope pevskih in drugih kulturnih skupin v domovini, obnavlja Ehrlichov dom na Svetih Višarjah, ki ga uporablja v kulturne, duhovne in izobraževalne namene«* (internet 32).

USZS sofinancira delovanje društva na osnovi letno sklenjene pogodbe ter mu zagotavlja del sredstev za osebne dohodke in materialne stroške. Družba ima ločeno postavko 5838.

V okviru svoje osnovne dejavnosti se s problematiko Slovencev ukvarjajo še druge raziskovalne organizacije kot na primer Filozofska fakulteta v Ljubljani, Pedagoška fakulteta v Mariboru, Fakulteta za družbene vede v Ljubljani ter ostali. Projektne iniciative seveda prihajajo tudi s strani posameznikov. Iz navedenega je razvidno, da je področje izseljenstva (kakor tudi zamejstva) v Sloveniji precej razdrobljeno. Prevelika razdrobljenost odločanja in neenoten pristop k reševanju pereče problematike, tako po posameznih ministrstvih kot tudi v drugih organizacijah, ki delujejo na tem področju, le otežujeta začrtane cilje, saj se odgovornosti porazdelijo na več akterjev, namesto da bi bila za celotno problematiko odgovorna zgolj ena oseba.

7. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Migracije potekajo v vseh zgodovinskih obdobjih, spreminjajo se le migracijski tokovi, načini potovanja kakor tudi vzroki. Danes selitev iz ene v drugo kulturo za posameznika ali za veliko večino držav ne pomeni tako velike spremembe, kot je bilo značilno za izseljence pred 2. svetovno vojno in po njej. Včasih so bile te spremembe bistveno vidnejše in prihajalo je do velikih razlik, ko se je posameznik preselil v drugačno kulturno, tuje okolje in se moral pričeti privajati na popolnoma »tuj« način življenja. Takšen »tuj« način življenja je zaznamoval tudi naše rojake v Kanadi. Kljub temu, da slovenski narod velja za enega najmanjših slovanskih narodov, lahko rečemo, da smo Slovenci narod s številčno diasporo po vsem svetu, saj ima le malokateri evropski narod glede na število prebivalstva toliko po svetu razseljenih ljudi kot ravno slovenski. Ni točnih podatkov o tem, koliko ljudi se je tekom zgodovine izselilo iz slovenskega etničnega prostora. Obstajajo ocene, da naj bi danes zunaj meja Slovenije živelo več kot 500.000 ljudi s slovenskimi koreninami in jih ima le 12 % slovensko državljanstvo. V Kanadi naj bi po najnovjših ocenah živelo okrog 40.000 Slovencev, okoli 80 % jih živi na vzhodu države (Gosar 1978, 145–150). Največ jih danes živi v prijezerskem območju v državi Ontario, kjer so se zbrali v 8 mestih te pokrajine, in v ostalih kanadskih mestih, kot so Edmonton, Montreal, Vancouver, Winnipeg, Calgary, Port Arthur, Hamilton itd. Veliko slovenskih skupin je bilo možno zaslediti, zlasti pred 1. svetovno vojno, v osamljenih rudarskih centrih (Kirkland Lake), pozneje pa tudi v agrarnih deželah, kot sta Manitoba in Alberta, le še nekaj družin slovenskega porekla pa živi ob pacifiški obali Britanske Kolumbije. Glavno središče vseh Slovencev v Kanadi je brez dvoma Toronto, kjer deluje 6 samostojnih izseljenskih društev, ki občasno tiskajo svoja glasila oz. revije.

Kanada je že pred 1. svetovno vojno sprejela slovenske emigrante. Svoje narodne organizacije in ustanove so ustanavljali pol legalno oz. pol ilegalno, da bi na ta način utrdili svoj narodni položaj. Tako so nastajala prva kulturna društva, podporne organizacije, ki so bila ustanovljena iz spoštovanja do sorojakov v stiski, dramska in pevska društva, knjižnice, v 50. in 60. letih pa še telovadne organizacije, zadruga, hranilnice, posojilnice, prosvetna društva in šole. Rezultat

tega dela je bil dvig prosvete, narodne zavesti, socialnega ter gospodarskega izboljšanja položaja malega slovenskega človeka.

Priseljevanje v Kanado je bilo v preteklosti v veliki meri povezano z nezaposlenostjo oz. nizkimi delavskimi mezdami, kar je seveda vplivalo na splošno nazadovanje življenjske ravni. Številni posamezniki so iskali izhod iz težkega socialnega položaja in se podali na pot, da pridejo do dela, zaslužka ter boljših življenjskih pogojev. Glavna razloga za zapuščanje prvotne domovine konec prejšnjega stoletja sta bila torej zaslužek in možnost preživljanja, torej govorimo o ekonomskem razlogu, prisotnem v 1. valu priseljevanja in v zadnjem 3. valu konec 50. let in v 60. letih. Odhajali so v času pomanjkanja hrane, da najdejo kruh, ki so ga potrebovali za preživetje. Poleg omenjenega dejavnika je treba omeniti tudi druge, in sicer od zgodovinskih, ekonomskih, socialnih, političnih, rasnih in kulturnih dejavnikov, prisotna pa je celo tudi verska nestrpnost. Slovenci, ki so prispeli v Kanado kot »politične žrtve« (2. val priseljevanja), se zelo neradi spominjajo dogodkov. Govoriti o takšnih stvareh je zelo neprijetno, pravi naključna Slovenka na slovenskem pikniku v Winnipegu s solzami v očeh: *»Domovino sem morala zapustiti čez noč, praktično sem bila izgnana in primorana zapustiti svoj dom, kljub temu, da smo ekonomsko dobro »stali«. Če ne bi bila pobegnila, danes ne bi bila več živ.«* Vzroki za odhod v tujino so bili torej različni, vsem je bilo skupno le to, da je bila izselitev in priselitev neizprosna in so se vsi morali v novem družbenem okolju soočiti z novimi družbenimi razmerami. Migracija torej ni le preselitev doma v novo družbeno okolje, temveč je proces, ki lahko traja nekaj mesecev, nekaj let ali nekaj generacij in je odvisen od posameznika ter politike priseljenske države.

Po letu 1970 je migracija v Kanado močno usahnila, zadnji migranti so se tja preselili že z delovnimi vizami, posledično pa se je začela manjšati tudi slovenska skupnost. Razlog za to je življenjska raven v obeh državah, ki je v današnjem času v določenih vpogledih primerljiva. Minimalni porast je mogoče opaziti le pri mlajših izobraženih kadrih, ki poskušajo svoje »domače« znanje oplemeniti tudi onkraj Atlantika.

Danes že starejši prvi imigranti (prva generacija Slovencev) še vedno radi spregovorijo o svoji domovini, kljub temu, da so integrirani v tuje okolje. Ko sem prišel v Kanado, in sicer

Winnipeg v provinci Manitoba, me je navdušil njihov ponarodeli rek prve generacije: »*Dve domovini, a eno srce.*« Slovenci na tisoče kilometrov od domovine drugače doživljajo Slovenijo in slovenstvo kot Slovenci doma. Ti ljudje besedo domovina izgovarjajo z občutkom, s ponosom, čustvenejše, vzneseno in nostalgичno. Od njih se lahko veliko naučimo, predvsem glede odnosa do domovine. Generacija, ki se je tja preselila kot prva, seveda z veseljem ter navdušenjem ohranja slovenstvo in smo lahko ponosni na njihove uspehe, tako skupinske kakor tudi individualne. Ključno za prvo generacijo je ohranjanje slovenske identitete, spodbujanje h krepitvi stikov z matično domovino in vzpodbujanje učenja slovenskega jezika, hkrati pa si prizadevajo tudi za zaščito arhivskega gradiva v Kanadi, ki predstavlja neprecenljivi vir zgodovinskih dejstev slovenskih »popotnikov«. V dolgoletni zgodovini so v Kanadi ustvarili 5 cerkev, 2 starostna doma in več kot 20 letovišč z lepimi društvenimi domovi, velik doprinos pa so prispevali tudi h katoliški veri. Kot pravijo prvi rojaki: »*Domovine nam nihče ne more vzeti, lahko bi jo zapustili, vendar mi jo nismo.*«

Kar me je nagovarjalo in po svoje presenečalo v Kanadi, je bila tudi vernost tamkajšnjih Slovencev. Opazil sem večje spoštovanje do vere in cerkve. Ljudje, ki pridejo v cerkev, vero jemljejo resneje, ne le kot del folklore, kakor je velikokrat pri nas v domovini. V nedeljo pridejo k maši cele družine: oče, mati in otroci. V župniji je veliko različnih slojev ljudi, ki se vere ne sramujejo, ampak so veseli in ponosni, da lahko sodelujejo in po svojih močeh prispevajo k življenju župnije, ki jih tako rekoč v vseh pogledih združuje in povezuje v celoto, mnogi pa so mnenja, da bi se brez cerkve Slovenci oddaljili od svojih korenin ter posledično opustili ohranjanje slovenske identitete. Prav zaradi dobre organiziranosti je cerkev vseskozi najmočnejša združevalna sila slovenskih izseljencev, ki jih ni združevala samo na verski osnovi, temveč tudi na kulturni in družabni z organizacijo piknikov, banketov, porok, gledališč in koncertov. V župnijskem okviru je prihajalo tudi do ustanovitve različnih gledaliških ali folklornih skupin, pevskih zborov, tečajev slovenščine in tudi skavti so našli svoje mesto. Glede na omenjeno potrjujem hipotezo št. 4, ki se glasi« *Ključno vlogo pri ohranjanju slovenstva je imela katoliška cerkev.*«

Žal pa je tudi kanadske rojake zaznamovalo politično razhajanje kot tudi druge rojake po svetu. Zelo pereča težava Slovencev po svetu je namreč njihova ideološka razdvojenost

(razcepljenost) oz. razdor med ekonomskimi in političnimi migranti. Z leti se sicer politična in siceršnja razdvojenost zmanjšuje, v Winnipegu pa dve tamkajšnji društvi očitno ne najdeta skupnega jezika in ga po mojem mnenju glede na videno tudi ne bosta. Iskati krivca bi bilo seveda nesmiselno. Nekateri (ekonomski migranti) so se zavzemali za tesnejše stike z domovino (zlasti s predstavniki SIM), drugi (politični migranti) pa so zavračali vse, kar je prišlo iz takratne socialistične Jugoslavije, in so bili mnenja, da so tradicionalni pikniki v domovini le socialistična propaganda, poleg tega pa so celo pred slovenskimi cerkvami delili letake, v katerih so poimensko navajali slovenska društva in posameznike, ki so bili naklonjeni jugoslovanskemu režimu. Veliko prahu je bilo dvignjenega s strani kanadske politične emigracije tudi, ko je slovensko društvo povabilo na svojo prireditev jugoslovanskega konzula, da o nepriznavanju zastave niti ne govorim. Političnim emigrantom v Kanadi so bile trn v peti tudi različne dobrodelne akcije za domovino, saj jih niso mogli zatreti z nobeno propagando. Kljub temu kanadski Slovenci slovijo kot izredno radodarni donatorji v primeru stiske sodržavljanov. Menim, da bi si morala slovenska društva po vsej Kanadi vedno prizadevati za vzpostavitev prijateljstva, spoštovanja in medsebojnega razumevanja, ne glede na zgodovinske in ideološke razlike, kajti vsakršnakoli politična prenapetost je bila in tudi vedno bo škodljiva. Vse Slovence je potrebno obravnavati enakopravno, da presežemo razlike na podlagi ideoloških pripadnosti in izenačimo pripadnike slovenskih skupnosti v Kanadi s slovenskimi državljani. Dejstvo je, da obstoja slovenskega naroda doma in v tujini ne bo omogočila delitev na to ali ono skupnost, temveč iskanje skupne »sredinske« poti, kajti vendarle gre za različne kategorije Slovencev, tako statusno kot generacijsko. Do še večjega političnega ideološkega razkola bi verjetno prišlo tudi v primeru, če bi se odločanje o izseljenski problematiki v RS preneslo na politično raven ali bilo podvrženo dnevni politiki. Prav pri slednjem pa lahko z ministrom brez listnice verjetno veliko pridobimo, saj bi bil vpet v vlado in bil del izvršilne oblasti. Kot se je izkazalo, državni sekretar sme na seje vlade le ob točkah, ki se dotikajo delo USZS, sicer pa na seje ne sme in tudi ne more sodelovati pri kreiranju zunanje politike, čeprav je delo USZS del zunanje politike države. Z osamosvojitvijo Slovenije je prišlo žal samo na formalni ravni do prenehanja ločevanja med »našimi«, tistimi, ki so bili naklonjenimi Jugoslaviji in njenemu političnemu sistemu ter »drugimi«, in sicer političnimi emigranti. V »vojnem« času so resnično združili vse moči in nastopili enotno, brez ozira na različnost političnih prepričanj iz preteklosti. Združile so se vse generacije in s protestnimi shodi ter

demonstracijami pred parlamenti v vseh provincah in večjih trgih po vsej Kanadi prizadevale le za eno, in sicer samostojno Slovenijo. Takratni rek je bil eden in edini: *»Različne usode, enako hrepenenje.«* Potrjujem hipotezo št. 1, ki se glasi: *»Za uspešno delovanje slovensko-kanadskih društev je ključnega pomena enotnost.«*

Veliko je bilo govora tudi o povratništvu rojakov. V večini primerov so bili prepričani, da odhajajo iz domovine le za kratek čas (nekaj let) in se bodo vrnili z nekoliko več denarja, ki bi jim omogočal boljši življenjski standard kot pred samim odhodom. Zanimivo vprašanje je, koliko se jih je zares vrnilo. Delež povratnikov je bil sorazmerno majhen in pod pričakovanji in že sredi 70. let je bilo moč opaziti, da se začasnost spreminja v trajno izseljenost oz. se je doba bivanja v tujini le še podaljševala in ni ustrezala načrtovani politiki. Vsi nadaljnji dogodki in rezultati nekaterih raziskav so to samo še potrjevali. Po postavljenih kriterijih oz. normativih za občasno migracijo bi se moralo leta 1970 vrniti približno 65.000 jugoslovanskih migrantov, vrnilo pa se jih je le okoli 20.000 (Klinar 1976, 253). Enak trend upadanja povratnikov pa se je nadaljeval tudi v 80. in 90. letih. Največ »mešanih« rojakov v Kanadi je bilo mnenja, da jim prav mešani zakoni preprečujejo vrnitev v domovino, drugi rojaki slovenskega zakona pa so kot razlog navajali, da je bilo boljše življenje v novi izvorni družbi tista magnetna sila, ki je predvideni čas vrnitve odmikala in jih prikovala v okolje, ki je imelo čedalje manjši značaj tujine in je postajalo nova domovina, za otroke rojene v njej pa že prava domovina. Spet tretji so bili mnenja, da se bodo rojaki pričeli vračati šele takrat, ko bodo spoznali, da so Sloveniji in Slovencem v matični domovini v veselje ter ponos in šele takrat bo tudi njihov odziv za morebitno stalno vrnitev večji. Eden glavnih krivcev je prav država, saj v vseh letih ni bilo možno zaslediti aktivne državne politike, ki bi spodbujala povratništvo. Prvi korak na poti k reševanju in spodbujanju povratništva je bila Resolucija o odnosih s Slovenci po svetu, ki je bila v DZ RS sprejeta leta 2002 in je pomenila le tehtno podlago za Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. Žal je bil zakon v DZ RS sprva zavržen (2004) in sprejet šele aprila 2006. Upravičeno se lahko vprašamo, zakaj smo na takšen predpis ne glede na njegove morebitne pomanjkljivosti morali čakali dobrih 15 let z ozirom na to, da živi v svetu okoli pol milijona rojakov. Za tako majhen narod, kot je slovenski, bi lahko bilo usodnega pomena. Zakon je sicer prinesel določen napredek v odnosih med Ljubljano in svetom, do

uveljavitve področnega zakona pa je bila domovina prej mačeha kot pa mati slovenskim izseljencem.

Trenutno je nemogoče napovedati vlogo Slovencev v Kanadi in njihovih potomcev v prihodnosti. Žal je asimilacija, ki je bistveno hitrejša kot v preteklosti, neizbežna. Kljub velikemu prizadevanju prve in deloma druge generacije za ohranitev slovenstva ni »vnukov slovenskega naroda«, ki bi ohranjali slovensko bogastvo. Žal prve generacije izseljencev počasi odhajajo, novih slovenskih izseljencev ni več, če pa so, se s slovenstvom istovetijo povsem drugače kot nekoč. Pomembno nalogo in hkrati izziv ima druga generacija rojakov, prevzeti mora delo v slovenskih društvih in krovnih organizacijah in ohranjati ter hkrati prenašati na bodoče rodove kulturno dediščino in izročilo, slovensko identiteto, tradicijo ter zavest, vero in vrednote ter nenazadnje tudi kulinariko, zlasti potico, ki velja za »ambasadorko Slovenije« onkraj Atlantika. Jezik in kultura sta zagotovo na prvem mestu kot pomembna dejavnika skupinske in tudi osebne identifikacije. Zlasti jezik igra pomembno oz. pogosto tudi ključno vlogo pri oblikovanju in ohranjanju etničnih skupnosti. Tretja generacija žal počasi izgublja stik s slovenskim jezikom, ustvarja si mešane družine, zatorej je razumljivo, da se bo delež ljudi z aktivnim znanjem slovenščine zmanjševal, saj je takšno znanje jezika povezano zlasti s prvo generacijo slovenske diaspore. Če v prihodnosti ne bo novih priseljencev, ne moremo pričakovati, da bosta jezik in kultura živela dlje kot do četrte generacije, to je najmlajše »slovenske populacije«, kajti angleški svet je zelo močan in prevladala bo angleščina. Kot opozarja (Bostock v internet 3, 239) je lahko neprostovoljno opuščanje maternega jezika razlog za propad prilagajanja med različnimi etničnimi skupnostmi, ki sobivajo v državi. Težava, ki se pojavlja v zvezi z jezikom, ter hkrati tudi bistvo pomena jezika in njegove vloge v sodobni državi, je, da jezika ni mogoče ločiti od države (de Varennes v internet 3, 240). Podobno misel je imel kanadski rojak, ki mi je dejal: »*Zame je materni jezik kot potok, ki izvira tam, kjer je dom oz. je nekaj več, je jezik srca.*« Smiselno bi bilo, da bi bilo učenje slovenskega jezika zagotovljeno vsakemu Slovencu v ustavi, saj bo le tako rešenih vsaj nekaj potomcev v tujini. Vprašanje je le, kako ga bomo znali utrjevati, razvijati in širiti. Po drugi strani se lahko upravičeno sprašujemo, če se je mogoče v zgodnji mladosti oz. najpozneje v šoli poleg maternega jezika z lahkoto naučiti še kakšnega tujega jezika, zakaj za tretje ali že četrte generacije Slovencev po svetu to ne bi bila prav slovenščina.

Kljub obstoječim in novim mednarodnim listinam o jezikih bo prav od matične dežele »uradne Ljubljane« odvisno, ali bo slovenski jezik v tujini odmiral ali se krepil in ohranjal. Vsekakor pa z veliko zagotovostjo menim, da se bo slovenstvo v smislu tradicionalnih običajev, šeg in navad še dolgo nadaljevalo. Otroci druge in deloma tretje generacije, ki so zrasli v tujini, še znajo slovensko, vendar so že integrirani v tamkajšnjo kulturo (njihova izgovorjava je trda, tuje zvoneča, mnogokrat narečna (prekmurska) in pomešana z angleškimi besedami), vnuki pa v glavnem vedo še samo, da so slovenskega rodu, in razumejo nekaj osnovnih slovenskih besed. Opazna je le njihova želja za obisk krajev, kjer so se stari starši rodili. Dandanes je možno v mestih prelepe Slovenije srečati marsikaterega potomca slovenskih izseljencev, ki se odpravi na pot tudi zato, da bi spoznal domovino svojih prednikov, odkril svoje korenine in se vsaj čustveno, če že ne več jezikovno navezal na svoje izvore. Dovolj razlogov torej, da ta raj pod Triglavom, kot mu pravijo Slovenci v svetu, prav vsakdo obiše. Želje po stalni vrnitvi v Slovenijo pa ni več moč pričakovati. Še danes marsikdo iz tretje oz. četrte generacije, ki slovenščine ne obvlada več, zna na pamet vsaj kakšno slovensko pesmico, s katero lahko sodeluje pri petju. Prav zaradi navedenega so mnogi kanadski Slovenci prve generacije v skrbeh glede prihodnosti slovenstva na vseh območjih Kanade in ne morejo odgovoriti na najpomembnejše vprašanje, in sicer: »Koliko časa se bo slovenstvo v najširšem pomenu besede nadaljevalo v Kanadi?« Danes se upokojujejo tiste generacije, ki jim je Slovenija le še nostalgичen spomin na dedke in babice, rojene v idiličnih vaseh sredi zelenih polj pod Alpami, ki pa so jim dajala le grenak mačehovski kruh. Potrjujem hipotezo št. 2, ki se glasi: *»Ohranjanje slovenstva je najizrazitejše pri prvi generaciji Slovencev, pri drugi oz. tretji želja po ohranjanju kulture, jezika in običajev ni več tako izrazita.«*

Vsi, ki smo rojeni in živimo v Sloveniji, se nas problematika Slovencev zunaj meja domovine ne dotakne prav pogosto in se je niti popolnoma ne zavedamo. Prav zaradi tega je obveščenost pri čezmorskih Slovencih vsaj po mojem prepričanju zelo slaba (v obeh smereh). Zavedati se je začnemo šele takrat, kadar smo sami aktivno vključeni – za vedno preseljeni zunaj meja RS, do takrat pa pojem izseljenstvo razumemo le kot besedo. Slabo informiranost nazorno prikazuje tudi izjava g. Branka Maligece, predsednika Slovensko-kanadskega društva Winnipeg, ki pravi: *»Pričakujemo več informacij in manj politike in političnih potez. Želimo, da bi državni sekretarji ostajali dlje na svojih položajih, da jih lahko spoznamo, oni bi morali obiskovati tudi*

vs a društva po svetu. Prvi zastopnik vseh Slovencev v Kanadi bi moral dati več informacij o dogodkih, zahod Kanade je ignoriran. Informacije o novem zakonu smo dobivali, samo to ni prišlo do vseh, tu pa bi morala tudi društva igrati večjo vlogo, posebno voditelji, če so slovenskega porekla in ljubijo domovino.» (interno gradivo g. Branka Maligeca)

Dejstvo je, da so Slovenci zunaj Slovenije enakovreden neodtujljiv del slovenskega narodnega telesa in je biti Slovenec sreča le dobrih 2 milijonov ljudi. Če ne bomo podprli naših izseljencev, bo Slovenija v svetu počasi izumrla. Zdi se mi, da Slovenci vse premalo vedo o svojih rojakih, razpršenih po celem svetu (ne samo o kanadskih Slovencih), kaj šele, da bi razmišljali o njih in jim ponudili svojo roko. Da se slovenstvo toliko let ohranja v tujem okolju, je v vseh primerih »čudež« z mnogo osebnega truda in narodne zavesti, vendar ne brez božje pomoči. Ohranjanje slovenske kulture, izgradnja domov, ustanavljanje društev in cerkva, izdajanje časopisov in knjig, vzdrževanje slovenskih šol in lektorata, radijskih programov, zborov ter folklornih skupin so dar slovenstvu. Poleg vsakdanjih obveznosti v družbi, kjer živijo, je to velik prispevek in vse so naredili iz velike ljubezni do slovenstva. Veliko prostovoljnih ur in na milijone dolarjev je vloženi v te ustanove in kulturne prireditve, ki so jih prirejali za našo Slovenijo v tujini. Slovenska država bi morala delovati v smeri skupnega kulturnega prostora, ki povezuje vsa področja, kjer živijo Slovenci po svetu. To povezovanje vključuje politične, kulturne in gospodarske vezi, ki lahko prispevajo h gospodarski rasti in socialnemu razvoju. Republika Slovenija mora postati komunikativnejša in mobilnejša družba, kar regionalno zahteva tudi skladen kulturni razvoj. V preteklosti smo lahko bili žal priča nezadostni koordinaciji in komunikaciji med posameznimi ministrstvi ter med društvi oz. združenji, ki so v svoje dejavnosti vključevali programe, povezane s Slovenci zunaj meja RS. Nov in nujno potreben zakon iz leta 2006 je prinesel določene novitete na omenjenem področju, tako da se je stanje v zadnjih letih izboljšalo, še vedno pa je dejavnost v določenih pogledih razdrobljena in podvržena možnosti podvajanja (internet 8). Velik korak k izpolnitvi cilja je prinesla tudi nova Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja z dne 12. 6. 2008. Pomembno vlogo pa ima slovenska država oz. USZS, ki jo v njenem imenu zastopa, tudi z vidika financiranja društev v Kanadi. Slovenska društva v Kanadi so prejela leta 2008 v primerjavi z letom 2005, 2-krat več sredstev, kar je pohvale vredno. Očitno je USZS spoznal, da je finančni vložek v izseljence dragocena naložba, ki se večkratno povrne z

gospodarskimi in kulturnimi stiki. Glede na navedeno potrjujem tudi hipotezo št. 3, ki se glasi: *»Urad Vlade RS za Slovence po svetu in zamejstvu ima velik vpliv na ohranitev slovenstva v Kanadi.«*

V prihodnosti bo iz slovenskega in kanadskega sveta vsekakor treba ustvariti čim več pozitivnih sintez. Po mojem mnenju bi bilo bistveno primerneje, da bi se vse 4 krovne organizacije v Sloveniji, ki se ukvarjajo s Slovenci po svetu, združile v eno enotno, pri čemer bi bil dosežen politični konsenz pomemben za obe strani, kajti le na takšen način bi se bistveno bolje »sprostil« proračunski denar. Ne smemo pozabiti, da je vlaganje v slovenski jezik in kulturo investicija, ki se izplača, saj so rojaki pomembna vez s članicami EU in zveze NATO ter lahko s svojimi izkušnjami in znanjem o političnih, gospodarskih ter drugih trendih v teh državah prispevajo k učinkovitemu sodelovanju med državami na različnih področjih in tako tudi k vsestranskemu razvoju Slovenije. Treba jih je obravnavati kot dodana vrednost Slovenije oz. žlahtno vezno tkivo med matično domovino in državami, kjer živijo. V današnjem času ne smejo biti težava, temveč moramo to izkoristiti kot prednost in naravno bogastvo, saj nenazadnje rojaki, ki živijo zunaj matične domovine, predstavljajo velik intelektualni in tudi humanistični kapital. To je možno le ob predpostavki, če se bodo še dodatno uredile formalne zapreke, ki bremenijo enakopravno vključevanje rojakov v družbeno-politični ustroj v matični domovini. Le tako bo mlada slovenska država polno živela in zavzela tisto mesto med narodi, ki ji resnično pripada. Dober Slovenec v svetu je vsekakor najboljši veleposlanik Slovenije in matične domovine nič ne »stane«. Popolnoma se strinjam z besedami Boštjana Kocmurja, predsednika Izseljenskega društva Slovenija v svetu na 14. taboru Slovencev po svetu, in sicer: *»Slovenska populacija po svetu ni inventura za odpis, ampak dragocen potencial in pomemben del slovenskega telesa.«* Naša dolžnost je, da vzpostavimo most med matično domovino in domovino v tujini, most med preteklostjo ter prihodnostjo, kajti preteklost je pomembna, sedanjost je še pomembnejša, prihodnost pa je najpomembnejša. Slovenstvo in položaj Slovencev zunaj njenih meja je ter ostaja ustavna kategorija. Bodimo ponosni na rojake, tako kot so rojaki ponosni na mednarodni ugled, ki ga Slovenija uživa od svoje samostojnosti naprej,

na članstvo v zvezi NATO in EU, ki so ga tudi podprli, in vzpostavitev diplomatskih odnosov⁸⁶ med Kanado in Slovenijo.

Naj ob koncu citiram še izjavo g. Janeza Janša v Clevelandu, z dne 8. 7. 2006 s katero se tudi strinjam, in sicer: »*Dobro prihodnost ima samo tista in takšna Slovenija, ki jo bodo vsi Slovenci čutili kot svojo domovino.*« Temu bi še dodal, če bomo združeni, bomo trdnejši in močnejši.

Kanada mi bo ostala v lepem spominu. Po dobrih ljudeh, rojakih, ki sem jih srečal, in tudi po drugačnem načinu življenja. Za vsestransko pomoč ter uspehe si vsekakor zaslužijo vsi rojaki zunaj meja RS (ne samo kanadski Slovenci) tudi razglasitev prve julijske nedelje za dan Slovencev po svetu, kajti ljubezen izseljencev do domovine je prevelika, da bi jih spregledali.

---

⁸⁶ Leta 1993 je bilo odprto slovensko veleposlaništvo v Ottawi, prvi slovenski predstavnik je bil Marijan Majcen, nato so mu sledili še dr. Božo Cerar, Veronika Stabej in Tomaž Kunstelj. V Torontu Slovenijo zastopa tudi častni generalni konzul Jože Slobodnik.

8. SEZNAM TEMELJNE LITERATURE IN VIROV

8.1 SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

1. **Appleyard, Reginald T.** 1991. *International Migration*. Ženeva: IOM.
2. **Arnež, Janez A.** 1998. *Slovenski tisk v ZDA in Kanadi 1940–1997*. Ljubljana, Washington: Studia Slovenica.
3. **Bajić, Nada.** 1996. *Informacijska dejavnost Slovencev v Kanadi*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
4. **Barfield, Thomas.** 1997. *The Dictionary of Anthropology*. Oxford: Barfield.
5. **Bešter Romana.** 2003. *Migracije – Globalizacija – Evropska Unija*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
6. **Bogdanov, Nada.** 1967. *Enciklopedija Leksikografskog zavoda, Svezak 3, 1966–1969*. Zagreb: Jugoslavenski Leksikografski zavod.
7. **Castles, Stephe** in **Miller, Mark J.** 1998. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. London: The Macmillan Press ltd.
8. **Čikić, Sanja.** 2001. *Omrežna diaspora. Povezovanje slovenskih izseljencev s pomočjo komunikacijske tehnologije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. **Čizmić, Ivan.** 1974. *Neki suvremeni problemi iseljenišтва iz SR Hrvatske. Svezak 1, Dio I*. Zagreb: Centar za istraživanje migracija, Instituta za geografiju sveučilišta.
10. **Dolenc, Danilo.** 2000. *Metodološke in praktične težave pri uresničevanju najnovejših*

priporočil združenih narodov za statistiko meddržavnih selitev v Sloveniji. Ženeva:
Referat na delavnici UN/ECE – Eurostat - ESCWA work session on migration statistics.

11. **Drnovšek, Marjan.** 1991. *Pot slovenskih izseljencev na tuje.* Ljubljana: Mladika.
12. **Genorio, Rado.** 1979. *Problemi slovenskih izseljencev v Kanadi. 1. faza.* Ljubljana: RSS.
13. --- 1980. *Problemi slovenskih izseljencev v Kanadi. 2. faza.* Ljubljana: RSS.
14. --- 1981. *Geografija slovenskega izseljenstva v Kanadi.* Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
15. --- 1989. *Slovenci v Kanadi = Slovenes in Canada.* Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja.
16. **Gombač, Jure.** 2005. *Esuli ali optanti? Zgodovinski primer v luči sodobne teorije.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
17. **Goričar, Jože.** 1972. *Temelji obče sociologije.* Ljubljana: Državna založba Slovenije.
18. **Gosar, Anton.** 1978. *Obseg, vzročnost in karakteristika slovenskega izseljevanja v tujino.* Zagreb: Zavod za migracije i narodnosti.
19. **Hammar, Tomas.** 1992. *Laws and Policies Regulating Population Movements – A European Perspective.* Kritz Mary M. et al. Oxford: International Migration System. Clarendon Press.
20. **Hofstede, Gert Jan.** 2002. *Exploring culture: exercises, stories and synthetic cultures.* Maine, London: Yarmouth.

21. **Jackson, John Archer.** 1986. *Migration*. London, New York: Longman.
22. **Južnič, Stane.** 1978. *Socialna in politična antropologija*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
23. **Klinar, Peter.** 1972. *Nekaj teoretičnih izhodišč za sociološko raziskovanje migracij*. Bilten 2. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
24. --- 1976. *Sociološka in politološka knjižnica 5 – Mednarodne migracije; Sociološki vidiki mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi*. Maribor: Založba obzorja.
25. --- 1985. *Sociološka in politološka knjižnica 18 – Mednarodne migracije v kriznih razmerah*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani.
26. **Kocjančič, Cvetka.** 1996. *Gospodar Golega ozemlja*. Novo mesto: Dolenjska Založba.
27. **Končar, Polonca.** 1993. *Mednarodno delovno pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
28. **Layard Richard, Blanchard Olivier, Dornbusch Rudiger in Krugman Paul.** 1992. *East-west migration*. Cambridge.
29. **Lukšič-Hacin, Marina.** 1995. *Ko tujina postane dom. Resocializacija in narodna identiteta pri Slovenskih izseljencih*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
30. --- 1999. *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC.
31. **Malačič, Janez.** 1991/1997. *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli*. 3. izdaja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

32. --- 1991/2000. *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli. 4. izdaja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
33. --- 1991/2003. *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli. 5. izdaja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
34. --- 1991/2006. *Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli. 6. izdaja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
35. **Meyers, Eytan**. 2004. *International Immigration policy. A Theoretical and Comparative Analysis*. New York, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
36. **Mikačič, Vesna**. 1984. *Jugoslavenski doseljenici u Australiji s posebnim osvrtom na razvoj etničke naseobine na metropolitanskom području Sydneya*. Doktorski rad. Ljubljana.
37. **Novak-Fajfar, Bojana**. 1996. *Sociologija: Etnija, narod, nacija*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
38. **Rigler, Gregor**. 1999. *Poskus prikaza športne društvene aktivnosti slovenskih rojakov v Kanadi*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
39. **Schiller, Glick et al.** 1992. *Transnationalism, a new analytic framework for understanding migration. Towards a transnational perspective on migration. Race, ethnicity and nationalism reconsidered*. New York: The New York Academy of Sciences.
40. **Seelye, H. Ned, Seelye, James-Alan**. 1995. *Culture clash: Managing in a multicultural world*. Lincolnwood: NTC Business Books.
41. **Sowel, Thomas**. 1996. *Migration and cultures*. New York: A division of Harper Collins

Publishers.

42. **Tavzes, Miloš.** 2006. *Veliki slovar tujk*. 1. izdaja, 2 natis. Ljubljana: Cankarjeva založba.
43. **Todaro, Michael P.** 1977. *Economic development in the third world*. London, New York: Longman.
44. **Jože, Toporišič.** 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
45. **Trebše-Štolfa, Milica.** 2005. *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije*. (Del 4, Slovenci v zamejstvu in po svetu ter mednarodno priznanje Slovenije). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.
46. **Urbanc, Peter.** 1984. *Slovenians in Canada. Hamilton (Ontario)*: Slovenian Heritage Festival Committee.
47. **Verbinc, France.** 1976. *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
48. **Verlič-Christensen, Barbara.** 2002. *Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
49. **Vogelnik, Dolfe.** 1965. *Razvoj prebivalstva Slovenije zadnjih dvesto let z jugoslovanske in evropske perspektive*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
50. **Wunsch, Guillaume.** 1978. *Introduction to demographic analysis: principles and methods*. New York, London: Plenum Press.
51. **Zalokar, Jurij.** 1994. *Psychological and Psychopathological Problems of Immigrants and Refugees*. Radovljica: Didakta.

52. **Žaler, Jasna**. 2006. *Slovenski izseljenci v Avstraliji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
53. **Žigon, Zvone**. 1993. *Problem dvojne identitete slovenskih izseljencev*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
54. **Žigon, Zvone**. 2005. *Ljudje odprtih src: Slovenski misijonarji o sebi*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

8. 2 ZNANSTVENI IN STROKOVNI ČLANKI TER ZBORNICI

1. **Back, L.** 1998. Local/Global. V Jenks, Chris (ed.), *Core Sociological Dichotomies*: 63–77.
2. **Bedernjak, Karel**. 1977. Prekmurci v Kanadi hočejo ostati Slovenci. *Stopinje*: 107–110.
3. **Bošnjak, Dragica**. 2001. Vsekakor moramo izseljence obravnavati kot del narodnega telesa. Intervju z g. Marjanom Drnovškom. *Časopis Delo*, 7. 2. 2001.
4. **Bratsberg, Bernt, Ragan, James** in **Nasir, Zafar**. 2002. The Effect of Naturalization on Wage Growth: A Panel Study of Young Male Immigrants. *Journal of Labor Economics*, (20), št. 3: 568–597.
5. **C., R.** 2001. Iz leta v leto manj denarja. *Časopis Delo*, 20. 10. 2001.
6. **Constantinou S., Diamantides N.** 1985. Modeling International Migration: Determinants of Emigration from Greece to the United States, 1820–1980, *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 75, št. 3: 352–369.

7. **Dolenc, Danilo.** 2005. Priseljevanje v Slovenijo z območja nekdanje Jugoslavje po II. svetovni vojni in etnična podoba Slovenije skozi statistične podatke. *Percepcije slovenske integracijske politike*: 48.

8. **Dolenc, Ivan.** 1991. Nekaj številčk o Slovencih v Kanadi. *Časopis Rodna gruda*, letn. 38, št. 2 (februar 1991): 38.

9. **Drnovšek, Marjan.** 1997. Kanadski Slovenci. *Slovenska kronika XX. Stoletja - Zv. 2*: 276.

10. --- 1997a. Slovenska narodna podporna jednota (SNPJ). *Slovenska kronika XX. Stoletja - Zv. 1*: 47.

11. --- 1999. Okrajna poročila o izseljevanju iz Kranjske v letih 1892–1913. *Gestrinov zbornik*: 413–432.

12. --- 2002. Slovenski izseljenci in katoliška Cerkev. *Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju*. Družina: 127–146.

13. --- 2003. Izseljenec: Življenjske zgodbe Slovencev po svetu. *Zgodovina v šoli*, letn. 12, št. ½: 4–14.

14. **Elkins, David.** 1997. Globalization, telecommunication and virtual ethnic community, *Journal of International political service review*, letn. 18, št. 2: 139–142.

15. **Frelj, Marko.** 2002. Friderik Irenej Baraga: Plapolanje velike črne halje nad polnočno Ameriko *Izseljenec. Življenjske zgodbe Slovencev po svetu*: 21–26.

16. **Friedberg, Rachel in Hunt, Jennifer.** 1995. The Impact of Immigration on Host Country, Wages, Employment and Growth. *Journal of Economic Perspectives*: 23–24.

17. **Genorio, Rado.** 1992. Slovenski tisk v Kanadi. *Dve domovini* (2–3): 343–351.
18. **Gerenčer, Ivan.** 2006. Prvi pomnik slovenskih izseljencem. *Časopis Delo*, 12. 9. 2006.
19. **Gombač, Jure.** 2006. K politiki povratnih migracij po drugi svetovni vojni. V Marina Lukšič-Hacin. *Spet doma? Povratne migracije med politiko, prakso in teorijo*: 13.
20. **Hawkins F.** 1977. Canadian Immigration – A new Law and a New Approach to Management, *I. M. R.* Vol. XI, št. 1: 77–93.
21. **Horvat, Lucija.** 2007. Sporne glasovnice v tujini. *Časopis Demokracija*, 31. 10. 2007.
22. **Jakopec, Marko.** 2006. Čas za spremembo ustave. *Časopis Delo*, 19. 5. 2006.
23. **Jančič, Peter.** 2005. Državni sekretar se vrača v parlament. Franc Pukšič: »Samo dve možnosti sta«. *Časopis Večer*, 25. 11. 2005.
24. **Jerše, Milan.** 1992. Močne narodove korenine: na obisku pri kanadskih Prekmurcih – nepozabni trenutki. *Vestnik* (44) št. 38 (24. 9. 1992): 19.
25. **Jurak, Mirko.** 1999. Kanada. *Slovenska izseljenska književnost* (Zv. 2): 305–384.
26. --- 2002. Književno ustvarjanje slovenskih izseljencev v Kanadi in Avstraliji. Ustvarjalnost Slovencev po svetu/38. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: 73–89.
27. **Kastelic-Brkopec, Marjeta.** 1977. Kanadski Picasso: Slovenski izseljenec Andrej Štritof je v Kanadi zelo cenjen umetnik. *Dolenjski list*, letn. 28, št. 48 (15. 12. 1977): 7.
28. **Klemenčič, Matjaž.** 1999. Delovanje slovenskih izseljencev v Kanadi za neodvisno Slovenijo. Koropčev zbornik. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 70, (1/2): 273–284.

- 29. Klemenčič, Matjaž.** 2002. Delovanje slovenskih izseljencev v Kanadi za neodvisno Slovenijo. Objava virov s komentarjem. *Razprave in gradivo* (40): 106–209.
- 30. Klinar, Peter.** 1993. Sodobni trendi mednarodnih migracij. *Teorija in praksa* 30 (5–6): 395–405.
- 31. Kocjančič, Cvetka.** 1994. Kanada – naša nova domovina. *Slovenski izseljenski koledar*: 151–154.
- 32. ---** 1997. Kanadski Slovenci v znamenju obletnic. *Slovenski izseljenski koledar*, letn. 44, št. 44: 186–189.
- 33. ---** 1998. Združevanje kanadskih Slovencev. *Dve domovini* (9): 149–160.
- 34. ---** 1999. Slovenci v Kanadi. *Slovenski izseljenski koledar*, letn. 46: 122–129.
- 35. ---** 2001. Izseljenstvo kot gospodarski dejavnik: Primer Slovencev v Kanadi. V Trebše-Štolfa. Slovensko izseljenstvo. *Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*: 223–235.
- 36. Kolar, Bogdan.** 1998. Katoliška cerkev in slovenski izseljenci. *Slovenija 1848–1998: iskanje lastne poti*: 223–232.
- 37. ---** 2001. Mesto cerkve med Slovenci po svetu in njen prispevek za ohranjanje narodnosti. V Trebše-Štolfa. Slovensko izseljenstvo. *Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*: 125–146.
- 38. Kovačev, Asja Nina.** 1993. Akulturacija imigrantov v zahodnih družbah. *Teorija in praksa* 30 (7–8): 699–705.
- 39. Kranjc, Stane.** 2003. Slovenci v ljudskem štetju v Kanadi. *Božja beseda* (54), št. 4/5/6:

39–40.

40. Lee, E. 1996. A Theory of Migration, Vol. 3, št. 1, *Demography*: 47–57.
41. Lemert, Charles, C. 2001. Multiculturalism. V Ritzer, George, *Handbook of Social Theory*: 297–307.
42. Lucas, Robert. 1997. Internal Migration in Developing Countries. *Handbook of Population and Family Economics*: 721–798.
43. Lukšič-Hacin, Marina. 1999a. Procesi resocializacije in etnična identiteta. *Teorija in praksa* 36 (2): 274–289.
44. --- 2002. Multikulturalizem, mednarodne migracije in podedovane skupinske identifikacije: etičnost, rasa, spol. *Dve domovini* (15): 33–50.
45. --- 2003. Vloga izseljenk za ohranjanje nacionalne identitete v kontekstih, ki jih konstituirajo patriarhalni odnosi in spolna dihotomija. *Dve domovini* (18): 97–112.
46. Malačič, Janez. 1991. Zunanje migracije Slovenije po drugi svetovni vojni. *Zgodovinski časopis* 2: 299–313.
47. Markeš, Janez. 1991. Kanadski Slovenci podprli domovino. *Slovenec* 42 (14. 8. 1991): 2.
48. Massey, Douglas. 1993. Theories of International Migration: A review and appraisal. *Population and development review*, (19), št. 3: 444–460.
49. Medved, Felicita. 1998. Izhodišča za oblikovanje politike priseljevanja republike Slovenije. *Poročevalec DZ*, št. 38 (11. 6. 1998): 6–77.

50. --- 1998a. Predlogi načel in ciljev imigracijske politike RS. *Javna uprava*, letn. 34, št. 3: 433–455.
51. --- 1999. Slovenija v svetu migracij. *Glasnik Unesco*, letn. 30, št. 63: 6–12.
52. --- 2001. Nationality, citizenship and integration, a european perspective. *Razprave in gradivo*, 38/39: 44–67.
53. **Mulec, Breda**. 29. 3. 2007. Ureditev predstavništva Slovencev v zamejstvu in po svetu v DZ. *Pravna praksa*, letn. 2007, št. 12: 23–25.
54. **Omahen, Franc**. 1938. Naše izseljevanje v letih 1936–1937. *Izseljenski zbornik: Izseljenske zbornice v Ljubljani* (ur. Kazimir Zakrajšek): 53–62.
55. **Plevnik, Jože**. 1997. Cerkev in slovenska identiteta v Kanadi. *Traditiones* 26: 335–345.
56. **Pogljajen, Jože** 2005. Zamejci in izseljenci si želijo dva sedeža v DZ. *Časopis Delo*, 30. 12. 2005.
57. --- 2005a. Manj denarja za izseljensko matico. *Časopis Delo*, 25. 4. 2005.
58. --- 2006. Pol milijona Slovencev po svetu si zasluži ministra. *Časopis Delo*, 17. 2. 2006.
59. **Pollak, Marija A.** 2002. Pevski zbor v Torontu in okolici. Ustvarjalnost Slovencev po svetu/38. seminar slovenskega jezika, literature in kulture: 203–204.
60. **Prešeren, Jože**. 1990. Simbol ljubezni do slovenske zemlje: ob 30-letnici slovenskega kulturnega društva Simon Gregorčič v Kanadi. *Časopis Rodna gruda*, št. 3, (marec, 1990): 14–15.
61. **Razin, Assaf** in **Sadka, Efraim**. 1997. International Migration and International Trade.

Handbook of Population and Family Economics: 851–887.

- 62. Schaffer, Franz.** 1970. Die Mobilität als raumverändernder Prozess, *Geographical Papers 1*: 195–212.
- 63. Sjaastad, Larry.** 1962. The costs and return of human migration. *Journal of Political Economy*, 70: 80–92.
- 64. Stare, France** 1975. Vračanje iz tujine. Slovenski izseljenski koledar `76: 199–202.
- 65. Strle, Urška.** 2007. Odnos slovenskih izseljencev v Kanadi do matične domovine po drugi svetovni vojni. *Dve domovini* (26): 117–141.
- 66. Šajn, Tomo.** 2007. Živeti zunaj, voliti doma? Ilirska Bistrica: Kako bi (ali ne bi) izseljenec Ludvik Stegu volil predsednika? *Primorske novice*, leto 61, št. 257 (8. 11. 2007): 8.
- 67. Štefanič, Bogomir ml.** 2006. Dodana vrednost Slovenije. *Časopis Družina* (16. 7. 2006): 29.
- 68. Taškar, Jana.** 2002. Volitve zdaj tudi uradno končane. *Časopis Delo*, 11. 12. 2002.
- 69. Todd, R.** 1996. Multiculturalism. V Cashmore, Ellis (ur.). *Dictionary of Race and Ethnic Relations*: 244–246.
- 70. Toplak, Kristina.** 2006. Dileme in težave povratnih migrantov po letu 1991. V Marina Lukšič-Hacin. *Spet doma? Povratne migracije med politiko, prakso in teorijo*: 64–65.
- 71. Trebše-Štolfa, Milica.** 1991. Naš izseljenec – slikar v Kanadi. *Primorska srečanja*, lent. 16, št. 116: 240–241.

72. --- 1994. Nastanek Vzajemne podporne zveze »Bled« in njenih odsekov 1933–1993. *Slovenski izseljenski koledar*: 155–158.
73. --- 1999. Primorka v Kanadi: pogovor s Francko Seljak. *Primorska srečanja*, letn. 23, št. 224: 852–856.
74. --- 1999a. Slovenski nagelj v Torontu cveti in dehti že štiri desetletja. *Slovenski izseljenski koledar*, letn. 46: 97–106.
75. --- 2001. Slovenci in njihove organizacije v Kanadi. V Trebše-Štolfa. Slovensko izseljenstvo. *Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*: 211–222.
76. **Urbanc, Vladimir**. 1998. Slovenci v Montrealu na slepem tiru. *Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu*: 93–94.
77. --- 2001. Vsi izseljenci niso uspeli: Pismo iz Kanade: Zakaj sta se Alojzij Kuplen iz Prosečke vasi in Ciril Prša iz Velike Polane znašla v občinski hiši. *Vestnik*, letn. 53, št. 50 (13. 12. 2001): 14.
78. **Valenčič, Vlado**. 1990. Izselsevanje Slovencev v tujino do druge svetovne vojne. *Dve domovini* (1): 42–82.
79. **Zupančič, Metka**. 1999. Prostor pod soncem, v tujini. *Intelektualci v diaspori*, zbornik referatov simpozija 100. obletnica rojstva Louisa Adamiča: 225–232.
80. **Žigon, Zvone**. 1996. Hvala za ohranjanje slovenske kulture! *Slovenec*, št. 194 (31. 8. 1996): 10.

8. 3 INTERNETNI VIRI

1. **(internet 1):** IOM. Dostopno na <http://www.iom.int/jahia/page254.html> (23. avgust 2007).
2. **(internet 2):** Abecednik. Dostopno na <http://www.abecednik.com/> (15. februar 2008).
3. **(internet 3):** Roter, Petra (2005): Komac Milan, Medvešek Mojca: Percepcije slovenske integracijske politike. Dostopno na http://www.inv.si/percepc_2natis.pdf (11. januar 2008).
4. **(internet 4):** Bevc, Milena (2004): Migracijska politka in problem bega možganov. Dostopno na (<http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/MBevc.pdf> (4. januar 2008).
5. **(internet 5):** Asimilacija iz Wikipedije, proste enciklopedije. Dostopno na http://sl.wikipedia.org/wiki/_ref_0 (30. januar 2008).
6. **(internet 6):** Suzanne, Dixon and Geoffrey, Meen (2006): Social Dynamics, Segregation and Urban Structure in London. Dostopno na http://194.249.154.23/publish/W11_Dixon.pdf (24. februar 2008).
7. **(internet 7):** Komac, Miran; Mojca, Medvešek (2006): Inštitut za narodnostna vprašanja, Percepcije slovenske integracijske politike »uskoško« prebivalstvo v Beli krajini, etnična diskriminacija v delovnem okolju, izseljevanje in povratništvo Slovencev. Dostopno na www.inv.si/Bela%20krajina%20koncni%202.pdf (1. december 2007).
8. **(internet 8):** Domjan, Milena (2002): Analiza stanja na področju Slovenci zunaj Republike Slovenije. Dostopno na http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Analiza_stanja/09.pdf (20. december 2007).

9. **(internet 9)**: Arhiv RS (2003): Program Arhiva RS za leto 2004. Dostopno na <http://www.arhiv.gov.si/fileadmin/arhiv.gov.si/pageuploads/porocila/pro2004.pdf> (5. marec 2008).
10. **(internet 10)**: KAŽIPOT (2006): Mesečnik slovenske skupnosti Bazovica. Dostopno na www.bazovica.hr/arhiv/KAZIPOT20.pdf (1. februar 2008).
11. **(internet 11)**: Spletna stran Kanadsko-slovenskega kulturnega društva Winnipeg. Dostopno na: http://www.canadianslovenian.mb.ca/Slovenska_Sola/slovenska_sola.html (12. februar 2008).
12. **(internet 12)**: Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Dostopno na <http://www.uszs.gov.si/> (3. avgust 2007).
13. **(internet 13)**: Hribar, Daša (2003): O prvem obdobju delovanja Kustodiata za slovenske izseljence, zamejce, pripadnike narodnih manjšin in drugih etnij. Dostopno na http://www.etno-muzej.si/pdf/0354-0316_13_Hribar_O_prvem.pdf (16. marec 2008).
14. **(internet 14)**: www.Slowwwenia.com. Medij nove generacije. Dostopno na <http://novice.slowwwenia.com/prikaziCL.asp?CIID=15140> (15. april 2008).
15. **(internet 15)**: Spletna stran Službe za Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalni razvoj. Podjetja Slovencev po svetu. Dostopno na http://www.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/poslovne_priloznosti_za_slovence_iz_sveta/podjetja_slovencev_po_svetu/ (25. maj 2008).
16. **(internet 16)**: Spletna stran Službe za Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalni razvoj. Poslovne priloznosti za Slovence iz sveta. Dostopno na http://www.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/poslovne_priloznosti_za_slovence_iz_sveta/ (25. maj 2008)

17. **(internet 17)**: Spletna stran RTVSLO. Kaj nam lahko ponudijo Slovenci po svetu? Dostopno na http://www.rtv slo.si/sport/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=1&c_id=35060 (17. junij 2008).
18. **(internet 18)**: Spletni literarni portal Spletno pero. Dostopno na <http://www.spletno pero.si/> (9. marec 2008).
19. **(internet 19)**: Spletni portal Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik. Dostopno na http://www.centerslo.net/11.asp?L1_ID=5&LANG=slo (14. april 2008).
20. **(internet 20)**: Slovenščina za Slovence po svetu. Poletna šola za otroke in mladostnike. Dostopno na http://www.zrss.si/slovenscina/dopolnilni_poletna_sola.htm (14. april 2008).
21. **(internet 21)**: Obrazec za prijavo na seminar za izseljenske arhivarje. Dostopno na http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/seminar_za_arhivarje_2008.doc (19. april 2008).
22. **(internet 22)**: Državljeni Republike Slovenije, priseljeni iz tujine, po državah prejšnjega prebivališča. Dostopno na http://www.stat.si/letopis/2007/04_07/04-31-07.xls (4. julij 2008).
23. **(internet 23)**: Državljeni Republike Slovenije, odseljeni v tujino, po državah prihodnjega prebivališča. Dostopno na http://www.stat.si/letopis/2007/04_07/04-32-07.xls (4. julij 2008).
24. **(internet 24)**: Canada`s national statistical agency (2006). Census. Dostopno na <http://www12.statcan.ca/english/census06/data/topics/RetrieveProductTable.cfm?Temporal=2006&PID=92339&GID=837928&METH=1&APATH=3&PTYPE=88971&THEME=80&AID=&FREE=0&FOCUS=&VID=0&GC=99&GK=NA&RL=0&d1=0&d2=0>

&d3=0 (4. junij 2008).

25. **(internet 25)**: Glasilo kanadskih Slovencev (Januar/Februar 2007): Kardinal dr. Alojzij Ambrožič odšel v zasluženi pokoj. Dostopno na <http://www.theslovenian.com/magazine/2007/glasilo01022007.pdf> (29. maj 2008).
26. **(internet 26)**: Seminar za kulturne animatorje. Več dostopno na http://www.uszs.gov.si/si/splosno/cns/novica/browse/3/article/763/1241/?tx_ttnews%5Byear%5D=2008&tx_ttnews%5Bmonth%5D=02&cHash=bc080aa807 (22. maj. 2008).
27. **(internet 27)**: Revija Moja Slovenija (januar, 2007): Prva konvencija vseh slovenskih društev in organizacij v Kanadi v Torontu, 3. in 4. november 2006. Dostopno na http://www.mojaslovenija.net/upload/ms_januar_2007.pdf (5. junij 2008).
28. **(internet 28)**: Revija Moja Slovenija (avgust, 2007): Stane J. Kranjc. Dostopno na http://www.mojaslovenija.net/upload/moja_slovenija_avgust_2007.pdf (7. julij 2008).
29. **(internet 29)**: IZseljensko Društvo Slovenija v svetu. Dostopno na <http://www.drustvo-svs.si> (7. januar 2008).
30. **(internet 30)**: Revija Moja Slovenija (april, 2008): Delovni obiski pri Slovencih po svetu. Dostopno na http://www.mojaslovenija.net/upload/mojaslovenija_april08.pdf (4. julij 2008).
31. **(internet 31)**: Inštitut za slovensko izseljenstvo. Dostopno na <http://isi.zrc-sazu.si> (5. junij 2008).
32. **(internet 32)**: Rafaelova družba v okviru Slovenske škofovske konference. Dostopno na <http://www.rkc.si/rafaelova-druzba/index.php?id=101> (7. julij 2008).
33. **(internet 33)**: Slovenska izseljenska matica. Dostopno na <http://www.zdruzenje-sim.si/>

- (28. november 2007).
34. **(internet 34)**: Svetovni slovenski kongres. Dostopno na <http://www.slokongres.com/> (25. december 2007).
35. **(internet 35)**: Organizacijska struktura vladnih ustanov – organigram. Dostopno na <http://www.vlada.si/index.php?vie=cnt&gr1=prdVld&gr2=rgn&id=2004122014070774> (6. junij 2008).
36. **(internet 36)**: Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu v DZ. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=90&docid=DT026> (9. maj 2008).
37. **(internet 37)**: Komisija za mednarodne odnose in evropske zadeve v DS. Dostopno na <http://www.ds-rs.si> (15. februar 2008).
38. **(internet 38)**: Revija Moja Slovenija (april, 2007): Ob 75-letnici PIPA kluba v Kirkland Laku, Ont., Kanada http://www.mojaslovenija.net/upload/mojaslovenija%20april_42007.pdf (7. julij 2008).
39. **(internet 39)**: Revija Moja Slovenija (april, 2006): Rudi Pavšič in Branko Zorn; Predstavnik Slovencev zunaj meja Republike Slovenije. Dostopno na http://www.mojaslovenija.net/upload/Moja_Slovenija_april2006.pdf (13. julij 2008).
40. **(internet 40)**: Temeljni dokumenti, ki urejajo področje delovanja. Dostopno na <http://www.vlada.si/?gr1=vldSlz&gr2=uvz&gr3=&gr4=&id=&lng=slo> (5. junij 2008).
41. **(internet 41)**: Pobuda za članstvo predstavnika Državnega sveta v Svetih za Slovence v zamejstvu in za Slovence po svetu. Dostopno na <http://www.ds-rs.si/?q=node/95> (29. maj 2008).
42. **(internet 42)**: Spletni portal namenjen rojakom izven meja RS. Dostopno na

www.slovinci.si (5. avgust 2008).

43. **(internet 43):** Skrbiš, Zlatko (2003): Diasporično slovenstvo: politika, nacionalizem in mobilnost. Družboslovne raziskave 19, 42, 9–20. Dostopno na <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr42Skrbis.PDF> (8. januar 2008).
44. **(internet 44):** Leskošek, Vesna (2005): Mi in oni: Nestrpnost na slovenskem. Srečo Dragoš: Multikulturalizem – rešitev ali problem? Dostopno na http://www.mirovni-institut.si/slo_html/publikacije/pdf/Mi%20in%20oni.pdf (10. januar 2008).
45. **(internet 45):** Online dostop do ankete o številu ministrov brez listnice, ki jih potrebuje vlada Republike Slovenije. Časopis Finance, 2005. Dostopno na <http://www.finance.si/polls.php?mode=vzoom&id=483> (19. junij 2008).
46. **(internet 46):** Prazne glasovnice na parlamentarnih volitvah 12.000 izseljencem. Dostopno na http://www.glasslovenije.com.au/arhiv_novic.htm (21. avgust 2008).
47. **(internet 47):** Spletna stran Nova Slovenija. Dostopno na <http://www.nsi.si/slovinci-posvetu/predlog-spremembe-ustave-rep-slovenije> (4. september 2008).
48. **(internet 48):** Slovenska izseljenska matica – Arhiv novic. Dostopno na <http://www.zdruzenje-sim.si/aktualno/2008090414343719/> (9. september 2008).
49. **(internet 49):** Spletna stran Organizacije združenih narodov. Dostopno na <http://www.un.org/english/> (23. oktober 2008).
50. **(internet 50):** ŠUSS, odgovori na jezikovna vprašanja, Dostopno na <http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/arhiv/suss-arhiv-000320.html> (4. november 2008).

8. 4 OSTALI VIRI

1. International Organization for Migration in United Nation (2000): World Migration Report 2000. United Nations publication.
2. Izjave kanadskih Slovencev iz Wininipega in preko spleta, (2007/2008).
3. Intervju opravljen z go. Elizabeth Blažanovič, predsednico Kanadsko-slovenskega kulturnega društva Winnipeg (julij 2007) in s predsednikom Slovensko-kanadskega društva Winnipeg, g. Brankom Maligecem (julij 2007).
4. Neformalni razgovori s kanadskimi Slovenci v Winnipegu, Manitoba (15. 6.–15. 7. 2007).
5. Državni zbor Republike Slovenije (1999): Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije (ReIPRS). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije 40/99.
6. Interno gradivo slovenske izseljenske pisateljice, ge. Cvetke Kocjančič iz Toronta, poslano v letu 2007 in 2008 po elektronski pošti.
7. The Statistics Canada: Census of Canada.
8. The Statistics Canada: The Immigration Statistics.
9. The Statistics Canada: The Canada Yearbooks.